

JAN NERUDA
AFORISMY A DODATKY

KNIHOVNA KLASIKŮ

КНИHOVNA KLASIKŮ

ЖК

SPISY JANA NERUDY

Svazek třicátý šestý

JAN NERUDA
AFORISMY A DODATKY

KNIHOVNA KLASIKŮ
ODEON

SPISY JANA NERUDY

*Řídí ediční rada Ústavu pro českou a světovou literaturu
Československé akademie věd*

Výkonný redaktor: Jarmila Višková

Svazek připravil Aleš Haman

Grafická úprava: František Muzika

KNIHOVNA KLASIKŮ
ODBOJ

AFORISMY

Faint, illegible text block at the top of the page, possibly a title or introductory paragraph.

Second faint, illegible text block, appearing to be a paragraph of text.

Third faint, illegible text block, continuing the text.

Fourth faint, illegible text block.

Fifth faint, illegible text block.

Sixth faint, illegible text block.

SKROMNÉ MYŠLÉNKY

Od Jana Nerudy

- 1 Dle pověsti, že Shakespeare před divadlem držival koně příchozích, nazývali se v Londýně lidé téhož zaměstnání „Shakespeares' boys“ až do předešlého století. Škoda, že výraz „Shakespeare-Jungen“ nebyl zachován vykládajícím ho a analyzujícím Němcům.
- 2 Kdysi mne nesmírně dojalo čtoucího, že Shakespeare a Cervantes zemřeli v týž den, — člověk už bývá tak někdy podivného rozmaru. Filosofoval jsem tenkrát velmi mnoho panteistického o smrtelnosti duchem prodchnuté matérie, byl jsem velmi nešťasten a neukonejšil se dříve, pokud mne náhodou nenapadlo, že bude smrt obou pro dějiny *vesmíru* as tolik, mnoho-li byla pro dějiny české událost, že mně v domácnosti mé skonali v týž den stehlík a morče.
- 3 Máš-li nějakou myšlénku, směle ji vyslov, snad se ti přec jednou podaří, že uzná lidstvo prioritu některé myšlénky tvé. Lidstvo má již jednou neštěstí to, že musí myšlénku tisíckrát zrodit, než vejde tato jedinkrát v plné vědomí jeho. Idea vznešené smírnosti lidstva jest zajisté alespoň tak stará jako válka a bratrovražda sama; přec však považuje se abbé de St. Pierre teprv za jejího tvůrce.
- 4 Nejdříve cítíme, že jsme, nato cítíme, že myslíme, pak teprv *myslíme, že jsme*. Cogito, ergo sum!
- 5 Směšná výčitka, že literatura naše neposkytuje potravu kruhům aristokratickým! Což je někde také zvláštní literatura pro mrtvé nebo umírající?
- 6 Muž by měl mít alespoň každých pět neb šest let pří-

ležitost, aby se odebral někam do samoty a tam se vyplakal. Pak by přišel zpět posilněn k dalším bojům a duševně i tělesně zdrav, — protože neponížen.

- 7 Nejohnivější touhu po svobodě má otrok a nejohavnivější touhu po lásce má nešťastně milující. Jaké bychom to slyšeli písně, kdyby otrok a nešťastník zpívali! Ale pomyslete so bě, prosím vás, píseň skřivana, který se buď bojí, buď ostýchá, nebo dokonce stydí.
- 8 Člověk se učí stále a stále se mění, proto také není tolik nesmyslu, mnoho-li se zdá, ve větě, že děti vychovávají sobě rodiče své.
- 9 Pomluva nepřítomných je hlavní částí našich rozprav. Kdyby se veškeré lidstvo sešlo na jediném místě, nevědělo by brzy o čem mluvit.
- 10 Hloupí lidé nejsou mně tak protivní jako ti, kteří mají myšlenky *dlouhé*.
- 11 Básník cítí se hloupým nejspíš tenkrát, když má napsat nad prostičkou lyrickou písní titul.
- 12 Při novějších francouzských dramaticích napadá mne vždy otázka, zdaž jsou to *povahy*, které oni líčívají, berouce předměty her svých z moderního světa pařížského. Ve světě tak vyvinutém jsou místo povah jen samé konglomeráty.
- 13 Každý satirik vylítne v svět jako mladý orel. Znenáhla se mu pířko po pířku podváže přátelstvím a ohledem, znenáhla nemůže více pro životní zkušenosti hledět dosti ostře do slunce prvotního svého ideálu, znenáhla rozmrzuje se tím, že nevidí výsledku z práce své, a nakonec vrátí se domů jako zmoklá slepice.
- 14 Zkusil jsem toho na sobě, jakmile ovládne člověkem

- spokojenost a z ní plynoucí pohodlnost, že ztrácí pud k pokroku. Spokojenost je duševní smrt spisovatelova. Narcis má pravdu, že jen tenkrát, když „se něčeho zbavit chcem, stane se z toho kniha“.
- 15 Spisovatel, který poznal, že maličkostí, kterou sám napolo odsuzuje, proráží, něčím velkým ale, do čeho skutečně sílu vložil, ne, je opravdovým snahám již provždy ztracen.
- 16 Stejní jsou celkem lidé a stejné mívají osudy. Spisovatel ale, který popisuje to, co sám *také* zažil, nedojde nikdy slávy spisovatele umělce. Spisovatelovo právo vztahuje se vlastně jen na to, co nikdo *před* ním nenapsal. Více sluší vyhýbat se *zdání* plagiátu nežli plagiátu samému.
- 17 Často domníváme se býti velcí psychologové a podkládáme nepatrným činům svých bližních, vztahujícím se k nám, motivy velké, kdežto bychom vlastně poznati měli, že čin ten vyplývá třeba z úplné lhostejnosti k osobě naší.
- 18 Slepý může se potěšit zvuky a plastičností forem, pro něho je hudba a řezbářství, hluchý může se potěšit světlem a barvou, pro něho je malba; dramatická poezie však, představovaná *krásně* i *pravdivě*, lahodí všem smyslům najednou a také duševním rezonancím všech smyslů. Zde působí harmonie všeobecná a člověk cítí harmonii tu v sobě, cítí se býti *celým* člověkem.
- 19 Prostá, jednoduchá árie je jako nahá socha. Sochu mám ale vždy nejráděj nahou, a má-li šat, ať má jen lehký, řecký, k formám přirozeně přilehající. Italské kudrlinky a německý naškrobený krejzlík jsou stejně protivny.
- 20 V básnické gastronomii pronesl snad Emanuel Geibel nejlepší větu, říká, že vavříin je stejně hořký pro toho, kdo ho dosáhl, i pro toho, kdo ho nemá.
- 21 Zpíváš s rozechvěním novou árii a na starší, která tě

dříve rozechvívala, sobě ani nevzpomeneš, ano tato je ti i protivna. Opisuješ se zanícením do tobolky své novou milostnou píseň básníka, která tě nyní rozechvívá a povznáší, a píseň předtím opsaná dívá se na tebe již hluše a prázdně. Je to nestálost? A máš se divit, když vedle nové árie v hrdle, vedle nové básně v zápiskách také v srdci svém najdeš jiný obraz, jinou lásku?

22 Takzvané „zmařené existence“ jsou myslím právě oním kvasem, který rozvoj lidský posunuje dál. Kdyby byli náhle všichni lidé „zmařenými existencemi“, vypukla by obrovská revoluce a společenské poměry, k jichž nápravě směřujem, byly by náhle vyrovnané.

23 Německá a italská dramatická škola! Prvnější vyznačí zcela přísně akademicky kamenným náhrobkem, kdo tam dole *pochován* leží; italská škola ale vystaví osobu tu živou i se všemi krvácejícími ranami jejími, a my nezapomenem obrazu takového nikdy.

24 Nedivme se, že je u nás tolik oustní i jiné kritiky! Vždyť jsme národ mladý a mládí rádo filosofuje, miluje, nenávidí i kritizuje.

25 „Máte mnoho učených, velmi učených lidí, ale žádný z nich nemá ruce řádně umyty,“ pravil jistý Francouz k nám a o nás a vyznačil slovy těmi obrovský rozdíl mezi vzdělaností a civilizací. Co se mne týče, civilizaci dal bych vždycky přednost. Vzdělanost pravá sáhá příliš hluboko, jest a zůstane vždy jen předností nevydělávajících, světu napolo odcizených jednotlivců, civilizován ale může být národ *celý*.

26 Náhle stáváme udiveni při takovém případě, kdy na některého, posud zcela neúhonného člověka sype se taková spousta špatných pověstí, jako by byl zrcadlem pekla. Kolik as vlastních zárodků k špatnosti, dušených buď přízní okolností, buď nedostatkem odvahy, dřímá v lidech,

kteří pověsti ty rozšiřují! Vše špatné, kteréhož by se konečně sami také dopustili, věří lehce o jiných.

27 Jsem nejráději v společnosti, kde pohlaví je v rovnováze, totiž kde jsou mužští právě tak zajímaví jako přítomné ženštiny. Obyčejně ale nadvládá nad duchaplnost zábava jen lehce smyslná a v příjemné smyslnosti mají ženštiny vždy rozhodný vrch.

28 Děvče vybírající sobě manžela mělo by mít chladnost psychologa. Během let přibírá na sebe všechny ošklivé vlastnosti, které její muž má; s vlastnostmi dobrými není takové nebezpečí.

29 Jsou lidé, zvláště matematictí géniové, kteří nejen tvrdí, ale i sami věří, že nemají smyslu pro poezii a krásy poetické. „Nemám smyslu pro poezii,“ pravil mně kdys jeden z nich, „musím se ale přece přiznat, že se mně někdy po ní stýská a že lituji své bezcitnosti, jakož se i nejzlostnějšímu starému mládenci a muži misogynií nejvíc trpícímu po lásce stýskati někdy musí.“

30 Nanejvýš nebezpečné je v literatuře systematické odstrkování skutečného talentu. I největší talent, konečně uvěřiv v nedostatečnost svou, ustane v namahání svém a myslí sobě: „Čehos velikého nedokážu a prostředností nepomohu,“ a nedělá pak z pýchy raděj praničeho. Pýchu tu ale musí mít každý génius, sic by ani nebyl géniem.

31 Blazeovanost lze měřit nejlíp dle výsledku čtení. Prostě požívajícího čtenáře baví celá kniha, rafinovaného ta či ona umělecká část její, blazeovaného zachvátí v nejlepším případě ta či ona řádka, jediný snad obraz, jediné slovo.

32 Již dosti často vyřčeno, že je chybou, že se u nás tak mnoho lidí zná osobně. Jsme blízko při sobě, a přece netvoříme rodinu. Závidí jeden druhému, nevěří jeden v druhého mravní a duševní velikost, uvěří rád, kdykoli se něco

špatného nebo aspoň směšného o milém druhu vypravuje. Ano jsou i lidé, kteří to mají za zcela nepřirozené, že například český spisovatel nekrade.

- 33 Jen nezkušený mladík, jenž především a vždy chce jen bořit, může se domýšlet, že mohl by žít v nepřátelství se světem celým a nestarat se ani o nepřátelství to. Muž hledí vždy již postavit něco pozitivního, a proto hledá vždy pomocníků a hledí nepřítelství buď v příznivce zvrátit, buď je jinak neškodnými učinit.
- 34 Květinu utrhnu jen s velkou nechutí. Když se ruka po květině natáhne, zdá se mně vždy, že se tato strachem choulí, že se ale plně rozvírá, když ji jen políbit chci.
- 35 Vždy se mně zdá, že syn v prvních dvou desetiletích bývá průměrně otci podobnější než matce, později pak že něco z matčiny tvářnosti přijímá; děvčata ale že jsou z počátku podobny ženě matce, později muži otci.
- 36 Hindu stavěl moudrosti chrámy a zevnějšek jejich ozdobil obrazy opic a tatrmanů. Neseznal jsem ani jediného „mudrce“, který by mně nebyl býval komickým; moudrost je vždy trochu hrava a podivínská.
- 37 „Kdož mluví, místo aby žvatlal, kazí zábavu,“ praví pařížské přísloví. Hluboký je opak: Kdo žvatlá, místo aby mluvil, kazí řeč!
- 38 Schopenhauerián přede mnou stěžoval sobě jaksí na důkaz své přežilosti, že ho již ani Schopenhauer netěší. Bláhový zapomněl, že jako tělesná částka člověka za jistý počet let se zcela vymění, musí se zároveň vyměnit stránka duševní. Jednou se najíst nestačí pro celé živobytí!
- 39 Jistá kritika pochovává zaživa. Nejdřív hodí spisovatele do hrobu a zasypají ho blátivými hrudami, a pak teprv spisovatel umře.

40 Jsou okamžiky v lidském životě, ano hodiny a dny, ve kterých se člověk ve pravém smyslu slova rozechvívá, aniž by věděl proč. Prsa se šíří a ouží, skráně bijí zimničně, duchem to probíhá hned jako hrůzná kletba, hned jako píseň k pláči. Žaloval bys na sebe a zase na jiné, a přece nenalezáš viny; cítíš zimniční sílu na vykonání největšího, a již sám počátek práce se ti hnusí. Podepsal bys povznášející smlouvu s nebem, ale také s peklem; než bys však sáhnul k péru, klesnula by zase ruka. Člověku se zdá, že vzduchem se vznáší, a přec má zas olovo ve všech oudech. Zimničné ty doby jsou neskonale trapny a zase nesmírně oblažující; člověk zdá se samu sobě větším ve zlém i dobrém, přál by sobě věčně žít, vítal by ale také chlad, jaký smrt tělem šíří. Je to ohňostroj vypálený o hodině duchů, hned brilantní plameny a hned zase hluboká tma. Nebuď v takových okamžicích nikdy sám, sic vytáhneš ze samé radosti nad životem bambitku — a srdce již dotlouklo! Pocit ten rozechvívající je totožný s hlavničkou samovrahů.

41 Všechna velikost ženská je jen relativní. Ba i v nejženštějším jsou přechasto mužskými překonány a mužský dovede být například mnohem větší koketou než ženská.

42 Někdy se také lidé hádávají, kdo je větší: učenec, politik nebo básník. Pánové! Učenec stojí na hlavách všech předcházejících ho učenců, politik na okolnostech, poměrech a pomůckách, básník stojí sám o sobě a platí *jenom* dle toho, čím je *sám*.

43 Dobrým autokritikem bývá mladý, začínající spisovatel proto, poněvadž cítí ještě plně individualitu svou a dle toho ví, dovedl-li ji cele podat. Když v pozdějších letech z individuality své jiným popouštět musíme i sami jiných živlů přiberem již bez té mladistvé síly, která cizí mění na zcela své, strávíme měřitko a nemáme více autokritiky přísné.

44 Literární historikové někdy se diví, že revolucionářští básníci, totiž takoví, kteří písněmi svými vybízeli k boji za

svobodu, za práva národu a opravu společenských poměrů, náhle umlknou neb zkrotnou, když boj takový skutečně nastal. Za prvé přehluší bouř každý klepot lidského srdce, za druhé neztrácí básník nikdy víru v poctivost lidskou, a vidí-li nastupování dráhy dobré, je již přesvědčen, že věci skončí i bez další pobídky dobře, a za třetí: člověku se zmaří tak mnoho snů, že vyplní-li se jen *částka* snu jednoho, je již spokojen.

- 45 Kdo miluje více krásu duševní nežli krásu těla, miluje zajiště stáleji. Neboť krásna je duše dle myšlének, dle jakých život svůj řídí a na svět se dívá, a jsou myšlenky, které od počátku lidstva kvetou a nikdy kvést nepřestanou, jsou krásy stálé. Kdo povznese se na porozumění krás věčných, je člověkem stálým.
- 46 Augier napsal starého demokrata Giboyer, který mravním blátem se pošpiňuje, duševní síly své mrzce zaprodává, jen aby stěženým penízem odchoval syna svého, nádejnou podporu demokracie budoucnosti. Blátivá ta myšlenka má něco úžasné velkolepého do sebe. Za vítězství příštího pokolení! Zdaž u nás nezhybnul mnohý talent spisovatelský, rozdrobující sílu svou v práci nádenické, působící jen maličkostmi sterými, jen aby udržel se v českém lidu proud živý, jehož pomocí mohly by se rozvinout talenty příští leskle a plně!
- 47 Bohužel, že je řeč mnohému herci jen proto dána, aby pomocí její povahy zamlčoval.
- 48 Na počátku duševního života svého rád by člověk četl všechny knihy a studoval všechny lidi, později vidí, že málo těch kněh mu zůstalo provždy milých a málo těch lidí provždy věrných. Omrzí seznamování se. S urážející až lhostejností běře se kniha do ruky a zachází se s neznámými.
- 49 Hnusí se každá myšlenka, která je kulata. Myšlenka

má býti jako dýka: na jedné straně tenká a ostrá, tak aby mocně jako blesk zajela do živého masa; na druhé straně má býti rukověť z jeleního parohu, jehož vysedliny tisknou se měkce do ruky tak, aby vedoucí ji měl úplné vědomí směru i síly.

50 Jsou lidé, kteří píšou knihy, a jsou lidé, kteří *jsou* kněhami. Prvnější jsou lepší v kněžích svých než v životě. Do kněh svých snaží se vložit všechny přednosti rozumu a srdce, kterých v životě buď z ostýchavosti, buď za jinou příčinou zamlčují. Spisovatel v životě mezi tuctové lidi naležející objeví se někdy v spise svém co zcela slušné, ano i pozoruhodné individuum. Mně jsou ale milejší lidé, kteří jsou hned v životě individua.

51 Kyrilské písmo nenávidím. Psáno podobá se mně stejným, donekonečna ubíhajícím vlnám; tištěná řádka připadá mně ale jako řada šibenic, z nichž na každé visí mrtvola nějaké slovanské myšlenky.

52 Jsou úsměvy, které mohou rozdráždit až k šílenému vzteku. Například úsměv „znalce hudby“, „znalce malby“ a jiných „znalců“, kterým jde kontrapunktní hříčka nad pěknou melodii, rafinement v umění nad přírodu. S jakou duševní převahou ušklíbnou se, když prostý člověk řekne při takzvané duchaplné skladbě, při svémravném obraze, že se nudí. „Nerozumí tomu!“ šeptají cele šťastni. Pravý umělec uznává ale každého zdravého člověka za schopného soudce, a kdo je opravdu Molièrem, podrobí se i soudu prosté kuchařky. Úsměv znalců podobá se pustému úsměvu veřejné nevěstky, s jakým dívá se tato při panenském pohřbu na bílý fábor vlající z věnce.

53 Duchaplnost nemůže se ovšem nikdy koupit, *našetřit* ale může se dojistá. Kdyby to lidé věděli, nebylo by tolik závidění naproti sousedům duchem více vynikajícím a nebylo by tolik zvířeckosti. Závidět ducha je právě zvířeckost.

- 54 Nátura opravdovou noblesou se vyznamenávající ani nedovede být někdy špatná. Biblické vypravování o sviních ďábly posedlých zdálo se také mně být vždy alegorií velmi důmyslnou.
- 55 Mělo by se také mluvit o krátkozrakosti citu a rozumu. Jsou lidé, kterým oči se zalévají slzami pohnutí, pohlížejí-li na události malé, větších a vzdálenějších ale chladně snesou, a jsou lidé, dobří, rozumoví pracovníci en gros, nešikoví en detail.
- 56 Dost často slyšíš od lidí obmezených výčitku, že kritika v umění vždy šíře mluví o věcech vadami trpících než o věcech bezvadných. Mělo by prý se mluvit o obou stejně obšírně. Hlupci ti nevědí, že kritika může být jen tam, kde jsou vady, že odmlčuje se zcela tam, kde není vady, kde je harmonie, zkrátka kde je krása, která sama pravidla dává. Místo kritiky zde nastoupil by pouhý popis, věc to úplně zbytečná. Popište například krásnou báseň! Řekl-li jsem, že je něco krásné, řekl jsem vše: báseň si přečtěte, skladbu si poslechněte, na sochu se podívejte!
- 57 Ukažte mně veškerou literární pozůstalost básníkovu (totiž básníka do posledního dne činného), a zmýlím se sotva, hádaje na příznivost poměrů jeho životních. Nezástalo-li po něm pranic, neměl v životě zajisté také pranic.
- 58 Pravda, je rozdíl v lidech: jsou sprostí a vznešení — pouhý uhel a zas démant: tento kráslí, onen špiní. Avšak uhel i démant jsou ze stejné hmoty a záleží jen na tobě, abys se nepošpinil. Přiveď sprostý uhel lidský k příležitosti, ve které by se pro cos šlechetného až k náruživosti rozohniti mohl, a bude hořet tímtež plamenem jako ušlechtilý démant.
- 59 Jakož dlouho trvající komika stává se znenáhla nudnou, nabývá zas i nejoprávdovější věc délkou vždy trochu ko-

mičnosti. Kdyby byla věčnost trváním v jediné formě, a ne věčnou změnou, byla by vrcholem vší komiky, byla by úšklebkem nahé, z hrobu vykopané lebky.

60 „Vypsal se,“ řekne se o spisovateli a říká se to jaksi s potěšením; takto mluvící ale ani neví, z čehože se vypsal, zda z myšlének, zda z citů. Kdyby se byl z myšlének vypsal, nebyl by více zdravým člověkem, kdyby se byl z citů vypsal, nebyl by živ, a v obou případech by nepsal vůbec ničeho, a nemohli byste tedy poznávat, zdali se vypsal. Vypsat se může spisovatel psát *musící* jen z *chutě*, z ničeho jiného, a stalo-li se tak, je to vinou poměrů, obecenstva. Ovšemže vidět bankrotáře je vám pohled stokrát milejší než na člověka se vzmáhajícího.

61 *Pouhý* lyrik! Mně připadá takový vždy jako housle; tyto musí být zcela duty a prázdné, aby vydávaly zvuk dobrý a dojemný. A je-li lyrik jak ty housle, víš již, jak s ním zacházet; neobratná ruka z nich vynutí pronikavě protivný zvuk, pěst je rozdrtí provždy.

62 Babské je to pravidlo, že o mrtvých nemá se jinak než dobře a přátelsky mluvit! Což se stal již proto mým přítelem, že hnit počíná? Což jsem zápasil s někým zaživa jen proto, že vůbec *živ* byl, nebo spíše zápasil jsem s činy jeho, chránil dle přesvědčení dobrý princip jakýs naproti jeho principu zlému!? Což je vše již smrtí napraveno a příklad závadný stal se *náhle* neškodný? Nekárá i morálka, i historie činy a náhledy před tisíci let se naskytlé? Či snad bolí moje nepřátelství mrtvého víc než živého? *Jen to* mám nad hrobem zamlčet, co bych živému říci se byl neodvážil, jemu vytknout nesměl, nemohl, nic jiného! A ani to neplatí vždy! V ostatním buďte vždy *stejně* přísní, a chcete-li mít vůbec jakou šetrnost, chcete-li, aby vládla opravdu láska, prokažte ji živým. Ti cítí bolest i radost, těm vy ale popřejete spíše vždy bolesti než potěchy; jste huróny naproti živým a *hrajete si* na křesťany u mrtvých! Babská lež jest vaše humánnost!

- 63 Prostá příroda je matkou samolibosti. Podívejte se na hlať, na malou bylinku s tím pírkovým lístkem a aksamitovým kvítkem, a seznáte, že každý kousek životem obmyšlené hmoty snaží se celou silou života svého, aby rozvil se na formu nejrozkošnější. Když té rozkoše dosáhne, zase tuhne, zmírá; za krásu dal život.
- 64 *Suma citu* v jednotlivém člověku je vždy stejná. Emigrant například zahoří obyčejně v cizině tím vřelejší láskou k vlasti, z druhé strany ale, poznáváje i cizí vlastnosti a odvozuje pak paralelou všeobecné zákony humánních snah, stává se zase zároveň vždy více a více světoobčanem.
- 65 Mnozí „důmyslní“ lidé mají velkou radost z toho, že prý se člověk vždy víc a více od přírody emancipuje. Vzdalování se od přírody bylo by fyzické chřadnutí, úplné odloučení byla by smrt!
- 66 „*Konečné*“ výsledky všeho lidského myšlení možno pronést větami krátkými, jednoduchými. Básník měřící nitro své nalezá v něm celý svět rozmanitých zákonů; astronom ale, měřící svět širý, vidí, že vesmír řídí se dle zákona jediného, prostého. *Konečné* myšlenky! V poslední, generální myšlence zdravého člověka je zahrnuta veškerá filosofie jeho života, v posledním slově básníkově je úplné vyrovnání jeho mezi osobní fantazií a životní skutečností.
- 67 „Samolibec je člověk protivný, hoden opovržení,“ dí fráze. Dobře! Hloupý člověk má mnoho vad, nedovede je ale odstranit. Moudrý člověk má tytéž vady, zná je ale, dovede k odstranění toho, proč se sám sobě nelíbí, pracovat, a činí-li tak, je sobě i pokroků těchto vědom, cítí se býti opravdově moudrým a líbí se sám sobě vždy víc a víc. Samolibec ale „je člověk protivný, opovržení hoden“. Tak to máte s frázemi!
- 68 Člověk neužije ani zábavy, ani odpočinku, když ví napřed minutu, ve které jedno neb druhé končí.

- 69 Myšlenky mnohého spisovatele hrají v barvách nejkrásnějšího opálu a jsou také jako opál: vnitřní dutiny, někdy dost nepatrné, vykouzlejí celou tu krásnou hru.
- 70 Vlohy tak mnohého člověka podobají se v rozvinu svém vložce v knize, naznamenávající místo, kde někdo *jiný* mysliti a o myšlénkách jiného přemýšleti přestal.
- 71 Spiritualisté se těší, že nic duševního nepřijde nazmar, že to žije v celém lidstvu dále. Vidí stálý pokrok, kdežto by měli vidět jen změnu. Zapomínají, že jakož od počátku, totiž od věčnosti, nepřibylo ani nebylo hmoty, nepřibylo ani nebylo také *života* hmoty té. Zapomínají, že celé lidské pokolení je v poměru k věčnosti právě jen také efemérkou, kterou vidíme ráno se lihnout, dopoledne mladistvě růst a bujet, pak plodit a navečer umírat. Materialista tuší konec efemérky lidstva a klade zato tím větší váhu na individuum. V tom je právě nejvýš vznášející myšlénka, že takové individuum člověk dovede se povznést až k poznání věčných zákonů, veškerou matérii řídících, že dovede se povznést alespoň v myšlénce nad smrtelnost a pracovat jakoby pro nesmrtelnost. Individuum samo na sebe velkou váhu kladoucí je schopno postupu z lásky k sobě, k svým a k vlasti; spiritualismus lehkou přivádí jednotlivce k tomu, by pokrok přenechal lidstvu celému, jež „pokračovat beztoho musí“, a aby se stal kosmopolitou i v ošklivém slova smyslu.
- 72 Přirozený talent tak mnohého člověka prostého jen právě proto nás zajímá, že ze vzdělanosti naší praničeho nezískal a že vidíme nejzvláštnější sílu i krásu jeho. Mnohý zase člověk zdá se že studoval jen proto, aby jeho netalento vanost byla tím zjevnější. Je tomu jako s drahokamy. Mnohý jak pěst velký má pro nerostopisnou sbírku cenu velkou; kdyby byl uměle broušen, scvrkl by se a cena jeho sklesla by na několik krejcarů, as na tolik, mnoho-li obnáší denní mzda diurnistova.

- 73 Zlé i dobré vlastnosti zvířat objevují se v člověku všechny. Na prvnější máme někdy zlost a nazýváme je zvířecími; dobré vlastnosti ale nás nesmírně těší, nazýváme je *čistě* lidskými, ano i božskými.
- 74 Není tak zle s odumíráním rozkoši! Odumíráme zároveň tolikéž žalům, vše se vyrovnává a člověk je vcelku pořád stejně rád živ.
- 75 Starší lidé jsou strom s ovocem *dozrálým*; což se divíte tedy konzervatismu jejich, jakž můžete žádat, aby totéž nadšení, tutéž radost měli pro „větrík a déšť“, kterého se mladším strůmkům kolem dostává, jakou mají strůmky tyto teprve květ nasazující? Dosti na tom, nechtějí-li dlouhým stínem svým jim obého ubrat, dosti na tom, podrží-li alespoň smysl pro barvu květů nových a nasadí-li alespoň někdy také ještě poupě nějaké!
- 76 Spisovatelé ve velkých městech narození nemají těch výhod, jaké mají narození v kraji vynikajícím *původními* krasami přírody. Třeba bylo město krásné jako Praha, — hluk a tisícový styk lidský nedopustí plného zažití té krásy a nedovolí, aby se ze zažitého vyvinul názor a obraz i cit původní. Vždy si myslím, že například Norvěžsko mělo by vlastně rodit jen samé velké, původností svou překypující básníky, a divím se tomu, že Björnsonové jsou tam úkazem tak řídkým.
- 77 Že slovo není ve většině případů ničím proti činu, ukazuje se nejlíp při naruživosti. Hrozbě v naruživosti pronešené nevěříme, urážce snadno odpouštíme, břemě zde naruživost za *lež*; avšak čin v naruživosti vykonaný naplňuje nás plnou váhou *pravdy*. Naruživý čin je zcela jiné koření než naruživé slovo! ■
- 78 Proč neobrazí sochaři spravedlnost vždy co anděla a proč neobrazí každého anděla co symbol spravedlnosti? Vždyť je přec spravedlnost nejandělštější ze všeho!

79 Skoro se bojím napsat, že *jistou* lhostejnost k původu národnostnímu mám za jakési svědectví o šíření se zásad demokratických, které nekladou váhy na původ, ať je již jakýkoli. Ovšem že sobě budu lhostejnost tu podobně vykládat jen u těch, kteří vedle toho politickými poctivci jsou a také ni povinností k rodině ani k vlasti nezanedbávají.

80 Největším uměním je umění vzdělávání lidstva a dobrý učitel či vzdělavatel největší umělec. Hluboký v tom leží smysl, brilantní klam, že stará svatá Indie vylučuje tak mnoho lidí z kruhu těch, kteří vzděláváním se smějí se povznést na umělecký plod. Umění v našem nynějším smyslu, kteréž se tak chvástavě na olympickou výši staví, považovali tam za prosté řemeslo a prostý Hindu básnil části Rámájany a tvořil ony podivuhodné skulptury, které jsou průsvitny jak ztuhlá mlha a úplně se prvním uměleckým plodům starším i novějším rovnají.

81 Pokud jsem nosíval ve svátek a v neděli jiný šat než ve všední den, bylo mně ve svátečný šat oblečenému o všední den vždy nesmírně ouzko. Ostýchavě šel jsem lidstvem za prací se hemžícím a byl jsem tomu velmi povděčen, když jsem konečně cíle svého došel a ukryt byl. Úctu tu práce na každém vynutí, kdož vůbec kdy v živobytí svém pracoval.

82 „Žaloba na úpadek divadla je tak stara jako divadlo samo. Skoro vtipu se podobá věta, že divadlo klesá již tak dlouho, jak dlouho je. Již Aristofanes toužil na špatný vkus Athéňanův, kterým byla truchlohra Euripidova milejší než truchlohra Aischylova.“ — Přitom obdržují také herci od věků svou „klesající“ část. U těchto je příčinou, že nenechávají se *vychovávat* vědeckou architektonikou dramatickou, že každý umělec *pravý* je jenom individuálním, ze sebe vše pracujícím. Dovede-li vyvolat umělec následovníky, „školu“ svou, je tato vždy slabší mistra svého; nebude jinak, pokud vedle mistrů nenastoupí věda.

- 83 Není pravda, že kdož od dětinstva sám na sebe poukázán, nejspíše dojde uvědomělé samostatnosti. Takový světem otloukaný cítí příliš často a mnohdy velmi trpce závislost svou od ostatních, a když se konečně vyšine až na samostatnost samu, je vždy v jistém strachu o ni. Ten však, kdož nikdy nikoho mimo rodinu svou nepotřeboval, cítí se hned od dětinstva a podrží jistý pocit osobní pýchy i v dobách nejhorších, ač pozbyv jednou samostatnosti hmotné, málokdy dovede sobě pomoci nanovo.
- 84 Kde není vražd, přibývá samovražd; v dobách válek samovraždy zcela vymírají. Vzdělanost bere z ruky zbraň a ze srdce srdnatost; kde však při nemožnosti obrany srdnatost přece ještě trvá, stává se, že člověk raději sama sebe ze života vyhodí, než aby duševně i hmotně umíral pomalu.
- 85 Každý je konečně tím, čím se na základě svých sil a *všech* okolností učinil. Z toho vysvítá relativnost pojmu o lidech zlých. Můžem jich litovat, *musíme* je neškodnými učinit, trestat je *nesmíme*.
- 86 „Bez ctižádosti práce zemdlí,“ praví se. Ctižádost je konečně všechno, chcem-li. I ten, kdo pracuje do největšího zemdlení jen kvůli skyvě chleba, sotvaže dostačující na udržení života, dokazuje, že přikládá životu svému váhu velkou.
- 87 K chudému můžeš vždy být hrubý; myslíš, že to musí býti tak.
- 88 Každý skoro spisovatel učiní sobě hned z mládí koncepce na díla pro celý skoro život. Pokud děl těch neprovede, je mu ostatní zcela mimotní, a on bojí se skoro, aby myšlenek a obrazů nerozplýval na ujmu děl těch velkých. V tom ohledu žebře sám u sebe, a přemnohý zemřel co duševní žebrák, maje v skrytosti celé poklady.

- 89 Šťastný člověk nemá pro nikoho času, kdož je mimo kruh ten, na němž se právě štěstí jeho zakládá; nešťastný ale žádá, aby celý svět měl pro něho času dost. Štěstí pro nešťastné, že zcela šťastných je tak málo!
- 90 Humanisté se mýlí, myslíte, že šíří-li vědomosti, ničí mimo nevědomost zároveň i hlupství samo. Což se naučil kdy již některý osel číst?
- 91 Jen lidé duševně rozhodně malí neb rozhodně velcí dovedou povahu svou udržeti poměrně důslednou, čistou. U obou je jakási kamennost náhledů, konají vše z přesvědčení, a ne co výsledek okamžité reflexe, a kdyby měli jeden čin stokrát vykonat v dobách i poměrech nejrozmanitějších, vykonají jej vždy stejně. Ostatní lidé „plavou“.
- 92 Uvažuje-li člověk nekonečnost všehomíru, drobnost země naproti vesmíru tomuto, zákony přírodní, dle nichž se čas od času na zemi té všechna kultura ničí, pak slabost svou vlastní a krátký život svůj, nesmí zoufalou tu myšlenku domyslet, aby se nezbláznil, nebo aspoň nepoddal *pouhému* požívání. Že však i v užívání tom stýká se zase s jinými lidmi užívajícími, že hledí požitkem zdokonalit a rozmnožit, vyvine se přec zase jakýs pud pokroku a uznávání společenských zákonů.
- 93 Ač každý zdravý člověk poezii dobře rozumí, povstávají někdy přec nejsměšnější hádky o to, co je poetické. Bývají doby vyšeptalosti duševní, kdy se nehledí k harmonickému celku, nýbrž pouze k zevnějšímu, slovnímu vyšperkování. Řada pěkných obrazů, slova mateřidoušková platí za poezii bez ohledu na to, je-li jich potřebí, ba hodí-li se vůbec. A kdyby se těmže lidem řeklo, že je mladoněžný šat a fábor na scvrklé ženštině krásou nebo že jsou výroky přezralého dítěte či nebohého šílence poezií, vysmáli by se sami.
- 94 Jinoch teprv životu se učící hledí myšlenkou a vtípem nejen zářiti se sám, ale i jiné vzdělávati *všude*. Muž na život

již dozrálý dovede ale ve všední společnosti také často býti všedním; přesvědčil se již, že masu nemožno předělat, a nemá-li myšlénka přijít nazmar, že musí být pronešena jen na místě pravém.

- 95 I dobrý kritik snadno nechá se svést k tomu, aby vědomě sám něco slabého napsal. Seznalť dobře, že svět uznává tak mnohého z pouhé zdvořilosti, proč by právě k němu byl hrubiánem?
- 96 Neuznáním současníků bývá vinen také spisovatel sám. Čím lepší věci píše, tím méně je s to sám povyk o nich způsobit. Spisovatelé povrchní jsou ale zato jako neplodná slepice kdákačka: tato kdáká nejvíc a hospodyně najde po ní vždy jen pouchle.
- 97 Starší škola politiků (i našich) má hlavní vadu tu, že myslí, *mohouc* nad lidem stát, že také *musí* stát nad lidem a opovrhovat jeho míněním. Starší jsou pouzí *filosofové*, mladší pak již praví *politikové*, stojící v lidu a s lidem: onino nalézají se ještě v stínu doby, která stavěla naproti *politice* co výhradnímu majetku králů *filosofii* co kritiku lidu; že ale kritika ta nesměla být hlasna, že se musila obmezit na kruh jednotlivcův a i tu že směla jeviti se jen v rouše učeném (aby se alespoň *nezdála* býti přístupnou člověku prostému), bylo jednotlivci snadno povznést se vysoko *nad* proud člověčenstvem vládnoucí.
- 98 Škoda, že lidé nemohou právě tak se těšit na narození své, jakož se bojí před smrtí! Myšlénka smrti hledí do života jako měsíc do podzimního dne: objeví se hned po poledni na modré obloze a umrlčí jeho lesk připomíná již konec dne.
- 99 Když čtu plody jiných spisovatelů, je mně vždycky zcela biblicky: můj „*duch vznáší se nad vodami*“. Skromná myšlénka, že ne?
- 100 Piš každý spis svůj, jako by byl posledním v životě tvém,

po něm jako bys nemohl pranic více učinit své nesmrtelnosti k vůli.

101 V poctivost co pojem se věří, nikoliv ale v poctivé lidi. Jak mnohý stal se již nepoctivým, že mu lidé poctivost upírali! Nelze žádati, aby měl každý na pouhé ideji dost.

102 Zpráva o nějaké ztrátě přítelově dojme nás jen tenkrát opravdově, když sami něco podobného ztratiti můžeme. Po úmrtí mého otce nedojala mne pak už nikdy zvláště zpráva, že někomu otec zemřel; ovšem ale zachvěl jsem se ještě vždy, kdykoli jsem slyšel, že někomu matka skonala.

103 Nejjistější prostředek k jistému zbláznění se byl by, kdyby člověk znal všechny úsudky lidí o něm a všem by vyhověti chtěl. Kdyby se ale šílenci skutečnému zase říci mohlo, jak jednohlasně lidé soudí o rozumu jeho, snad by ho souzvuk ten uzdravil.

104 Spisovatel mnohý zemře slavný, a než tělo jeho po sedmi letech vykopají, je zapomenut. Jako by dlouhé spaní to bylo ho zhloupilo!

105 Příroda hučí si píseň beze slov a my k tomu formujeme city a boly své, myslíce, že kvůli nám tak žalně zpívá. Šťastný klam člověka, který celý svět sobě podřizuje, a přec nejnahodilejšího dojmu sám je otrokem! Meluzína zaduje do nejprozaičtější píšťaly, třeba do komínu, — a my brečíme.

106 Český žebrák má v moudrosloví svém větu: „Však když nedá chudý, bohatý jistě nedá!“ Šipká ironie a bolestná pravda! — Ale bohatý *šlechtic* dá a pomáhá zchudlému šlechtici vždy, zde máme tedy výminku. Nejspíš že se obyčejně oba cítí <stejně> duševně chudí.

107 Není-li to zřejmým a čestným vyzváním šlechtictva k zločinům, když šlechtic, spáchav zločin, stává se za trest občanem, jakým my jsme?

- 108 Mnohdy sobě myslím, že dost vyřkne se u nás vět, kterým by se svět obdivoval, kdybychom byli například národem francouzským. Že nemají váhy k provedení mluveného, to jest nejtěžší kletba národů malých.
- 109 I nejlepší víno rýnské liší se právě tak od čistého šampaňského jako německý duch od lehkosti, příjemnosti a vůně jarní; podzimní vůni dobrého, obsažného sena má zato *jen* duch německý.
- 110 Když oslava jednotlivci učiněná může se považovati za výraz celého národa, buďte opatrní, aby nemohl přítom skutečný některý muž říci: „Netřeba se štítit býti *pohaněn* národem tím!“
- 111 „Směšná a přímo protivná podívaná,“ pravil kdosi, „je na divadelní ceduli od předešlého dne. Tať se hodí jen za obálku na věčnost a hrdost herců.“
- 112 „Vždyť pravil jsi: chimérou jesti zlato jen,“ zpívá se v Robertu Dáblu. — „Na lyrické básně mám času dost, cit zbude také ještě, až myšlénku míti nebudu,“ slyšel jsem rozprávěti mladého básníka. Myšlénka se mu vyžila, cit se ale mezitím také otřel — „Vždyť pravil jsi —“!
- 113 Cestuješ-li kvůli cestopisu, zaznamenávej ihned pilně, co tobě novým, od navyklého rozličným býti se vidí, sice ztratíš návykem za krátký čas smysl pro pozorování zvláštností. Podobně má se to s cestou celým životem. Díla spisovatelova možno nazvat životním jeho cestopisem, v němž dokazuje, uměl-li cestovat, uměl-li se dívat a jak se díval. Zaznamenávej pilně myšlénku a cit v prózu a píseň, dokud svět je ti novým; když ti zevšední, zevšedníš také ty.
- 114 Goethovu „Ist nicht im engen Raum des Lebens zu erreichen“ jinoch nerozumí, muž se před tím chvěje, stařec nad tím pláče.

- 115 Myslím, že spisovatel, který by nesměl pro náhrobek svůj vybrat jiného nápisu než název *jediného* díla svého, zvolil by dílo, kteréž posuzující lidé pokládají za jeho nej-
slabší. Otec mívá nejhoupější své dítě nejráděj, protože
pozoruje na něm známky duševnosti, kteréž jiným zůstávají
skryty.
- 116 Děti chudých rodičů, dokud jsou nedospělejší, stydívali
se za rodiče své, třeba měly srdce takto nejlepší. Mlčky se
jim to musí odpustit. Fantazii dětské patří celý svět, dítě
je přesvědčeno, že může všechno mít a vším být, zastydí se
tedy, že rodiče nezmohli toho, co jemu, dítěti, je tak snad-
né. Reflexe té ovšem nemá, cit ten ale jistě.
- 117 Přes skluzkosti musí herec jen sklouznout; hledí-li po-
lechtat mužský parter, dělá z Múzy nevěstku.
- 118 Mnohý člověk nemá nic lidského do sebe mimo slabosti.
Štěstí pro něho, je-li alespoň v těch velkým.
- 119 Nejdokladnější a nejmocnější důvěru v ideál svůj má
revolucionář „z řemesla“; nechť ho zklame tisícekrát, on
věří zas.
- 120 Veselohru z českých dějin nebyl bych nikdy s to na-
psati.
- 121 Mnozí myslí, že nestálý člověk byl by nejlepší cesto-
vatel. Vandrovník ano, ale ne cestovatel s účelem a výsled-
kem. Dobrý cestovatel nese cíl cesty v sobě vznešený, i když
nemůže ani patu z domova vytáhnout.
- 122 Podivně mne překvapil třicátý rok mého života. Až do
jeho zakončení plýtvat jsem časem jako milionář penězi;
nyní stojí milionář zaražen u pokladnice povyprazdněné,
počítá zbytek a nedůvěřuje ani tomu zbytku. Zdá se mně,
že se stanu lakomcem, a ten života nežívá. Cítím se po-
jednou býti <už> strašně starým!

- 123 Nemám nikdy chutě pustit se do obširného literárního díla; někdy se mně zdá, jako by v tom byla předtucha krátkého života.
- 124 *Hloubku* myšlenkovou může člověk vážiti jen sama ze sebe, formy a barvitosti nabývají myšlenky pak zase u styku se zevnějšími objekty, s lidmi. Jen neračte proboha voliti sobě příliš široký kruh těch lidí, tak široký, že tuň přátelství změní se na mělčinu pouhé známosti. Jen mezi přáteli, kteří nás, způsob našeho myšlení a cítění úplně znají a i nejhravějšímu odstínu jeho porozumějí, plodí se myšlenky hojnější a stojí to také za to, ploditi je. Proto také nemá básník nikdy sáhati k činnosti politické, musíť se při ní s příliš mnohými „sprátelit“, každý žádá kus koncese a z básníkovy individuálnosti stane se tuctová povrchnost. A proto také rodí se spíše sto krásných a velkých myšlének poetických než jedna velká politická.
- 125 Jen málo jsem sobě vždy všímal příkrého soudu nebo bídné pomluvy jednotlivcovy, nu a lidstvo *celé* — s tím se může člověk srovnat, to nepomlouvá. Pomlouvalo by snad, kdyby jiné samostatné lidstvo stálo *vedle* něho.
- 126 Život lidský porovnávají někteří s jízdou. Ano, jeden jede s čtverospřežím v kočáře nadherném, druhý se přilípne co lokaj nazad kočáru, třetí postrkuje bídně trakař před sebou a čtvrtý jede na šibeničné káře. Všem ale ubíhají při jízdě vukolní předměty vzad, nejkrásnější i nejprotivnější zjevy zdají se píliti tam, odkud jsi vyšel, a *musíš* konečně zatoužit po tom místě opuštěném, po mladosti své.
- 127 Politikové naši zdají se většinou z psychologie toliko znáti kapitolu o náruživostech; proto také úspěchy jejich slábnou a mizí s náruživostmi lidu.
- 128 Písně v lidských prsou naskytují se jako granát v Čechách, jako dýmant v Hindostanu. Tu dřímají v naplavenině nebo říčním písku a prostý rybář je vyloví, onde jsou

v prsti orné a oráč je vyorá; bývají ale také zarostly v tvrdé skále a skála se musí roztrhnout, má-li dýmant z ní vyjít.

- 129 Statistika duševních chorob vykazuje, že nejvíc lidí zblázní se v stáří mezi třicítkou a čtyřicítkou. Ba věru nejdůvodněnější a nejpohodlnější to čas k zbláznění se, když člověk přijde k přesvědčení, že je květ i síla vlastně pryč, že jsme se našli na scestí a život, jehož nemožno znovu počít, že je zmařen. Mimovolně přikládáme ruku k čelu!
- 130 Prahloupý je náš zvyk při nadpisech listů: „Milený příteli“ ap. Pokud upřímným lidem nadpis naznačoval hned tón, v jakémž se celý list drží, byl v tom smysl, jaký například v každé dobré předmluvě; nyní ale, kdy jsme to přivedli ve zdvořilosti tak daleko, že mezi „Vážený pane“ z počátku a „Ostatně ve vši úctě“ vměstnáme celý kriminál nadávek a perfidnosti, musíme se ohlížet po nadpisech jiných.
- 131 Zle jest pro spisovatele, když píše kvůli výdělku, hůř, když věci časové, nejhůř však, když kvůli tomu, aby se vůbec něco psalo.
- 132 První vystoupení u veřejnost nebývá pro spisovatele podobně těžké jako druhé. Ať byl při prvním vystoupení uznán, nebo ne, musí mít před druhým mnohem více strachu.
- 133 Lidé lili mnohem dříve z olova střely než písmo; toto musí tedy déle zas trvat.
- 134 Každý nadšený český spisovatel podobá se onomu hrdinovi, jenž velel, aby se slunce vrátilo, když už zacházet chtělo.
- 135 Básníkem se musíš narodit, hrubiánem ale taktéž; jsi-li tak šťasten, že jsi básníkem i hrubiánem, staneš se velkým básníkem.

136 Železo rozohnit dovede každý, ukovat však málokterý. Citů má každý dost, ale spojující myšlenka? — Proto také tak mnoho lidí počíná básnit; kolik však jest těch, jichžto život zůstal básní a již co básníci skonali!

137 Zdá se, že má láska podivnou ozvěnní sílu, jež všecko hloub a důmyslněji rezonuje. Cokoli milenec řekne, je milence hluboké a duchaplné, snad proto, že mu vidí až na hloub duše a lehce poznává, že i nejjednodušší slovo, nejprostější myšlenka zase s jinými předcházejícími, sprovázejícími a následujícími spojena jest a jimi teprv pravou svou barvu a důležitost nabývá. Mnohé důmyslné a hluboko procítěné slovo zdá se nám takto být pouhou maličností, poněvadž je posuzujem jen dle toho, jaké myšlenky a city zase v nás budí. Nepopřejem sobě někdy pro krátkost času, někdy pro svou lehkomyšlnost dosti času, abychom bližního srdce i mysl poznali, a bylo by více úcty, kdyby bylo více — — rezonance lásky.

138 Zbytečné naříkání, že umění stavitelské klesá! Duch lidský mnohem obratněji sobě nyní písmem počíná a také prospěšněji. Dovede se přizpůsobit každému i sebenepatrnějšímu pokroku, je věčně všem současníkům i potomkům srozumitelný, kdežto nyní už mnohým stavitelským slohům ani nerozumíme. Až dosáhne lidský duch nejvyššího stupně, postaví sobě slohem pomník, jaký všecky předešlé předčí a k němuž všichni národové s láskyplným srdcem přispějí a přilnou. Pravdu zajisté nevývratnou vyslovil Claude Frollo slovy: „Písmo zabíjí kámen.“

139 Velká chyba lidí je, že se jinak pohybují ve společnosti než doma.

140 Slova „Čeho nechceš jinými utrpět, nečiň jiným“ jsou první větou blahoplodného egoismu. Kdo nahlídne smysl slov těch, nepotřebuje zákonů a žije vždy a všude svobodně.

141 Radil bych všem, aby přečetše knihu, ještě jednou úvod

četli, zbude jim pak snadná práce, chtějí-li to, čemu se z knihy naučili, v systém svých myšlének vřadit.

142 Jsem přesvědčen, že každý zalhaný znamenitější duch negativní je mnohem větší než uznání velcí duchové jeho času. Postavit se proti proudu, bořit předsudky, lidi líčit, jak vypadají nazi, a dokázat, že kde zdánlivá rovnost, krejčí vatou pomáhal, snášet všechny nadávky a urážky, jakých blbost, odhalená špatnost a zahanbená nízkost nakydati může, je zajisté těžší, namahavější, a tudíž i většího ducha vyžadující než ustanovení systémů pozitivních. Negativní duch povrhne všechny překážky, prachem odstraní skály předsudků, odstraní všechnen neřád; pozitivní pak na vyčistěné a připravené půdě počne stavěti a bez překážek stane se slaveným, kdežto onoho křížujou, klnou a — zapomenou.

143 Německá estetika má vše za „povážlivé“, třebaby v lidské přirozenosti zakořeněné, co člověka při uměleckém díle náhle zachvátí a jím zatřese, aniž by se proti kouzlu tomuto brániti mohl. Libuje sobě jen v tom, co mezi prvním již dojmem hned učeně rozebíratí lze.

144 Lituju každého počátečníka, který hned při počátku svého snažení se s takým uznáním setkal, že se vyrovnalo jeho snažení a nadání, aneb obé ještě převyšovalo. Je-li básníkem a má-li několik nerozumných přátel kolem sebe, je brzy po něm veta. Přátelé, skutečným nadáním oslnění, vychvalují vše, co píše, a mladý básník myslí konečně, že ani nic prostředního nedovede a že všechno, co *nadaný* básník napíše, dobré býti musí. Jsou-li však mezi přáteli jeho i komponisté, toť brzy ho vsadí celého v hudbu a zkomponují mu pohřební marš. Vysoce nadaný Brachvogel svým Narcisem tolik slávy vydobyl, že Babenbergy vbrzku dokázal, jak milionář hanebný bankrot dělává. Málokterý (musí být už tak mohutný jako Goethe a žíti v těchže příznivých poměrech i materiálních) vyšine se přec ještě výš; nejspíš však se stává pak z něho vypočítavý a zkosnatělý

duch, jenž všeho boje prost, kterým by se jeho individuálnost ještě dále a úplně vyvinouti mohla, buď dle všeobecně uznaných pravidel pracuje, vypočítává a klasický led na svou horkou lebku přikládá, buď z počátečních prací *vlastních* si principie umění odvozuje, jaké jen k jednostrannosti vésti mohou.

145 Líp jest, že chodí chudoba otrhána, než aby chodila zcela naha. Pak by mnohý řekl, že se jí povětrí netkne, poněvadž je už „nahotě zvyklá“.

146 Jediná antika nás spíše uspokojí než celá novější výstava. V oné se zobrazuje vyzrálý duch a směr celého národa, v této vidíme při každém čísle vyvinující se, bojující směr individua. Tím se také stává, že často antika co výhradný vzor všeho umění umělcům se určuje; zralý směr celého národa skoro nikdo se zatracovati neopováží, proti individuálnímu vývoji jednotlivce se však lehko mnohé jiné individuum prohlásí.

147 Poetů není v dobách mocného převratu potřebí, jako ne zpěvních ptáků při bouři, kdy si vítr sám svou mocnou píseň hučí. V době takového převratu je vše nadchnuto vysokou myšlénkou čisté lidskosti, každý drvoštěp je básníkem a básníci katexochén dovedou pak málokdy co lepšího.

148 Nejvíce mne mrzí při chudobě, že stává se dle panujících náhledů tak často směšnou. Často by zajisté chudý bohatcům v cestu vstoupil a jim zabránil, aby jím opovrhovali, kdyby se za svůj rozervaný a pošpiněný šat nestyděl.

149 Často se vytýká chudým, že mají příliš mnoho dětí. „Krásné jest“ — praví Juvenál — „být majitelem alespoň něčeho, a kdyby to byla ještěrka!“

150 I sebe mlčelivější a rozumnější člověk stává se, mluví-li jazykem jemu méně známým, alespoň poněkud zbytečným

tlachalem. Chce množstvím nahradit, co ostrosti a hloubky schází.

151 Ze ztráty dobré pověsti by sobě mnozí lidé pranic nedělali, kdyby nebyly s dobrou pověstí mnohé hmotné výhody spojeny.

152 Kdo je dobrý a vždy jen dobré činil, nepozná lidí tak dokonale jako člověk zlý. Dobrý váží vždy jen ze sebe, zlý ale již po jediném zlém svém činu jakés <cizí> divné moci nabývá, kterouž i tajnější záhyby lidského srdce prohlíží.

153 Upadne-li mužský na ulici, stydí se — proč? Že svět žádá podivným způsobem od muže, aby také nepředvídaným okolnostem, které mu nohy podráží, se ubránil.

154 Nedivím se lidem duchaplným (a těch je i v nejnižší lidské společnosti), že tak často poddávají se pití. Čivy jejich se znenáhla až k pravé chorobě rozohňují, dumání otravuje den, sny užívají noc — „jen bláhovec spí dobře,“ dí Narcis. Pak ale zasahují sny ty noční s celou svou ďábelskou hrůzou a fantastickou palností také do bdění — jakž nemá chorý sáhnout k prostředku uspávajícímu! Dovede-li se ale uspat, jen probůh pak žádné probuzení, neboť probuzení je šílenství!

155 Jean Paul podotýká kdesi, že v lásce jemnosti děvče pozbývá, jinoch nabývá. Lze tím vysvětliti, že děvče láskou samo ze sebe, z úzkého kruhu svého srdce vystupuje, v tak ideálním kruhu <ale> před lásky časem poutána bývá a v lásce pak skutečnost seznává a vidí, že není pouze pro oblaky. Muž zas vidí, že srdce je vlastně mnohem větší kus masa, než kdy myslíval.

156 Básníkem je vlastně každý mladý člověk, pokud právě se nepřesvědčí, jak mnoho či málo mají ideály obsahu praktického. „Ti nepolepšitelní“, kteří i pak věří ideálům dál, jsou básníky v krásnějším slova smyslu.

- 157 Se zálibou čtu písmo, kterého jsem posud byl nečetl. Rukopis cizí je tak jako člověk cizí; rádi ho zkoumáme a teprve po nějakém čase dovedem ho čísti zcela zběžně, takže můžem někdy pak již při počátku věty uhadnouti celý smysl její.
- 158 Historik má těžké postavení! Píše-li o národu vlastním, říká se, že je buď stranným, buď příliš osobním; píše-li o národu cizím, mluví se, kdy haní, zas o stranictví, a řekne se, kdy chválí, že *píše satiru na vlastní národ*, — jako se stalo nebožtíku Tacitovi s Germanií.
- 159 Někteří lidé, zvláště patřící k privilegovanějším třídám společenským, podobají se zcela oněm druhům hmyzu, které jiným zvířatům vředy působí, aby vlastní jich mláďata živa býti mohla.
- 160 Není pravda, že láska chudobu a neštěstí vždy snesitelnější činí. Člověk neštěstím pronásledovaný a chudobou stížený cítí příliš dobře, že lásky *potřebuje*, a právě proto každý důkaz té lásky v něm nemilý, někdy až k nesnešení nemilý cit budí.
- 161 Rád bych to viděl, jak by lidé vypadali, kdyby byli zcela dobří. Učiněná pedanterie!
- 162 Člověk by měl nesmírnou podnikavost a důvěru ve své síly a svého ducha, kdyby ho smrt nepoučovala, že nestojí mimo hmotu a že jsou věci, jichž překonati nelze nikdy.
- 163 Každá naše myšlénka je obraz něčeho, co jsme viděli nebo slyšeli, a že je člověk přitom jakby zrcadlem a zrcadlo každé z poněkud jiného skla sestává, jsou pak i myšlénky různé barvitosti. České sklo bývalo pro svou červenost vyhlášeno.
- 164 Náhledy nechť se ctějí, jen ne zastaralé; držít se jich

lidé buď ze špatnosti, buď z hlouposti, a proti obému jest boj povinností!

165 Jakž se člověk rád klame! Když pták v kleci zpívá sobě, myslíme, že zpívá nám.

166 Znamé naše národní pořekadlo přirovnává ženu — k cibuli. Proto také pláčem, sotva jsme k ní byli přivoněli!

167 Chtěl bych býti „spisovatelem nepíšícím“! Domyslit se může každá myšlénka, domyslit třeba až k šílenosti, dopsat ale skoro nikdy.

168 My mužští ženám vlastně pramálo rozumíme, proto také je tak nedostatečně popisujem a proto bych také sobě přál, aby například o divadelním představení psali vždy referent — a referentka.

169 Není nákažlivější nemoci nad sprostáctví. I povahy lidí, kteří se dříve zachvěli, když jen slova sprostého zaslechli, zakalí se zakrátko při častějším styku. A přece vymírá sprostáctví. Snad tím, že sprostáctví je vlastně pohodlnost ducha a lidé vždy méně a méně času mají býti pohodlnými.

170 Kdyby se všichni lidé zapřísáhli a usnesli, že k cíli celému člověčenstvu kynoucímu ani o krok se nepřiblíží a pranic nového nepodniknou, bylo by už usnešení toto něčím novým a mělo by za sebou snad velmi rychlý pochod k cíli zamítnutému.

171 Každá doba je vztahmo „dobou přechodní“. Že pak proměn dobou způsobených a nás se někdy třeba nemile týkajících vždy rádi nemíváme a potomkům nebo předkům svým milerádi bychom přenechali, vysvětluje konzervatismus každé doby.

172 Herrmann Marggraff diví se (v úvodu k Wenglerovu Hausschatz der deutschen Humoristik), že při velkém poč-

tu německých spisovatelek žádná posud v oboru čistého humoru se nepokusila. Já se nedivím, jelikož ženská vůbec, zvláště pak německá, kde mužští v tak abstraktní výši myšlenkové se pohybují, výdatného humoru co *spisovatelka* schopna není. Spisovatelka je posud vůbec již výminkou a vstupuje v chrám té svaté obce, která o vzdělání a pokrok svých bratří písemnictvím pracuje, vždy s pocitem nesmírně vznešeným a opravdovým. Mužští jsou tu už spíše zdomácnělí, as tak, jako kostelníci, ministranti a svíčkové v chrámě zdomácnějí; ženská však zůstává po celý čas v chrámě myšlenkovém v rozhárání opravdovém a celé její působení v něm je až do konce vznešenou modlitbou, někdy ovšem naivní modlitbou dítěte. Ženské jsou hlavně domácím kruhem vychovány, rozumějí tomuto nejlíp, a poněvadž se srdce lidské, bohužel, jen soukromě a v domácím kruhu přirozeně objevuje, rozumějí ženské také nejlíp srdci. Ženská co spisovatelka vždy nakreslí život duševní, jak daleko se na cit obmezuje, mnohem bystřeji; nebude se snad po prvotní příčině některého fakta ohlížet; následky toho fakta, kteréž v <srdci> citu člověka vyvolalo, vylíčí ale dopodrobna, ukáže dále, jak z citu toho nový zase čin vyrostl, a vylíčí nám takto přirozenou cestou protivy mezi prvním a druhým činem, jimž často nerozumíme a jež někdy i z nestálosti povahy vykládáme. Muž všímá sobě zase života veřejného, v němž se rozum spíše jeví než cit; měří jaksi nově povstalé světy, aniž by mikroskopicky prozkoumal infuzorie, jež je vytvořily. Kdybych nazval humor darem *přirozeným*, prohřešil bych se proti svým náhledům o schopnostech, maje vždy za to, že jen zevnějšími okolnostmi každá schopnost se budí a pěstuje. Vím ale, že jakmile humor, jenž o chybách lidských co o pouhých slabostech žertuje, jim nic hlubšího, vyrostlého ze špatné povahy některého člověka nepodkládá a chyby ty jen co vůbec jsoucí a nevyhnutelné beře, — jakmile tedy ten čistý humor rozum a zkušenost ku pomoci přibeře, ihned se v satiru promění, jež chyby lidské ostrým pitevním nožem nemilosrdně rozebírá a zároveň co humoru praktičtější klestiti chce cestu k opravám. Žena spisovatelka musí takovou

sumu zkušeností a rozumových abstrakcí sobě nahromadit, než veřejně s prospěchem vystoupit může, že její humor musel by se už tím proměnit v satiru. Satira ta by ovšem zase přetrásala jednotlivé řízy a záhyby lidského srdce, jako ženský humor přetrásává v skutečnosti záhyby a řízy šatů kolemjdoucích ženštin.

DODATKY
K SKROMNÝM MYŠLĚNKÁM

A. Odložené z Čecha 1864/5 a z Květů 1864/5

- 1 Nemohu to vystát, když mladý člověk z maličkosti soudí na povahu starých lidí. Neměls snad ještě ani dost času, ani dost příležitosti, hošíku, abys se stal darebákem dokonalým.
- 2 Malé, prostřední, šosácké doby jsou pro velkého ducha morem, tu Pegasus s volem u jedné voje. Zpočátku Pegasus několikrát vyhodí, několikrát rozepne křídla a vůl je patrně rozmrzen; pevná voj u vozíku každodenního života onoho však unaví, a lhostejně kráčí pak bez vyhazování dál, méně povozu platen než vůl vedle něho, jenž táhne spokojen splněnými povinnostmi svými. Přicházejí doby, kdy Pegasus volu závidí, ano za něco vyššího ho považuje.
- 3 Příroda je vším vinna, naší hloupostí, náklonností k přemrštěnostem, křivou nohou atd. „Přírodo, jak jsi ty velká s...!“ zvolal kdosi, stoje před skvostným exemplářem vepřovým ve výstavě dobytka.
- 4 Nejdojemnější lyrická píseň píše se na panenskost. Kde té více není, nastupuje obyčejně epigram na mladické ideály.
- 5 Úkol a postavení naší literatury české v písemnictví světovém? Úkol Ezopův a hrbaté jeho postavení! *Satira peluňková!*
- 6 Tváření se, jako by člověk penězi a statkem byl alespoň tak opatřen, že právě více nepotřebuje, nepocházívá vždy z chlubitosti nebo nepravého studu. Častěji bývá původ v opravdovém nevážení sobě peněz.

- 7 Chcete-li udělat moderní vtip, vezměte nějakou obraznou frázi, například „podala mu ruku bez srdce“, a pak mluvíte as následovně: „Není divu, že v době rozšířených vědomostí přírodních, kdy již i dámy anatomické pravdy seznávají, tak mnohé ženštiny zadávají ruku — bez srdce!“ A učinivše vtip takový, můžete se třeba zaň stydět, chcete-li.
- 8 Masy české netřeba se posud bát, jen jednotlivců!
- 9 Mnozí lidé dovedli se tak daleko přemahat, že jsou kamennými obrazy, že na jejich tváři jen stíží čisti možná, jaké naruživosti právě vnitřem jejich snad až děsně pohybují. Zapomněli však, že tvářnost lidskou odstraniti nedovedou, že každý přece ví, že jsou lidmi, a tedy lidským věcem podrobeni. Jsou to mumie, na jejichž rakvích lidská tvář vypodobena, — ale rakev je tu také živa.
- 10 Proč nemáme pravého románu v naší době? Jednoduše proto, že ho nemůžeme míti! Společenské poměry nejsou ustáleny a *fotografie* pohyblivého a nesmírně rychle se měnícího nynějšího života, spojeny červenou nití našich tužeb po změnách vedoucích k jistému cíli, jsou prozatím surogátem románů. „Namenlose Geschichten“ budou prozatím všechny naše přítomnost líčící romány, nechť se již pohybují v kterýchkoli kruzích.
- 11 Ve spisovatelském životě bývají divné vlny. Někdo se stane spisem svým najednou mužem slavným, nesmrtelnost zdá se býti jemu pojištěna, a za dvě za tři leta aby tahal nesmrtelnost svou již opět z bahna zapomenutí.
- 12 Prostá fráze zpitomuje někdy víc než umělecky a vědecky vysoustruhovaná.
- 13 To nám pomáhá kupředu, že každý myslí, lásky že má pro celý svět dosti a že by všechnu radost a všechnen žal za celé lidstvo přetrpěti mohl. Ale sotva nějaká osobní strast

se ho zmocní, buší srdce o žebra jako uvězněný o mříže a hrozí puknutím.

14 Ctnost a pověst dívčí je drahý diamant; nesmí však jako tento do ohně se dát, sic rozplyne.

15 „Nemo in patria propheta“ zdá se že vyrostlo úplně na Západu. Na Východě sluje osel ve své vlasti „otcem moudrosti“.

16 Justinus Körner, jeden z nejnevinnějších básníků německých, viděl v teleti — obraz nevinnosti.

17 Český básník by měl mít zároveň výtečný tenor, aby sobě zpěvem na chleb vydělal. Musil by se ale dobře zpěvu, tedy vůbec něčemu učit, a toho u nás básníci příliš nemilují.

18 Ženská květe stále, nejdřív má růže na tvářích, pak ve vlasech.

19 Večer života dokazuje vždycky, že ranní ideály se neuskutečnily tak, jak jsme si je mysleli. Člověk každý sobě vyměří ovšem dráhu, jíž by snad také dosti často cíle došel, kdyby se jeho dráha nekřížovala s cestami jiných lidí, kteří sobě rovněž ideály vystavili. Mállokterý ví na konci, proč vlastně žil, a na smrtelném loži rád by začal znovu. I lidé, kteří nejvíce utrpěli, nerádi umírají. Převáží tíži všeho toho předcházejícího utrpení vzpomínka na jediný okamžik rozkoše a lásky.

20 Sen je vždycky krásnější než skutečnost, noc a smrt slobodomyslnější než den a život — šatíť vše v stejnou barvu.

21 Co milého ze zevnějška na nás působí, nezůstává zevnějších upomínek; milý pocit obyčejně se ubytuje dovnitř našich prsou, kde pro dlouho živým zůstává, kdežto upomínka na nemilý pocit tak dlouho trává, dokud strupy

na ráně obdržené se neztratily. Co milého, vždy dále dovnitř se domáhá, a kdyby nemilé i k srdci sáhlo a je hořkostí přeplňovalo, je snad k pukání přivedlo, přece sobě blahé upomínky ještě nějaký vnitřnější koutek naleznou.

- 22 Kloní-li se ti někdo stále, nehledí ti do očí, nýbrž stranou.
- 23 Místo učení o nebi měli bychom mít učení o lásce a každý člověk měl by být dříve v tom nebi lásky, než přišel na svět.
- 24 Nedivím se, že tak často humorista nebo satirik náhle sentimentálním se stává. Lidé obyčejně chtějí tím se zdát, čím nejsou, a mnohý píše rozmarně, kdy ho červ v srdci hryze.
- 25 Dějiny jsou vlastně realizovaná poezie.
- 26 V českém písemnictví bylo by snad již se vyvinulo mnohem více, a to větších talentů, kdybychom nestáli až příliš těsně vedle sebe. Bojíš se řádně oddechnout, aby se nezdálo, že ubíráš sousedu vzduchu.
- 27 Čím vzdělanější a lidštější, tím rozmyslnější, uvážlivější a konzervativnější stává se lidstvo. Indické jedno distichon praví: „Sprosté duše bývají jako bohové, neboť čehokoliv jim se zachce, ihned vykonají.“ Někdy by bylo přece také dobré, kdyby lidstvo bylo trochu méně lidské, kdyby bylo sprostší a tím bohům podobnější — alespoň co do energie.
- 28 Tázal se mne kdosi, jak se píší aforismy, zda z vůle, zda z náhody spisovatelské. Řekl jsem mu: „Vezměte knihu, v níž jsou opravdové myšlenky. Věty obsažené zvracejte v jich opak co do smyslu, ne co do slov. To je zábavné a vypadá to přitom duchaplně.“

B. Otištěné v Lumíru 1873 a 1874 a v Švandu dudákovi 1887

- 1 Krásně se studuje egoismus u dětí, majících ještě celý svůj zvláštní svět; egoismus jejich neuráží. Odvykání egoismu je jediné vychování, jakého se *citu* člověka dostati může, a proto nás uráží egoismus lidí odrostlých, že vidíme v něm vychování špatné, nevzdělanost.
- 2 Lidé se diví, že zápasící spolu duševní velikáni tak často v sprostáctví zabřídají. Což se někdo již divil, že čím mocnější bouřka, tím více mimo otrásající hromy a ničící blesky také kalu a prachu působí?
- 3 Na zevnějšku i na okolí svém můžem sobě mnoho potěchy i stejně mnoho smutku vynutit. Vždyť je to stará pravda, že je lhostejno hroudě, položím-li do ní mrtvolu nějakou nebo símě květů, a lhostejno je také mé komůrce, ověsím-li ji černě nebo růžově.
- 4 Ženština nejprv zapomíná v cizí naučené řeči myslit, pak teprv zapomene jí psát, a nejlépe podrží schopnost mluvení, totiž jakéhos dorozumění se v ní; muži naopak ztratí se nejprv obratná mluva, déle již dovede sobě vypo-moci v slohové práci, a když již vše praktické zapomněl, rozumí ještě *duchu* jazyka.
- 5 Lituju člověka, který čtyrmi pracnými desítiletími nemyslí na nic než na pohodlí v desítiletí pátém. Kdybych byl stromem, strásal bych květ svůj na hlavy děvčat bez ohledu na to, že nebude snad na podzim ovoce, a ještě méně staral bych se o to, vyschnou-li kdys nevlahou kořeny, rozdrťí-li blesk peň nebo udělají-li kdys prkna ze mne na rakev.

- 6 Myslím, že přijde doba, kdy všechny lyrické výtvo-ry literární pocházejí budou výhradně z per ženských.
- 7 Nehudební sluch zdá se mně býti hlavní příčinou, pro kterou nemohou všichni lidé být dobrými herci. Známe herce velevzdělané, rozumějící zajisté každé pronášené myšlenky, nedodávající jí ale přece působivého zvuku. Nedovedou z věty učinit zpěvný recitativ a jest jim jako těm, kteří zpívají, aniž by píseň, kterou oni sobě myslí, někdo jiný v tom poznal.
- 8 Lichocením je přístup každý — ale proč! Který nelichotí jiným nikdy, má slova lichotná za pravdu, a který lichotí z řemesla, má průzračné mu lichocením za důkaz, že on není o nic horší než jiní. A to mu — lichotí.
- 9 Divíme se, že bývá u malých národů literární a umělecká kritika přísnější než jinde. Není v tom pouze snaha být s jinými stejně velkým *duchem*, nýbrž spíše jevit se s jinými stejně velkým *pánem*. Ve velké říši bývá darebák životem svým mnohem jistější než v malé, vladař mu dá polapenému snáz milost; v malé zemi ale chce vladař ukázat, že *má také* právo nad životem a smrtí, i větší nemilosrdně.
- 10 Klaurenův výrok, že mužové, spějí-li, jsou vždy oškliví, obmezuje se zajisté na muže duchaplné.
- 11 Prostý lid je u vědomí toho, co mu duševně schází, na-proti vzdělanějším třídám skromný; a o celou tu skromnost zdá se jim zato býti hloupější.
- 12 Kdyby byly byly lidské skutečně *vždy* tak mocny, jak je poetická tradice líčí, nevyšli bychom ani ze samovražd. Tradice běře právě každý ten bol v plné samostatnosti jeho a zapomíná, že se to má s ním jako s člověkem v lidské společnosti: kvůli sousedům musí něco z přirozených práv svých popustit. Co nejřidčeji bývá dojem v člověku tak

absolutní, že by člověk nebyl zároveň jiným ještě dojmům a myšlenkám přístupen.

- 13 Když je bol velký, sevře se hrdlo a schází nám dech. Nejvolněji však, a tedy nejhloub sobě vzdychnem, když nic, ale pranic nemyslíme, právě tak jako pes v dřímotě. Kdo nás poslouchá, mýlívá se a myslí, že je hlubokou ozvěnou citu, co je jen tak zahučením prázdné nádoby. Prázdné nádoby druhého pohlaví nás hlubokými vzdechy nejčastěji klamou.
- 14 Jednu znám věc velmi moudrou a druhou zas velmi hloupou. Velmi moudrá je pomodlit se každého rána: „Kéž podržím lásku k životu!“ a velmi hloupé je dát na hřbitovní věž hodiny.
- 15 Divíte se ženským, že se chtějí každému zalíbit? Proč se nedivíte také sobě, že dovedete být na *každou* ženskou žárlivi! Ano, všeobecná, bezvýminečná žárlivost tato je u mužů faktem, vím, že jsem dovedl být a skutečně byl žárliv i tam, kde jsem ani dost málo nemiloval.
- 16 Umělec literární a výtvarný mají své vzory v přírodě, hudebník a architekt jich tam nemají. A proto chtějí-li hudebníci tóny „vyjadřovat“ bůhvíco, na jevišti tragédii a v koncertní síni čtvero ročních počasí, je to zrovna tak chytré, jako kdyby chtěl stavitel stavět idylu nebo krajinu.
- 17 Velký hřbitov je vždy mrtvý, zcela bez života jako hluchá fráze. Naše fantazie nalézá život jen na hřbitově malém, kde věříme snadno v jakés hospodářství duchů mezi sebou, nebo u hrobu jednotlivého. Ten nám vypravuje celou truchlohru, nebo elegické epos, nebo idylu plnou démantových slz. Na velkém hřbitově jako by byly hroby němý kvůli sousedům, zrovna jako zas v životě lidé.
- 18 Kdyby někdo spisy mé, má díla nosil na prsou, k srdci je tisknul, jakž bych vznešeného toho člověka miloval!

Jakž musí milovat bůh mne, že tak upřímně tisknu k prsoum děvčátka, díla jeho! A jakž teprv, když tak vřele toužím vždy zas po novém, změněném vydání!

19 Chci být šťasten dle fazóny své, ale ne příliš šťasten. Každá sklenice má svůj zvláštní tón, vyloudíš-li jej ale příliš silný, praskne sklenice.

20 Měj důvěru, a možno, že se nezklameš, měj nedůvěru, a opět možno, že se nezklameš. Možnost i nemožnost je v obém, ale řekl bych, že důvěřující přec mnohem méně se klame, poněvadž je dobrých lidí víc než zlých, a klame-li se, nuž neměl aspoň tu práci, kterou druhý s nedůvěrou vždycky má. Z toho by následovalo skoro, že nedůvěřivci měli by vlastnost svou odložit — ovšem: šedivé oči jsou prý trvalejší než černé, řekněte ale černoookému, aby si oči změnil.

21 Zkušení ševci říkají, že jsou lidé, u nichž či pro něž jakmile jednou byli dorostli, kopyto do smrti se nezmění.

22 Když vidím, že sobě někdy vybere osud člověka velmi hloupého, aby jeho příhodami dal ostatním lidem velmi moudré naučení, vzpomenu si vždy na žáky Mohamedovy, kteří pro přílišnou chudobu svou první díly koránu opisovali na lopatky skopců.

23 Máme prý dávat pozor na své chyby! Z těch se mně ani jedna ještě neztratila, ale z ctností mých lehla v požáru událostí již mnohá popelem.

24 Dle tvaru úst možno velmi často poznat povahu člověka nebo alespoň důležitou stránku její: slova zůstávají na rtech stopy své. Sprostá ústa (připojují zde schválně poznámku, takto zbytečnou, že hrubá ústa nejsou ještě sprostá) nevysloví nikdy nic vznešeného. Duchaplná ústa bývají málokdy přísně vzato krásna, nejřídčeji ale ústa duchaplných žen. Proto se také mýlíváme, myslíme, že

nejsou k líbání, kdežto přec mají tutéž touhu i potřebu jako ústa jiná.

- 25 Když jsem byl malý studentík, vypravoval nám učitel o divech ve světě mikroskopickém a tvrdil, že v něm opakují se všechny formy světa prostému oku přístupného, že jsou v něm malí tygři, malí lvi atd. Tenkrát jsem myslel, že jako v menší době opakují se někde ve světě nám arci neznámém tedy tytéž formy třeba zase mnohem *zvětšené*, že v něm může být stokrát větší lev saharského, stokrát větší tygr bengálského atd. Ale od té doby, co mne mikroskopie naučila, že učitel onen pravdu neměl, vím určitě, že oslové nejsou ani větší, ani menší, než právě jsou.
- 26 Nevěřte nikdy tomu, kdož praví, že nestojí o lásku. Takový bývá buď velký žárlivec, pak také zároveň zákeřník lásky, který stojí jen o lásku těch, již milují jiného víc, a každého ihned chladně odkopne, jakmile mu byl láskou podlehl, nebo je to malý, ale zcela malinký a chudičkový lásky žebráček, který se za svou žebrotu stydí.
- 27 Jak komičtí jsou naši „hudební znalci“, „kritikové“ atd., když vyhrnují nosy proto, že se „laikům“ nelíbívá, co se líbí jim, a jak hloupí jsou, řeknou-li: „Ovšem — tomu vy nerozumíte!“ Co je v hudbě *nedobrého*, tomu rozumí *každý* člověk zdravý, protože je to zároveň *nepřirozené*; a co je *dobrého*, tomu rozumí vedle toho již proto, že hudba mluví jazykem, jehož „gramatice nemusí se nikdo teprv učit“, jak M. Hauptmann praví. Pravdu má, že „co v umění je *nejvyššího*, není pro znalce jen, nýbrž pro *člověka*“. A kde tedy *člověk* nerozumí, není také ono *nejvyšší*.
- 28 Kdo je satirou sám dotknut, řekne vždycky: „Ale vtipu v tom věru není!“
- 29 Při pojmu „plagiátu“ musíme být opatrní. Základní myšlenku dovolil bych vzítí odkudkoli, přijdeť na to, jaký ze semínka toho vyvine se a vyštěpuje strom. Indická kokila

vloží vejce své do hnízda cizího, ale zpěv mládat vyvine se na slavičí, byť byl nad lihnoucími se krakorající krkavec stál.

- 30 *Své* činy měří člověk podle poměrů, podle síly svých chtíčů atp., na činy cizí příkládá vždy měřítko ideálu. Dobré by bylo, kdyby člověk posuzoval průměrně jiné dle sebe: neublíží jim, bude-li je mít za rovněž dobré, neublíží sobě, nebude-li je mít za lepší.
- 31 Bůhví odkud vzchází do světa nenávist! Vždyť každý přec by přísahal, že věnuje každé osobě, myšlence a věci právě tolik lásky, mnoho-li zasluhuje.
- 32 Jediný Aischylos, Raffael, Hus neb Žižka může pro svou dobu i z nejmenšího národa učinit národ velký. Stěžujem-li sobě, že jsme teď národem malým, přiznáváme se, že mezi žijícími máme samé jen lidi prostřední nebo snad že jsme nejen malým, nýbrž přímo ještě národem žebráckým, který nutí větší duchy své, aby tisíce neb i milióny svého talentu vydávali v samých drobných.
- 33 Tuze rád se dívám na šklebící se, vřeštící dítě. Myslím sobě přitom, jak mnoho rozkošné komiky by ve světě bylo, kdyby dorostlí lidé také tak upřímně se šklebili.
- 34 Čas prý se rovná v ceně penězům, ano, ale peníze nerovnají se času. Bez peněz možno vždy ještě mnoho učinit, bez času nic. Časem možno sobě vydělat peněz pro potřebu svou a skoro každému zbude ještě něco času, aby jím naložil jinak. Proto také ten, kdož u nás řekne: „Neměl jsem nikdy peněz, a nemohl jsem tedy sil svých ve prospěch národa rozvinout,“ má snad zčásti pravdu, je ale z druhé části zcela jistě lhářem. Jinak ovšem, kde talent nedostatkem chleba mařený je také ještě mařen nedostatkem lásky, přátelství a uznání; jeho prázdný čas je *otráven* a pak nelze nic více činit.
- 35 Rozvětrá-li žula a zrezaví-li železo, proč by měla lidská

povaha zůstat vždy *zcela* důsledná! Zrezavělé železo musí ovšem železité zůstat a změněná ušlechtilá povaha musí vždy ušlechtilého cos podržet — není v tom zásluhy.

36 Duševní ctnosti vyvinují se tam, kde matérie tíží; v neštěstí je člověk nejctnostnější, člověk chudý jeví nejvíce lásky k bližním a národ stížený bývá v občanských ctnostech vzorem. Je to tak přirozené, že vykoná-li bohatý člověk neb velký národ nějaký k prostředkům jeho skutečně šlechetný čin, již čin ten velebíme skoro co něco zázračného.

37 „Difficile est satiram non scribere,“ cituje osel a myslí, že tím již napsal satiru. Každý, kdož vůbec myšlenku pochopiti s to jest, již se domnívá býti myslitelem. Rostoucí průměrná vzdělanost působí, že zmenšuje se úcta k silám tvůrčím.

38 Nejlepším satirikem bude vždy člověk, kterému se samému nejméně vytýkati může. Satira zakládá se v opravdovosti, ne v nestoudnosti.

39 Myslíme-li při stylistickém podání na věc nepoměrně víc než na čtenářstvo, dovedem slohu vědeckého nebo uměleckého; myslíme-li víc na čtenáře než na věc, povstane sloh *pikantní*.

40 Co do afektů je člověku nejzdravěji v takzvané „spokojenosti“, když necítí ani nadbytku, ani úbytku. Neobyčejná radost, trvá-li jen trochu dýl, je právě tak obtížná jako neobyčejný žal; ano ještě obtížnější proto, že znenáhla se zhnusí. Neobyčejná radost nepatří jaksí k té rodině denních pocitů, vystupuje jakožto host, žádá obětí a pohostinství a u ní platí totéž pravidlo, které vyslovil Slovan, pravzor pohostinnosti: „Host první den zlato, druhý stříbro, třetí měď — rychle jeď!“ — „Zaplaťpánbůh, že je po posvícení,“ řekne český sedlák upřímně, ač se upřímně na posvícení těšil.

- 41 Největší pozitivní půvab má největší negace tohoto světa: nesmrtelnost.
- 42 Člověk sobě ve své nadýmavosti říká, že jeho obrazovnost nemá mezí. V myslí naší nelíhne se ale pranic jiného, než co jsme smysly svými ze zevnějška do ní nabrali, ledaže u všelijakém *spojování* toho nabraného dělává obrazovnost prapodivné někdy skoky. Či dovedlo například umění výtvarné již stvořit nějakou postavu, která by ani jediným oudem svým nepřipomínala nám formy již z přírody známé, nástroje smyslů nám známých atd., a přec by svědčila o životě jakéms nám po tu dobu zcela sice cizém, avšak možném? Vždyť i samému bohu dovedem přibásnit jen vlastnosti takové, jakéž sami máme v míře nějaké nebo alespoň za daných jistých okolností.
- 43 Horující cit rodí někdy ideálnost, filosofující rozum, vyhledávající pravý poměr člověka k věčnému vesmíru, rodí někdy cynismus. Nemáme nejmenšího práva opovrhovat těmi, kdož se stali cyniky z rozumu.
- 44 Jen málo lidí může se myšlenkově rozvinout zcela dle schopnosti své a z ostatního světa myšlenkového jen to přijímat v sebe, co se státi může *přirozenou* částí jich samých. Takto se děje štěpování nejdědivnějším často způsobem. Podívejte se například na tiskařského korektora. Jeho mozek je jako průchodní dům; domácí bydlitelé nestarají se o procházející lid a tento zas ne o ně. A ani sobě nesmí dát na mozek tabulku jako na dům, že se zde všeliké znečištění přísně zapovídá.
- 45 Jen někdy, kdy se jedná o vlastní osobu naši, kdy například samolibost naše bojí se porážky neb jen tajné urážky, předpokládáme u svého bližního tutéž myšlenkovitou okamžitou činnost, jaká je právě u nás, a přeceňujem ho snad i někdy. Jindy je nám ale vždy, jako by ten, který právě nemluví, také ani ničeho nemyslí, nebo ten, který mluví, jako by souběžně nemohl myslit také o něčem jiném ještě.

Mně alespoň bylo vždycky v odmlčevší se náhle společ-
nosti, jako bych jen já sám myslil dál, ostatní ale byli za-
bedněni.

46 Hloubavá duše může samu sebe šťastnou učinit, hlouba-
vý duch ale svět celý. Přitom může tento velmi snadno být
egoistou, onano nikdy.

47 Za to, že vesmír má taková tajemství, jichž by lidstvo
neprozkoumalo, i kdyby všechny hlavy lidské v jedinou
hlavu se slily, vytvořilo lidstvo — ještě tajemství nová, na-
příklad bohy, a teď se trápí oběma druhy. Egypt, pravlast
tajemství, kde malovali bohy s hlavami zvířecími a zvířata
zas s hlavami lidskými, měl zároveň nejlepší satiru na
trápení se s tajemstvími. Pověstné *Sais* bylo místem, kde
mimo tajemství ctily se výhradně *ovce*, tvor, který přemýšlí
co nejmíň. Egypt je vůbec satirou velkolepou. Mezi pasou-
cími se telaty hledali tam boha, jako v Tibetu hledají
nadšeně mezi cucavými nemluvnaty dalajlámu, jenž svým
poddaným pak hlavy stíná.

48 Každý z nás nejspíš souhlasí se slovy Tiedgeovými, že
„ranami zbodané srdce je mu milejší než srdce bolestnými
nehodami nikdy nedotknuté“, a přec nejspíš zas že každý
z nás nechá stát zbodané to srdce v mrazu před dveřmi
svými — „jeť již zvyklé“ — a nedotknuté srdce obalil by
rád do bavlnky, jako by zas ani nechtěl, aby se mu stalo
oním způsobem „milejší“.

49 Satirikové mívají velmi dobré srdce a zcela upřímně se
diví, že mají tolik nepřátel. Tellova žena praví: „Gessler
se trásl před tebou? — Toho ti nikdy neodpustí!“ A každý
má plný klobouk samolibosti a bojí se, že také na něho
satirik dojde.

50 Přísně provedená stavba kostelní se mně líbí, nepravidel-
ná mně ale mluví k citu. Sloh, pravidelnost byly rozumem
dělány, zdá se mně, v té krásné budově, že se v ní srdce ne-

dovede ani rozehrát, kdežto zas neobratná okrasa stavitelská, přeplněný nevhodnými okrasami uvnitř kostel a oltář zdají se mně vypravovat: nevyrostly jsme z velkého rozumu, z vřelého zato ale citu.

51 Mnohá nová myšlenka musí provést velký, pravidelný boj a mít celou svou armádu: přední stráž, vlastní voj vítězný, pohodlnou rezervu. Rezerva pohodlně obsadí vydobytou půdu a lid ji velebí co vlastního vítěze, kdežto na nebohé přední stráž, jimž nadával, dávno již zapomněl.

52 Pokud jsem při literárních pracích svých neměl ohledu na nikoho a na nic ve světě, měl jsem se za umělce; od doby, co zařizuju mnohé dle chuti „kuntů“ svých, obecenstva, považuju se za řemeslníka. Dej mně ale, bože, alespoň kuntů co nejmíň! Pozlacovače kladou lidé vždy za něco vyššího než krejčího nebo ševce; čím menšímu kruhu lidí svou práci a službu věnuješ, tím více lidem platíš.

53 Máš-li několik ctitelů osoby své, vždy raděj vídej, baví-li se mezi protivníky, než když jsou mezi sebou. Souhlas nudí a jen kvůli zábavě začne se záhy tam zas kritizovat, kde se dříve třeba až zbožňovalo.

54 Nejedná-li se ihned o básníka přegeniálního, o nějakého Napoleona literárního, který vykáže písemnictvu směr hned na celá století, je velmi zbytečna hádka, který z *dobrych* spisovatelů zasluhuje v té které literatuře přednost. Literatura je také vojem rozmanitým, její působení také polní výpravou; každý *dobrý* jenerál je stejně dobrý s ostatními, i ten, který tiše celý kraj zabere, i ten, který ohněm vlastním své pluky rozzuří, i ten, který zálohu udrží v dobrém pořádku.

55 Chtěl jsem kdysi napsat, že nejsamolibější lidi nalezeš mezi spisovateli. Později jsem chtěl přidat: a mezi herci. Ještě později také ještě: a mezi výtvarníky. Dnes vidím, že věta by musila znít: Nejsamolibější lidi najdeš — mezi lidmi.

56 Viděl jsem dnes pískařskou klisnu. Pán její ji hnal, aby táhla jako kůň jiný; chtěla také, chtěla, ale nešlo jí to. Byl to pravzor sešlosti koňské, až komický, a každý, kdo šel kolem, mimovolně se usmál. — Tak budu jednou já vypadat. Místo kalopujícího vtipu bídnou vleklost povídavosti. Místo oblé formy hrbolatá žebra bývalého slohu. A lidé se budou smát.

57 Duchaplným má být spisovatel, ale nesmí *chtít* být duchaplným. Raděj ať vůči čtenářstvu tváří se vždy o něco hloupějším, než myslí, že skutečně je. Bude to beztoho asi ta pravá míra.

C. Rukopisné

- 1 Erb Shakespearův měl tedy jednu kopí držící ruku. My <u> nebozí duševní epigonové! Aby takhle byl měl Shakespeare <dvě ruce!> v jedné ruce sílu na dvoje kopí!
- 2 Nepřekávejte spisovatelům, kteří na počátku působení svého vystupují s bořícími negacemi, a nebojte se jich, vždyť u nás toho tak mnoho nestojí, co by za boření stálo. Tomu porozumí také každý brzy, kdož měl dosti <síly> rozumu na zápornost; hledí sobě pak sám pozitivnosti a počne sám něco stavět. Tak daleko ovšem nikdy týž nedojde, aby měl boudu za palác a každou česky psanou knihu <za velký> pro dorůstající mládež za velký již čin.
- 3 <V indském nalezáme zvuky moderním jazykům podobné;> Zajdém do starého Hindostánu! „Ráma“, personifikovaná hranice ta mezi božstvem a člověkem, zní zcela slovansky, „Hanuman“, hranice mezi člověkem a opicí, zní zcela <německy> germánsky. Hanuman pomohl Rámovi k milované Sitě, Ráma ho pak obejmul před veškerým světem na znamení, že není rozdílu od prvního do posledního, že není kast a všeobecná že má býti rovnost. Nuže, obejměm Hanumana — „diesen Kuß der ganzen Welt!“
- 4 I člověku žebrajícímu budou velcí páni vždy lichotit, když ho mohou k něčemu potřebovat, když například je člověk ten náhodou hezkou dívčinou.
- 5 Když se rozhlídnu po sociální bídě, jaká uvalena na ženštiny naše, když vidím, jak děvče ctnostné obyčejně také musí být děvčetem bohatým, aby lásky, totiž světa užití mohla dle přirozených práv svých, odpouštím ženské

„nectnosti“ zcela a přál bych skoro, aby ctnosti bylo co nejméně a aby mladé děvče rozumně uvážilo, že je jen jednou mladé a že <pomluva je alespoň tak> na tom pramálo zaleží, co lidé mluví. Po pohřbu je zapomenuta i s „chybami“ svými, zaživa byly ale chyby ty jejím životem.

- 6 Každá doba uskuteční kousek ideálu doby předešlé; poslední lidstvo bude lidstvem nejšťastnějším.
- 7 Nikdo by neuvěřil, jak šťasten jsem, že přírodě nerozumím. Totiž že nejsem přírodopytcem. Znával jsem také jednou všechna ta naše jarní kvítka, která vesele kvetou ani netušíce, jak ošklivá latinská jména mají; věděl jsem také o každém kamenu, o který jsem se uhodil, jaký stupeň tvrdosti po vědecku má: bohudíky, já to zapomněl. Příroda se má užívat jako vše, co je krásné a živé, nikoli zpytovat. Prosím vás, člověk je například rád, když nemá ani tušení o tom, že má nervy, a ví-li to, přál by sobě je silny jako provazy. A tu přijde fyziolog a demonstruje, že máte tisíce nervů, a tisíce tenkých jak vlásek, velmi citelných a často churavících! Ó ti fyziologové! Kdysi jsem četl pojednání jednoho takového pána a dozvěděl <jsem> se z něho, že černé oči jsou vlastně pomorančové a modré oči vlastně <světlé> světležluté. A s vědeckým tím vědomím má člověk jít na Příkopy a dívat se do dívčích očí!
- 8 Krajinářství je v umění výtvarném tolikéž co lyrika v literatuře. O sobě rovná se dobrá lyrika zcela jiným druhům básnickým, přílišná nadvláda její značí ale ochablost, protože přílišné poddávání se citu. V obraze krajinářském vidíme co do duševního momentu vždy hlavně cit, individualnost třeba krásnou, přec jen ouzkou, na sebe se obmezující a v sobě uzavírající. Historická malba ukazuje vystupování individuality samy ze sebe, v ní se zračí *myšlenka*, konflikt této s citem rozmanitých osobností, její vtělení se v *čin*. Národ živý, energický, pokračujících činů schopný nalezne ve výtvarném umění odlesk těchto vlastností svých; národ společných cílů nemající přeje rozdrobo-

vání se v uzavřené individuálnosti a odlesk toho jeví se pak i v umění. Ale prvější nevyklučuje přitom jakéhokoliv rozvoje jednotlivcova a u Francouzů například, u kterých malba historická posud má vrch (ač nynější vláda dosti také činila k podvazování křídel), bují vedle malby historické rovněž krásně malba krajinářská. Rozkvět epiky neb dramatiky zajisté <nikdy> nikde lyriku nezamezuje.

- 9 Nesmrtelnost jmena a <ono domácí egyptské> sfinx egyptský mají mnoho podobnosti poslu. Slíčnou svou tváří vábí, zadními drápy roz<e>dírají prsa blížících se. Nesmrtelnost podobá se také huse; musí se nechat podškubávat, aby mnohý měkce ležel. Nesmrtelnost podobá se vejci krokodýla, často ji pouhá náhoda vysedí. Nesmrtelnost podobá se psu; kdo ji nejvíce ubíjí (ale u *jiných*, ne u sebe), bývá nejvěrnější. Nesmrtelnost podobá se volu, neboť se jí, jako hovězího masa, nikdo tak snadno nepřejí. Nesmrtelnost podobá se myši; ani tato, ani onano nás před smrtí hladem neuchrání. Nesmrtelnost podobá se jednorožci; obou se užívá co štítů na domech, například Schillerhaus. Nesmrtelnost podobá se koni, táhneť vše za sebou. Nesmrtelnost podobá se ženě, má vždycky toho muže nejradši, který její lásku k němu za něco zcela obyčejného považuje; také v tom je ještě podobnost, že obě mimo hlavního muže mívají ještě kůpku domácích přátel. Nesmrtelnost podobá se ještě mnohému jinému, nejméně ale přec jen homini sapienti Lin., neboť ten <má> ví, že lidstvo <vzalo> mělo teprv nedávno počátek a že dosti brzy zase zhyne. Kdo ale dosáhl té počasně naší nesmrtelnosti jmena, je jako bojující církev: pořád aby se jen pro své potomky pral.
- 10 Literatuře naší vadí skoro každý pokrok v ostatním životě národním učiněný, ač by jí vlastně prospět měl. Jsem přesvědčen, kdybychom se v svobodomyslnosti povznesli až na požívání koňského masa, že k řezníkovi nejdřív povedou českého Pegasa.
- 11 Eötvös tvrdí, jakmile přestalo by veškeré náboženství,

že by světem zavládla despotie a otroctví. Odůvodňuje <to>, víc poeticky než důmyslně, tím, že kdo uznává nejvyššího pána na výsostech, pánů pozemských hrubě nedbá. Zapomíná, že náboženství zakládá se v hypotezi působící hlavně na cit a právě cit může se mnohem despotičtěji ovládnout než rozum. Cit poddanství můžeš většinou natlouct, rozum se s poddanstvím přece neshodne <,a stokrát>. Stokrát spíše přivede(š)m ale jednou *masu* lidstva k průměrně stejné výši rozumové než k stejné <rozohnělosti> a současné jemnosti citové. Rozumu bojí se tyranové, v něm je tvrz proti nim. Až přírodní vědy dojdou kruhem zas až k utvoření náboženství, bude *rozumové*.

- 12 Každá ženská, není-li pouhou opicí, přijde za příjemnějších svých lét alespoň jednou do módy, totiž dožije se nějaké nové frizúry, nového kroje, který <osobno> na zkrášlenou osobnost její zrak mužů<v> poutá. Je-li v době té již vdána, stane se každá dojistá nevěrnou.
- 13 Kdyby sobě zločinec vzpomněl, že poněvadž před milióny let dva atomy naší přírody se tak a tak pohnuly, nyní se to a to nevyhnutelně státi musí, byl by se svým svědomím až hrůza brzy hotov.
- 14 V politice je morálka skutečně dvojitá. Kdyby bylo veškeré nyní součinné lidstvo na stejné výši vzdělanostní, a tedy také vůle stejné, mohl by každý zachovat ideál čisté mysli své; než ale bude stav takový, musí činný politik z morálky své mnoho popustit, aby jen vůbec dosáhl něčeho dobrého, a tedy opět morálního. Někteří činní politikové ovšem přec neupouštějí po celý život svůj od ideálů prvotních a místo nástroji boří lbi zeď předsudkův. Tito nestávají se nikdy horami v historii lidstva, jsou ale jejími svátky, její září.
- 15 <Myslíme> Domníváme se, že tvoříme myšlenkové světy a věčné zákony, a zatím jsme sami tvorem všeobecné jedny myšlenky a jednoho všeobecného zákona, který se v nás vtěluje, ba i k jasnému uvědomění svému přichází dle vůle

své. Strom nasazuje list, květ a haluz, ale jen právě tam a tak, jak příroda dovoluje.

- 16 Směšno je myslet, že v době, kdy národu je dopřáno sdílet se v utkávání politických osudů svých, <ob>vystupují činně na povrch *všichni* mužové politické činnosti vůbec schopní. Vidím, že součinnost jich řídí se dle toho, jak *mnoho* dopřáno půdy činnosti národa, <a> jakou *cestou* musí se činnost ta brát a jaký je dle všech kombinací *nejvyšší cíl*, kterého národ může cestou tou dosáhnout. Skoro bych myslil, že takzvaná prostřední doba k činnosti politické pohne jen prostřední lidi a z výše svým duchem, náhledy a ideály stojících lidí jen ty, kteří dovedou ze svého superplus alespoň tolik prozatím obětovati, aby kráčet mohli s ostatními za tendencí menší sice, přec však také prospěšnou, v daném okamžiku jedině možnou. Jsou ale také <velcí> nositelé velkých idejí, naplnění takou úctou k ideám těmto, že nemohou a nemohou ani nejmenšího z nich popustit, že by již za svatokrádež považovali <nevysloviti> dosáhnouti <jen> pouze částku jich v skutečnosti. Jsou-li nositelé takoví zároveň velkými duchy, totiž tak velkodušní, že prohlížejí poměry a nahlížejí nemožnosti okamžité, že také milují svůj národ příliš, ba že milují příliš pokrok lidstva vůbec, než aby nepřáli mu každého jen trochu světlejšího dne, nebo aby kvůli neplodnému konečně zadosťučinění samým sobě chtěli národu v nejmenším <jen> překážet, nuže ti setrvávají v soukromí a nevyslovují se vůbec, když se nemohou *cele* vyslovit. Velcí jsou a úctyhodní, zajisté, ale velcí *jen* samým sobě. Nemohou sobě naříkat na zneuznání, neboť svět nemůže posuzovat dle toho, co by kdo učiniti *mohl*, nýbrž co *skutečně učinil*. Štěstí pro <tyto> duchy ty, že i tuto pravdu znají.

- 17 Nad každým právě zasypávaným hrobem vzniká v nás přesvědčení, že *jsme nemilovali tak, jak jsme měli*. (Promeškáváme nesmírně mnoho lásky.)

- 18 Z pouhé ideálnosti pouštíme se do boje za vznešené

zásady, ale často zapomínáme se pak v plískanici boje <oněch zásad>, v blátě stáváme se sami blátem — zapomínáme duhy míru a vznešených těch zásad, která se konečně nad každým lijákem pro spásu lidstva <vznéstí musí> vítězně rozepnouti <musí> má.

19 Při nejlepší vůli zapomínáme v boji za idey své často na ten prvotní svůj ideál, na to, že vlastně bojem dojít chceme cílů všeobecně lidských, platných i pro nepřátely jejich, zkrátka vznešenosti, — a to je pak naše záhuba co jednotlivců. V plískanici stáváme se blátem.

20 Nu — přiznejme se, že každý z nás užil alespoň jednou v životě k mužskému <slov> fráze: „Já, co na srdci, to na jazyku,“ nebo k ženské: „Myslíte, že také já lichotím?“ nebo podobné, každému trulantu přístupné lži, a že přece se domníval, že v okamžiku tom vyrostl v očích osloveného na velikána!

21 Tomu, kdo na mne jednou kamenem, byl jsem vždy vděčnější než kdo na mne slovem lichotným. Tohoto jsem zapomněl, onen mne přinutil k přemýšlení. Jak důmysln<ý>é je v zasmušilé filosofii židovského lidu, že ještě mrtvým kladou na <ka> náhrobky při návštěvách hřbitovů právě tak kamínky jako my vadnoucí růži, hříčku větru!

22 Dětské srdce překypuje při nejmenším hned žalu, je ale dosti velké pro největší radostné dojmy. Z čehož nasleduje, že člověk určen především pro radost, pro velmi mnoho radosti.

23 Žebrákům přichází ve snu, že sobě s králi tykají. Příroda netrpí ani ve snu nerovnosti.

24 Ani král ti nemůže darovat čest, každý žebrák ti ji může odepřít: chovej se stejně čestně k vysokému i nízkému!

25 Někdy se mně už věru zdá, že duševní kapitál je už

pryč a že žiju již jen tak z úroků jako nebožka baronka Klotylda.

26 < Kdybych byl < musil > jen polovic < té > tolik práce, < která > kolik jsem musil obětovat vydělávání chleba, musil obětovat své nesmrtelnosti, byl bych již slavným.

27 Skladby našich nynějších skladatelů operních jsou pouhé „kusy cvičební“. Soukají se kontrapunktem až k věžnímu kříži a tančí mezi disharmoniemi jako mezi vejci, ale není v tom < a > ni čehos pro rozum, ni pro cit a radost z toho mají jen přátelé krkolomných kotrmelců.

28 Že jsou ženy hezky, je sice hezké od nich, takto ale pouhý luxus. Když nám nadejde ta jistá doba, mohly by vypadat jako paviáni, a nám by to bylo také jedno.

29 V době, kdy jinoch zraje, nenávidí ženy opravdově, hluboce, ba až náruživě. To je to „ticho před bouří“, neboť hned nato začne je bouřlivě milovat.

30 Autografů bych nesbíral. Kdykoli jsem spatřil rukopis člověka, jenž mne tím oním byl zajímal, dotklo se mne písmo cize a neshodovalo se s představou v duši mé o člověku tom vzrostlou. Obraz se mi nedoplnil, také neopravil, nýbrž omihal — zkazil. Stará pravda, že lidí, kteří nás ať už jakýmikoli svými činy zajímají, nemáme chtít seznat co do osoby, a písmo náleží k věcem „osobním“.

D. Mrzuté masopůstní aforismy veselého člověka

- 1 Mohu jen do bálu vejít, a už jsem mrzut. Zasednu si do kouta, jak zasedává mladíček, který ještě svých „Flegeljahre“ úplně nezažil a myslí, že ho svět zneuznává; zasednu a myslím: „Nač bys se namáhal! Nového zde zajisté ničeho neuvidíš a neproděláš, a k opakování toho starého jsi ještě tuze mlád! Počkej, až se co padesátník naposled zamiluješ a větším bláznem se staneš, než jakýms kdysi byl.“ Nebo nezasednu a chodím sem a tam, míchaje se do zábavy toliko svými úšklebky, někdy ovšem ryze salónními, vždycy ale nanejvýš perfidními.
- 2 Nejraději stával jsem u vchodu do taneční síně a pozoroval přicházející. Kočár za kočárem přiváží květ ženského pohlaví a na něm to nejkrásnější zboží, jaké kapsa tatínkova zaopatřit mohla. Výborové se kloní a vítají. Matka krásných dcerušek jediným pohledem už zde v předsíni pochopila úplně ráz a hodnotu dnešní zábavy; dcerušky ovšem jsou ještě nezkušenější, nebo alespoň se musí takým podobati. Klopí oči nebo pohlízejí zvědavě z předmětu na předmět, „očekávajíce věci, které přijít mají“. U garderoby odevzdají se šály a jiné náčiní, které proti rannímu vzduchu chránit má; maminka dává poslední instrukci. Nejmladší dcerunka je dnes ponejprv na veřejném bále, tvrdila stále doma, že zůstane sedět, a šeptá nyní starší sestře: „Já se ještě bojím!“, načež jí tato laskavě odpoví: „Ale tys husa!“ a k tomu sama zase pro sebe připojí: „Mohl mne také už zde v garderobě očekávat!“ Zároveň přibyla jiná matka s dvěma dcerma, na kterýchž viditelně, že v „boji zestárly a bez tlukotu srdce nepříteli vstříc jdou“. Matka je nesmírně vlídna a usmívá se na všechny strany, dcery objevují dokonalý bontón. Jistý

pán, který teprve zde v garderóbě rukavičky obléká, zašeptá mrzutě: „Bože — budu musít s nimi tančit,“ načež se s nejmilostnější tváří a nejrozkošnějším úsměvem k statný dámám obrátí. Matky prohlídnou své dcerušky ještě jednou bedlivým okem, poopraví ledacos, zrak jejich praví: „Je dobře!“ — Teď se vchází do sálu. Hned u vchodu stojí výborové a rozdávají taneční pořádky a rozřezané tužky, tucet za dvacet nových. Za nimi je silná tlupa mladíků, u nichž dnešní bál také ještě k nejprvnějším gymnastickým cvikům náleží. Bojí se propást jediný tanec, měli rukavičky už ve voze navlíknuty a drželi po celé cestě tužku a napřed vyprošený taneční pořádek v ruce. Zvláštní pud poukazuje přímo k oné nejmladší tanečnici, která se „ještě“ bála; její pořádek je v okamžiku popsán a ona blažena a udivena myslí sobě něco o hvězdě první velikosti.

3 Jak dnes ty dívky vypadají! Šat jakoby z pavučin utkaný, rukávky jakoby křídélka a z rukávků vykukují ručky tak skvoucí, jakoby ručky andělské, věčným sluncem vybílené. Vlasy jsou jako koruna, všechny říše přírodní podaly skvosty své ku šperku, věru, za víly mohl by člověk ty krásné dívky mít — kdyby si stále šat a vlasy zcela proti slovanskému bájesloví neupravovaly! A jak laskavě poopravuje družka družku! Ani jim na tom nezáleží, aby jedna nad druhou vynikla! Ach bože, co tu lži a klamu na nás ubohé přísné mužské!

4 Některé ty taneční fráze mne zároveň rmoutí, zlobí i těší; rmoutí proto, že o slabosti lidského rozumu svědčí, že se mně ještě nepovedlo je vykořenit, a těší proto, že na nich své úšklebky zkoušet mohu. „*Aj, jak se ty páry točí v pohybu vlnovitém, jak je jejich krok lehký, jejich noha okřídlena!*“ Prosím vás! Ten vlnovitý pohyb rozrazí se každý okamžik o nějakého kulhavého tanečníka, ten lehký krok je hanebná lež, o níž se přesvědčíte, následujete-li tanečníka mimo sál, a na nohou vidím místo křídel jenom botky tak těsné, že při pohledu na ně slyším už celé kůropění kuřích ok. —

„Což jsou to stíny, které se vymkly z tíže smrtelných těl?“ I pánbůh zachraň! Toť by zde byl pravý Acherón podle těch vzdechů, jaké ty stíny vypouštějí, a pravé peklo podle toho, jak často si šátkem pot utírají.

- 5 Schiller obdivuje se v prvním dílu svých básní na stránce nevím kolikáté při popisu tance jednomu páru, který naproti všem pravidlům a předpisům pánů výborů z kola si vyjede a řadu protrhne. Já zase, jenž nejsem idealistou, mám na takové extravagantní tanečnický zlost. Málokterý to udělá z geniálnosti, obyčejně vyjedou jen ti z kola, kteří chtějí *zpátečně* tančit, poněvadž zpátečníci ovšem těm, kteří poctivě k předu čelí, postačit nemohou, utvoří si zvláštní kolo — ale menší.
- 6 Žádné zákony nešlapou se tak často nohama jako zákony tance. Navrhuj tedy, abychom si každý nemilý zákon odtančili. A proč by nemohly být tance zákonní? Což nebývaly a nejsou tance náboženské? Netančil král David před stanem, v němž zákony se přechovávaly? Nemodlejí se dervišové nohama?
- 7 Jindy ti ani děvče ruky své nenechá, uchopíš-li se jí, a kdybys ji chtěl kolem těla vzít, urazíš ji zajisté. Podívejte se ale dnes! Čím pevněji ji tanečník k sobě vine, tím jasněji zazáří její oko! Pak prý není posud ještě tanec posvátným obřadem v chrámu lásky!
- 8 Kdosi tvrdil, že jen moc hudby nás k tanci přiměla. Což rozlámaný kolovrátek, harfenista na silnici, bezprstý dudák nebo konečně vesnická banda skutečně moc hudby nám dokazovat mají? Spíše myslím, že tancem dává mládež naše najevo, že skutečně ještě žije, — něčím jiným nám to beztoho hrubě nedokazuje.
- 9 Jean Paul — a toho člověka ctím — pravil, že tanec je ona doba, za které ženské jazyky vagace mají. Čtverák, praví vlastně „krásné“ vagace.

- 10 Mezi zábavou a ženskou frizúrou je jakési tajné spojení. Čím utaženější a pravidelnější jesti tato, tím nucenější zábava; čím však frizúra už nepořádnější, tím i zábava volnější a živější. Po půlnoci nemá už ples původně všeobecného rázu, společnost rozdrobila se už v jednotlivé párky. Ty jednotlivé vlásky, které z pravidelné frizúry se vymkly, zdají se být právě tolikými řetězy, poutajícimi toho neb onoho k jistému místu.
- 11 Nebaví-li se mužský, je tím vždycky sám vinen. Jak často slyšíme bédování mužských, že jsou naše dívky tvrdší kamene a přitom jak kámen fádni. Připustíme-li prvější, máte být vy mužští jako Mojžíšové, kteří kouzelným prutem ze skály pramen živého hovoru vyloudit dovedou. Dokud ale vy sami se pohybujete jen ve frázích dávno vyvětralých, které už každé dítě na šňůrce nosí, dokud vaše zábava o ničem jiném nejedná než například v žertovném zápasu, lhou-li mužští nebo ženské *víc* (!), dotud vám budou ženské vždy pravdomluvnost svou tím musit dokazovat, že němými kameny zůstanou.
- 12 Jedinkrát jsem v životě tančil do kola a bylo to tak krásné, že jsem to musil opěvat. Velmi zdařilá moje báseň zněla:

Což jsem se košů nanosil,
než jsem tě k tanci vyprosil,
a sotva jsi se pohnula,
už jsi mne také kopnula.

„Prosím, pane, odpusťte,
stalo se to znenadání!“

„Prosím, slečno, račte jen,
jsem už zvyklý na kopání!“

E. Překlady

Aforismy z Bedřicha Spielhagena

- 1 Člověka mohou city klamati, jak ho peněžní záležitosti jeho klamávají. Stalo se už mnohému poctivci a stane se ještě mnohému. Stává se ale také podobně klamného bankrotu srdce jako klamných úpadků kupeckých. Mnozí vědí dobře, že srdce jejich žádného pravého a energického citu více schopno není, a upoutají přece vždy zase nové a nové osobnosti v milostné poměry, při nichž sami ovšem ničeho pozbyti nemohou, upoutaní však nejen pozbyti mohou, ale povždy i musí.
- 2 Přítomnost jistých osobností působí na nás podobně, jak teplá kamna na trubku Münchhausenovu působila. Ve mrazu zevnějšího světa, v ledném vzduchu lhostejnosti a ostrém větru závisti zamrznou nám myšlenky v lebce a city v srdci; před oněmi živými, milými lidmi však zahudeme rádi všechny veselé i smutné písně, které v nás žijou.
- 3 Snana mnohých lidí, aby nejužší svazky čistě zevnějšími znamínky dosvědčili, jest nejlepším důkazem, že srdce jejich se pramálo zoučastňuje. Fischart zapověděl například manželům vzájemné dary.
- 4 Jelikož síla mužova v činu, ženina pak v trpění se zakládá, dokáže muž lásku svou nejlíp, když pro svou milenku trpí, žena, když pro milence jedná.
- 5 Nepochopujeme někdy, jak obyčejní lidé se svým obyčejným jednáním vůbec ve světě vydrží. Ti dobří lidé jsou však k životu tak upoutáni jako Gulliver k zemi Liliputány — tisícero tenkou nitkou, která konečně právě tak pevně poutá jako nejsilnější železná pouta.

- 6 Kdo sama ze sebe něco vyvést chce, musí v jistém stupni přece básníkem být; jen tím, když po něčem nedostižitelném sáhá, dosáhne vůbec něco.
- 7 Zpočátku bychom rádi všem pomohli, jen kdybychom mohli, později když můžeme, nechceme už.
- 8 Každý člověk, s nímž blíže se setkáme, jest zrcadlem, jež vlastní náš obraz nějakým způsobem obráží. Člověk se nesmí ale toliko proto v člověku zrcadlit, aby věděl, jakým je, ale že vůbec je, totiž aby vůbec sobě jsoucnost svou uvědomil.

Dramaturgické aforismy

Podává Jan Neruda

Gorgias (sofista): Truchlohra je klam, při kterém klamající objevuje se spravedlivějším než neklamající a klamaný moudřejší než neklamaný.

Shakespeare: Ó, rozzlobím se nanejvýš, když takový rame-natý, ježatý chlap náruživost na cáry, na pravé hadry ro-zerve, aby zahřměl do uší hlupákům v parteru, kteří obyčejně neznají nic jiného než zmatečné posušky a hluk.

A kteří u nás blázny hrají, nenechte je více mluvit, než v jejich úloze stojí: neboť jsou takoví, kteří sami se smějí, aby houf obmezených diváků rozesmáli, byť i v tutéž dobu o důležité části kusu rozvažovati se mělo. To je hanebné a dokazuje bídnou ctižádost blázna, který to činí.

Frenzel: Žaloba na úpadek divadla jest tak stara jak di-vadlo samo; zní to jako žert, a je přec, tážem-li se dějin, pravdou ryzí: divadlo klesá od svého počátku. Již Aristofanes toužil na špatný vkus Athéňanů souvěkých, kteří přednost dali truchlohře Euripidově před Aischylovou; jakž asi vznešený a velevzdělaný Menander žaloval a zcela tajně zlobil se pro nízkou smyslnost diváků, kteří při některé frašce Filemonově nadšeně se chovali! A takž každým časem a u všech národů: přítomnost vždy byla přesvědčena, že právě zašlá minulost měla divadlo lepší.

Talma: Čím déle žiji, přemýšlím a studuji, tím více potvr-zuji se v náhledu o *nevyrovnalosti těch, kteří hrají z pouhého citu*. Nemůže se od nich žádná stejnost očekávati; jejich hra jest střídavě silna a slaba, vřela a chladna, nízká a vznešena. Naproti tomu bude *s reflexí* hrající, který vzletu svého nebe-ře z pouhé své přirozenosti, *stejně působivým ve všech hrách*.

On má vše změřeno, spojeno, naučeno, spořádáno v hlavě své. Jeho oheň má své pokroky, svůj vzlet, své utlumení, svůj začátek, svůj střed, svůj extrém.

Hrál jsem dlouho z popudu, poddávaje se svému citu okamžitému a zapomínaje zcela, že jsem Talma, abych vmyslel se býti Achillem nebo Orosmanem; avšak abych ani nemluvil o unavení, při kterém pak mne opouštěla metoda má, *já nebyl vždy stejným*; dobrým jsem byl, jsa v dobrém rozmaru, špatným, když osobní žal mně mimovolně připomněl skutečnost. — Herec má zajisté působiti nad dojmy a vítěziti nad nimi, *on musí být vládcem sama sebe*.

Victor Hugo: Musí se říci, že v každém řečníku jsou dvě síly, *myslitel a herec*. Myslitel zůstane, *herec odchází s člověkem*. *Talma umírá celý, Mirabeau napolo*.

Lessing: Mysletí musí herec se spisovatelem, *musí tam, kde básníkovi něco lidského se přihodilo, za něho mysletí*.

Týž: Dovedu umělci, nechť je pohlaví mého či druhého, učiniti jen poklonu jedinou, totiž že předpokládám, že je prost vši samolibé citlivosti; umění že je mu nade vše, on že slyší rád hlasné a volné úsudky o sobě a že raději je posouzen někdy také neprávě než zřídkakdy.

Tieck: Herci naší doby musí se spíše odpustiti, nenaslouchá-li již pražádné kritice, jelikož většinou nejtupějších pér k tomuto druhu spisovatelství se užívá, kdežto výtky neplyne pak z náhledu, nýbrž aby se obětovalo kterékoli modle.

Goethe: Odpouštím vpravdě herci každou chybu, která vyplývá ze *sebeklamu* a z chytáče, aby se zalíbil, neboť nezdá-li se sobě a jiným *býti něčím*, není ničím. Klam jest jeho povoláním, on musí sobě okamžitého potlesku vysoce vážiti, neboť neobdrží náhrady jiné, musí hledět se za blýsknouti, proto je zde.

Týž: Obecenstvu nemůže se větší úcty prokázati, než když se s ním nezachází jako s lůzou. Lůza přichází do divadla bez přípravy, žádá toho, čeho bezprostředně zažítí může, chce viděti, ustrnouti, smáti se, plakati, a přinucuje tedy ředitelstva, která od ní závisí, aby se víc či méně k ní snížila, z jedné strany divadlo přepínala, z druhé zničkovala.

Týž: Nedostačuje, aby herec na kus jen povrchně se podíval, jej dle prvního dojmu posoudil a bez zkoumání svou líbost či nelíbost vyjádřil. Toť ovšem dovoleno diváku, který chce být pohnut a baven, soudit ale vlastně nechce. Herec však má se z vkusu a z příčin chvály či hany své zodpovídati: a jakž zmůže toho, nedovede-li vniknouti do účelu jeho?

Schiller: Těžké jest *toto* umění, pomíjitelná cena jeho; herci nedává potomstvo věnců žádných: proto musí herec skoupiť s přítomností, vyplniti zcela okamžik, který jemu patří, musí mocně ujistiti se souvěkých a v citu nejhodnějších a nejlepších vystavěti sobě pomník živý. Takž vybírá napřed již věčnost svého jmena: neboť kdož nejlepším současníkům dosti učinil, žil pro všechny časy.

Gutzkow: Kdož jádro velikosti v sobě má, avšak bez modelu, v němž by ji vytvořil, nebo ten, kohož bytost sesazena z nejprotivnějších sobě částek, měl by se vždy hercem státi. Génus zdařený zbásní dílo a génus zkažený představuje je. Hrdina vykreslí obrysy, které herec pak vyplňuje a tak obdivuhodně oživuje, že hrdina sám před krásou svou se leká: neboť nebyl sobě pomyslit, že lze něco tak životaplného z toho vykouzlit.

Týž: Kdyby myšlení a cítění lidstva při pokračující vzdělanosti se ještě víc a více změlčiti mělo a diplomacie řeči a posuňku by odelhala a odusmála každou známku původnosti, v jaké se jevívala dříve rozhodná vůle a neohrožené přesvědčení: budou to herci, kteří udrží tradici lidského srdce a jeho napolo božského, napolo zvířecího původu.

Jean Paul: Divadlo jest jaksi ichnografie (pevnostní ná-kres) každého národa, budka náповědova hlásnou troubou zvláštností jeho.

Seume: Herec musí mnoho ve světě viděti, aby byl jist, co smí a co nesmí na jeviště uvéstí. Co není v přírodě, nesmí podati; také ale ne to, co je v ní špatného, totiž esteticky špatného. Neboť morální špatnost smí podati.

Rötscher: Co Pyrrhus o svých Epirotech řekl: „Vy jste moje perutě,“ nemůže žádný umělec o posluchačích svých říci větším právem než dramatický.

Týž: Obecenstvo co celek myšleno nepovznese se nad to, co bylo v umění vidělo a zažilo, nýbrž obmezí se dle toho.

Týž: Herci, taktěž plodové ducha světového, jsou rovněž neuvědoměle strženi oním proudem uvědomělého myšlení a chtění, kterýž zničuje všechnu bezprostřednost, ať je již jakéhokoli druhu, a herce vytiskuje z obrněného citění dřívější doby. Není tedy možno, aby herci, trvající na stanovisku bezprostředního citění, dosáhli těchže úspěchů nyní ještě co dříve, protože je síla bezprostředně citícího života za našich dnů zeslabena. Celý stav světový nutí herce, aby opustil stanovisko bezprostředního citu.

Žaloba na nedostatek mladistvě silných hrdinných povah, z nichž poezie života takřka každým dechem se proudí, musí tedy umlknouti před zákonem ducha světového, který káže, aby každá činnost duševní se znovu zrodila z hloubí sebevědomí, zákon to, kterému se tedy také umění dramatického představení podrobiti musí.

Týž: Nejprotivnější tvářnost však má na sobě pouhá rutina, pokládá-li samu sebe za geniálnost, béře-li říše poetických postav v užitek svůj bez úcty před významem umění a vybírá-li sobě kovovou rukou svou pestrou galérii nejskvostnějších povah, aby je nastrčila na žerď své neohebné osobnosti. Rutina tedy, nevedená svrchovaností duševní, nýbrž

despotismem samolibosti, prohlašuje za majetek svůj každou úlohu, která velké efekty a tradičně pojistěnou pověst má.

Týž: Kolik tvůrčích umělců, tolik lze sobě mysliti rozličného, a přece zároveň poetického uskutečnění zbásněné povahy; neboť každý pronikne život její ze stanoviska svého a smíří přirozenost svou s objektivitou osobnosti zbásněné.

Týž: Kruh svémravu (manýry) jest velmi široký. Umělecká vzdělanost, která opravdově za cílem nejvyšším kráčí, určí sobě za hlavní úlohu zúžovati kruh ten vždy víc a více. Čím déle se zápas se svémravem zanedbává, tím hloub se zakotví. Vyšel-li ale dokonce ze snahy způsobiti efekt jistý, a podařilo-li se to u množství, které tak snadno příznivě přijímá jen to, co je překvapujícího, frapantního, zvláště podporováno-li toto prostředky šťastnými, nastává pak nejvyšší nebezpečí, že se udrží jako nezhojitelná choroba po celý hercův umělecký život.

Týž: Musíme se vyznati, že při nedostatku tvůrčího ducha přece zasluhuje velkou přednost, nápodobí-li se vynikající herci, třebaž s jistým svémravem, než když bezmocná a surová přirozenost samu na sebe se spoléhá a se domnívá, že výchrly svého nepročištěného a nesouladného vnitra vydávati může za plody génia. Není nic strašnějšího, než zříme-li, jak surová bezprostřednost paroduje i nejvznešenější, ano samy zázraky lidského ducha.

KALENDÁŘÍK LIDSTVA

LEDEN

1. *1484 ZWINGLI Oldřich, reformátor švýc. — 1601 CALDERÓN de la Barca, dram. básník špan. — 1618 MURILLO Bart. Est., slavný malíř špan. — 1794 FEJERPATAKY (Bělopotocký) Kašpar, spisovatel č. — 1823 PETÖFI (Petrovič) Alex., básník maď. †1748 BERNOULLI Jan, slavný matematik. — 1862 OSTROGRADSKÝ Mich. Vas., slavný matematik.
 - ...1519 Zwingli zakládá reformovanou církev v Curychu. — 1700 Srovnal Petr Velký letopočet staroruský se západoevropským. — 1801 Dánsko se mezi všemi státy první zřiká obchodu s otroky. — 1825 Anglie uznává volnost jihoamerických republik. — 1849 Kossuth utíká z Peště. — 1859 Novoroční řeč Napoleona III. k rakouskému vyslanci Hübnerovi.
2. †1801 LAVATER Jan Kašpar, přírodovědec. — 1839 CHMELENSKÝ Josef, básník č.
 - ...1080 Řehoř VII. zapovídá čtení bible. — 1529 Vyšel Lutherův velký katechismus. — 1856 Komise suezská doporučuje místokráli zřízení průplavu. — 1859 Miloš knížetem srbským.
3. *1710 PERGOLESE Giamb., operní skladatel it.
 - ...1521 Luther podruhé dán do klatby.
4. †1786 MENDELSSOHN Mojžíš, filosof. — 1849 GABELSBERGER Frant., zakladatel něm. těsnopisu. — 1869 ARNOLD Em., č. spisovatel ryze demokratického smýšlení.
 - ...1547 Spiknutí Fieskovo v Janově. — 1790 V rakouském Nizozemí propukají nepokoje. — 1856 Odevření železnice z Káhiry do Alexandrie.
5. *1745 MONTGOLFIER Jacques Et., vynálezce větroplavby.

- †1850 DAVID Pierre Jean, slavný sochař franc. —
1858 RADECKÝ Jan Václav, vojvůdce rak.
...1856 ALEXANDR II. přijímá ultimátum rakouské.
6. *1482 JEANNE d'ARC, „Panna orleánská“. — 1825
KOBER J. L., kněhkupec, č. nakladatel.
†1829 DOBROVSKÝ Josef, slavný č. jazykozpytec
a historik.
...1823 Bitva u Missolunghi, porážka Turků.
7. *1483 RABELAIS Frant., první satirik franc.
†1793 GOLDONI Carlo, výtečný it. básník veselo-
her. — 1830 LAWRENCE Tomáš, slavný malíř
angl. — 1842 JAZYKOV Nik. Mich., rus. básník.
- ...1308 Tři přední města švýcarská spojují se proti Ra-
kousku. — 1610 Galilei objeví měsíce Jupitrovy,
brzy nato též skvrny sluneční. — 1800 Revoluce
v Švýcarsku. — 1839 Arago dává Akademii zprávu
o světelných obrazech Daguerrových.
8. *1588 GUNDULIČ Ivan, slavný básník jihosl. —
1812 ZAP K. Lad., č. spisovatel.
†1624 GALILEI Galileo, slavný hvězdář, také vyná-
lezce pendlovek a dalekohledů.
...1862 Nové nepokoje v Uhrách.
9. ...1742 Zmocnil se Bedřich Veliký hrabství kladské-
ho. — 1862 Papež navrhuje kvůli Polsce opětne slou-
čení církví řecké a katolické.
10. *1698 SAVAGE Richard, básník. — 1828 GHICA
Helena (hrab. Dora d'Istria), svobodomyšlná spiso-
vatelka. — 1836 EMLER Josef, č. historik.
...1356 Karel IV. nařídil Zlatou bulou, aby synové
kurfiřtův učili se česky. — 1422 Rozhodná porážka
císaře Sigmunda u Německého Brodu. — 1822 První
národní sněm Řekův za Maurocordata.
11. *1769 PUCHMÝR Ant., spisovatel č. — 1825 TAY-
LOR Bayard, výtečný cestopisec.
...1569 První loterní tah, v Londýně. — 1863 Schultze-
-Delitzsch má svou první řeč v dělnickém spolku ber-
línském. („Pomoz sobě sám!“)
12. *1746 PESTALOZZI Jan Jindřich, pedagog. ...

- †1861 HANKA Václav, č. spisovatel.
 ...1520 Cestovatel Magalhães u ústí řeky de la Plata. —
 1862 Vlastenec Locatelli v Římě pro demonstraci
 protipapežskou odpraven. Volá na popravišti: „Ať
 žije Itálie!“
13. †1572 AUGUSTA Jan, biskup jednoty bratrské.
 ...1755 Založena universita moskevská. — 1785 Vyšlo
 první číslo Times. — 1813 Cár Alexandr a Katusov
 překročí Němen. — 1849 Rusové přicházejí Raku-
 šanům do Uher na pomoc. — 1864 Zřízení gubern-
 ských a krajských sněmů na Rusi.
14. *1785 ARNOLD Jan, zakladatel Měšťanské besedy
 pražské. — 1813 TUPÝ Karel Eugen (Boleslav
 Jablonský).
 ...1858 Atentát Orsiniho na Napoleona III. — 1863
 Propuknutí polského povstání.
15. *1622 MOLIERE Jean Bapt., výtečný franc. básník
 dram. — 1763 TALMA Frant. Josef, slavný franc.
 herec. — 1790 GRILLPARZER Frant., něm. básník.
 †1826 RUMJANCOV Mik. Petr., rus. historik.
 ...1478 Uznal Novgorod Ivana III. Vasiljeviče za vlád-
 ce neobmezeného; tím kvetoucí stará republika nov-
 gorodská zničena. — 1858 Cár Alexandr II. svolává
 poradní komitě kvůli osvobození mužiků.
16. *1791 DEMBINSKI Jindřich, vojvůdce polský. —
 1811 DZIERZON Jan, včelař.
 ...1756 Začátek sedmileté války.
17. *1706 FRANKLIN Benj.; vynalezl hromosvod (*po na-
 šem Divišovi*).
 ...1793 Ludvík XVI. k smrti odsouzen. — 1860 Cavour,
 úhlavní nepřítel Rakouska, je zas prvním ministrem.
18. *1689 MONTESQUIEU Charles, franc. filosof. —
 1811 KEAN Charles, výtečný herec angl.
 ...1409 Václav dal Čechům tři hlasy na universitě. —
 1790 Herschel objevil první měsíc Urana. — 1871
 Prohlášeno nové německé císařství (národní jednota
 německá).
19. *1736 WATT James, vynálezce parostroje. — 1806

- VEIT Václav Jindřich, hud. skladatel č. — 1814
 RUBEŠ Frant., č. humorista. — 1832 LAUB Ferd.,
 slavný houslista.
- †1779 GARRICK David, slavný herec angl. — 1864
 PROUDHON Pierre Jos., slavný socialista. („Vlast-
 nictví je krádež.“)
- ...1793 Ludvíka XVI. odvolání se k lidu odmítnuto.
20. †1813 WIELAND Chr. Martin, básník něm. — 1851
 LORTZING Albert Gustav, něm. skladatel oper.
 ...1265 První svolání nižší sněmovny v Anglii. — 1795
 Holandské loďstvo dobytó — francouzskými husary.
21. *1797 KAMARÝT Josef Vlast., č. básník.
 †1775 PUGAČEV odpraven v Moskvě co buřič. —
 1834 BRONIKOWSKI Alex., pol. romanopisec. —
 1862 NĚMCOVÁ Božena, výborná spisovatelka č. —
 1870 HERCEN Alex. (v Paříži).
- ...Romanovci nastupují na stolec ruský. — 1813 v Prus-
 ku zavedena dle Scharnhorstova plánu všeobecná
 branná hotovost.
22. *1560 BACON Verulamský Francis, filosof, přírodo-
 zpytec. — 1729 LESSING Gotthold Efr., něm. básník.
 — 1775 AMPÈRE André Marie, zakladatel nauky
 o elektrodynamice. — 1788 BYRON G. G., angl.
 básník. — 1824 ZVONARŽ Josef Leopold, hud. skla-
 datel č.
- †1552 EDWARD SEYMOUR, vévoda somersetský,
 podporovatel reformace, v Londýně popraven. —
 1824 DUNIECKI Stan., nadaný hud. skladatel pol.
 ...1801 Parlament irský spojen s anglickým.
23. †1536 BOCKOLD Jan odpraven („Jan Leydenský“).
24. *1732 BEAUMARCHAIS Pierre Aug., franc. skla-
 datel oper. — 1803 VINAŘICKÝ Karel, č. básník.
 †1852 KOLLÁR Jan, slavný básník č.
- ...1789 Ludvík XVI. svolává všeobecný sněm stavovský.
25. *1681 YOUNG Edward, básník angl. — 1833 BA-
 RÁK Josef, č. spisovatel ryze demokratického smýšle-
 ní.
- †1576 SACHS Hans, něm. básník, švec.

- ...1471 Jiří Poděbrad pochován. — Neapolsko stává se Republikou parthenopejskou.
26. †1630 BRIGGS Henry, vypočítatel logaritmů. — 1823 JENNER Edward, vynálezce očkování.
- ...1820 Mehemed Ali odvírá průplav z Rosety do Alexandrie. — 1856 Abdul Medžid svoluje k reformám navrženým mocnostmi západními.
27. *1756 MOZART Wolfgang Amadeus, slavný hud. skladatel. — 1770 REICHA Ant., Čech, hud. skladatel, profesor na konzervatoři pařížské. — 1775 SCHELLING Fr. Vilém Josef, něm. filosof.
- †1814 FICHTE Jan Boh., filosof, obrance svobody u vyučování. — 1862 ENGELHARDT Jiří, podporovatel vzdělání a průmyslu v Rusku.
- ...1708 Petr Velký porazil u Poltavy Karla XII. — 1775 Francie spojuje se s Amerikou Severní proti Anglii.
28. *1718 SCHLEGEL Jan, něm. filosof.
- †1876 DEÁK Frant., státník maď.
- ...1810 Andreas Hofer, prozrazen katolickým knězem, dodán soudu. — 1858 Alexandr II. daruje mužíkům na statcích svých svobodu.
29. *1689 SWEDENBORG Im., náboženský třestětec. — 1759 BURNS Robert, angl. básník, největší lyrik, „The Shakespeare of Scotland“. — 1763 SEUME Jan Gottfried, něm. básník, poctivý vlastenec. — 1784 AUBER Daniel, franc. hud. skladatel. — 1830 KOLÁR Frant. K., výtečný č. herec.
- ...1579 Prvních pět spojených provincií nizozemských prohlašuje se býti republikou. — 1855 První jízda po železniční dráze přes úžinu Panamskou.
30. †1648 KAREL I. Anglický, stát. Anglie republikou. — 1828 BARRAS Pavel, hlavní vůdce franc. revol. — 1860 ARNDT Arnošt Mor., něm. básník politický.
31. *1769 HOWARD Henry, angl. malíř. — 1785 RETTIGOVÁ Majd. Dobromila, č. spisovatelka.
- †1578 ZAJÍC z Hazmburku Václav, hrdinný bojovník proti Turkům v Uhřích. — 1822 SCHADOW Ru-

dolf, slavný něm. sochař. — 1828 YPSILANTIS Alex., přední bojovník za řeckou neodvislost.

...1615 Henry Hudson objevuje záliv po něm pak pojmenovaný. — 1843 Ronge zakládá církev Německých katolíků. — 1850 Nová ústava v Prusku. — 1864 Zrušení otroctví v Severní Americe.

ÚNOR

1. †1856 PASKEVIČ Ivan Feod., vojvoda, ministr (Gorčakov jeho nástupce). — 1861 METELKO Frant., slovinský spisovatel. — 1871 SEROV Alex. Nik., operní skladatel rus.

...1620 Začátek protireformace v Čechách. — 1725 Akademie věd založena v Petrohradě Petrem Velkým (s Leibnizem). — 1850 Dělostřelec Vilém Bauer, „mořský ďábel“, potápí se v kielském přístavě s podmořskou svou lodí; první pokus se však nedaří a B. je ve vlasti zneuznán.

2. *1803 MĚCHURA Leopold Evg., č. hud. skladatel. — 1808 LEDRU-ROLLIN, polit. agitátor franc.

†1124 BOŘIVOJ II., kníže č., v Uhřích (vyhnán z trůnu a vlasti). — 1594 PALESTRINA Giov. Pietro, hud. skladatel.

...1697 Spiknutí Střelcův proti Petru V. prozrazeno.

3. *1758 VODNIK Val., slavný básník slovinský. — 1809 MENDELSSOHN-BARTHOLDY Felix, hud. skladatel.

†1857 GLINKA Mich. Ivan., operní skladatel rus.

4. *1805 AINSWORTH William Harris, angl. romanopisec. — 1808 TYL Josef Kaj., č. básník. — 1810 BULL Ole, slavný houslista. — 1815 STROSMAJER Josef Jiří, velký horv. mecenáš.

†1781 MYSLIVEČEK Josef, operní skladatel (pseud. „Venatorini“, nazýván „il divino Boemo“).

...1790 LUDVÍK XVI. přísahá na francouzskou konstituci. — 1794 Zrušení otroctví ve francouzských osa-

- dách. — 1831 Rusové překročí s Dibičem polské hranice. — 1863 Král Otto I. opouští Řecko.
5. *1682 BÖTTGER Jan Fr., vynálezce míšenského porculánu. — 1804 ZIMMERMANN Josef Václav, č. spisovatel. — 1818 GYÖRGEY Arthur, diktátor uherský r. 1848. — 1820 NĚMCOVÁ Božena, slavná básnířka č.
 †1846 KOTZEBUE Otto, cestovatel (třikrát) kolem světa.
6. *1556 ARNAUD Ant., protivník jezovitů. — 1788 PEEL Sir Robert, státník angl.
 †1804 PRIESTLEY Josef, slavný chemik a fyzik.
 ...1821 Sulioté připojují se k řeckému boji za svobodu.
7. *1812 DICKENS Charles, romanopisec angl.
 †1801 CHODOWIECKI Daniel Mik., pol. malíř miniatur. — 1830 GOSSELIN Pascal Fr., zeměpisec starého věku.
 ...1857 Úkaz stran stavby železniční sítě na Rusi.
8. *1795 SAPHIR Mor., něm. humorista. — 1810 CHOPIN Bedřich, pol. skladatel hud. — 1813 TOMÁŠEK Samuel, básník písně Hej Slované!
 †1725 PETR VELKÝ.
 ...1820 Založení Astronomical Society v Londýně.
9. *1761 DUSÍK Jan Lad., výtečný skladatel č. — 1789 GABELSBERGER Frant., zakladatel něm. těsnopisu. — 1812 KOLÁR Josef Jiří, výtečný herec č.
 ...1848 LOLA Montez, favoritka bav. krále Ludvíka, vyhnána lidem.
10. †1755 MONTESQUIEU Charles, franc. filosof a politik. — 1834 LINDA Josef, č. spisovatel. — 1837 PUŠKIN Alex., slavný básník rus.
 ...1519 Ferdinand Cortéz pluje z Kuby, aby dobyl Mexika. — 1849 „Republika římská“ proklamána.
11. *1657 FONTENELLE Bernard, básník franc., hvězdář. — 1791 VISCONTI Ludvík, slavný stavitel it. — 1804 ROKYTANSKÝ Karel, slavný lékař.
 †1650 DESCARTES Renatus, filosof a matematik. —

- 1755 MAFFEI Frant., básník it. — 1803 LAHARPE Jan Fr., básník franc.
- ...1790 Sešli se o své ujmě stavové čeští a složili list k císaři Josefu II. obsahující žádost za obnovení zemského zřízení. — 1827 První šroub parolodní v Terstu Čechem Ressellem vynalezen. — 1859 Miloš Obrenovič prohlašuje se dědičným knížetem srbským (proti vůli Porty). — 1861 Burke a Wills procestovavše Nový Holand přicházejí do zálivu Carpentaria.
12. *1798 REICHENBACH Karel, přírodovědec.
 †1798 PONIATOWSKI Stan. August, poslední král pol. — 1804 KANT Imanuel, filosof něm. — 1829 GRIBOJEDOV Alex. Serg., rus. básník (zavražděn lůzou teheránskou). — 1812 KRASINSKI Sigmund, básník pol.
- ...1634 Osudný podpis padesáti vysokých vojáků v Plzni, aby Albrecht z Valdštejna neodstoupil od vrchního velení císařské armády. — 1833 Nový zákoník pro Rus.
13. *1754 TALLEYRAND-Périgord, franc. diplomat. — 1768 KRYLOV Ivan Andr., rus. bajkář.
 †1837 BÖRNE Ludvík, polit. spisovatel něm. — 1862 SCHEFER Leopold, básník „Breviáře pro lid“.
- ...1785 Založení lékařských škol ve Vídni. — 1861 František II. opouští Neapolsko, Sardové se země zmocňují.
14. *1787 KROLMUS Václav, č. archeolog. — 1802 ZALESKI Bohdan, slavný básník pol. — 1813 RÜCKERT Jindřich, něm. historik vzdělanosti.
 †869 CYRIL, apoštol slovanský v Římě. — 1779 COOK James, cestovatel, zabit na Sandwichských ostrovech. — 1835 ROUGET de Lisle, skladatel Marseillaisy. — 1856 VOGEL Edvard, cestovatel afr., zabit ve Vadaji.
15. *1674 CRÉBILLON Prosper, franc. právník a básník. — 1808 LESSING C. Fr., malíř něm.
 †1736 GRAY Štěpán, vynálezce strojů elektrických. —

- 1781 LESSING Gotthold Efr., slavný básník něm. —
 1857 GLINKA Mich. Jos., slavný operní skladatel
 rus.
- ...1598 Edikt nantský (náboženská svoboda protestan-
 tům). — 1860 Polská demonstrace v Poznani pany-
 chidou za Skrzynieckim.
16. *1497 MELANCHTHON Filip, profesor witemberský.
 — 1852 VRCHLICKÝ (Frída) Jar., č. básník.
 †1837 TREVIRANUS Gottfried, výtečný přírodo-
 zpytec.
- ...1804 Vzbouření Srbů pod Černým Jiřím. — 1873
 Prohlášení španělské republiky.
17. *1749 ALFIERI Vittore, velký it. básník dram.
 †1564 ANGELO Mich. Buon., stavitel, sochař, malíř,
 básník. — 1796 MACPHERSON James, básník
 „Ossiana“. — 1827 PESTALOZZI Jindřich, peda-
 gog. — 1856 HEINE Jindřich, něm. básník.
- ...1772 Tajná konvence mezi Rakouskem, Ruskem
 a Pruskem stran rozdělení Polsky. — 1867 Dualism
 rakouský.
18. *1564 GALILEI Galileo, slavný hvězdář. — 1784
 PAGANINI Nic., slavný houslista. — 1793 CHMELA
 J., pilný spisovatel č. — 1819 CHOCHOLOUŠEK
 Prokop, romanopisec č. — 1821 BARTH Jindřich,
 cestovatel afr. — 1822 RACHEL Fel., slavná herečka
 franc. — 1827 BRUGSH H., egyptolog.
 †1546 LUTHER Martin. — 1587 MARIA STUART-
 KA popravena ve Fortheringhay.
- ...1126 Král Lothar vtrhnul do Čech, Soběslavem
 u Chlumu strašně poražen. — 1582 Kalendář grego-
 riánský u katolíků zaveden. — 1861 První parlament
 italský. — 1865 Unionisté dobyli Charlestonu. Konec
 severoamerické války.
19. *1473 KOPERNÍK Mik., slavný hvězdář.
- ...1700 Protestanté přijímají kalendář gregoriánský. —
 1853 Obchodní smlouva mezi Rakouskem a Pruskem.
 — 1858 Napoleon III. dává „zákon bezpečnostní“
 (na zničení veřejného mínění).

20. *1694 VOLTAIRE Marie Frant., básník franc. — 1716 GARRICK David, výtečný herec angl. — 1771 VITÁSEK Jan, hud. skladatel č.
 †1790 JOSEF II. — 1810 HOFER Ondřej, „Sandwirt“, v Mantově zastřelen. — 1861 SCRIBE Aug. Eug., franc. spisovatel veseloher.
 ...1798 Papež Pius VI. odveden do Paříže v zajetí. — 1813 Kozáci poprvé v Berlíně.
21. *1673 MOLIÈRE Jean Bapt., slavný franc. spisovatel veseloher. — 1779 SAVIGNY Frant. Karel, slavný něm. právník. — 1801 GIRARDIN St. Marc., básník, ministr. — 1846 ČECH Svatopluk, básník č.
 †1838 SACY Ant., výtečný franc. orientalista.
 ...1794 Vydán v Paříži dekret stran všeobecné svobody náboženské. — 1848 Revoluce v Paříži (pro nepovolání „reformních banketů“).
22. *1732 WASHINGTON Jiří, president severoamer. — 1788 SCHOPENHAUER Arthur, filosof. — 1825 SLADKOVSKÝ Karel, vůdce svobodomyšlné strany č., ryzí demokrat, výtečný spisovatel polit.
 †1471 ROKYCANA Jan, administrátor duchovenstva vší strany podobojí. — 1512 AMERIGO Vespucci, objevitel Jižní Ameriky. — 1816 FERGUSON Adam, historik, filosof. — 1855 GAUSS Karel Fr., hvězdář něm.
 ...1848 „Únorová“ revoluce proti Ludvíku Filipu, Francie zas republikou.
23. *1829 STEFANI Josef, Čech, pol. skladatel oper.
 †1677 SPINOZA Baruch Ben., filosof.
 ...1860 Petiční právo v Šlesvicku obmezeno.
24. *1865 HÄNDEL Jiří Fr., hud. skladatel. — 1785 SEDLÁČEK Vojtěch, spisovatel č. — 1786 GRIMM Vilém, něm. jazykozpytec. — 1788 DAHL Jan, něm. malíř kraj. — 1830 SVĚTLÁ Karolína, výtečná spisovatelka č.
 †1418 GUTENBERG Jan, vynálezce kněhotisku. — 1777 JOSEF I., král portug., nepřítel jezovitů. — 1801 PELCL Frant. Martin, slavný dějepisec č. —

- 1862 PILLERSDORF svob. pán, tvůrce liberální konstituce ze dne 25. dubna 1848.
- ...1537 Šmalkaldské artikule podepsány protestantskými bohoslovci.
25. *1812 HALL Karel, řemeslník, demokratický ministr dán.
- †1570 CELLINI Benvenuto, it. sochař a zlatotepec. — 1634 ALBRECHT VALDŠTEJN zavražděn v Chebu. — 1815 FULTON Robert, vynálezce parolodí. — 1876 GOSZYNSKI Sev., básník pol.
- ...1739 Rumjancov Alex. Iv. poráží Turky u Bělehradu.
26. *1786 ARAGO Dom. Frant., matematik, astronom, politik. — 1802 HUGO Marie Viktor, slavný básník franc.
- †1770 TARTINI Gius., slavný hudec. — 1834 SENEFELDER Alois, vynálezce kamenotisku. — 1852 MOORE Tomáš, slavný angl. básník. — 1861 ŠEVČENKO Taras, slavný básník rus. — 1866 RZEWUSKI Jindřich, romanopisec pol.
- ...1821 Dom Pedro přijímá portugalskou ústavu. — 1831 Skrzyniecki Jan zvolen vrchním vojvůdcem (sněmem polské revoluce). — 1863 Demokrat Mieroslawski u Plocka staví se v čelo polského povstání. Aristokraté a roajalisté proti němu.
27. *1523 BLAHOSLAV Jan, druhý biskup jednoty bratrské (nástupce Jana Augusty). — 1807 LONGFELLOW Jindřich, básník amer. — 1822 LENARTOWICZ Theofil, proslulý básník pol. — 1823 RENAN Josef Arnošt, bohosl. kritik. — 1834 DASTYCH Josef, č. filosof.
- †1551 BUCER Martin, reformátor angl.
- ...1826 Běla objevuje „Bělovu“ dvojitou kometu. — 1848 Francouzská republika proklamována na náměstí Bastilském.
28. *1533 MONTAIGNE Mich., filosof, právník. — 1812 AUERBACH Berthold, něm. novelista. — 1822 RACHEL Elis. Fel., největší herečka. — 1825 KREJČÍ Jan, výtečný přírodovědec č.

- ...1768 Barská konfederace. — 1860 Velké bouření v Savojsku a Nizze proti Napoleonu III. — 1876 Don Carlos prchá do Francie.
29. *1676 DELILLE Vilém, zeměpisec a kartograf. — 1788 POLÁK Milota Zdirad, básník č. — 1792 ROSSINI Jakub, slavný skladatel oper.
- ...1768 Polský sněm stvrzuje práva disidentův.

BŘEZEN

1. *1481 SICKINGEN Frant., něm. ochránce potlačených. — 1791 SAAVEDRA Angel, špan. básník, vojvůdce, státník. — 1806 SLAVÍK Josef, slavný č. hudec.
- †1527 HAMILTON Patrick, skot. protestant (upálen). — 1824 THÜMMEL Jan Vilém, duchaplný něm. spisovatel. — 1859 KROV Josef Bohdan, skladatel Písně husitské.
- ...1457 Základ českobratrské jednoty. — 1865 První telegrafická depeše mezi Indií a Londýnem (za 8 hod.).
2. *1791 TORRIJOS Josef Marie, špan. bojovník za svobodu. — 1804 FRIČ Josef, dr., advokát, č. politik. — 1824 SMETANA Bedřich, velký hud. skladatel č.
- †1787 GESSNER Sal., něm. básník. — 1797 WALPOLE John, historik, uměl. a lit. — 1840 OLBERS Jindřich V., něm. lékař a hvězdář. — 1859 CANNABICH J. Günther, něm. zeměpisec.
- ...1312 Templáři zrušení. — 1458 Jiří Poděbrad zvolen za krále. — 1861 Úkaz senátu stran emancipace ruských nevolníků.
3. *1806 ROSSMÄSSLER Emil, něm. přírodopyscec, hlava Něm. katolíků.
- ...1853 MENČIKOV (v „paletotu“) u vezíra. Následuje válka.
4. *1768 KIND Jan Fr., něm. básník (libreto Střelce kouzelného).

- †1795 BENDA Jiří, slavný hud. skladatel č. — 1832 CHAMPOLLION Jan Frant., egyptolog. — 1853 BUCH Chr. Leopold, slavný něm. geognost.
- ...1789 První severoamerický kongres v New Yorku. — 1848 Ve Frankfurtě prohlášena svoboda tisku. — 1849 Sněm kroměřížský rozpuštěn, nová ústava dána. — 1849 Horvatsko se Slavonií prohlášeno samostatnou, od Uher nezávislou zemí. — 1859 Říšská ústava rakouská. — 1861 Nastolení Lincolna.
5. *1817 CARRIÈRE Mor., něm. estetik.
- †1534 CORREGGIO Ant. Allegri, slavný malíř it. — 1815 MESMER Ant., magnetizér. — 1827 VOLTA Aless., fyzik (voltaský sloup); LAPLACE Simon, matematik a astronom.
- ...1791 Zřízena ilyrská dvorská kancelář. — 1821 Peelova řeč pro emancipaci katolicismu (vítězí). — 1863 Liberální organizace obecní správy v Rusku skončena. 1 1/2 mil. mužů úplně osvobozeno. Mieroslawski, vůdce polského povstání, odchází.
6. *1474 ANGELO Mich. Buon., malíř a sochař. — 1482 GUICCIARDINI Frant., slavný it. historik. — 1739 BRETSCHNEIDER Jindřich Gottfried, svobodomyšlný učenec, rádce Josefa II. — 1787 FRAUENHOFER Josef, optik.
- ...1629 Restituční edikt Ferdinanda II. proti protestantům. — 1821 Alexandr Ypsilanti staví se v čelo řeckého povstání. — 1860 „Rozmnožená“ říšská rada v Rakousku.
7. *1715 KLEIST Ewald Chr., něm. básník. — 1792 HERSCHEL Sir John, astronom. — 1794 ČELAKOVSKÝ Frant. Lad., slavný básník č. — 1812 ČEJKA Josef, lékař, učenec č. — 1829 VOGEL Edvard, cestovatel afr.
- †1514 HRUBÝ Řehoř z Jelení, zasloužilý č. překladatel z latiny. — 1809 BLANCHARD Jan Petr, mechanik a větroplavec (při šedesáté své plavbě). — 1842 HEEREN Arnold Hermann, něm. historik.
- ...1804 Založena londýnská společnost pro rozšiřování

- bible. — 1821 Ypsilanti proklamuje neodvislost Řecka.
8. *1745 BONSTETTEN Karel, něm. spisovatel o vychovávání lidu. — 1791 BRODZIŃSKI Kaz., pol. básník. — 1810 DAVID Félicien, franc. hud. skladatel. — 1814 ŠPATNÝ Frant., č. spisovatel.
 †1841 TIEDGE Chr. August, básník něm.
 ...1790 Čech Chladný vynalezl zvukové sklen. nástroje.
9. *1451 AMERIGO VESPUCCI, cestovatel a objevitel. — 1749 MIRABEAU Honoré, demagog. — 1758 GALL Frant. Josef, leboslov. — 1814 ŠEVCENKO Taras, slavný básník rus.
 †1369 Slavný pražský kazatel KUNRÁD. — 1851 OERSTED Jan Chr., vynálezce elektromagnetismu.
 ...1422 Jan Želivecký s dvanácti jinými měšťany na Staroměstské radnici jat a odpraven. — 1697 Petr Velký nastupuje svou cestu do ciziny. — 1793 Danton zakládá tribunál revoluce. — 1820 Ferdinand VII. zrušil inkvizici ve Španělich. — 1863 Langiewicz diktátorem polským. — 1865 Napoleona III. „Julius Caesar“ vyšel francouzsky, italsky, anglicky a německy.
10. *1628 MALPIGHI Marc., it. anatom. — 1690 SCHMAUSS Jan Jakub, slavný něm. profesor státního práva.
 †1819 JACOBI Fr. Jindřich, něm. filosof, básník. — 1872 MAZZINI Josef.
 ...1793 Začátek terorismu v Paříži.
11. *1544 TASSO Torquato, slavný básník it. — 1748 REVENTLOW Chr., velký dán. ministr (osvobození selského stavu). — 1801 SMETANA Josef Frant., spisovatel č. — 1811 LEVERRIER Urb., astronom, objevil planetu Neptun (pouhým výpočtem). — 1828 ŠKARDA Jakub, právník č., svobodomyšlný poslanec.
 ...1831 Vzbouření v Rio de Janeiro. Republika prohlášena. — 1848 Památná schůze v lázni Svatováclavské.

12. *1665 RABENER Just. Gottfried, něm. satirik. — 1728 MENGS Ant. Rafael, slavný malíř č. — 1789 DAVID d'Angers, slavný sochař franc.
- †1314 MOLAY, poslední velmistr templářů, popraven. — 1681 MIERIS Frant., slavný hol. malíř. — 1831 MATTHISSON, lyrik něm.
- ...1365 Vídeňská universita založena. — 1427 Táboři a sirotci v krvavé bitvě u Světlé vojsko Albrechtovo na hlavu porazili. — 1759 Halleyem a Clairautem dříve vypočtená kometa skutečně zase nalezena. Začátek vypočítávání dráh komet.
13. *1741 Císař JOSEF II. — 1781 SCHINKEL Karel Fr., slavný stavitel něm.; LITTROW Josef Jan, hvězdář. — 1824 GUDE Hans, malíř něm.
- †1705 BOILEAU-DESPRÉAUX, franc. satirik. — 1719 BÖTTCHER Jan Fr., vynálezce míšeňského porculánu. — 1858 ORSINI Felice popraven v Paříži pro atentát na Napoleona III.
- ...1621 Mandát císařský, vypovídající všechny kalvínské i bratrské ze země. — 1781 Herschel objevuje Urana. — 1848 Revoluce ve Vídni. Metternich padl.
14. *1779 DWERNICKI Josef, ochránce zbytků pol. u Lipska r. 1813. — 1804 STRAUSS Jan, skladatel vídeňských valčíků. — 1820 VIKTOR EMANUEL.
- †1803 KLOPSTOCK Fr. Gottlieb, slavný básník něm. — 1849 MEZZOFANTI Josef, lingvista. — 1813 Poslední dóže benátský, Michelangelo.
15. *1829 GRÉGR Edvard, svobodomyšlný poslanec č., politik, spisovatel, výborný řečník.
- †1673 SALVATOR Rosa, malíř it. — 1842 CHERUBINI Maria Ludvík, hud. skladatel. — 1861 SCHEFFER Henri, výborný malíř franc.
- ...1811 Státní bankrot rakouský. — 1848 Císař Ferdinand I. svolil k nové ústavě.
16. *1794 DELAVIGNE Kaz., franc. básník.
- †1788 BLUMAUER Alois, satirik vídeňský.
- ...1863 LANGIEWICZ Sachovským úplně poražen.
17. *1733 NIEBUHR Karsten, dán. astronom. — 1811

- GUTZKOW Karel, něm. spisovatel. — 1836 SAVIČ Alex., astronom rus.
- †1741 ROUSSEAU Jan Bapt., spisovatel franc. — 1846 BESSEL Fr. V., něm. hvězdář. — 1858 SENKOVSKÝ Osip Ivanov, rus. znatel arabštiny. — 1862 ŠLIK Frant., jenerál, „český šlechtic“.
- ...1616 Základ Východoindické společnosti v Kodani. — 1832 Polska po povstání Rusku přivtělena a ztrácí svou ústavu.
18. *1733 NIKOLAI Chr. Fr., něm. filosof a kněhkupec. — 1798 CHMEL Josef, č. historik. — 1813 HEBBEL Fr., básník něm. (týž, kterýž nazval neněmecké národy rakouské „ježatými karyatidami“). — 1818 PRERADOVIČ Petr, básník horv. — NEBESKÝ Václav, básník a učenec č.
- †1768 STERNE Lawr., angl. humorista. — 1852 RAUPACH Arnošt Benj., dram. básník.
- ...1812 Španěly obdrží ústavu. — 1848 Barikádní boj v Berlíně; baron Jelačić jmenován bánem; Mazzini prohlašuje Řím po útěku papežově za republiku, která se musí připojit k Sardínsku.
19. *1761 HAUG Jan, něm. epigramatik. — 1770 HNĚVKOVSKÝ Šebastián, básník č. — 1796 KORZENIOWSKI Josef, básník pol. — 1799 LEO Jindřich, něm. historik.
- †1553 HÁJEK Václav z Libočan, č. kronikář. — 1830 SYCHRA Matěj, spisovatel č.
- ...1862 Povstání řecké proti králi Ottovi se vzdává.
20. †1727 NEWTON Izák, angl. matematik, fyzik, hvězdář. — 1731 MARSOVA Anna, slavná herečka franc.
- ...1800 Volta oznamuje svůj vynález galvanického sloupu. — 1812 Španělští kortesové přísahají na ústavu.
21. *1685 BACH Jan Šebastián, hud. skladatel něm. — 1763 RICHTER Fr. (Jean Paul), něm. básník. — 1786 LELEWEL Jáchym, slavný historik pol. — 1807 ŠEMBERA Alois Vojtěch, výtečný spisovatel č.

- †1556 CRANMER Th., arcibiskup canterburský, upálen co kacíř. — 1762 LACAILLE Mik., matematik a astronom (měřil meridián na předhoří Dobré nádeje). — 1861 HALÉVY Jakub, hud. skladatel.
- ... 1816 Ludvík XVIII. zakládá na národní ústavě čtyři akademie: Française, d'Inscriptions, des Sciences, des Beaux Arts. — 1868 Dán u nás zákon o občanském manželství.
22. *1599 DYCK Antoni van, slavný malíř nizozemský. — 1771 ZSCHOKKE Jan Jindřich, něm. spisovatel. — 1776 RAUTENKRANC Josef, spisovatel č. — 1822 BONHEUR Rosa, slavná malířka franc. — 1833 ČÍŽEK Ant., výtečný právník č., poslanec svobodomyšlný.
- †1471 Král JIŘÍ PODĚBRAD. — 1714 RABENER Gottlieb Vilém, satirik něm. — 1808 KRAMERIUS Václav Matěj, pilný spisovatel č. — 1832 GOETHE Jan Wolfgang, velký básník něm.
- ... 1269 Pařížská Sorbonne papežem schválena. — 1421 bitva u Beaujeu. Panna orleánská poráží Talbota. — 1765 Kolkovní akta anglická. Příčina uvolnění Severní Ameriky.
23. *1765 THIBAudeau Ant., vlastenecký nadšenec za Velké revoluce. — 1793 SCHOOLCRAFT Henry, amer. mineralog a etnograf. — 1823 ROGGENBACH Frant., bádenský svobodomyšlný ministr.
- †1818 ISOUARD Mik., operní skladatel franc. — 1819 KOTZEBUE August, spisovatel veseloher, zavražděn studentem Sandem.
- ... 1775 Povstalí sedláci dobyli útokem zámku hořeňovského. — 1784 Blanchardova první větroplavba v Rouenu. — 1794 Kóscziuszko zvolen vojvůdcem polským. Ústava krakovská. — 1848 Mazzini diktátorem římským.
24. *1491 AGRICOLA Jiří, fyzik. — 1785 HOLLÝ Ján, proslulý básník slov. — 1813 DĚMIDOV Anat. Mik., zakladatel velkých dobročinných ústavů.
- †809 HARUM AL RAŠID, chalíf a astronom. — 1844

- THORWALDSEN Alb., slavný sochař dán. — 1851 MURAVJEV Ivan, starožitník, cestovatel, diplomat.
- ...1790 Bedřich Vilém II. garantuje Republice polské nerozdělitelnost. — 1794 Kościuszko zvolen diktátorem; povstání v Krakově. — 1809 Bavorský edikt, dávající rovné právo třem křesťanským vyznáním.
25. *1644 COCCEJI Jindřich, slavný právník. „Das Staatsrecht“. — 1778 BLANCHARDOVÁ Marie, větroplavkyně, zhynula 4. července 1819 při 67. plavbě. — 1802 LENNEP Jakub, hol. romanopisec.
- †1677 HOLLAR Václav, slavný č. ryjec. — 1801 HARDENBERG („Novalis“), něm. básník.
- ...1190 První lipská „mše velkonoční“. — 1420 bitva u Sudoměři. — 1820 Jezovité vyhnáni z celého Ruska. — 1843 Odevření tunelu pod Temží v Londýně. — 1855 Domenico Cecchetti ve Florencii odsouzen na rok do vězení pro čtení bible.
26. *1794 SCHNORR von CAROLSFELD, něm. hist. malíř.
- †1350 Král ALFONS XI. Kastilský, podporovatel věd. — 1610 KOCÍN Jan z Kocinétu, č. historik. — 1736 PERGOLESE Giamb., skladatel oper a žalmů. — 1827 BEETHOVEN Ludvík, velký skladatel hud.
- ...1837 Slavné spolčení luteránů a reformovaných v Cáchách.
27. *1727 NOVERRE Jan, tvůrce moderního umění tanečního. — 1799 VIGNY Alfréd, výtečný franc. básník, filosof a dramatik. — 1810 GLASSBRENNER Adolf, něm. satirik.
- †1715 BURNET Gilbert, biskup salisburyský, protivník katolicismu. — 1778 ADAM Mik., franc. sochař.
- ...1797 Konstituce Cispadánské republiky. — 1848 Poselstvo české z Vídně se navrátil v Praze slavně uvítáno. — 1852 Kurfiřt hesenský ruší ústavu, na niž přísahal. — 1861 Cavour žádá Říma za hlavní město Itálie. — 1864 V Mexiku hlasování lidu pro arcivévodu Maxmiliána.

28. *1843 RAPHAEL SANZIO, slavný malíř a stavitel.
— 1592 KOMENSKÝ Jan Amos, velký pedagog č.,
reformátor evropského školství. — 1749 LAPLACE
Petr, slavný franc. matematik a hvězdář.
†1635 CALLOT Jakub, měřoryjec.
...1759 Založena mnichovská Akademie věd. — 1802
Olbers v Brémách objevuje planetu Palas. — 1848
Dovršení německé ústavy říšské ve frankfurtském
parlamentu.
29. *1790 WELCKER Karel, vydavatel hist. a polit.
slovníku. — 1819 LAVERGNE Jul., cestovatel
australský.
†1772 SWEDENBORG Im., náboženský nadšenec. —
1790 CHARETTE Frant., vůdce „Vendée“, zastře-
len.
...1663 Wansleben Jan jde co první misionář do
Egypta. — 1793 Manifest Kateřiny II., na nějž
druhé rozdělení Polska následovalo. — 1807 Olbers
v Brémách objevuje planetu Vestu. — 1810 první
tiskový rychlolis patentován v Londýně.
30. *1680 QUIRINI Aug., učený kardinál.
†1559 RIES Adam, spisovatel proslulé knihy početní.
— 1811 LANZI Ludvík, it. znatel starožitností
etruských.
...1281 „Siciliánské nešpory“ proti Francouzům. —
1814 bitva u Montmartru, Paříž se vzdává spojen-
cům. — 1844 Král Otto řecký podpisuje ústavu.
31. *1596 DESCARTES René, Cartes, slavný matematik
a filosof. — 1727 NEWTON Izák, slavný matematik
a astronom. — 1809 FAVRE Jules, ohnivý oponent
Napoleona III. — 1810 GOGOL Mik. Vas., slavný
romanopisec rus. — 1815 HAJNIŠ Frant., č. humo-
rista.
†1741 BURMANN P., profesor historie a řečtiny, vý-
tečný kritik.
...1824 Anglický ostrý zákon proti obchodu s otroky. —
1831 Bitva u Bialolenky. Skrzyniecki poráží Rusy. —
1868 Zákon rakouský stran oddělení škol od církve.

1. *1578 HARVEY William, medik, „teorie oběhu krve“. — 1730 GESSNER Sal., něm. básník. — 1732 HAYDN Josef, velký hud. skladatel. — 1815 BISMARCK Leopold Fr., něm. diplomat.
 †1791 MIRABEAU Honoré, vůdce Franc. revoluce. — 1813 BARTOLOZZI Frant., slavný měřorytec.
 ...1421 Husité dobyli Berouna. — 1864 Začátek stěhování se Čerkesů z vlasti.
2. *1719 GLEIM Jan Vilém, něm. básník. — 1743 JEFFERSON Tomáš, president Severní Ameriky. — 1798 HOFFMANN von Fallersleben, něm. básník. — 1805 ANDERSEN Hans Chr., básník dán. — 1806 HALM Frid., něm. básník dram. — 1815 TROJAN Alois Prav., svobodomyšlný politik č.
 †1817 JUNG STILLING, z krejčího filosof. — 1833 TERNAUX Vilém, hlavní zakladatel novějšího průmyslu franc.
 ...1804 Didot de St. Léger vynalezl nekonečný papír.
3. *1783 IRVING Wash., historik a beletristický spisovatel. — 1793 MORAWSKI Bohumil, hrdinný pol. bojovník za svobodu.
 †1682 MURILLO Bart., špan. malíř. — 1695 HONDEKOETER Melchior, hol. malíř ptáků. — 1827 CHLADNÝ Arnošt, Čech, akustik a fyzik („zvukové obrazce“, meteory). — 1850 TOMÁŠEK Václav, slavný hud. skladatel č. — 1862 ROSS S. James, cestovatel k severní točně.
 ...1834 Založení hvězdárny pulkovské Uvarovem. — 1842 Benátky co republika.
4. *1688 de l'ISLE, astronom. — 1752 ZINGARELLI Nicolo, slavný hud. skladatel. — 1819 VAPEREAU L. G., výborný lit. historik (Dictionnaire des Contemporains). — 1832 ZÍTEK Josef, výtečný architekt č.
 †1766 TAYLOR John, angl. filosof a kritik. — 1768 LOMONOSOV Mich., básník rus. — 1774 GOLDSMITH Oliver, spisovatel Vikáře wakefieldského. —

- 1806 GOZZI Karel, spisovatel satirických veseloher. — 1807 LALANDE Josef, franc. astronom.
- ... 1521 Luther jede na říšský sněm wormský. — 1791 Kostel sv. Genovéfy v Paříži proměněn v Pantheon. — 1794 Kościuszko poráží Rusy pod Raclavicemi. — 1860 Vzbouření v Palermě proti Františku II.
5. *1784 SPOHR Ludvík, skladatel hud. — 1801 DUJARDIN Felix, zkoumatel mikrosk. — 1819 MO- NIUSZKO Stan., skladatel pol. — 1825 ZAPOVÁ Honoráta, duchaplná spisovatelka č. — 1835 HÁLEK Vítězslav, výtečný básník č.
- †1694 TENIERS David, slavný malíř. — 1794 DAN- TON Jiří Jakub, gilotinován.
6. *1671 ROUSSEAU Jean Bapt., franc. básník a filo- sof. — 1797 THIERS Ludvík Adolf, historik a diplo- mat.
- †885 Apoštol slovanský METODĚJ na Velehradě. — 1348 LAURA (choť ryt. Hugo de Sade), milenka Petrarkova. — 1520 RAPHAEL Sanzio, největší malíř. — 1528 DÜRER Albrecht, něm. malíř. — 1803 HAMILTON Sir William, cestovatel.
- ... 1453 Začátek obležení Cařihradu Muhamedem II. — 1849 Rakousko odvolává své poslance z frankfurtské- ho parlamentu.
7. *1770 WORDSWORTH William, angl. básník. — 1781 CHANTREY Frant., nejlepší angl. sochař. — 1806 TOUSSAINT Frant. Chr., sochař franc. — 1808 KLÁCEL Matouš Frant., duchaplný spisovatel č. — 1820 KLAPKA Jiří, generál povstání maď.
- †1766 HEMSTERHUIS Frant., prof. řečtiny v Gro- ninkách.
- ... 1300 Dantova (vymyšlená) cesta předpeklím, peklem a nebem: Divina Comoedia. — 1347 Založení praž- ských vysokých škol.
8. *1732 RITTENHOUSE David, astronom, předseda American Philosophical Society.
- †1492 LORENZO Medici, velký podporovatel věd. — 1680 SWAMMERDAM Jan, velký pitevník a ento-

- molog. — 1685 SALVI Jan, „Sassaferrato“, malíř římský. — 1835 HUMBOLDT Karel Vilém, lingvista. — 1860 SZÉCHÉNYI Štěpán, uherský vlastenec (zastřelil se).
- ...1341 Francesco Petrarca korunován čo básník. — 1848 Poselstvu z Čech doručeno císařské rozhodnutí, v němž uznána rovnoprávnost obou národů.
9. †1626 BACON z Verulamů Frant., angl. filosof. — 1754 WOLF Chr., něm. filosof a matematik. — 1837 QUAGLIO Dom., výtečný malíř.
- ...1825 První české provedení Mozartova Don Juana.
10. *1583 GROTIUS Hugo, něm. filosof. — 1755 HAHNEMANN Samuel, vynálezce homeopatie.
- †1585 Papež ŘEHOŘ XIII., opravovatel kalendáře. — 1813 LAGRANGE Josef Ludvík, matematik franc. — 1863 STEUDNER H., afr. cestovatel.
- ...1812 Založena universita v Christiánii. — 1838 Pater Mathew, irský mnich, zakládá první spolek střídmosti. — 1862 Kossuthova proklamace pro vytvoření podunajské konference Slovanů, Rumunů, Maďarů a Řeků.
11. *1770 CANNING Jiří, liberál, angl. ministr. — 1772 QUINTANA don Manuel, slavný špan. básník, filosof a historik. — 1802 LANNER Josef, proslulý skladatel taneční hudby. — 1806 GRÜN Anast. (hr. Auersperg), něm. básník. — 1813 DELBRÜCK Jan, nár. hospodář a pedagog.
- †461 Papež LEO Velký, přísný mravokárce kněží. — 1779 JUSSIEU Josef, botanik. — 1863 LEWIS Jiří, astronom, starožitník.
- ...1814 Napoleon I. děkuje se ve Fontainebleau z císařství a poslán na Elbu.
12. †1704 BOSSUET Jakub, jezovita, jazykozpytec, velký řečník. — 1764 YOUNG Edward, angl. básník. — 1782 METASTASIO Petr, hudebník. — 1800 HESS Ludvík, slavný něm. malíř krajín.
- ...1621 Konec protestantské Unie. — 1800 Poslední zpráva o cestovateli Hornemannu z Afriky. — 1809

- Ondřej Hofer dobyl Inšpruku. Povstání tyrolské. — 1834 Vzbouření republikánů v Paříži, Toulonu, Grenoble atd.
13. *1747 LUDVÍK FILIP JOSEF, vévoda orleánský, „Égalité“, sansculotte. — 1769 LAWRENCE Tomáš, slavný angl. portrétista.
- †1638 ROHAN Jindřich, vévoda, vůdce franc. hugenotů. — 1695 LAFONTAINE J., největší franc. bajkář. — 1759 HÄNDEL G. Fr., skladatel oratorií. — 1827 CLAPPERTON Hugh, cestovatel afr.
- ...1598 Edikt nantský. — 1829 Peelův zákon o emancipaci katolíků přijat sněmovnou.
14. *1629 HUYGHENS Chr., matematik, astronom.
- †1735 FERRERAS Juan, špan. historik. — 1778 HEINICKE Samuel, vynalezl vyučování hluchoněmých.
- ...1807 Založen ústav pro zničení obchodu s otroky. — 1827 Capodistrias poprvé guvernérem řeckým. — 1834 Konec republikánského hnutí v Lyonu (od 5. do 14. dubna). — 1861 Propuknutí války mezi severními a jižními státy republiky Severní Ameriky.
15. *1772 GEOFFROY St. Hilaire, přírodovědec. — 1793 STRUVE Fr. Jiří, astronom v Rusku. — 1838 BENDL Karel, ředitel Hlaholu, č. operní skladatel.
- †1641 ZAMPIERI Dom., „Dominichino“, it. malíř. — 1820 BELL John, slavný anatom.
- ...1821 Začátek řeckých bojů za svobodu pod arcibiskupem Germanem.
16. *1797 THIERS Ludvík Adolf, výborný historik a politik franc.
- †1756 CASSINI Jakub, astronom a fyzik. — 1788 BUFFON G. Ludvík, slavný přírodovědec. — 1812 MOLITOR Martin, slavný krajinář.
- ...1125 Vévoda Soběslav I., „kníže selské“, uveden na stolec český. — 1834 Isabela španělská prohlašuje liberální „Estatu Real“.
17. *1760 ST. SIMON Claude Henri, zakladatel st. simonistů. — 1772 NEJEDLÝ Vojtěch, č. básník. — 1774

- TOMÁŠEK Václav, slavný skladatel č. — 1775
 KÖNIG Fr., kněhtiskař, vynálezce rychlolisu.
 †1790 FRANKLIN Benj., kněhtiskař, fyzik, diplomat
 v Americe. — 1871 PERKOVAC Ivan, spisovatel
 jihosl.
- ...1521 Luther před říšským sněmem wormským. —
 1794 Vzbouření ve Varšavě proti Rusku. — 1831 Ne-
 pokoje v Drážďanech, potlačené pruským vojskem.
18. *1821 BARTH Jindřich, cestovatel afr.
 †1156 NIPHONTES, biskup novgorodský, pokračo-
 vatel Nestorovy kroniky. — 1696 SÉVIGNÉ Marie,
 výborná spisovatelka franc. — 1794 LABORDE
 Jan, v Paříži gilotinován; bohatý kupec a dobro-
 dinec lidu.
- ...1506 Papež Julius II. položil základní kámen k řím-
 skému chrámu svatopetrskému. — 1521 Luther odpí-
 rá každé odvolání. — 1802 Poprvé po revoluci zas
 neděle slavena. — 1867 Turci opouštějí Bělehrad,
 Smederevo, Kladovo a Šabac.
19. *1224 AKVINSKÝ Tomáš, scholastik. — 1759 IFF-
 LAND August Vilém, dram. spisovatel něm. — 1796
 BESKOW Bernard, výborný švéd. spisovatel dram.
 — 1798 HESS Jindřich, malíř něm.
 †1560 MELANCHTHON F., profesor wittemberský.
 — 1588 VERONESE Pavel Gagliari, slavný malíř
 it. — 1664 PLACHÝ Jiří, učený jezovita, vůdce
 pražských studujících proti Švédům.
- ...1198 Papežskou kurií Čechy co království stvrzeny. —
 1773 Památný sněm varšavský za příčinou prvního
 rozdělení Polsky. — 1775 Začátek severoamerického
 boje za neodvislost. — 1809 Začátek španělského
 jihoamerického boje za neodvislost.
20. *560 MOHAMED, zakladatel islámu. — 1807 POL
 Vincent, slavný básník pol. — 1808 NAPOLEON III.
 †1831 LAFONTAINE August Jindřich, romanopisec.
- ...1652 Oliver Cromwell rozhání anglický parlament. —
 1820 Řád „liguriánů“ založen („pro školské účely“).
21. *1488 HUTTEN Ulrich, podporovatel reform. —

- 1774 BIOT J., fyzik, astronom. — 1777 CANABICH J. Gün., zeměpisec.
- †1142 ABAELARD Petr, filosof, bohoslovec, básník. — 1617 OSIANDER Ondřej ml., podporovatel reformace.
- ...1628 Hromadný útěk nekatolíků z Čech. — 1802 Odevření university dorpatské.
22. *1724 KANT Imanuel, něm. filosof. — 1766 STAËL-HOLSTEIN, duchaplná spisovatelka. — 1780 MADRAZO Don José, špan. malíř. — 1819 BODENSTEDT Fr. Martin, překladatel z ruštiny do němčiny. — 1822 GRANT Ulysses, generál severoamer.
- †1699 RACINE Jean, slavný tragik franc. — 1793 MALESHERBES Chr. Vilém, ministr, gilotinován.
- ...1418 Konec kostnického koncilu.
23. *1420 JIŘÍ Z PODĚBRAD. — 1484 SCALIGER Jul. Ces., slavný lékař. — 1564 SHAKESPEARE Vilém.
- †1124 SYLVESTR, pokračovatel Nestorovy kroniky, v Kyjevě. — 1616 SHAKESPEARE Vilém; CERVANTES Saav., slavný básník špan. — 1844 KRYLOV Ivan Ondř., rus. bajkář.
24. *1796 IMMERMANN Karel Lebr., něm. dram. básník.
- †1824 VOLNEY Konst., kritik, historik, cestovatel v Orientu. — 1852 ŽUKOVSKÝ Vas. Ondř., rus. básník.
- ...1837 Začátek stavby první větší železnice v Německu (Lipsko — Drážďany).
25. *1599 CROMWELL Oliver, angl. diktátor. — 1776 NEJEDLÝ Jan, č. spisovatel.
- †1595 TASSO Torquato, slavný básník it. — 1744 CELSIUS Ondřej, astronom, slavný fyzik.
- ...1421 Husité dobyli Kutné Hory. — 1792 v Paříži poprvé užito gilotiny. — 1848 Konstituce rakouská (Pillersdorfem). — 1859 slavné odevření průkopu suezského.
26. *1711 HUME David, angl. historik. — 1787

- UHLAND Jan, básník něm. — 1799 DELACROIX Evžen, slavný franc. malíř. — 1841 ZEYER Julius Jiří, č. romanopisec.
- †1521 MAGALHÃES Ferd., cestovatel kolem světa. — 1815 NIEBUHR Karsten, orientalista, cestovatel, astronom. — 1851 BÜLOW-CUMMEROW, spisovatel o nár. hospodářství.
27. *1737 GIBBON Edvard, historik římský. — 1791 MORSE Samuel, vynálezce telegrafu písíciho (1835).
 †1847 ANDREWS John, zakladatel rak. paroplavby. — 1856 DUCORNET Ces., slavný malíř (bezruký).
 ...1452 Jan Poděbrad zvolen správcem celého českého království. — 1849 Ruská intervence v Uhrách proklamována v Rakousku.
28. *1753 ACHARD Frant., vynálezce řepového cukru. — 1758 MONROE James, předseda severoamer. („doktrína Monroova stran nemíchání se Evropy do záležitostí amer.“). — 1805 BARBIER Jindřich Aug., satir. básník franc. (proti Napoleonovi).
 †1772 STRUENSEE hr. v Kodani popraven. — 1793 SMRČKA Josef. Chr., výtečný cellista. — 1825 DENON Dom., historik umění. — 1853 TIECK Ludvík, básník něm.
 ...1789 První povstalecké hnutí v Faubourg St. Antoine v Paříži. — 1836 Založení německé kněhkupecké burzy v Lipsku. — 1859 Válka mezi Rakouskem, Itálií a Francií vypovězena.
29. *1701 LISCOW Chr. Ludvík, satirik něm.
 †1806 HACKERT Filip, slavný krajinář.
 ...1833 Odevření curyšské university. — 1848 Studenti čeští rozehnali shromáždění jednoty, k níž frankfurtští poslové byli přišli.
30. *1777 GAUSS Karel Fr., astronom. — 1789 KOTZEBUE Mor., rus. cestovatel kolem světa.
 †1524 BAYARD Pierre, „rytíř bez bázně a vady“. — 1795 BARTHELÉMY Jan Jakub, historik. — 1870 LEVÝ Václav, slavný sochař č.
 ...1609 První Galileim vynalezené dalekohledy v Pa-

říži prodávány. — 1815 Polska s Ruskem spojena. — 1848 Výbor důvěrníků slovanských v Praze rozeslal pozvání k Sjezdu slovanskému.

KVĚTEN

1. *1672 ADDISON Josef, básník angl. — 1811 KODYM Filip, č. učenec, prostonárodní spisovatel. — 1832 LEV Josef, výtečný pěvec č.
†PFEFFEL Boh. Kon., slepý bajkář něm. — 1820 THISTLEWOOD, s jinými reformisty v Londýně popraven.
...1707 Skotsko s Anglií spojeno v Velkou Británii. Jeden parlament pro oba. — 1851 Odevření světové výstavy v Londýně. — 1873 Odevření světové výstavy ve Vídni.
2. †1519 LEONARDO da Vinci, it. malíř a sochař. — 1826 MALCZEWSKI Ant., slavný básník pol. — 1864 MEYERBEER Jakub, hud. skladatel.
...1271 v bitvě Přemysl Otakar porazil vojsko uherské na pravém břehu Dunaje. — 1421 Husité dobyli Litomyšle. — 1849 Bouře v Drážďanech. — 1866 První provozování Smetanovy Prodané nevěsty.
3. *1469 MACHIAVELLI Mik., historik, politik. — 1761 KOTZEBUE August, dram. básník něm. — 1790 RZEWUSKI Jindřich, pol. romanopisec.
†1785 Papež BENEDIKT XIX., podporovatel vědy a umění. — 1786 XIMENEZ Leone, matematik it.
...1619 Karel ze Žerotína ve vězení. — 1791 Revoluce v Polsce. Práva občanská znovu stvrzena. — 1828 Don Miguel zrušuje portugalskou ústavu. Občanská válka. — 1848 Národní shromáždění prohlašuje Francouzskou republiku. — 1862 Nové demonstrace ve Varšavě. — 1863 Tragédka Malá poprvé na českém jevišti.
4. *1776 HERBART Jan, filosof něm. — 1796 PRESCOTT Vilém, slepý historik.

- †1858 BONPLAND Aimé, přírodovědec.
 ...1427 Usnešena na sněmě frankfurtském čtvrtá kruciáta proti Čechům. — 1521 Luther na Wartburku. — 1608 Založena protestantská Unie.
5. *1777 BENZENBERG, fyzik a politik. („Žhounky“)
 †1821 Napoleon I.
 ...1789 Začátek Francouzské revoluce. První sněmování ve Versaillu.
6. †1796 KNIGGE Adolf, filosof, spisovatel něm. — 1859 HUMBOLDT Alex., slavný cestovatel a učenec něm.
 ...1685 Sobieski Vídeň od Turků osvobodil.
7. *1819 STRUVE Otto Vilém, astronom. — 1829 VOGEL Edvard, cestovatel afr.
 †1849 RYSWYK Th., flámský básník.
 ...1747 Založení první reálné školy v Německu (Berlíně). — 1849 Barikády v Lipsku.
8. *1524 CANISIUS Petr, jezovita, hlavní odpůrce Lutherův.
 †1794 LAVOISIER Ant., výtečný lučebník, gilotinován.
 ...1429 Panna orleánská porazila Angličany. — 1458 Jiří Poděbrad korunován. — 1520 Luther dán do říšské klatby.
9. *1741 PAISIELLO Jan, slavný it. skladatel a pěvec. — 1752 LEISEWITZ Jan Ant., něm. básník. — 1773 SISMONDI Jan, výtečný historik. — 1781 STRUVE Fr. Ad., vynálezce umělé vody minerální.
 †1760 ZINZENDORF Mik., zakladatel Ochranných. — 1805 SCHILLER J. Fr., velký básník něm. — 1850 GAY-LUSSAC, chemik a fyzik franc.
 ...1502 Kolumbus nastupuje poslední svou objevovatelskou. — 1801 Toussaint dal Haiti svobodomyšlnou ústavu.
10. *1746 MONGE Kašpar, slavný matematik a fyzik franc. — 1760 ROUGET de Lisle, skladatel Marseillaisy. — 1785 GRAEFE Ed., oční lékař něm. — 1795 THIERRY Jakub, franc. historik.
 †1798 VANCOUVER Jiří, objevovatel v severozá-

- padním moři. — 1833 ANDRIEUX F. G., franc. básník a komik.
- ... 1534 Cartier, objevovatel Kanady, přichází do Nového Foundlandu. — 1627 Obnovené zřízení zemské, dosavadní moc zemského českého sněmu úplně podvrácena. — 1849 Stav obležení v Praze prohlášen. — 1868 První „tábor lidu“ na Řipu. — 1869 Ve 2. hod. odp. skončila stavba Pacifické dráhy. — 1876 Odevřena filadelfská světová výstava.
11. *1764 SCHNORR von CAROLSFELD, něm. malíř. — 1824 GERÔME Jan Leon, malíř franc.
- ... 330 Vysvěcení Cařihradu Konstantinem Velkým. — 1847 Stavové čeští podali císaři úplnou dedukci svých práv. — 1860 Garibaldi vystupuje na sicilský břeh (Marsala).
12. *1780 VACEK Frant. Alois (Kamenický), č. básník. — 1796 FAZY James, vůdce liberalistů v Ženevě. — DEMETZ Fr. August, franc. zakladatel trestnic polepšujících. — 1803 LIEBIG Justus, chemik. — 1823 HIND John Russel, angl. astronom, objevil 11 planet.
- †1796 UZ Jan Petr, něm. humorista. — 1845 SCHLEGEL August Vilém, něm. spisovatel.
- ... 1082 Vratislav II., král český, porazil Leopolda Rakouského v bitvě u Mailberka. — 1797 Napoleon demokratizuje Benátky.
13. *1713 BERNSTORF Jan, dán. ministr, zrušil nevolnictví sedláků. — 1795 ŠAFAŘÍK Pavel Josef, slavný historik. — 1804 CHOMJAKOV N., panslavista, básník. — 1805 SONTAGOVA Jindřiška, slavná zpěvačka.
- †1832 CUVIER Jiří, slavný fyzik a geognost.
14. *1686 FAHRENHEIT Gabriel, vynálezce teploměru.
- ... 1796 JENNER poprvé očkuje.
15. *1713 LACAILLE, matematik. — 1818 DAWISON Bog., velký herec. — 1833 PODLIPSKÁ Žofie, spisovatelka č.
- †1828 CONGREVE Vilém, vynálezce zápalných ra-

- chejtli. — 1842 LAS CASES, životopisec Napoleona I. — 1847 O'CONNEL Daniel, ir. agitátor.
- ...1421 Husité dobyli Jaroměř. — 1618 Kepler objevuje zákon oběžné doby planet. — 1820 V základní listině Německého spolku zemím koruny české dosavadní zřízení stavovské vyhraženo; „každá změna v zemích těchto jen cestou ústavní státi se může“.
16. *1789 RÜCKERT Frid., básník něm. — 1816 GERSTÄCKER Fr., romanopisec, cestopisec.
- ...1427 Čechové dobyli Lubna v Horní Lužici. — 1562 Zavražděno 4000 protestantů v Toulouse. — 1846 Anglickou dolní sněmovnou přijata svoboda obchodu.
17. *1749 JENNER Ed., vynálezce očkování.
- †1163 HELOISE, abatyše. — 1540 GUICCIARDINI Frant., slavný it. historik. — 1765 CLAIRAULT Alex., první vypočetl eliptickou dráhu Halleyovy komety. — 1838 TALLEYRAND-PÉRIGORD, diplomat franc.
- ...1848 Vypsány volby do zemského českého sněmu.
18. *1786 BÖRNE Ludvík, něm. spisovatel. — 1802 LACORDAIRE Jan, mnich, politik, kazatel.
- †1862 ROBINSON Jiří, cestovatel orient.
- ...1848 Konec Bundestagu, sestaveno německé národní shromáždění.
19. *1593 JORDAENS Jakub, malíř nizozemský. — 1762 FICHTE Jan, svobodomyšlný filosof a vlastenec něm. — 1775 JUGMANN Ant., lékař, spisovatel č. — 1783 ŠTĚPÁNEK Jan, divadelní ředitel, dram. spisovatel č.
- †804 ALCUIN Flac. Alb., historik. — 1668 WOUVERMANN Filip, slavný krajinář nizozemský. — 1825 ST. SIMON, zakladatel st. simonistů.
- ...1498 Vasco da Gama objevil přístav kalikutský po první plavbě kolem předhoří Dobré nádeje. — 1790 Zrušení šlechty ve Francii. — 1833 Emancipace otroků v Západní Indii.
20. *1471 DÜRER Albrecht, malíř. — 1764 SCHADOW Jan, sochař něm. — 1804 GLINKA Mich. Iv., operní

- skladatel rus. — 1805 GERVINUS Jiří, něm. lit. historik. — 1816 TROJAN Frant. Břet., svobodomyšlný politik č.
- †1506 KOLUMBUS Krist., objevitel Ameriky. — 1820 SAND Karel, vrah Kotzebuův, stát. — 1859 JELAČIČ Josef, bán horv.
21. *1778 ARNOLDI Arnošt, průmyslník, dobrodinec lidu. — 1784 RAUPACH Arnošt, něm. básník. — 1790 DUMONT d'URVILLE, cestovatel kolem světa.
- †1803 GEDICKE Fr., něm. pedagog. — 1841 NIEMCZEWICZ Jul. Ursin, pol. básník. — 1849 EDGEWORTHOVA Marie, výtečná spisovatelka románů.
...1824 Buršáctví Pruskem pronásledováno.
22. *1813 WAGNER Richard, skladatel, „hudba budoucnosti“.
...1312 Kliment V. zrušil řád templářský. — 1759 Mungo Park nastoupil objevitelskou cestu do Afriky. — 1790 Francouzský lid dekretuje, že rozhodnutí o válce a míru přísluší národu.
23. *1733 MESMER Ant., vynálezce zvířecího magnetismu. — 1792 PRADIER James, franc. sochař.
†1498 SAVONAROLA Jer., fyzik, reformátor, oběšen a spálen. — 1622 BAFFIN Vilém, cestovatel. — 1832 MACINTOSH James, liberální řečník parlamentární, slavný právník. — 1860 HORN UFFO, básník něm. — 1868 KORZENIOWSKI Apol., pol. básník.
...1618 Slavata, Martinic a Fabricius vyhozeni oknem. — 1789 Šlechta francouzská vzdává se svých výsad. — 1850 Johna Rossa výprava k severní točně.
24. *1707 LINNÉ Karel st., botanik. — 1794 WHEWELL Vilém, slavný angl. matematik, lučebník a filosof. — 1805 VENEDEY Jakub, politik, liberální spisovatel. — 1810 GEIGER Abr., reformátor židovstva.
†1543 KOPERNÍK Mik., astronom. — 1851 VRAZ Stanko, jihosl. básník.
...1391 Založena Hanušem z Milheima kaple Betlémská v Praze. — 1430 Panna orleánská Angličany zajata.

25. *1561 ACCIAJUOLI Zen., metafyzik. — 1777 WILKEN Frid., něm. historik.
 †1687 CALDERÓN Petr, špan. básník dram. — KARSTENS Asm., malíř. — 1862 NESTROY Jan, komik, spisovatel dram.
 ...1810 Jihoamerická neodvislost začíná povstáním v Buenos Aires se Saavedrou.
26. *1700 ZINZENDORF Mik., zakladatel obce Ochranovské. — 1799 PUŠKIN Alex. Serg., slavný básník rus.
 †1814 GUILLOTIN Josef, lékař pařížský, vynálezce gilotiny. — 1864 SEALSFIELD Karel (Moravan), amer. romanopisec. — 1876 PALACKÝ Frant., slavný historik č.
 ...1831 bitva u Ostrolenky, Skrzyniecki poražen. — 1845 Franklin vyjíždí k severní točně. — 1861 Tělocvik zaveden do všech pruských škol.
27. *1265 DANTE Alighieri, slavný básník it. — 1775 MAFFEI Josef, lit. historik. — 1799 HALÉVY Jakub, operní skladatel.
 †1564 CALVIN Jan, reformátor. — 1781 BECCARIA Jan, it. fyzik. — 1840 PAGANINI Mik., slavný hudec.
 ...1860 GARIBALDI dobyl Palerma.
28. *1779 MOORE Tomáš, slavný angl. básník. — 1807 AGASSIZ Ludvík, slavný přírodopyscec. — 1810 CALAME Alex., výtečný malíř alp.
 †1793 BÜSCHING Ant., zakladatel vědeckého zeměpisu. — 1856 THIERRY Jakub, franc. historik. — 1861 LELEWEL Jáchym, slavný historik pol.
 ...585 před Kr. Thales předpovídá zatmění Slunce. — 1527 Založena universita mariborská. — 1826 Sultán zřizuje své vojsko po evropsku.
29. *1716 D'AUBENTON Jan, přírodopyscec. — 1794 MÄDLER Jan, popisovatel Měsíce. — 1816 KUKULJEVIĆ Sakčinský Ivan, dějepisec jihosl.
 †1829 DAVY Humphrey, slavný angl. chemik. — 1831 DINTER Gustav, výtečný něm. učitel. — 1858 RUGENDAS Jan, malíř.

- ...1421 Husité dobyli Litoměřic. — 1845 Podepsána smlouva na potlačení obchodu s otroky.
30. *1794 MOSCHELES Ign., skladatel hud. — 1816 PRUTZ Robert, básník, demokrat.
- †1416 Upálen v Kostnici JERONÝM PRAŽSKÝ. — 1431 Upálena PANNA ORLEÁNSKÁ. — 1778 VOLTAIRE, filosof, básník, politik. — 1864 BODMER J. G., vynálezce tažených děl.
- ...1434 Bratrovražedná bitva u Lipan. — 1527 v Mariaboru založena první protestantská universita německá.
31. *1773 TIECK Ludvík, něm. básník. — 1817 HERWEGH Jiří, básník a politik. — 1818 TOMEK Václav Vlad., historik č.
- †1771 GRAY Tomáš, slavný angl. básník. — 1809 HAYDN Josef, hud. skladatel. — 1854 LISINSKI V., hud. skladatel horv.
- ...1781 Svolán císařem Josefem II. český sněm, aby vzal u vědomost nařízení týkající se zrušení všeho osobního poddanství lidu selského. — 1791 Zrušení tortury v Paříži, zavedení gilotiny. — 1793 Začátek Robespierrovy vlády.

ČERVEN

1. *1675 MAFFEI Frant., historik, diplomat. — 1790 RAIMUND Ferd., dram. básník, komik. — 1801 YOUNG BRIGHAM, hlava mormonů (sklenář).
- ...1625 Korunní vojsko polské Bohdanem Chmelnickým pod Batovem poraženo. — 1811 Františkem I. vydán nový zákon občanský, jímž staré zákonodárství české, ovšem bez pozeptání se sněmu zemského, bývalé platnosti pozbylo. — 1831 Kapitán Rossa objevuje magnetický pól severní. — 1846 Leverrier oznamuje hvězdářům, že výpočtem vynalezl planetu Neptuna. — 1860 Zahájení říšského sněmu ve Vídni.
2. *1775 LEPSIUS Karel Petr, něm. starožitník. — 1801 ŠKROUP Frant., operní skladatel č.

- ... 1541 Strašný požár pražský; zemské desky shořely. — 1800 obnovení Cisalpinské republiky. — 1848 Sjezd slovanský v sále žofinském. — 1860 Itálie slaví národní svátek (připojení k Piemontsku).
3. *1324 VIKLEF Jan, reformátor. — 1659 DESPLACES Filip, vypočítatel efemerid. — 1752 MÜLLER Jan, něm. historik.
 †1652 ALLEGRI Řehoř, hud. skladatel (Miserere). — 1658 HARVEY Vilém, objevil oběh krve. — 1826 KARAMZIN Mik., slavný historik rus. — 1837 RAZUMOVSKÝ J., přírodovědec.
4. *1787 PRÉVOST Ludvík, fyzik, geolog.
 ... 1814 Nová liberální ústava Ludvíka XVIII. pro Francii. — 1859 bitva u Magenty. — 1860 Zahájena železnice z Královce na Rus. — 1876 „Nůžky“ Abdula Azize.
5. *1723 SMITH Adam, nár. hospodář. — 1801 EBERT Karel Eg., básník něm. (Vlasta). — 1802 BURIAN Tomáš, č. gramatikář.
 †1568 EGMONT hrabě, štat. — 1826 WEBER Karel Marie, operní skladatel.
 ... 1468 Viktorín, syn Jiřího Poděbrada, s Čechy udatně vojskem uherským u Třebiče se probil. — 1783 Bratři Montgolfierové poprvé zkoušejí baloun. — 1849 V Dánsku přijaty demokratické základní zákony státní.
6. *1606 CORNEILLE Petr, slavný dramatik franc. — 1799 PUŠKIN Alex., slavný básník rus.
 †1533 ARIOSTO Ludvík, slavný básník it. — 1626 CAUS Sal., vlastní vynálezce parostroje. — 1861 KRAMERIUS Václav, č. spisovatel. — 1861 CAVOUR, žurnalista, pak liberální ministr. — 1864 ZIMMERMANN Robert, něm. krajinář.
 ... 1099 První křížáci spatřili Jeruzalém. — 1797 Ligurská republika s francouzskou ústavou.
7. *1785 MORAWSKI Frant., básník pol., bojovník za svobodu. — 1810 FREILIGRATH Ferd., demokratický básník něm. — 1836 HEYDUK Adolf, č. básník.

- †1826 FRAUNHOFER Josef, optik. — 1843 HÖLDERLIN Jan, básník něm.
- ...1421 Husité dobyli hradu pražského. — 1424 Krvavé vítězství Žižkovo u Malešova nad aristokraty.
8. *1688 POPE Alex., angl. básník.
- †632 MOHAMED, zakladatel islámu (otráven v Medině). — 1695 HUYGHENS Chr., matematik, fyzik. — 1768 WINCKELMANN Jan, starožitník něm. (zavražděn). — 1794 BÜRGER Gottfried, básník něm. — 1836 POTOCKÁ Klaud., pol. vlastenka. — 1841 REINHART Jan, slavný něm. krajinář.
- ...1792 Zřízena na universitě pražské stolice jazyka a literatury české. Prvním profesorem historik Pelcl. — 1793 V Paříži bůh sesazen. — 1815 František I. přistoupil za země koruny české k spolku německému.
9. *1774 HAMMER-PURGSTALL, výtečný orientalista. — 1781 STEPHENSON Jiří, vynálezce lokomotivy. — 1807 KOUBEK Jan Prav., básník č.
- †1860 JAMES Payne, romanopisec.
- ...1788 Založení Africké společnosti pro výzkum vnitřní Afriky (Banksem). — 1815 Rozdělení Polsky. — 1831 Vznik cholery v Petrohradě.
10. *1706 DOLLOND John, vynálezce achromatických dalekohledů. — 1784 CATALANI Angel., slavná zpěvačka. — 1791 HANKA Václav, spisovatel č. — 1804 SUŠIL Frant., básník č. — 1819 COURBET Gust., franc. malíř.
- †1831 DIBIČ Zabalkánský. — 1744 POPE Alex., básník angl.
- ...1809 Napoleon zrušil zemské panství papežovo. — 1851 Mehmed Ali dědičným pašou egyptským.
11. *1574 JONSON Benj., básník, přítel Shakespearův. — 1672 PETR VELKÝ. — 1841 BLAŽKOVA Věk., slavná zpěvačka č.
- †1294 BACO Roger, matematik. — 1829 MÜLLNER Adolf, něm. dramatik. — 1847 FRANKLIN John, objevitel cesty sev.
- ...1609 Majestát krále Rudolfa II. — 1700 Základ

- Akademie věd v Berlíně. — 1742 Mírem vratislavským ztraceno téměř celé Slezsko. — 1864 Renan z profesury sesazen (pro Život Kristův).
12. *1738 DELISLE Jakub, franc. didaktický básník. — 1773 ROTHSCHILD Anselm, zakladatel domu. — 1840 ARBES Jakub, spisovatel č.
 ...1837 Cooke vzal patent na (Sömmeringův) vynález elektrického telegrafu. — 1848 Začátek pražské bouře.
13. †1657 HARVEY Vilém, objevitel oběhu krve. — 1810 SEUME Jan, něm. svobodomyšlný básník. — 1864 DEMBINSKI Jiří, pol. vůdce povstalců.
 ...1525 Luther bere si za choť Kateřinu Boru. — 1793 Mulati a černoši na Haiti osvobozují se. — 1794 Strašný výbuch Vesuvu. — 1849 Vzbouření socialistů v Paříži. — 1859 Smlouva mezi Ruskem a Čínou, přístavy čínské odevřeny Rusku.
14. *1798 PALACKÝ Frant., slavný historik č.
 †1830 STEIN Chr., zeměpisec. — 1852 PRADIER Jakub, výtečný sochař franc.
15. *1608 REMBRANDT Van Rhyn, hol. malíř. — 1812 STOWE-Beecher, americká spisovatelka (Chatrč strýčka Toma).
 †1858 SCHEFFER Ary, malíř franc.
 ...1389 Poražen car Lazar na poli Kosově. — 1826 Janičáři v Cařihradu pobiti. — 1848 Windischgrätz střílí z Hradčan. — 1862 Turci bombardují Bělehrad.
16. *1313 BOCACCIO Jan, básník Decameronu.
 †1778 ECKHOF Konr., velký herec něm.
 ...1426 Husité porazili Němce u Ústí. — 1497 Amerigo Vespucci objevuje pevninu americkou. — 1809 Revoluce v Peru proti Španělům.
17. *1703 WESLWY John, zakladatel metodistů. — 1785 ČERNÝ Josef, č. virtuos klavírní. — 1800 ROSCOE Vilém, astronom angl., zhotovitel velkého zrcadlového teleskopu. — 1810 FREILIGRATH Ferd., politický básník něm.
 †1696 SOBIESKI Jan. — 1764 CRÉBILLON Prosper,

- slavný herec franc. — 1854 SONNTAGOVA Jindř.,
slavná zpěvačka.
- ...1789 Třetí stav sám prohlašuje se za shromáždění
národní (ostatní se nedostavily). — 1848 Praha se
vzdala.
18. *1793 PERTHES Vilém, zakladatel zeměpisného ústa-
vu.
†1843 DUNIN BORKOWSKI Josef, pol. básník.
...1415 Čtení artikulové v Kostnici proti mistru Janu
z Husince. — 1637 Azov dobyt donskými kozáky.
19. *1623 PASCAL Blaise, matematik, fyzik, filosof.
†1844 GEOFFROY St. Hilaire, přírodopyscec.
...1857 Smlouva pařížská stran hranic Ruska a Turecka
v Evropě.
20. *1615 ROSA Salvátor, malíř it. — 1813 BROOKS
Karel, amer. básník.
...1791 Ludvík XVI. utíká z Paříže.
21. *1781 POISSON Simeon, fyzik a matematik. — 1820
SAVELJEV Alex., rus. fyzik.
†1857 THÉNARD Ludvík, franc. chemik.
...1621 Poprava 27 pánů českých na Staroměstském
náměstí.
22. *1767 HUMBOLDT Karel Vilém, velký učenec něm.
— 1837 MORPHY Pavel, největší hráč v šachy. —
†1527 MACHIAVELLI Mik., historik, politik.
...1740 Toleranční edikt Bedřicha Velkého. — 1781
Toleranční edikt císaře Josefa II.
23. *1800 BIRCH-PFEIFFEROVÁ, dram. spisovatelka.
— 1805 DRAKE Fr., něm. sochař. — 1824 DASE
Jan, slov. počtář.
...1633 Galileo Galilei musí v Římě odvolat. — 1739
Linné zakládá štokholmskou akademii.
24. *1763 MÉHUL Etienne, skladatel oper. — 1776
ROSSINI Jan, hud. skladatel.
†1846 WILLEMS Jan, flámský básník.
...1821 Bolivar založil republiku Bolívii. — 1859 Bitva
u Solferina.
25. *1725 PÜTTER Josef, výtečný právník něm.

- †1827 EICHHORN Jan, něm. orientalista.
 ...1254 Jaroslav ze Šternberka zvítězil u Olomouce nad Tatary. — 1780 Universita peštská založena.
26. †1494 CTIBOR z CIMBURKA Tovačovský, výtečný spisovatel č., politik. — 1541 PISARRO Frant. zavražděn. — 1817 SCHULZE Arnošt, něm. básník. — 1827 VULPIUS Kryštof, romanopisec (Rinaldo Rin.). — 1861 ŠAFAŘÍK Pavel, slavný historik slovanský.
 ...1859 Mír mezi Anglií, Francií a Čínou. Křesťané v Číně trpěni.
27. *1802 GIRARDIN Emil, franc. žurnalista. — 1808 STRAUSS David, Život Kristův.
 †1794 KOUNIC Václav, svobodomyšlný ministr rak. — 1848 ZSCHOKKE Jindřich, spisovatel něm.
28. *1736 PFEFFEL Gottlieb, slepý bajkář něm. — 1823 REDWITZ Oskar, blouznivý básník něm.
 †1829 LEBRUN Ludvík, franc. skladatel oper.
29. *1577 RUBENS Petr, nizozemský malíř. — 1712 ROUSSEAU Jan Jakub, franc. politik a básník. — 1793 RESSEL Josef, vynálezce párního šroubu lodního. — 1818 SECCHI Angelo, astronom it.
 †1779 MENGES Ant. Rafael, slavný malíř č. — 1861 BROWNING Elis., největší básnířka angl.
30. *1755 BARRAS Pavel, protivník Robespierův. — 1789 VERNET Em. Jan, výtečný malíř franc. — 1807 VISCHER Fr., estetik něm.
 †1522 REUCHLIN Jan, zápasník za staré klasiky.
 ...1420 Sigmund přitáhl s vojskem křižáckým (100 000 mužů) ku Praze. — 1632 Universita dorpatská Gustavem Adolfem založena v táboře norimberském. — 1876 Milan odjíždí z Bělehradu na Deligrad.

ČERVENEC

1. *1646 LEIBNIZ Gottfried, filosof, historik. — 1742 LICHTENBERG Jiří, fyzik. — 1833 PEŠKOVÁ Eliška, výborná herečka č.

- †1566 NOSTRADAMUS Mich., velký astrolog a medik. — 1614 CASAUBON Izák, filolog.
- ...1569 Unie lubelská. — 1857 M'Clinton poslední odjíždí, aby vyhledal Franklina v Severním moři. — 1862 Dekretována stavba Pacifické dráhy. — 1876 Srbsko vypovídá Turecku válku.
2. *1724 KLOPSTOCK Fr., něm. klasik. — 1793 TOMSA Frant., č. spisovatel. — 1795 NIERITZ Gustav, spisovatel pro mládež. — 1804 STRAKATÝ Karel, výtečný pěvec č. — 1804 HILDEBRANDT Ferd., hist. malíř něm.
- †1783 LICHTWER M., něm. bajkář. — 1843 HAHNEMANN Samuel, zakladatel homeopatie. — 1850 PEEL Robert, svobodomyšlný ministr angl. („Svoboda obchodu“).
- ...1467 Jiří Poděbrad poráží německé křížáky u Nýrsk. — 1868 Srbská ústava stvrzena. — 1876 Nikola vztýčil na Cetyni válečný prapor.
3. *1743 DĚRŽAVIN Gab., rus. básník. — 1789 OVERBECK Fr., malíř, zakladatel „romantické školy“. — 1814 ŠTROBACH Ant., napotomní měšťanosta pražský.
- †1778 ROUSSEAU Jan Jakub, filosof, básník. — 1833 NIEPCE Josef, vlastní vynálezce fotografie.
- ...1863 Bauer ze dna Bodamského jezera vyzdvihl parolod' Ludwig r. 1861 ponořenou. — 1866 Bitva u Králové Hradce.
4. *1642 ABRAHAM à STA CLARA, mnich, humorný kazatel. — 1714 GLUCK Chr., hud. skladatel. — 1715 GELLERT Chr., něm. básník. — 1807 GARBALDI Josef.
- †1761 RICHARDSON Samuel, slavný angl. romanopisec (Grandison). — 1826 ORLOV Jiří, učenec rus. — JEFFERSON Tomáš, zakladatel a president Unie severoamer. — 1848 CHATEAUBRIAND Fr., politik, cestovatel. — 1854 PETERS August, polit. básník něm.
- ...1776 Severoamerické osady prohlašují svou neod-

- vislost. — 1792 Ilyrská dvorská kancelář zrušena a přenešena do Uher. — 1830 Jezovité ze Španěl opět vypuzeni. — 1876 Stoletá slavnost neodvislosti Unie americké.
5. *1755 SIDONS Sara, slavná herečka angl. — 1794 HANSEN Mor., slavný norvežský básník.
 †1852 ZAGOSKIN Mich., rus. romanopisec.
 ...1436 Kletba z Čechů snata (kompaktáta basilejská). — 1864 Tajná polská revoluční vláda jde z Varšavy do ciziny.
6. *1373 HUS Jan.
 †1415 HUS upálen.
7. *1810 SCHUMANN Robert, něm. skladatel.
 †1816 SHERIDAN Richard, státník, vtipný spisovatel veseloher.
 ...1647 Massaniello bouří Neapol.
8. *1621 LAFONTAINE Jan, franc. bajkář. — 1809 GAJ Ludevít, jihosl. spisovatel. — 1811 RYSWYK Dor, flámský básník. — 1834 RANDA Ant., slavný právník č.
 †1855 PARRY Vilém, cestovatel k severní točně.
 ...1819 Riegovo vzbouření proti Ferdinandu VII. španělskému.
9. *1825 OPPERT Jul., orientalist (písmo klínové).
 †1386 WINKELRIED Arnold, u Sempachu, nár. hrdina švýc. — 1843 PICHLEROVÁ Karolína, spisovatelka. — 1865 RAHL Karel, malíř fresk.
 ...1386 Vítězství Švýcarů u Sempachu. — 1497 Vasco da Gama vyjíždí z Lisbonu, aby objevil cestu do Východní Indie. — 1609 Rudolf II. podpisuje Maještát.
10. *1509 CALVIN Jan, reformátor. — 1782 ZIEGLER Josef Liboslav, č. spisovatel. — 1792 MARRYAT Fred., angl. spisovatel rom. — 1797 CARUS Arnošt, chirurg (ortopedický ústav). — 1802 HANSENS Karel, belg. skladatel hud.
 †1584 Princ VILÉM ORANŽSKÝ, zakladatel nizozemské neodvislosti, zavražděn. — 1851 DAGUERRE

- Ludvík (daguerrotypie). — 1863 PELLET Ida, výtečná herečka franc. (náhle po představení Panny orleánské).
- ...1637 Založena Akademie francouzská. — 1834 Don Carlos vrací se do Španěl, nová válka občanská.
11. *1605 SALVI Jan (Sassaferrato), it. malíř. — 1732 LALANDE Josef, slavný astronom. — 1807 TICHÁČEK Josef, slavný tenorista.
- †1763 FORSKAL Petr, švéd. cestovatel a botanik. — 1804 DIDOT Frant., učený typograf franc.
- ...1791 Voltairův popel přenešen do Pantheonu.
12. *1778 NÄGELE Frant., výtečný profesor porodnictví. — 1801 STEINHEIL Karel, vynálezce elektrogalvanického telegrafu.
- †1536 ERASMUS Desid., filolog, bohoslovec.
13. *1768 KRUMMACHER Fr., básník. — 1816 CZAJKOWSKI Ant., výtečný romanopisec pol.; FREYTAG Gustav, romanopisec něm.
- †1793 MARAT Jan, zavražděn Charlottou Cordayovou. — 1858 DĚMIDOV Pavel, rus. učenec.
- ...1772 James Cook nastupuje druhou objevitelskou cestu svou.
14. *1750 ARROWSMITH Árón, slavný kartograf angl. — 1751 JANVIER Aristide, astronom.
- †1742 BENTLEY Richard, velký filosof a kritik. — 1817 STAËL-Holsteinová Anna, slavná spisovatelka. — 1871 ŠOLC Václav, mladý geniální básník č.
- ...1420 Žižka porazil ohromný křížácký voj Zikmundův úplně.
15. *1735 LOOS Daniel, slavný medailér. — 1792 WESTMACOTT Richard, slavný sochař angl. — 1809 PROUDHON Petr, socialista. („Vlastnictví jest krádež.“) — 1817 AJVAZOVSKIJ Gab., výtečný rus. krajinář.
- †967 BOLESLAV I. VELKÝ. — 1841 LERMONTOV Mich., slavný básník rus. — 1876 FREDRO Alex., spisovatel veseloher pol.
- ...622 Mahomed na útěku. — 1520 Papež zatracuje

- spisy Lutherovy. — 1870 Vypovězení války francouzsko-pruské.
16. *1723 REYNOLDS Jozua, malíř angl. — 1746 PLAZZI Josef, slavný astronom. — 1773 JUNG-MANN Josef, slavný spisovatel č.
- †1609 CARACCI Anibale, slavný malíř it. — 1647 MASSANIELLO, vůdce bouře neapolské, zastřelen. — 1664 GRYPHIUS Ondřej, zakladatel něm. dram. — 1857 BÉRANGER Petr, básník franc. lidu.
- ...1410 Spáleny knihy Viklefovy k rozkazu arcibiskupa Zbyňka. — 1820 Barrow zakládá v Londýně The Geographical Society.
17. *1797 DELAROCHE Paul, slavný malíř franc.
- †1793 CORDAYOVA Charl., vražednice Maratova, gilotinována.
- ...1789 Král francouzský přijímá kokardu národní.
18. *1775 ROTTECK Karel, historik. — 1811 LIT-TROW Karel, astronom. — 1843 ŠEBOR Karel, operní skladatel č.
- †1374 PETRARCA Frant., slavný básník it.
- ...1870 Odhlasováno dogma o neomylnosti papežově.
19. *1757 CHVOSTOV Dim., básník rus.
- †1864 SZALAY László, historik, maď. vlastenec.
- ...64 Začátek osmidenního římského požáru Nero-nova.
20. *1304 PETRARCA Frant., slavný básník it. — 1766 ELGIN Tomáš, cestovatel, helenista. — 1822 OFFENBACH Jakub, skladatel operet. — 1830 JANOUŠKOVA Františka, roz. Češka, herečka („německá Rachelka“).
- †1164 LOMBARDUS Petr, velký scholastik. — 1832 ST. MAR in Jan, orientalista.
- ...1820 Carbonari se v Neapoli bouří. — 1829 Rusové pod Dibičem jdou přes Balkán.
21. *1790 KRUSE, historik, znatel starého zeměpisu. — 1813 COURTET Alex., franc. spisovatel ve směru st. simonistů. — 1841 BOZDĚCH Emanuel, dram. spisovatel č.

- †1796 BURNS Robert, největší lyr. skotský básník.
1834 BRONIKOWSKI Xaver, pol. novelista.
- ...1773 Papež Klement XIV. zrušuje jezovity. — 1814 Ferdinand VII. obnovil inkvizici ve Španělich. — 1820 Oersted objevil elektromagnetické zjevy. — 1658 Přijat zákon, že také židé mohou být členy anglického parlamentu.
22. *1784 BESSEL Fr., astronom. — 1815 EHRENBERGER Josef, spisovatel č.
†1859 POTTER Ludvík, hlavní původce belgické revoluce r. 1830. — 1864 DOSTOJEVSKIJ Mich., rus. žurnalista.
- ...1809 Sömmering vynalezl elektro galvanický telegraf.
23. *1775 MALUS Etienne, optik franc.
†1562 GÖTZ z BERLICHING. — 1847 O'CONNOR, člen ir. parlamentu.
- ...1532 Protestantům německým dána svoboda vyznání. — 1822 Zahájena řecká národní schůze v Argu, senát volá národ do zbraně.
24. *1763 MÉHUL Etienne, skladatel oper. — 1803 ADAM Adolf, franc. skladatel oper.
†1471 TOMÁŠ KEMPENSKÝ.
...1698 Franckem založen velký sirotčinec v Halle.
25. *1783 BOLIVAR Šimon, osvoboditel Jižní Ameriky. — 1818 TSCHUDI Jan, přírodovědec.
†1655 LOGAU, něm. epigramatik. — 1834 COLERIDGE, angl. liberální básník.
- ...1830 Pověstné čtyry neústavní ordonance, jimiž Karel X. způsobil červencovou revoluci. — 1840 Kníže Cousa zakládá v Bukarešti universitu.
26. *1805 NIEPCE de St. Victor, vynalezl s Daguerrem fotografii. — 1812 KRASZEWSKI Josef Ign., pol. básník.
†1829 TISCHBEIN Jindřich, výtečný malíř klasické historie.
...1793 Chappův telegraf zaveden ve Francii. — 1859 Lionel Rothschild co první žid v anglickém parlamentu.

27. *1667 BERNOULLI Jan, matematik. — 1833 PFLEGER G. Moravský, č. básník.
 ...1794 Robespierre svržen (revoluce 9. Thermidoru).
 — 1830 Červencová revoluce v Paříži. — 1834 Kyjevská universita odevřena.
28. *1721 DROZ Petr, kněz, pak slavný hodinář.
 †1750 BACH Jan Šeb., hud. skladatel. — 1794 ROBESPIERRE a 21 teroristů v Paříži gilotinováno.
 ...1794 Konec terorismu v Paříži. — 1849 Nastoupil Bach zaváděje všude absolutism. — 1859 Japonsko svoluje, aby severoamerický poslanec stále byl v Jeddě. — 1876 Bitva černoohorská vítězná u Vučjedolu.
29. *1793 KOLLÁR Jan, slavný básník č.; HESS Petr, malíř něm. — 1824 DUMAS Alex. ml., dram. spisovatel.
 †1832 BAZARD St., zakladatel karbonarismu ve Francii. — 1833 WILBERFORCE Vilém, řečník proti obchodu s otroky. — 1856 SCHUMANN Robert, hud. skladatel.
 ...Konec červencové revoluce v Paříži. Karel X. utíká do St. Cloudu. — 1838 Založení university mesinské.
30. *1784 SCHEFER Leopold, něm. básník. — 1838 MATEJKO Jan, malíř pol. — 1842 HŘÍMALÝ Vojtěch, č. operní skladatel.
 †1540 BARET Robert, angl. bohoslovec, spálen pro své spisy.
 ...1791 Zrušení rytířských řádů ve Francii. — 1849 Görgey zvolen diktátorem uherským. — 1858 Anglický kapitán John Speke objevuje jezero Nyanza, hlavní pramen Nilu. — 1870 Zrušení konkordátu v Rakousku.
31. *1800 WÖHLER Fr., slavný chemik. — 1802 WALDECK Ben., právník, nejryzejší demokrat berlínský. — 1812 MAHLMANN Vilém, zakladatel prvního meteorologického ústavu (v prosinci 1847).
 †1556 LOYOLA Ignác, zakladatel jezovitů. — 1784 DIDEROT Denis, historik, vydavatel encyklopedie. — 1829 PETÖFI Sándor, básník maď. — 1864 HACHETTE Jiří, učený kněhkupec pařížský.

...1627 Vydán Ferdinandem II. konečný rozkaz na provedení jednoty náboženské. — 1807 Scharnhorstův pamětní spis podán o národní milici a obraně zemské. — 1854 Založení curyšského polytechnika.

SRPEN

1. *1696 DIVIŠ Prokop, Čech, první vynálezce hromosvodu (před Franklinem). — 1765 BARTH Jan, vynalezl znovu tisk notový. — 1779 OKEN Vavř., filosof a přírodovědec. — 1831 ČERMÁK Jaroslav, slavný malíř č.
†1743 SAVAGE Richard, básník angl., muž nešťastný. — 1787 LIGUORI Alf., zakladatel redemptoristů (jezovitů).
...1370 Karel IV. spojil markrabství dolnolужиcké s korunou českou. — 1834 Otroctví v anglických osadách zrušeno. — 1842 Brunel dokončil velký tunel pod Temží (začatý 1825).
2. *1802 WIESEMANN Mik., vůdce katolíků angl. — 1825 SCHULHOFF Jul., skladatel hud.
†1058 JITKA (Břetislavova). — 1799 MONTGOLFIER Jakub, spoluvynálezce balounu. — 1848 MARRYAT Bedřich, romanopisec angl.
...1863 Všeobecné sbratření se německého národa při turnéřské slavnosti v Lipsku.
3. *1787 GREČ Mik., rus. spisovatel.
...1492 Kolumb vyjíždí z Pala pro objevení Ameriky. — 1857 Petice obyvatelstva kalkutského, aby vláda Východoindické společnosti byla zrušena.
4. *1540 SCALIGER Josef, historik. — 1807 GOLDSCHMIDT Karel, astronom, vypočítatel planet a komet. — 1809 OPPOLZER Jan, slavný lékař.
†1633 ABBOT Jiří, arcibiskup canterburský, podporovatel protestantismu. — 1783 BACHIENE Vilém, slavný zeměpisec.
...1306 Václav III., poslední Přemyslovec, v Olomúci

- zavražděn. — 1423 Pražané poraženi Žižkou. — 1789
V noční schůzi zrušena feudální práva ve Francii.
5. *1787 MITTERMAIER Karel, něm. právník. —
1798 DEVRIENT Karel, něm. herec. — 1811 THO-
MAS Ambr., slavný franc. skladatel. — 1827 LAN-
GIEWICZ Marian, pol. diktátor.
†1855 ERARD Jan, výtečný hotovitel hudebních ná-
strojů.
... 1772 Traktát petrohradský o prvním rozdělení Polsky
Rusku, Prusku a Rakousku. — 1830 Konstituce
francouzská zavádí poprvé svobodu tisku.
6. *1651 FÉNELON Frant., básník a pedagog. — 1775
O'CONNEL Daniel, slavný ir. agitátor. — 1789
LIST Fr., nár. hospodář.
... 1808 Privileje rodu v pruské armádě zrušeny. — 1858
První telegram podmořským lanem z Evropy do Ame-
riky.
7. *1800 CHMELENSKÝ Josef Kras., básník č.
†1848 BERZELIUS Jan, slavný lučebník švéd.
... 1814 Pius VII. prohlásil se znovu pro jezovity. — 1825
Napoleon odveden na Helenu.
8. *1588 GUNDULIČ Ivan, nejslavnější básník jihosl. —
1732 ADELUNG Jan, něm. jazykozpytec. — 1770
CARRO Jan, první rozšiřovatel očkování. — 1817
FURCH Vincenc, básník č.
†1759 GRAUN Karel, něm. skladatel (Smrt Ježíšova).
— 1797 KLEIST Frant., něm. básník; LINDA Sa-
muel, pol. lexikograf. — 1827 CANNING Jiří, li-
berální ministr angl.
9. *1631 DRYDEN John, angl. básník. — 1822 MOLE-
SCHOTT Jakub, chemik a fyziolog.
†1860 WESSENBERG Ign., liberální (sesazený) bis-
kup kostnický.
... 1525 Bartoš „písař“ vypovězen z Prahy pro nábožen-
ství evangelické. — 1783 Císař Josef II. založil
Bratrství „lidské lásky“. — 1791 Koruna sv. Václava
vrácena ochraně českých stavů.
10. *1699 SCHRÖTER Kristof, vynálezce klavíru. —

- 1729 LEBRUN Ponce, franc. básník. — 1750 SESTINI Dom., výtečný numismatik. — 1805 SCHEDEL Frant. (Toldy), maď. lit. historik. — 1819 CAVOUR Kamil. — 1823 DIAZ A., nejslavnější brazilský básník.
- †1429 JAKOUBEK „Stříbrský“, reformátor č. — 1742 RUGENDAS Jiří, slavný malíř bitev. — 1837 BOTTA Karel, slavný it. básník.
- ...1519 Ferdinand Magalhães nastupuje svou cestu kolem světa. — 1792 Bastila dobytá.
11. *1778 JAHN Frid., „Turnvater“. — 1789 CHMELNICKI Mik., rus. spisovatel veseloher. — 1815 KINKEL Jan, demokratický básník něm.
- †1844 KOPITAR Bart., slavista. — 1851 OKEN Vavř., přírodopyscec. — 1856 SCHLAGINTWEIT Adolf, cestovatel (na cestě do Kokandu stát).
- ...Bolivar založil Republiku bolivarskou. — 1849 Kossuth odevzdal diktaturu Györgeyovi.
12. *1720 EKHOFF Konr., velký něm. herec. — 1792 HUFELAND Kr., lékař.
- †1816 MILLEVOYE Karel, politický básník franc. — 1846 KRUSENSTERN Adam, cestovatel kolem světa.
- ...1765 Anglická vláda ve Východní Indii založena.
13. *1632 RÉGNIER Frant., redaktor slovníku Franc. akademie. — 1802 LENAU Mik., něm. básník.
- †1402 SMIL Flaška (zabit kutnohorskými horníky). — 1749 SCHLEGEL J., filosof a básník něm.
- ...1789 Král francouzský přijímá příjmi „obnovitele francouzské svobody“. — 1849 Györgey vzdává se u Világose.
14. *1714 VERNET Claude, krajinář franc. — 1777 OERSTED Jan, dán. fyzik (elektromagnetism). — 1787 GREČ Mik., rus. spisovatel.
- †1841 HERBART Jan, filosof. — 1856 BUCKLAND Vilém, angl. slavný geolog.
- ...1431 Strašná porážka Němců u Domažlic. — 1537 Řád jezovitský Loyolou založen.

15. *1769 NAPOLEON I. — 1771 SCOTT Walter, angl. romanopisec.
 †1464 PIUS II. (Eneáš Sylvius). — 1600 REIMARUS Urs., matematik Rudolfa II.
 ...1198 Přemysl Otakar korunován v Mohuči. — 1814 Pius VII. obnovuje inkvizici v státu svém. — 1824 Ludvík XVIII. obnovuje cenzuru. — 1831 Začátek bouří varšavských.
16. *1743 LAVOISIER Ant., slavný chemik. — 1795 MARSCHNER Jindřich, něm. skladatel. — 1837 SCHÖBL Josef, výtečný oční lékař č.
 †1419 VÁCLAV IV. u Kundratic. — 1584 KOCHANOWSKI Jan, první pol. (a lat.) básník. — 1637 JONSON Benj., angl. dramatik.
17. *1699 JUSSIEU Bernard, slavný botanik. — 1753 DOBROVSKÝ Josef, slavný spisovatel č.
 †1799 SPIESS Chr., romanopisec něm. — 1855 MENZEL Karel, něm. historik.
 ...1867 Odevření dráhy z Inšpruku do Bozenu přes Brenner.
18. *1752 FILANCHIERI Kaj., slavný publicista. — 1811 SCHUSELKA Frant., něm. publicista.
 †1503 ALEXANDR VI. (jedem, jímž chtěl otrávit více kardinálů). — 1823 GARNERIN Ondřej, větroplavec (užil první padacího stroje). —
 ...1855 Ultramonánní konkordát Rakouska s papežem.
19. *1647 FLAMSTEED John, astronom angl. — 1780 BÉRANGER Jan, franc. básník prostonárodní. — 1819 NEBESKÝ Václav, básník č.
 ...1806 Krusenstern vrací se z první své cesty kolem světa.
20. *1782 FRASER Karel, slavný amer. malíř miniatur.
 †1639 OPITZ Martin, „otec něm. básnictví“. — 1823 BROCKHAUS Fr., nakladatel, kněhkupec.
 ...1675 Založena hvězdárna v Greenwichu.
21. *1579 ROHAN Jindřich, vůdce hugenotů. — 1798 MICHELET Jul., historik, svobodomyšlný politik. — 1833 ROZKOŠNÝ Richard, č. hud. skladatel.

- †1814 RUMFORD Benj., dobrodinec chudiny (rumfordská polívka).
22. *1773 BONPLAND Aimé, přírodovědec.
 †1828 GALL Jan, anatom („lebosloví“). — 1850
 LENAU Mik., něm. básník. — 1860 DECAMPS
 Alex., výborný franc. malíř.
 ...1789 „Lidská práva“ ve Francii proklamována. —
 1868 Deklarace podána předsednictvu českého sněmu.
23. *1769 CUVIER Jiří, slavný přírodovědec. — 1805
 SCHMERLING Ant., rak. centralista. — 1809
 SŁOWACKI Julius, slavný básník pol.
 †1771 IRIARTE Jan, velký špan. právník a bibliograf.
 ...1789 Svoboda tisku ve Francii dekretována. — 1866
 Rakousko vystupuje z Buntu.
24. *1759 WILBERFORCE Vilém, odstranil obchod
 s otroky. — 1803 VOCEL Jan Er., básník č.
 †1290 z FALKENŠTEJNA Závěš (štat). — 1759
 KLEIST Ewald, něm. básník.
 ...79 Strašný výbuch Vesuvia, Herculanium, Pompeji aj.
 zasypány. — 1572 Krvavá svatba pařížská (60 000
 protestantů zabito). — 1830 Bouř v Bruselu. Belgie
 osvobozuje se od Nizozemska.
25. *1744 HERDER Jan, slavný básník něm.
 †1583 z OTTERSODORFU Sixt, spisovatel č. — 1776
 HUME David, historik angl. — 1819 WATT James,
 vynálezce či opravovatel parního stroje. — 1822
 HERSCHEL Fr., astronom. — 1840 IMMERMANN
 Karel, dram. spisovatel něm.
26. *1802 SCHWANTHALER Ludvík, sochař.
 †1278 PŘEMYSL OTAKAR II., na Moravském poli
 (Den sv. Růfy). — 1346 LUCEMBURK Jan,
 v bitvě u Kreščaku. — 1635 LOPE de VEGA, vý-
 tečný spisovatel dram. — 1813 KÖRNER Theodor,
 něm. básník.
 ...1832 Cholera vychází z Indie. — 1858 Obchodní
 smlouva Anglie s Japanem.
27. *1770 HEGEL Jiří Vilém, filosof. — VISKOVAŤOV
 Štěpán, básník rus. — 1776 NIEBUHR Bart., historik.

- †1748 THOMSON James, básník angl. — 1862 ADAM Alb., malíř bitev.
- ...1458 Eneáš Silvius papežem co Pius II. — 1791 Manželství ve Francii prohlášeno za smlouvu občanskou.
28. *1749 GOETHE Jan, velký básník. — 1764 CHÉNIER André, franc. básník. — 1765 ČACKI Tad., pol. právník, dějepisec. — 1812 FILÍPEK Václav, humorista č.
- †1645 GROTIUS Hugo, učenec. — 1774 JOMELLI Mik., slavný skladatel it.
- ...1816 Otroci v Alžíru osvobozeni. — 1862 Bitva u Aspromonte. Garibaldi poražen, poraněn.
29. *1619 COLBERT J., ministr, zakladatel Akademie věd v Paříži. — 1632 LOCKE John, filosof. — 1755 DOMBROWSKI Jan, pol. jenerál. — 1808 SCHULZE-DELITZSCH, nár. hospodář. — 1843 ŠPINDLER Ervín, básník č.
- †1523 HUTTEN Oldřich, podporovatel reformace. — 1626 PASCAL Blaise, fyzik, filosof. — 1816 SCHRÖTER Jan, popisovatel Měsíce.
- ...1842 Ruské přední stráže jsou na dvě hodiny od Cařihradu.
30. *1748 DAVID Jakub, zakladatel moderní franc. školy malířské.
- †1809 POTOCKI Ign., vojvůdce pol., liberální diplomat.
31. *1546 z VELESLAVÍNA Daniel Adam. — 1810 DOUCHA Frant., básník č.
- †1864 LASALLE Ferd., agitátor pro dělníky.
- ...1807 Scharnhorstův návrh na všeobecnou povinnost vojenskou (v Prusku).

ZÁŘÍ

1. *1754 NIEMAYER Aug., pedagog. — 1792 HARDING Chester, amer. portrétista. — 1839 VLČEK Václav, spisovatel č.

- †1600 HÁJEK Tadeáš z Hájku, přírodovědec č. — 1768 MURAVJEV Mik., zakladatel Moskevské společnosti hospodářské. — 1776 HÖLTY Ludvík, něm. básník.
- ...1859 Rakousko dává liberální edikt protestantům. — 1870 Bitva u Sedanu.
2. *1740 JACOBI Jan, básník něm. — 1814 CURTIUS Arnošt, filolog.
- †1807 LEBRUN Ponce, básník franc.
- ...70 Jeruzalém Titem zničen. — 1811 Založení university christianské.
3. *1704 JUSSIEU Josef, velký botanik. — 1786 HÝBL Jan, spisovatel č.
- †1658 CROMWELL Oliver, protektor angl. — 1871 HORÁK Em. V., výtečný skladatel církevní.
- ...1725 Petr Velký založil petrohradskou Akademii věd. — 1759 Jezovité z Portugalska vypovězeni.
4. *1769 CHATEAUBRIAND Frant., učenec. — 1791 PRESL Jan Svatopluk, č. přírodovědec. — 1843 BELLA Levoslav, skladatel slov.
- ...1831 V Sasku ústava zavedena. — 1870 Sesazen rod Napoleonův.
5. *1733 WIELAND Chr., básník něm. — 1767 SCHLEGEL Aug., něm. básník. — 1794 MEYERBEER Jakub, skladatel. — 1805 CANTÙ Cesare, spisovatel it. — 1829 FRIČ Josef, č. spisovatel. — 1842 DVOŘÁK Ant., skladatel č.
- †1836 RAIMUND Ferd., dram. spisovatel (zastřelil se). — 1858 SAPHIR Mor., něm. humorista.
- ...1848 Král hannoverský stvrdil ústavu.
6. *1757 LAFAYETTE Marie, liberální státník. — 1789 SCHADOW Vilém, malíř.
- †1811 LEHMANN Jan, vynalezl nové kresby situační.
- ...1437 Sión dobyt; Jan Roháč jat.
7. *1707 BUFFON Jiří, slavný přírodovědec. — 1769 PICHLEROVÁ Karolína, spisovatelka románů. — 1802 HERLOSSOHN (Herloš) Jiří, románopisec.
- ...1460 Založena universita v Basileji. — 1522 První

- cesta kolem světa Magalhãesem dokonána. — 1848
 V Rakousku zrušeno poddanství selské. — 1860 Ví-
 tězný vjezd Garibaldiho do Neapole.
8. *1474 ARIOSTO Ludvík, básník it. — 1742 HUM-
 PHRY Oz., výtečný malíř drobnomalby. — 1760
 CHERUBINI Mar., skladatel hud.
- †1354 RIENZI Cola di, tribun římský, bojovník proti
 šlechtě (zavražděn). — 1811 PALLAS Petr, rus.
 cestovatel.
- ...1373 Datován první soukromý český list Štítného. —
 1831 Varšava Rusy dobytá; polské vzbouření utla-
 čeno. — 1855 Malakov dobyt.
9. *1729 MENDELSSOHN Mojžíš, filosof. — 1737
 GALVANI Alois, vynálezce galvanismu. — 1817
 HILDEBRANDT Ed., krajinář.
- †1576 TIZIANO Vecelli, it. malíř. — 1841 DECAN-
 DOLLE Aug., botanik.
- ...1437 Jan Roháč z Dubé, vůdce horlivějších táboritů,
 potupně v Praze oběšen.
10. *1771 PARK Mungo, cestovatel afr. — 1822
 FÜGNER Jindřich, velký vlastenec č., zakladatel
 Sokola.
- †1649 GODELIN Petr, výtečný básník franc. — 1806
 ADELUNG Jan, něm. jazykozpytec.
- ...1858 Objevena 54. a 55. malá planeta.
11. *1723 BASEDOW Jan, filantrop. — 1785 MAREK
 Ant., spisovatel č. — 1804 JANIN Jules, slavný feje-
 tonista.
- †1768 DELISLE Josef, matematik, astronom. — 1838
 GATTERER Chr., něm. právník. — 1861 DASE
 Zach., aritmetik.
- ...1415 Jeroným Pražský odvolává.
12. *1740 JUNG-STILLING Jan, pietista. — 1801 PFI-
 ZER Pavel, liberální politik („polit. Luther“).
- †1682 PICARD Jan, opravil dalekohled. — 1846
 KRUSENSTERN Adam, rus. cestovatel kolem světa.
- ...1683 Sobieski osvobodil Vídeň. — 1848 Nová ústava
 švýcarská.

13. *1756 NAUBERTOVÁ Ben., spisovatelka románů. — 1812 POSPÍŠIL Jar., č. nakladatel. — 1819 SCHUMANNOVÁ Klára, pianistka.
 †1835 BRINKLEY Jan, slavný fyzik.
 ...1359 Lázně karlovarské založeny. — 1411 Slavná disputace mistra Jana Husa s dr. Stokesem o knihách Viklefových.
14. *1728 BOULTON Mat., zakladatel čtených továren v Anglii. — 1737 HAYDN Michal Josef, skladatel. — 1769 HUMBOLDT Alex., slavný učenec. — 1791 BOPP Frant., filolog.
 †1321 DANTE Alighieri, básník it. — 1821 POTOCKI Stan., historik. — 1851 COOPER James, spisovatel románů.
 ...1812 Požár moskevský.
15. *1736 BAILLY Jan, astronom. — 1749 CIMAROSA Dom., skladatel oper. — 1789 COOPER James, spisovatel románů.
 †1592 MONTAIGNE Mich., filosof mravoučný. — 1859 KLICPERA Václav, básník č.
 ...1810 Začátek revoluce mexické proti Španělům. — 1830 Zahájení první železnice anglické (z Liverpoolu do Manchesteru).
16. *1787 CORNELIUS Petr, malíř něm. — 1802 KOSUTH Ludvík, maď. agitátor.
 †1736 FAHRENHEIT Gab., vynálezce teploměru. — 1858 DAŇ NIPPON, císař japonský (odevřel Evropánům Japan).
 ...1804 Gay-Lussac vystupuje balounem 22 000 stop vysoko. — 1817 Rukopis kralodvorský nalezen.
17. *1714 RABENER Gottlieb, něm. satirik. — 1820 AUGIER Vilém, dram. spisovatel franc. — 1822 SYROKOMLA Ludvík, básník pol. — 1832 TYRŠ Miroslav, zakladatel č. tělocviku.
 †1863 KORZENIOWSKI Josef, básník pol.; VIGNY Alfr., básník franc. — 1864 LANDOR Walter, básník angl.
 ...1666 Akademie věd pařížská založena. Čaje poprvé

- požíváno v Evropě (v anglickém hostinci). — 1745 Drážďanská obrazárna založena. — 1871 Slavně odevřen průkop mont-ceniský.
18. *1702 IRIARTE Tomáš, špan. básník. — 1709 JOHNSON Samuel, angl. satirik. — 1721 SCHLEGEL Jan, básník něm. — 1806 LAUBE Jindřich, něm. spisovatel dram.
- †1722 DACIER André, učenec.
- ...1809 Ondřej Hofer proklamuje povstání tyrolské. — 1848 Ultrademokratické vzbouření frankfurtské.
19. *1749 DELAMBRE J., astronom. — 1771 MEZZOFANTI Josef, znatel jazyků (znal 58).
- †1823 BOZZARIS Marko, hrdina (padl u Karpenice). — 1859 BÄUERLE Adolf, spisovatel veseloher.
- ...1857 Goldsmith objevil dvě nové planety. — 1863 Borelliho telegraf, jenž zároveň tiskne, poprvé užit v Liverpoolu.
20. *1674 MANFREDI Eust., matematik.
- †1863 GRIMM Jakub, zakladatel něm. historické mluvnice.
- ...1519 Magalhães s pěti koráby odjíždí ze Sv. Lukáše. — 1862 Tisíciletá slavnost ruské říše. — 1870 Italové zmocňují se Říma.
21. *1452 SAVONAROLA Jer., předchůdce reformace. — 1791 SZECHÉNYI Štěpán, zakladatel maď. Akademie národní. — 1801 JACOBI Mor., vynálezce galvanoplastiky.
- †1520 KORNELIUS Viktorín ze Všehrd, slavný právník č. — 1814 IFFLAND August, spisovatel dram. — 1832 SCOTT Walter, romanopisec. — 1860 SCHOPENHAUER Artur, filosof.
- ...1459 Hornolužičané králi Jiřímu přísahají věrnost. — 1522 Luther skončil překlad Nového zákona. — 1792 Hodnost královská ve Francii zrušena. — 1859 M'Clintock vrací se z výpravy za Franklinem.
22. *1700 THOMSON James, angl. básník. — 1791 FARADAY Mich., chemik.
- †1253 Král Václav I., jenž se byl proslavil proti velké-

- mu vpádu mongolskému. — 1774 Papež KLIMENT XVI. (jedem), zhoubce jezovitů. — 1826 HEBBEL Jan, básník něm.
- ...1499 Švýcarsko neodvislým. — 1599 Založení Východoindické společnosti.
23. *1780 KOPITAR Bart., slavista. — 1772 KISFALUDY Alex., maď. básník. — 1787 CORNELIUS Petr, malíř něm. — 1791 KÖRNER Bohdan, básník něm.; ENCKE Jan, astronom.
- ...1493 Kolumb vyjíždí na druhou cestu svou. — 1846 Leverrierem vypočtená planeta Neptun nalezena astronomem berlínským.
24. *1801 OSTROGRADSKI Mich., výtečný matematik rus. — 1819 GROTH Claus, básník něm.
- †1541 PARACELUS Bombastus, alchymista. — 1813 GRÉTRY Ondřej, skladatel oper. — 1814 d'AGINCOURT J., starožitník. — 1835 BELLINI Vincenc, skladatel oper. — 1849 STRAUSS Jan, skladatel valčíků.
- ...1782 Anglie uznává nezávislost Severní Ameriky.
25. *1592 LOPE de VEGA, špan. básník dram. — 1797 DONIZETTI Kaj., hud. skladatel.
- ...1513 Vasco Nuñez spatřil z Kordiller poprvé Jižní okeán. — 1851 James Ross vrací se z výpravy za Franklinem.
26. *1696 LIGUORI Alf., zakladatel liguriánů. — 1803 COOPER Tomáš, angl. krajinář.
- †1802 VEGA Jiří, matematik.
- ...329 Cařihrad Konstantinem Velkým založen. — 1212 Přemyslem Otakarem I. sjednáno zřejmé uznání práv koruny české od panovníků německých.
27. *1719 KÄSTNER Abr., něm. epigramatik. — 1769 PALKOVIČ Jiří, spisovatel slov. — 1798 SCHEFFER Henri, výtečný malíř franc. — 1817 FÉVAL Pavel, romanopisec franc.
- ...1540 Řád jezovitský papežem Pavlem III. potvrzen. — 1827 Mormoni Joëlem Smithem založeni.
28. *1746 JONES Vilém, výtečný orientalista. — 1775

- EYNARD J., ušlechtilý filantrop. — 1803 MÉRI-MÉE Prosper, franc. romanopisec.
 †1582 BUCHANAN Jiří, historik (práva).
 ... 935 Sv. Václav zabit. — 1842 První česká hra v Stögrově domě (Růžová ul.).
29. *1765 HARDING Karel, astronom. — 1770 OZEROV Vlad., básník dram.
 †1589 CODICILLUS Petr, spisovatel č. — 1840 STRUVE Fr., vynálezce umělých vod minerálních. — 1862 BAUMGARTNER August, vynálezce hudebního těsnopisu.
30. *1747 BERTUCH Fr., zakladatel zeměpisného ústavu. — 1802 BALARD Ant., chemik, objevitel brómu. — 1823 GOTTSCHALL Rudolf, básník něm.
 ... 1804 Poprvé český kus na Stavovském divadle pražském provozován. — 1864 Tempel objevuje 81. malou planetu. — 1868 Isabela prchá ze Španěl.

ŘÍJEN

1. *1780 WAHLENBERG Jiří, slavný švédský botanik.
 †1684 CORNEILLE Petr, franc. básník. — 1855 DIEFFENBACH Arnošt, cestovatel v Novém Zélandu.
 ... 1386 Vysvěcení university heidelberské (dle Sorbonny). — 1789 Národní konvent dekretuje „lidská práva“. — 1828 Zahájení nové university londýnské. — 1844 Rongův list proti poctě „trierského roucha“. Základ Německých katolíků.
2. *1788 CLAPPERTON Hugh, cestovatel afr.
 †MACHÁČEK S. Karel, č. dram. básník.
 ... 1421 Porážka druhé velké výpravy křížové u Žatce. — 1820 Ampère poprvé pronáší myšlenku elektrického telegrafu s písmenami. — 1845 Založení Východ. společnosti lipské.
3. *1720 UZ Jan Petr, básník něm. — 1742 KŇAŽNIN Jakub, rus. básník. — 1753 TOMSA Fr. Jan, pilný

- spisovatel č. — 1800 BANCROFT Jiří, slavný amer. historik.
- †1826 BAGGESEN Jensen, dánský básník.
- ...1807 První paroloď u Nového Yorku do vody puštěna. — 1866 Benátky vráceny Itálii.
4. *1472 CRANACH Lukáš, malíř. — 1762 BERNOLÁK Ant., spisovatel slov. — 1777 KINSKÝ Dom., spisovatel č.
- †1689 KÜHLMANN Kvir., protivník tehdejšího kněžstva (upálen). — 1771 BRIXI Fr. A., slavný skladatel církevní.
- ...1478 Universita kodaňská založena. — 1648 Švédové přitrhli k Praze; měšťany a studentstvem odražení. — 1776 Federační akta amerických osad.
5. *1609 FLEMMING Pavel, básník něm., cestovatel. — 1713 DIDEROT Denis, učenec. — 1793 HÄNEL Gustav, právník. — 1799 PRIESNITZ Vincenc, zakladatel léčení vodou. — 1829 KRAUS Ludvík, malíř.
- †1847 HOWARD Jindřich, slavný angl. malíř.
- ...1828 Konec egyptské despotie. — Jacobiho vynález galvanoplastiky uveřejněn v Petrohradě.
6. *1803 DOVE Jindřich, fyzik. — 1821 LINDOVA Jenny, slavná zpěvačka.
- †1555 ORONCE Finé, slavný hodinář. — 1863 THAER ml., hospodář.
7. †1786 SACCHINI Ant., skladatel. — 1850 SCHORN Karel, malíř.
- ...1822 Odevřena hudební škola Logierem v Paříži; nová vyučovací metoda. — 1848 Selské poddanství v Rakousku zrušeno. — 1860 Garibaldi ujel do Neapole.
8. *1763 TERNAUX Vilém, slavný rolník. — 1798 BRUCK Karel, zakladatel rak. Lloydu.
- †1669 REMBRANDT Pavel, slavný malíř. — 1803 ALFIERI Vittore, it. básník dram.
- ...1502 Universita wittemberská založena.
9. *1547 CERVANTES Saavedra, slavný básník špan. — 1814 VERDI Josef, slavný skladatel oper.

- †1523 z ROŽMBERKA Petr, správce Království č. — 1636 ŽEROTÍN Karel, nejslavnější Moravan, výtečný spisovatel č., právník, podporovatel reformace. — 1834 BOIELDIEU Adrien, slavný skladatel oper. — 1841 SCHINKEL Karel, architekt. — 1857 RESSEL Josef, vynálezce parolodního šroubu. —
 ...1807 Zrušení dědičného poddanství v Prusku.
10. *1731 CAVENDISH Jindřich, chemik, matematik. — 1776 KLEIST Jindřich, básník (Katynka heilbronská).
 †1395 MARKO králevič, v bitvě na Rovinách. — 1792 MULGRAVE Konst., cestovatel k severní točně. — 1835 BRODZIŃSKI Kaz., pol. básník.
 ...1794 Kościuszko zajat. („Finis Poloniae!“)
11. *1616 GRYPHIUS Ondřej, básník něm. — 1758 OLBERS Jindřich, astronom, objevil Pallas, vypočetl komety. — 1789 SCHNORR Ludvík, malíř.
 †1531 ZWINGLI Oldřich, reformátor.
 ...1745 Kleist vynalezl zesilovací elektrickou lahev.
12. *1740 BUGGE Tomáš, slavný astronom dánský. — 1807 BIOT Ludvík, slavný sochař franc.
 †1424 ŽIŽKA Jan před Příbyslavou. — 1682 PICARD Jan, astronom.
 ...1420 Žižka porazil katolické pány u Horažďovic. — 1492 Kolumb objevil Ameriku.
13. *1752 DROZ Jindřich, mechanik. — 1821 VIRCHOW R., anatom, liberální politik.
 †1822 CANOVA Ant., výtečný sochař.
 ...1781 Josef II. dává toleranční edikt.
14. *1644 PENN Vilém, zakladatel Pennsylvánie. — 1792 PARROT Jan, fyzik, vystoupil první na Ararat.
 †1857 DAHL Jan, slavný krajinář.
15. *1608 TORICELLI Evang., fyzik. — 1758 DANNECKER Jan, sochař něm. — 1796 ŠÍR Frant., spisovatel č. — 1805 KAULBACH Vilém, slavný malíř. — 1818 DREYSCHOCK Alex., slavný pianista. — 1821 HARTMANN Mor., básník něm. (České elegie).

- †1630 KEPLER Jan, astronom. — 1817 KÓSC-ZIUSZKO Tad., hrdina pol. — 1852 JAHN Frid., „Turnvater“.
- ...1810 Universita berlínská odevřena. — 1854 Sevastopol oblehán.
16. *1726 CHODOWIECKI Daniel, malíř miniatur. — 1752 KNIGGE Ad., filosof. — 1760 HESS Ludvík, krajinář. — 1801 JELAČIĆ Josef, básník a vojvůdce horv. — 1813 RONGE Jan, zakladatel Něm. katolíků.
- †1553 CRANACH Lukáš st., slavný malíř. — 1660 SCARRON Pavel, básník burlesk. — 1793 HUNTER John, zakladatel anatomického ústavu v Londýně.
- ...1456 Universita greifswaldská odevřena. — 1813 Začátek bitvy lipské. — 1857 Japonské přístavy Nizozemsku odevřeny.
17. *1754 RÉGNAULT Jan, slavný malíř franc. — 1803 DEÁK Frant., vůdce maď.
- †1757 RÉAUMUR Réné, fyzik (teploměr). — 1817 MÉHUL Etienne, skladatel oper.
- ...1409 Mistr Jan Hus zvolen rektorem vysokého učení pražského podle nového Václavova privilegia o hlasích. — 1659 Zaporožci uznali ruského císaře.
18. *1725 SUHM Petr, dán. básník a historik. — 1815 GEIBEL Em., něm. básník.
- †1599 z VELESLAVÍNA Daniel Adam, historik č. — 1678 JORDAENS Jakub, slavný malíř.
- ...1798 Černohorci přijali zákoník. — 1817 Reorganizace university krakovské, založené 1364. — 1818 Universita bonnská založena. — 1847 Jazyk horvatský sněmem záhřebským povýšen na diplomatický. — 1876 Medunská tvrz vzdala se Černohorcům.
19. *1721 GUIGNES Josef, výtečný orientalista.
- †SWIFT Jonatan, angl. básník. — 1784 HUNT James, angl. básník. — 1826 TALMA Frant., slavný herec franc.
- ...1827 Paskevič dobyl Erivanu útokem.

20. *1632 WREN Chr., stavitel londýnský (kostel sv. Petra a Pavla). — 1770 DRAŠKOVIČ Jan, spisovatel jihoslov. — 1811 TURGENĚV Ivan Serg., slavný romanopisec rus.
 †1859 STEPHENSON Robert, stavitel železnic.
 ...1860 Císařský neodvolatelný diplom říjnový.
21. *1660 STAHL Jiří, chemik. — 1790 LAMARTINE Alfons, básník a státník.
 †1125 KOSMAS, nejstarší historik č. — 1558 SCALIGER Jul., lékař, přírodovědec.
 ...1702 Universita v Bratislavě založena.
22. *1710 du BOCCAGE Marie, básnířka franc. — 1795 NOROV Alex., ministr, spisovatel rus. — 1811 LISZT Frant., pianista. — 1817 GADE Niels, dán. skladatel.
 †1755 COCCEJI Samuel, zrušil torturu v Prusku. — 1777 FOOTE David, angl. herec a básník. — 1818 CAMPE Jindřich, spisovatel pro mládež (Robinson). — 1859 SPOHR Ludvík, hud. skladatel.
23. *1628 GUERICKE Otto, popsal komety. — 1803 LORTZING Albert, skladatel oper.
 †526 BOËTHIUS Anicius, filosof, popraven v Pávii.
 ...1862 Napoleon vykládá „jednotu italskou“ jinak než Sardinsko, a sice co konfederaci.
24. *1650 SCARLATTI Alex., skladatel církevní. — 1765 MACINTOSH James, liberální státník. — 1796 PLATEN August, něm. básník.
 †1655 GASSENDI Petr, astronom, matematik. — 1853 CHRISTIANI Eliška, rus. cellistka.
 ...1517 Mezi stranami stala se na sněmě českém smírná „smlouva svatováclavská“. — 1795 Poslední rozdělení Polska.
25. *1683 RAMEAU Jan, skladatel, učitel kontrapunktu. — 1760 HEEREN Arnold, něm. historik.
 †1400 CHAUCER Geoffrey, „otec angl. básn.“ — 1485 AGRICOLA Rudolf, velký učenec, básník a hudebník. — 1572 KNOX Jan, reformátor skotský. — 1647 TORRICELLI Ev., fyzik. — 1822 ČERMÁK

- Ant., houslista č. — 1861 SAVIGNY F., výtečný právník něm.
- ...1806 Veškeré akademie francouzské spojeny v ústav národní.
26. *1759 DANTON Jiří, hlava Cordeliersů pařížských. — 1787 KARADŽIĆ Vuk Stefanovič, výtečný spisovatel srb. — 1789 MAYSEDER Josef, skladatel hud. †1764 HOGARTH Vilém, satirický malíř angl. — 1817 THÜMMEL Mor., něm. básník.
- ...Dle Calvisiova výpočtu první den tvůrčí.
27. *1728 COOK James, cestovatel kolem světa. — 1817 KONTSKI Ant., pianista pol. †1863 WUESTEMANN C., duchaplný žurnalista něm.
28. *1467 ERASMUS Desid., bohoslovec. — 1813 BLANC Ludvík, franc. „ochránce práce“. †1601 BRAHE Tycho de, astronom. — 1704 LOCKE John, angl. filosof. — 1740 ANNA IVANOVNA, carevna, ochránitelka věd a umění. — 1849 CHOPIN Frid., největší pianista.
- ...1492 Kolumb přistál na ostrově kubánském.
29. *1656 HALLEY Edm., přírodovědec. — 1734 RUMOWSKI Štěpán, prus. zeměpisec. — 1790 DIESTERWEG Fr., liberální pedagog. †1783 d'ALEMBERT Jan, encyklopedista.
- ...490 před Kr. bitva u Maratonu; Řekové porazili Peršany. — 1851 První protestantský kostel v Itálii založen.
30. *1742 KAUFMANNOVA Marie, malířka. — 1742 LINNÉ Karel, botanik. — 1751 SHERIDAN Richard, angl. spisovatel veseloher. — 1812 RYBIČKA Ant., spisovatel č. †1680 KIRCHNER Athan., jezovita, astronom. — 1827 SALT Jindřich, cestovatel.
- ...1848 Jelačić porazil Maďary u Švechatu.
31. *1705 GANGANELLI Jan, co Kliment XIV. zrušil jezovity (21. července 1773). — 1821 HAVLÍČEK Karel Borovský, výtečný žurnalista č. †1811 SALZMANN Chr., pedagog a filantrop. — 1837

GUSIKOV Josef, vynálezce dřevěné harmoniky. — 1851 PETR II., vládyka černohorský, výborný básník srb.

...1517 Luther přibíjí 95 vět proti papeži na kostelní dvěře wittenberské. — 1855 Sestoupla se komise Průplavu suezského. — 1857 Švédská šlechta odmítá svobodu náboženství.

LISTOPAD

1. *1636 BOILEAU-DESPRÉAUX, franc. básník. — 1757 CANOVA Ant., benátský sochař. — 1816 HACKLÄNDER Fr., něm. novelista.

†1546 GIULIO Romano, it. malíř, architekt.

...1414 Počátek sněmu kostnického. — 1420 Sigmund a spojená s ním šlechta Pražany u Vyšehradu poražen. — 1781 Císař Josef II. zrušuje nevolnictví.

2. *1772 PYRKER Jan, něm. básník. — 1774 WESSENBURG Ign., svobodomyšlný jenerální vikář kostnický, básník.

†1846 TEGNÉR E., švédský básník.

...1469 Matyáš Korvin poražen od Jindřicha, třetího syna krále Jiřího. — 1810 Průmyslová svoboda zavedena v Prusku. — 1831 lord Goderich vymohl rozkaz k nenáhlému osvobození otroků v Západní Indii.

3. *1559 CARACCI Agostino, it. malíř. — 1794 BRYANT Vilém, amer. básník. — 1802 BELLINI Vinc., skladatel oper.

†1835 CHVOSTOV Dim., rus. básník.

...1580 Frant. Drake vrátil se z cesty kolem světa (po třech letech). — 1815 Odevřen polytechnický ústav vídeňský. — 1839 Abdul Medžid dává v Gülhane liberální státní zákon.

4. *1787 KEAN Edm., slavný herec angl. — 1801 MAREK Jan Jindřich (Jan z Hvězdy), básník č. — 1808 KARR Alfons, romanopisec franc. — 1821 HATTALA Martin, filolog č.

- †1847 MENDELSSOHN-BARTHOLDY Felix, hud. skladatel. — 1850 SCHWAB Gustav, básník něm.
 ...1419 Začala husitská válka krvavě v Praze i v krajích zároveň.
5. *1495 SACHS Hans, švec a básník.
 †1807 KAUFMANNNOVA Marie Ang., malířka. — 1848 HORMAYR Josef, historik.
 ...1854 Miss Nightingale jde s mnoha milosrdnými sestrami na krymské bojiště, aby ošetřovala raněných.
6. *1684 HOLBERG Ludvík, dán. satirik. — 1771 SENNEFELDER Alois (v Praze), vynálezce kamenotisku.
 †1776 JUSSIEU Bernard, botanik. — 1795 BENDA Jiří, č. skladatel hud. — 1800 CHODŽKO Bernard, pol. historik. — 1822 BERTHOLLET Claude, chemik.
 ...1780 Galvani objevuje galvanism. — 1809 Královské statky pruské prodány ve prospěch lidu.
7. *1811 ERBEN Karel Jar., básník č.
 †1836 MÁCHA Karel, geniální básník č.
 ...1793 Robespierre zrušil konventem křesťanství. — 1836 Greenova větroplavba z Londýna do Nasavy, 100 mil v 17 hod.
8. *1770 KRUSTENSTERN Adam, první ruský cestovatel kolem světa. — 1816 KALINA Jar., básník č.
 ...392 Modloslužba v římské říši zapovězena. — 1307 Spiknutí švýcarské na Grütli. — 1620 Bitva bělohorská.
9. *1606 CONRING Hermann, slavný lékař.
 †1844 KRYLOV Ivan Andr., rus. bajkář. — 1848 BLUM Robert, demokrat (zastřelen ve Vídni).
10. *1483 LUTHER Martin, reformátor. — 1697 HOGARTH Vilém, malíř. — 1759 SCHILLER J. Frid., básník. — 1810 KÜCKEN Fr. Vilém, skladatel hud.
 †1674 MILTON John, angl. básník.
 ...1793 Kostel notredamský v Paříži vysvěcen co „chrám rozumu“. — 1826 Janičáři v Cařihradě pobiti.

11. *1729 REIMARUS Jan, fyzik. — 1734 PELCL Frant. Martin, svobodomyšlný historik č.
 †1510 LOBKOVIC Jan Boh. Hasištejnský, učenec č. — 1864 MAC CULLOCH John, angl. nár. hospodář, statistik.
 ...1572 Tycho de Brahe objevuje novou hvězdu v Kasiopeji.
12. *1778 HUMMEL Jan, pianista. — 1806 LANGER Jar., básník č. — 1815 REINSBERG-DÜRINGSFELD Ida, básnířka.
 †1793 BAILLY Jan, astronom (gilotinován).
 ...1848 Nová republikánská ústava ve Francii.
13. *1677 LESAGE Alain, spisovatel veseloher. — 1782 TEGNÉR Es., velký básník švéd.
 †1862 UHLAND Jan, něm. básník, liberální politik.
 ...1500 Kolumb v okovech do Kadixu přiveden. — 1851 Podmořský telegraf mezi Doverem a Calais odevzdán obchodu.
14. *1575 BÖHME Jakub, švec, mystik. — 1779 OEHLenschLÄGER Adam, básník dán. — 1797 LYELL Karel, slavný geognost.
 †1716 LEIBNIZ Gottfried, filosof. — 1825 RICHTER (Jean Paul), něm. humorista. — 1831 HEGEL Jiří, filosof.
 ...1526 Universita mnichovská odevřena.
15. *1738 HERSCHEL Fr., astronom. — 1741 LAVATER Jan, fyziognomik. — 1773 VOJEJKOV Alex., rus. básník. — 1787 DAGUERRE Ludvík, vynálezce daguerrotypie. — 1806 KUZMÁNY Karel, spisovatel č. — 1810 MÁCHA Karel Hynek, výtečný básník č.
 †1671 KOMENSKÝ Jan Amos, velký reformátor škol, poslední biskup bratrský. — 1787 GLUCK Chr., skladatel oper. — 1848 SCHWANTHALER Ludvík, sochař. — 1865 FÜGNER Jindřich, velký mecenáš č., „otec Sokola“.
16. *1796 TURINSKÝ Frant., dram. básník č.
 †1681 RUYSDAEL Jakub, krajinář. — 1776 FERGU-

- SON James, astronom, portrétista. — 1848 MESSENHAUSER, demokrat (zastřelen ve Vídni). — 1847 JUNGSMANN Josef, patriarcha novočeské literatury. — 1859 KUNST Vilém, výtečný herec něm. (hlady).
17. *1776 SCHLOSSER Fr., historik. — 1787 SPONTINI Kašpar, hudební skladatel.
 †1747 LE SAGE Alain, básník (Gil Blas). — 1858 OWEN Robert, zakladatel „owenismu“ (socialismu) v Anglii.
18. *1647 BAYLE Petr, historik. — 1743 EWALD Jan, dán. básník. — 1768 WERNER Zach., básník. — 1847 KRÁSNOHORSKÁ (Pechova) Eliška, básnířka č.
 †1791 DROZ Jindřich, slovučný zhotovitel automatů. — 1827 HAUFF Vilém, něm. novelista. — 1855 VÖRÖSMARTY Michal, básník maď. (Szózat).
 ...1307 Vilém Tell musí s hlavy synovy sestřelit jablko.
19. *1770 THORWALDSEN Albert, sochař.
 †1649 SCIOPPIUS Kašpar, satirik proti jezovitům a knížatům. — 1741 MONTFAUCON Bernard, starožitník. — 1810 NOVERRE Jan, tvůrce novějšího tanečního umění. — 1828 SCHUBERT Frant., slavný skladatel písní. — 1874 KOŘÍNEK Frant., historik č., svobodomyšlný politik. — 1876 DIAZ Narcis, krajinář.
 ...1307 TELL zastřelil Gesslera.
20. *1602 GUERICKE Otto, vynálezce vzduchového čerpadla. — 1715 MONNIER Petr, astronom. — 1739 LAHARPE Jan, básník. — 1781 EICHHORN Fr., dějepisec práv. — 1813 MIKLOSIČ Frant., slavný slavista.
 ...1497 Vasco da Gama objel jižní cíp africký.
21. *1768 SCHLEIERMACHER Daniel, svobodomyšlný bohoslovec.
 †1555 AGRICOLA Jiří, zakladatel vědeckého hornictví. — 1682 LORRAIN Claude, krajinář. — 1811 KLEIST Jindřich (zastřelil se).

- ... Nová Granada proklamuje se neodvislou republikou.
22. *1767 HOFER Ondřej, tyrolský bojovník za svobodu. — 1782 KREUTZER Konr., hud. skladatel.
 †1861 LACORDAIRE Jan, dominikán, politický kazatel.
 ... 1848 Sněm kroměřížský. Začátek reakce.
23. *1719 BREITKOPF Jan, vynálezce tisku notového. — 1792 KLICPERA Václav, výborný dram. spisovatel č.; RAU Karel, nár. hospodář.
 †1864 STRUVE Frid., rus. astronom.
 ... 1822 České muzeum odevřeno.
24. *1632 SPINOZA Baruch, filosof. — 1728 GOLDSMITH Oliver, spisovatel pro lid (Vikář wakefieldský).
 †1856 HAMMER-PURGSTALL Josef, slavný orientalista.
25. *1712 EPÉE Karel abbé de P', zakladatel vyučování hluchoněmých. — 1778 LANCASTER Josef, vynálezce vyučování vzájemného. — 1812 MAYHEW Jindřich, zakladatel satirického Punche.
 †1748 WATES Izák, angl. epik. — 1857 EICHENDORFF Josef, něm. básník.
 ... 1735 Carevna Anna založila v Rize obchodní kasu.
26. *1488 SARTO Andrea, it. malíř. — 1731 COWPER Vilém, angl. básník.
 †1688 GUINAULT Filip, básník pouč. — 1840 ROTTECK Karel, historik.
27. *1666 RUGENDAS Jiří, malíř. — 1701 CELSIUS Ondřej, fyzik. — 1796 FRANTA Josef (Šumavský), lexikograf č.
 †8 před Kr. HORATIUS Flaccus, básník římský. — 1836 VERNET Ant., franc. malíř. — 1855 MICKIEWICZ Adam, slavný básník pol.
 ... 1814 Times užívají poprvé rychlotisku.
28. *1792 COUSIN Viktor, filosof.
 †1680 BERNINI Jan, sochař. — 1801 DOLOMIEN Tancredi, mineralog. — 1858 CHMEL Josef, rak. historik.

- ...1414 Hus po výslechu jat. — 1867 Francouzská ob-
sádka opouští Řím.
29. †1378 KAREL IV. — 1688 BALBÍN Boh., dějepisec
č. — 1793 BECCARIA Cesare, odpůrce trestu smrti.
...1830 Začla revoluce ve Varšavě.
30. *1667 SWIFT Jonathan, básník angl. — 1816 POD-
LIPSKÝ Josef, výtečný lékař č. — 1819 RUBIN-
STEIN Ant., skladatel hud.
†1761 DOLLOND John, vynálezce achromatických
dalekohledů. — 1859 IRVING Wash., romanopisec,
historik, státník.
...1700 Založena berlínská Akademie věd. — 1830
Lelewel Jáchym, historik, v čele revolučního polského
spolku. — 1851 První vystoupení herce Frant. Kolára.

PROSINEC

1. *1766 KARAMZIN Mik., slavný historik rus. — 1793
GIL Y ZARATE, špan. dram. básník.
†1709 ABRAHAM à STA CLARA, mnich, veselý
kazatel. — 1798 CARVE Kristián, filosof. — 1853
VISCONTI Ludvík, slavný stavitel.
...1421 Slavný vjezd Žižkův do Prahy. — 1848 Podě-
koval se Ferdinand V., korunovaný král český. —
1876 První železnice v Číně odevřena.
2. *1805 DISRAËLI Benj., politik, spisovatel polit. ro-
mánů.
†1554 CORTÉZ Ferd., dobývateľ Mexika. — 1847
PYRKER Jan, něm. epik.
...1863 První železnice na Novém Zélandě odevřena.
3. *1800 PREŠERN Frant., slavný básník slovinský. —
1812 CONSCIENCE Hendrik, básník flamánský.
†1857 RAUCH Chr., sochař.
...1832 Krejcarová sbírka pro založení velkého spolku
Gustava Adolfa.
4. †1679 HOBBS Tomáš, filosof a politik. — 1798
GALVANI Ludvík, vynálezce galvanismu. — 1835

- BASEDOW Ludvík, pedagog.
 ...1409 Založení university lipské.
5. †1791 MOZART Wolfg., hud. skladatel. — 1835 PLATEN Aug., něm. básník. — 1860 DAHLMANN, historik, svobodomyšlný politik.
 ...1848 V Prusku zavedena liberální ústava.
6. *1778 GAY-LUSSAC Ludvík, fyzik, chemik. — 1804 SCHRÖDER-DEVRIENTOVÁ, něm. herečka.
 †1819 STOLBERG Fr., něm. básník.
 ...1492 Kolumb objevil ostrov Haiti.
7. †43 CICERO zavražděn. — 1834 IRVING Ed., zakladatel irvingiánů (původní zřízení církve). — 1839 VITÁSEK Jan, skladatel církevní. — 1847 LISTON J. M., znamenitý ranhojič.
 ...1835 První železnice německá odevřena.
8. *65 před Kr. HORATIUS Flaccus, přední římský básník. — 1811 BURRIT Elihu, apoštol míru.
 †1613 ZALUŽANSKÝ Ad., výtečný botanik č. — 1638 GUNDULIĆ Ivan, výtečný básník jihoslov. — 1709 CORNEILLE Tomáš, franc. spisovatel veseloher. — 1841 DANNECKER Jindřich, něm. sochař. — 1856 MATHEW, kvakér, „apoštol střídmosti“.
 ...1829 Upalování indických vdov lordem Bentingem zrušeno. — 1845 Hencke objevil planetu Asträu. — 1864 Encyklika Pia IX. stran povznesení moci církevní nad světskou.
9. *1608 MILTON John, angl. básník. — 1717 WINKELMANN Jan, historik umění.
 †1641 DYCK Ant. van, nizozemský malíř. — 1826 FLAXMANN John, sochař.
 ...1313 Věčný spolek tří švýcarských měst „lesních“. — 1863 První cvičení Sokola v samostatné budově.
10. *1804 SUE Eugen, romanopisec. — 1805 ŠKODA Josef, slavný lékař, zakladatel diagnostické školy. — 1818 RIEGER Frant. Lad., politik č., výtečný řečník.
 †1849 HERLOSSOHN (Herloš) Jiří, romanopisec.

- ...1402 Založena universita würzburská.
11. *1803 BERLIOZ Hektor, hud. skladatel. — 1804 JANIN Jules, geniální fejetonista.
†1817 SCHENKENDORF Max., svobodomyslný básník něm. — 1837 TORRIJOS Josef s 24 jinými liberály zastřelen.
12. *1844 MALÁ Otýlie, výtečná herečka č.
†1681 CONRING Hermann, filosof. — 1766 GOTTSCHED Jan, něm. básník.
...1610 Žerotín dal Olomučanům důtku pro německý přípis. — 1830 Za Miloše prohlášena ústava samostatnost Srbska pojišťující.
13. *1738 KOŽELUH Jan Ant., č. hud. skladatel.
†1769 GELLERT Chr., něm. básník. — 1861 MARSCHNER Jindřich, skladatel oper.
...1545 Začátek církevního sjezdu tridentského. — 1805 Srbové dobyli Bělehradu.
14. *1503 NOSTRADAMUS Mich., astrolog. — 1752 TIEDGE Chr., něm. básník. — 1766 ŠNAIDER Karel Sudimír, spisovatel č.
†1799 WASHINGTON Jiří, amer. státník. — 1849 KREUTZER Konr., hud. skladatel.
...1828 První provedení Škroupovy zpěvohry Oldřich a Božena.
15. *1784 DEVRIENT Ludvík, slavný herec něm. — 1804 BUŇAKOVSKÝ Viktor, rus. matematik.
†1230 PŘEMYSL Otakar I. — 1839 FESSLER Ign., kapucín a masón.
16. *1775 BOIELDIEU Adam, skladatel oper. — 1803 STEPHENSON Robert, stavitel první železnice. — 1805 GEOFFROY SAINT HILAIRE, zoolog.
†1804 WEISSE Chr., přítel dětí. — 1809 FOURCROY A., slavný chemik. — 1837 ORLOVSKÝ Boris, slavný sochař rus. — 1859 GRIMM Vilém, něm. jazykozpytec.
...1823 Mexiko prohlašuje se republikou.
17. *1493 PARACELSUS F., lékař. — 1770 BEETHOVEN Ludvík, skladatel hud. — 1778 DAVY Hump-

- hry, chemik. — 1787 PURKYNĚ Jan, slavný fyziolog č.
- †1845 TURGENĚV Alex., rus. historik.
18. *1610 DUFRESNE Karel, historik. — 1740 BANKS Josef, přírodovědec. — 1786 WEBER Karel Marie, skladatel hud. — 1818 BAN Mat., horv. básník dram.
- †1803 HERDER Jan, básník něm. — 1874 FÖRCHT-GOTT Tovačovský Arnošt, skladatel hud.
- ...1705 Odevření vídeňské Akademie umělecké. — 1773 Začátek severoamerického boje za neodvislost.
19. *1787 KOTZEBUE Otto, cestovatel kolem světa. — 1831 GRÉGR Julius, svobodomyšlný politik č., zakladatel Národních listů.
- †1826 RUGENDAS Jan, malíř.
20. *1716 GRAY Tomáš, angl. básník. — 1755 ZOËGA Jiří, slavný starožitník dán. — 1790 DIDOT Ambr., učený kněhtiskař pařížský.
- †1448 Mistr Jan PŘÍBRAM. — 1552 BORA Kateřina, choť Luthrova. — 1838 ŠTERNBERK Kašpar, zakladatel Č. muzea.
- ...1841 Londýnská smlouva stran zrušení obchodu s otroky.
21. *1639 RACINE Jan, franc. básník truchloher. — 1748 HÖLTY Ludvík, něm. básník. — 1755 BLUMAUER Alois, humor. básník. — 1815 BLAŽEK Frant., hud. spisovatel č.
- †1375 BOGACCIO Jan, básník it. (Decamerone). — 1765 DIVIŠ Prokop, slavný přírodovědec č., vynálezce hromosvodu (před Franklinem).
- ...1772 Bouře v Bostonu proti aktě kolkové.
22. *1426 PONTANO Jan, astronom.
- †1723 BASNAGE Jakub, církevní historik. — 1855 KRASIŇSKI Valerian, pol. básník.
23. *1597 OPITZ Martin, „otec něm. bás.“ — 1743 BOGDANOVIČ Hip., rus. básník. — 1791 CHAMPOLLION Jan, slavný egyptolog. — 1838 ŠOLC Václav, geniální básník č.
- †1789 EPÉE, Abbé de l', učitel hluchoněmých.

- ...1466 Jiří Poděbradský Pavlem II. prohlášen za kacíře a zbavena trůnu.
24. *1694 REIMARUS Hermann, učenec. — 1761 PONS Jan, objevitel 38 komet. — 1826 MIKOVEC Ferd., dram. básník č.
 †1420 MIKULÁŠ z HUSI. — 1524 VASCO da GAMA, objevitel pomořské cesty do Východní Indie. — 1847 FINN-MAGNUSSEN, slavný historik dán. — 1863 THACKERAY Vilém, největší humorista angl.
25. *1642 NEWTON Izák, slavný matematik. — 1791 SCRIBE Aug., dram. spisovatel franc. — 1793 YPSILANTIS Alex., bojovník za svobodu řec. — 1829 TONNER Em., svobodomyšlný historik č.
 ...1725 První schůze ruské Akademie věd.
26. *1769 ARNDT Mor., vlastenecký básník něm. — 1818 SOUTHWORTHOVA Emma, angl. romanopiska.
 †1786 GOZZI Kašpar, it. básník.
 ...1825 Vojenská bouř v Petrohradě, žádající ústavy (potlačena).
27. *1571 KEPLER Jan, astronom. — 1730 MURPHY Artur, ir. dramatik.
 †1605 DAVIS John, angl. cestovatel (zabit japonskými loupežníky).
28. *1803 RICHTER Ludvík, něm. malíř, ilustrátor.
 †1706 BAYLE Petr, kritik.
 ...1858 Angličané a Francouzi dobyli Kantonu.
29. *1796 POGGENDORFF Josef, fyzik.
 †1384 WYCLIFFE Jan, předchůdce Husův. — 1688 BALBIN Bohuslav, dějezpytec č. — 1825 DAVID Jakub, slavný malíř, zakladatel nové franc. školy malířské.
 ...1857 Král dánský schválil zákon o svobodě průmyslu. — 1864 Odevřen sladkovodní průplav z Nilu až k Červenému moři.
30. †1596 DRAKE Francis, cestovatel kolem světa (přivezl zemčata). — 1859 MACAULAY Tomáš, historik angl.

...1622 Řehoř XV. zapověděl čtení bible. — 1845 Smlouva mezi Anglií a Francií na úplné odstranění obchodu s otroky.

31. *1668 BOERHAVE Hermann, botanik. — 1747 Bürger Gottfried, něm. básník. — 1799 HEINE Jindřich, něm. básník.

†GENLIS Štefanie, duchaplná spisovatelka franc. — 1837 RICCI Luigi, skladatel oper (Kryšpín a kmotra).

...1851 Rakouská ústava z r. 1849 zase zrušena.

PAMĚTNÍ DNY ROKU 1878

Dodatek ke Kalendáříku lidstva

Míníme pamětní dny, které nám připomínají, že právě před 25, před padesáti a před sto lety přihodila se událost celému lidstvu památná nebo že narodil se člověk, jehož význam je značný, snad i nezapomenutelný. Připomínáme dáta ta krátce, jen slohem kronikářským, jsouť dějiny lidstva již bohaty a již „jubilea“ na jediný rok připadající vyvolati by mohla celou encyklopedii. —

- 25leté (1853): Dne 3. března udála se známá návštěva admirála Menčikova — „v paletotu“ — u velvezíra. Vyjednávání jeho bylo bez úspěchu. Následovala krymská válka.
4. března: †BUCH Christ. Leop., slavný geognost něm. (*25. dubna 1794). Vydal cenyplné cestopisy a geognostické mapy.
28. dubna: †TIECK Ludvík, duchaplný spisovatel něm. (*31. května 1773). Vyniknul novelami, satirami, překlady Nibelungů a Shakespeara.
24. října: †CHRISTIANI Lise Barbez v Novočerkasku, slavná cellistka (*1831).
1. prosince: †VISCONTI Ludvík Tullius Jáchym, syn archeologa Ennia Viscontiho, slavný stavitel (*11. února 1791). Nejznámější jeho dílo je tomba čili krypta Napoleonova v Paříži.
- 50leté (1828): Dne 10. ledna narodila se Dora D'ISTRIA, rozená Ghikova, provdaná kněžna Kolcov-Masalská. Duchaplná spisovatelka, „druhá George Sandová“. Její spisy poli-

- tického obsahu vzbudily velký povyk u dvora ruského.
30. ledna: †BARRAS Pavel, direktor první republiky francouzské (*1775). Jeden z předních vůdců Francouzské revoluce, ctitel Maratův. Je známo o něm, že direktorstvím si „vydělal“ značné peníze, a kdekoli bylo potřebí udatenství osobního, že byli „jiní za něho udatní“.
31. ledna: †YPSILANTI Alex., přední bojovník za svobodu Řecka, vůdce Filhelénů (*1792).
11. března: *ŠKARDA Jakub, vynikající právník český, svobodomyšlný poslanec.
3. května: Don Miguel zrušil *portugalskou ústavu*. Občanská válka. Donna Maria da Gloria stává se královnou.
15. května: †CONGREVE Vilém, dramatický básník anglický, vynálezce „kongrevských raket“ (*1772).
22. srpna: †GALL Jan Josef, zakladatel lebosloví čili frenologie (*1788). Konal za účelem svým velká studia po vězeních, blázcích, školách i na zvířatech. Vydal spisy francouzské i německé. Byl mnoho veleben i mnoho tupen. Napoleon I. například nazýval ho přímo podvodníkem a stavěl naroveň s Cagliostrem a Mesmerem.
1. října: Zahájena slavnostně nová universita londýnská.
5. října: Egypťané vydali Patras Francouzům. Konec despotických vladařů egyptských.
19. listopadu: †SCHUBERT Frant., geniální hudebník, nejlepší skladatel písní (*31. ledna 1797).
14. prosince: Škroupova zpěvohra Oldřich a Božena poprvé provedena.
- 100leté (1778): Dne 25. března narozena BLANCHARDOVÁ Marie, větroplavkyně, choť stroj-

- níka a větroplavce Jana Petra Blancharda. Oba zhynuli při podnicích svých, on při své plavbě šedesáté bouří, ona r. 1819 při šedesáté sedmé následkem ohňostroje, kterýmž se balón její vzňal.
27. března: †ADAM Mikuláš, sochař francouzský (*1705). Jeho díla nalezájí se v parku versailleském a v Saint Cloud.
14. dubna: †HEINICKE Sam., *1729. Založil v severním Německu první ústav hluchoněmých a vymyslíl zcela nový způsob jich vyučování. Byl původně sedlákem a k studíím se dostal velmi pozdě. Od něho jsou různé spisy vychovatelské.
21. května: †ARNOLDI Arnošt, průmyslný dobrodinec německého lidu.
30. května: †VOLTAIRE, největší a nejslavnější spisovatel francouzský. Filosof, básník, politik. Narozen 20. února 1694.
16. června: †EKHOF Konrád, proslulý herec něm., zvláště výtečný v postavách Shakespearových, přítel Lessingův. (*1720)
3. července: †ROUSSEAU, vedle Voltaira nejslavnější spisovatel francouzský. Filosof, umělec, básník. Zvláště prosluly jeho spisy Emil a Les Confessions.
11. srpna: *JAHN Bedřich Vilém, „der Turnvater“, hlavní pěstovatel tělocviku v Německu. Psal nadšené vlastenecké spisy (Deutsches Volkstum) a přispěl svému národu velice k uvědomění. Zemřel r. 1852 — ve vyhnanství.
25. listopadu: *LANCASTER Josef, reformátor anglických škol. Připisuje se mu, že vynalezl soustavu učební „vyučování vzájemného“; avšak soustava ta přišla do Anglie z Indie doktorem Bellem a L. jen spisy a činy svými pro její rozšíření pracoval. L. byl kva-

kéřem, proto od kněží nenáviděn, pronásledován a musil se konečně utéci do Ameriky.

17. prosince: *DAVY Humphrey, slavný angl. lučebník, zvláště pro lučbu rolnickou činný. Vynalezl ochrannou svítilnu pro horníky proti třaskavým plynům — „ochranná svítilna Davyho“. Zemřel r. 1829.

NÁRODNÍ LISTY 18. října 1877

DODATKY

VĚRNÉ LÁSCE

Kdys ulétla mi fantazie
nočními stíny dálné za lesy;
tam stříšku malou lipka kryje
a pod ní „ona“ šeptá: „Kdeže jsi?“

„Zde!“ A již rty se k sobě linou
tak horoucně, že v duši rozplývám;
však ona odpověď má jinou:
dnes ohnivější prý se včírka zdám.

„Aj, včírka? Vždyť již měsíc tomu,
co načas jsem ti sbohem dal!“
A ona jak sen prchla domů,
že *já* jsem ji, a ne *jiný* polekal.

Cikán

PALEČEK IV, 1876, číslo 2, str. 10

ČIN MILOSRDENSTVÍ

To nebyl hřbitov zádumčivý,
ba žádná v polích mohyla,
již by dvě smutné kryly jívy
neb lípa širá slonila;
to hrůbek malý, něžný byl;
však srdce celé vyplnil.

A hrob ten v srdci sám jsem nosil.
Vrch jeho nechtěl zapadat;
ač častou slzou jsem jej rosil,
ni kvítku nechtěl vzniku dát.
Vždy byl tak pustý — vzorem pláně
i role právě rozorané.

V něm *ji* má mysl pochovala,
a když jsem tomu bránit chtěl,
násilím srdce z prsou brala.
„Nu, měj si *ji* tam,“ pak jsem děl,
„byť sebevětší její zrada,
mívala tě přec *někdy* ráda.“

Cikán

PALEČEK IV, 1876, číslo 4, str. 30

SUCHÁ MYRTA

Sešli se a rozešli se
jako vlny vod —
přece blednou při loučení,
jak by je byl bod.

„Nezapomínej, milá, na mne,
mysli: byl to žert.“

„Tak? Nu s takým milováním
vezmi si tě čert!“

Slíbili si věrnou lásku
až v ten černý hrob —
s jinými dnes svatbu slaví
plni šperků, zdob.

Aj, kde ret, jenž nad tím hříchem
nevolí se hne?

Vždyť si lásku přislíbili,
ale svatbu ne.

Od Jana Nerudy

NAŠINEC 1884, str. 134

Hoj, vždyť každý, každý pěvec český
posvěceným jesti zpovědníkem,
volá <zem> národy vše k stolci svému
drže strašné soudy nad viníkem!
Spáchala se strašná, bídná vražda
na národu, jenž stál v plném květu,
kdo se vyzpovídá z hříchu toho,
chcem jej pojmenovat všemu světu.
<Podržíme svoje> Nepovolíme mu rozhřešení,
nezamlčíme, co zpovídá<me>no,
jeho prsa budtež pomstě svaté,
jeho jmeno hanbě v oběť dáno!
Bratři pěvci, bratři zpovědníci,
můž být, strast' že lidu nezmůžeme,
jsou však hříchy, kterých nikdy — nikdy <jistým>
lidstvu odpustiti nemůžeme.

PŘEKLADY

SZÓZAT (VÝZVA)

Od Vörösmarty

Své vlasti, Uhře, věren buď
až do nejdalších dob,
vždyť vlast jest dobrou matkou tvou,
tvá kolébka, tvůj hrob.

Na širé zemi nikde víc
nenajdeš vlasti té; —
zde musíš stát, zde bojovat,
ba zde až k smrti své.

Zde jesti půda otcův tvých,
zde tekla jejich krev,
zde o pradávném hrdinství
zní volný, bujný zpěv.

Zde o vlast, o krb domácí
ved Arpád litou seč,
zde zlomil jho a otroctví
Huňadův mocný meč.

Ó volnost! Rudý prapor tvůj
zde často rozepjat,
zde pro tebe, ó svobodo,
přemnohý bratr pad.

A vzdor tak mnohé útrapě,
jež stíhla naši zem,
my, třeba věky tíženi,
přec věků dožijem.

Náš národ žije, v širý svět
vyzvání volá hrd:
„Tisíciletí trpíme,
chcem život, nebo smrt!“

Nemůž to být, že všechna krev
zbůhdarma plynula,
zbůhdarma bolest nad vlastí
že srdce puknula.

Nemůž to být, že síla, duch
a svatá mysl ta
by zvadla proto, na národ
že kletba vyřknuta.

Ó přijít musí, přijde zas,
den lepší, o nějž rtů
sto tisíc denně vysílá
horoucí modlitbu.

Sic umírání nastane
přehrozné, krvavé,
a celý národ složí pak
v hrob chladný kosti své.

A na hrob mrtva národa
národy budou zřít
a v miliónech očí se
smuteční slza skvít.

Své vlasti, Uhře, věren buď
až do nejdalších dob,
vždyť vlast, až klesneš, jediná
poskytne tobě hrob.

Na širé zemi nikde víc
nenajdeš vlasti té; —
zde musíš stát, zde bojovat,
ba zde až k smrti své.

POSEL Z PRAHY 1860, IV, str. 198—9

Úryvky překladů z básní S. Petöfho
otištěné v článku *Básník maďarský*

My často mluvili o dobách dávných;
hej v dřevních dnech měl také život lepší!
Vše měl on: nescíslné koně, voly,
dům, sady, pole, plné vozy, sklepy.
Zlí lidé o peníz jej připravili;
dům Dunaj strh a odnes blaho z něho.
Takž zchudnul hospodský, ten stařec dobrý! —
Bůh žehnejž plně staré hlavě jeho!

.....
A já ho těším, že se osud změní,
on vrtí hlavou, nevěří víc v těchu;
„Ba, tak jest!“ praví, „dobré má se vrátit,
vždyť smrt se žene blíž už v chvatném spěchu!“
Zarmoucen, s pláčem klesnu mu na šíji,
mé oko slabne, slzy řinou z něho,
vždyť starý hospodský — jest *otcem* mojí!
Bůh žehnejž plně staré hlavě jeho!

(Z básně *Dobrý starý hospodský*)

Ach paní šenkýřko, andílku můj,
já práhnu po víně, holoubku můj,
z daleka přicházím, daleko jdu,
a byl jsem žízniv již v Debrecínu.

—
Můj osud ale ještě zahovoří,
až shlédne smířen ke mně ze své výše:
„Jdi, synu můj, zas, odkuds mnou vyloučen,
buď hercem, duše tvá nechť štěstím dýše!“
Nuž na tak dlouho, až zas budu smíti

zpět v nebe zavřené a jeho slasti,
buď sbohem, přerozkošné živobytí,
a sbohem, dobrodružné, sladké strasti!

Buď sbohem, nevěrný ty příteli,
jenžs jako vzteklý pes se v srdce mé zakousl!

Moudrou radou bohův byly
zuby mně jen z kosti dány!
Zuby železné by dávno
byly rezem rozežrány!

Do kuchyně vešel jsem si, chtělť jsem
dýmku zapálit, již držel jsem tu v ruce,
totiž — no já ji chtěl zapáliti,
kdyby nebyla již doutnala tak prudce!

Může-li se květině snad zapovědít,
květe-li, když jaro dáno světu;
jarem každá dívka, květem láska její;
které jaro odolává květu?

Vyznat chci, co bázliv
posud jsem ukrýval,
jako v hloubce perlu
kryje mořský příval;
poslyš, holubice,
poslyš, perlo drahá,
jaká láska, jaký
žel mi k srdci sahá!

První láska moje spí již v temném hrobě,
nad nímž bol co měsíc obral stráží sobě.
Nová láska sluncem vzchází! — Noc se skrývá,
vzhůru letí slunce, měsíce ubývá.

Jen to jedno znám já,
že dlouho žít víc nebudu.

.....
Až v zemi odpočinu v krátké době,
ni kámen nebude, ach, na mém hrobě.

—
Kdyby bůh chtěl ke mně mluvit takto:
„Vidíš, synu, dovolit chci tobě,
že smíš umřít, jak se tobě líbí,“
chtěl bych od boha pak žádat sobě:
.....aby byla vesna jasná,
bitev vesna, v níž plá růže rudá
z prsou mužů, pyšná, volná, krásná!
Bítev slavík aby tloukl hlasně,
hlasná trouba, nad dým, divé vřavy;
tam chci býti a též z mého srdce
vykvěť, krvavý ty květe žhavý!

Třeba sklesl s vysokého oře,
nechť mne políbení ukonejší,
políbení tvoje, volnost krásná,
bytostí nebeských nejkrásnější!

—
Ach, trapná myšlénka se v srdce vloží,
že umřítí mám na poduškách, v loži!
Jak květ, když vadne v tichém oddání,
červíkem hryzen v tajném kořání;
jak znenáhla se, zvolna svíce zmoří,
když samotna ve prázdné jizbě hoří!

Jen tak mne nenech umřít, milý bože,
jen tak ne, zbav mne posměšného lože!
Mne bouřkou býti nech zchváceným stromem,
neb rozdrčeným božím tvojím hromem;
nech skalou být, jež z vrchu vysokého
hřmíc řítí se do hrobu hlubokého!

Jha syt až každý národ zotročilý
s jinými spojen k boji ven popílí,
tvář rudá, prápor rudý rozepjatý
a na něm svaté heslo, nápis zlatý
„Pro lidstva svobodu!“
a v letném pochodu
to heslo zazní v západ od východu
a tyrany též seštvete v brannou shodu,
pak chci též padnout sám
a na bojišti tam
nechť mladé srdce mé se vykrvácí,
nechť poslední se šepot ze rtů ztrácí
a šepot ten nechť zajde v hlomozu
trub, mečů, střel a smrtných povozů.
A nad mou mrtvolou
nechť kvapí oř mne drtě nohou svou,
jen k vítězství když dobytému letí;
tam nechte mne, až právo svět zasvětí,
a kosti moje seberte vy jen,
až přijde velký pohřbívání den,
kdy slavně s truchlým zpěvem nešeným
a smutku práporem ověšeným
lid potáhne, by v hloubku, v chladnou zemi,
v hrob společný skryl hrdin zástup němý,
jež volné shrnula smrt rozepjatá,
to pro tebe, *svobodo lidstva svatá!*

RODINNÁ KRONIKA 1863, svazek II, č. 29—32

DER LÜGENSANG

Was das Vöglein singen mag
auf dem grünen Eiche? —
Daß der Liebe süßer Glück
Mädchenwangen bleiche.

So verstumme, Sänger, du,
klein bist du, doch lose:
hab auch einen Burschen lieb,
blüh' wie eine Rose.

Höhe, Höhe, grüne Höhe,
brachtest Trennung, brachtest Wehe, —
ist der Liebste in der Ferne,
welkt die Liebe gar so gerne.

Ach, ihr Höhen, grüne Höhen,
meine Liebe wird verwehen
auf dem weiten Fadenkreise,
ist mein Herz dann eine Waise.

Entschwund' uns Liebesglück

Ach, nimmer kehret wohl,
was mich gefreut, zurück,
ach, nimmer kehret wohl
zurück mein Glück.

Was mich einst hoch beglückt,
ward wie die Well' entrückt —
ach, nimmer kehret wohl
mein Glück zurück.

Gut soll der Pflug wohl sein,
mit dem man ackern muß,
fehlt etwas nur am Pflug,
so macht's Verdruß:
Das Lieben ist's noch mehr —
die Liebe nie gestillt
durch einen Kuß.

DAS MITTAGSWEIBCHEN

Aus dem Böhmischen des Karl Jaromir Erben

Schreiend aus der vollen Kehle
steht das Knäblein an der Bank.

„Wolle doch, Zigeunerseele,
stille sein ein Weilchen lang!“

„Mittag wird's im Augenblicke,
und der Vater kehret heim:
wegen dir zum Mißgeschicke
ich das Feuer noch versäum'!“

„Hier Husaren, Hahn und Karren —
Spiele! — sieh dir alles an!“

Rum bum! fliegen die Husaren
in den Winkel sammt dem Hahn.

Und von neuem schreit der Knabe.

„Du gehorchst mir wohl nicht mehr?
Wenn du schreist, du kleiner Rabe,
ruf' ich 's Mittagsweibchen her!“

„Mittagsweibchen, komm und führe
weg mit dir den bösen Sohn!“ —

Siehe da — die Stubentüre
öffnet sich mit leisem Ton.

Klein und braun, die wilden Blicke,
unterm Kopftuch kaum zu sehn,
Füße krumm und hoch die Krücke
und die Stimme — Windgestöh'n.

„Gib das Kind mir!“ — „Wehe, wehe!
Gott, o schütz den sünd'gen Leib!“
Und sie fühlt des Todes Nähe,
sieht das graue Mittagsweib.

Und es schleicht nach Hexenweise
Mittagsweibchen schattenlos;
und die Mutter atmet leise,
reißt das Kind in ihren Schoß.

Drückts an sich und sieht zurücke —
wehe nach dem armen Kind!
Stier und wild die Hexenblicke
auch schon in der Nähe sind.

Und die Hexe streckt die Hände —
kramphaft zuckt der Mutter Herz:
„Christi Kreuz mir Hilfe sende!“
Und sie stürzt in jähem Schmerz.

Horch da: eins — zwei — ins Gewirre
Glöcklein singt sein Mittagslied;
fliegend klappt die Klink', die Türe —
Vater kommt schon arbeitsmüd'.

Und der Vater müht sich lange,
weckt die Mutter kaum mit Not;
doch das Kind mit blaßer Wange
blieb auf immer blaß und tot.

F. N.

* Wie die Mitternacht, so hat auch der helle Mittag nach der Fabel des Volkes seine den Menschen nicht wohlwollenden Geister, die besonders von der elften bis zur zwölften Stunde ihre verderbende Macht ausüben. Diese letzteren nennt das slawische Volk *polednice* (Mittagsweibchen), oder *polúdnice* (verführerische Weiber), oder überhaupt bloß *divé ženy* (wilde Frauen). Deshalb soll es auch nicht rätlich sein, um die Mittagszeit sich im Walde aufzuhalten, weil man leicht von wilden Frauen geneckt werden kann.

DAS WAISENLIED

Nach einer volkstümlichen Ballade

Ein Söhnlein ward zur Waise bald,
war erst ein Jahr und drüber alt.

Und als es älter ward und klug,
es Sehnsucht nach der Mutter trug.

„Ach, Vater mein, ach, Väterchen!
Wo gabst du hin mein Mütterchen?“

„Die Mutter schläft schon lang und tief,
viel tiefer als sie jemals schlief.

Sie liegt am Friedhof nah am Tor,
schläft tiefer nun, als je zuvor.“

Kaum hatte dies das Kind gehört,
hin nach dem Friedhof es begehrt.

Die Erd' ist fest, die Scholle hart,
der kleine Finger gräbt und scharrt.

Der Finger gräbt sich blutig Bahn,
die Waise fängt zu weinen an.

„Ach, Mütterchen, ach, Mutter mein!
Sprich nur ein Wort, bin ja noch klein.“

„Mein Kind, das kann ich ja nicht mehr!
Es ist dem Mund' die Scholl' zu schwer.

Und auf dem Herzen liegt ein Stein,
der drückt die schwache Brust mir ein.

Geh, Kindchen, geh du nur nach Haus,
mit deiner Mutter ist es aus.

Der neuen Mutter dich ergib,
hat sie der Vater doch so lieb!“

„Liebt sie der Vater doch so sehr;
sie ist nicht du, nicht Mutter mehr!

Wenn sie vom Brode gibt die Krumm',
so wendet sie sie dreimal um.

Ach, Mutter, warum bist du tot,
du gabst mir Butter noch zum Brot.

Wenn sie mir kämmt das weiche Haar,
so wird's vom Blute hart und starr.

Ach, Mutter, daß du tot doch bist,
du hast gestreichelt, hast geküßt.

Wenn sie mir wäscht den kleinen Fuß,
ist wund mich schlagen ihr Genuß.

Ach, Mutter, warum starbst du doch,
du wuschest mich und küßtest noch.

Wenn sie mir wäscht das Hemdlein klein,
so mischt sie tausend Flüche drein.

Du, Mutter, warst nie arbeitsmüd,
und sangst zur Arbeit noch ein Lied.

Wie liebtest du mich gar so sehr, —
sie ist nicht du, nicht Mutter mehr!“

„Geh heim, so lang der Himmel blaut,
noch eh' der nächste Morgen graut,
hast du den Tod und mich geschaut.“

Das Kind kehrt heim mit seinem Harm
und legt das Köpfchen auf den Arm.

„Ach, Vater, wenn ich Lind'rung hätt'!
Bring mich zur Ruh', gib mir ein Bett!“

„Was tust du, Kind! Wirst blaß und rot!
Du denkst doch nicht an den Tod?“

„Ach, Vater mein, ach, Väterchen!
Ich seh mein totes Mütterchen.

Die Mutter liebe ich so heiß!
Sie ist so schön, so schneeig weiß!“

„Was machst du, Kind? So laß doch ab!
Die Mutter schläft ja längst im Grab!

Wir sind allein und niemand hier —
es scheint nur so, es träumet dir!“

„Der Tod ist, Vater, nich so arg!
Verkauf die Kuh, sei nur nicht karg,
bestelle einen kleinen Sarg.

Bereite für den Glöckner vor
und für Musik und Knabenchor.

Dem Priester spar auch etwas ab,
dem Totengräber für das Grab.

Die Seele ich nun Gott empfehl,
dem Grabe ihre ird'sche Hüll'.

Ins Grab an meiner Mutter Herz,
daß von uns weiche Leid und Schmerz!“

* * *

Im Bette einen Tag es lag,
und tot war es am zweiten Tag
und auf dem Friedhof schließt die Sag’.

Aus dem Böhmischen von J. N.

ERINNERUNGEN, červen 1857, str. 174

EINE HANDVOLL WEIZEN

Von Wladislaw Syrokomła

I

Stefan war schon lange Schulze,
war der beste Schulz' auf Erden,
daß ein zweiter wohl mit Mühe
könnte noch gefunden werden.
Ja, er brachte der Gemeinde
festen Kopf und wack're Seele,
daß ihr nicht in schweren Zeiten
guter Rat und Hilfe fehle
und was du wohl selten siehest
(gehört's doch zum Wunderbaren),
daß ihm Herr und Knecht und alle
liebend gleich gewogen waren.
Stefan war des Dorfes Vater,
tat stets Recht und tat's stets allen;
doch die Sorgen sind nicht Freuden,
und die Jahren eilend wallen.
Ja, der Fuß ist schwach geworden,
kalt das Blut, das flammend heiße,
und das Aug' ist halb erloschen
und der Bart von reinster Weiße.
Stefan spricht zu seinen Lieben:
„Wollt zum Rate nun befehlen,
und, da ich ein Greis geworden,
einen andern Schulzen wählen,
daß das Haupt, das alte, graue,
endlich Ruh' und Frieden schaue.“
Doch die Nachbarn eilig rufen:
„Willst du uns ins Unglück bringen?
Ei, Herr Bruder, das soll dir noch
nun und nimmermehr gelingen.
Und so lang die Hand des Herren

noch schonet dein so teures Leben,
wird das Dorf wohl keinem andern
Schulzen seine Stimme geben.“

Beide Teile bitten, drohen,
beide zu begründen wissen,
bis sie haarscharf ihm bewiesen,
daß er werde bleiben müssen.
Doch weil alte Leute sorglich
ihre wen'ge Tage zählen,
riet er ihnen sich bei Zeiten
einen Nachfolger zu wählen;
damit nicht dann Streit entstehe,
damit Unfug sie vermeiden,
damit man nicht Gott erzürne
und die Guten dran nicht leiden.
„Recht so,“ rufen alle, „Stefan
ist zwar älter, doch auch weiser,
doch wozu erst lange suchen,
alt der Stamm, doch jung die Reiser,
Stefan hat ja drei der Söhne,
wack're Söhne, allbelobet,
nun, ihr Brüder, von den dreien
eines Wahl euch hier gelobet.“
Aber welchen! — Das ist schwierig,
und es kann der Zank nicht fehlen,
diese glauben, Gregor wäre,
jene Wasil zu erwählen
und die dritten, ja die wollen
schon für Simon Stimmen zählen.
Stefan weiß, daß jeder Streit sich
an sich selbst nur pflegt zu rächen,
und beginnt mit weisen Worten
zur Versammlung nun zu sprechen:
„Sind doch bess're hier noch Männer,
die mit Rat und Tat nie fehlen,
doch es will jetzt eure Liebe
meinen Sohn zum Schulzen wählen.“

Wer das Schulzenamt will haben,
mag die Eignung erst beweisen,
nun so mögen meine Söhne
in die Fremde früher reisen.
Kralovec* soll Gregor sehen,
Wasil Krakau kennen lernen
und nach ihnen soll dann Simon
hin zu Ukraina's Fernen.
Weiß ich doch, daß Gott sie werde
überall und stets beschützen,
und wer uns das Beste heimholt,
mag das Amt nach mir besitzen.
Wenn sie endlich wiederkehren —
und ich bin dann noch am Leben —
werd' ich strenge selbst sie prüfen, —
Jahr und Tag sei Zeit gegeben.“
Und die Männer? — Männer wissen
gold'ne Worte wohl zu wahren,
und ihr liebend scharfes Auge
lehrt sie Simons Rückkehr harren.

II

Schnell war Jahr und Tag vergangen,
weiß man doch, wie Monde fliehen,
als von Krakovec mit Gregor
reichbeladene Schiffe ziehen.
Rasch versammeln sich die Nachbarn,
Meth und Bier wird ausgegeben,
Gregor schildert Wunderbares
von der Preußen herrlich Leben.
Doch vor allem taten Gregor
Preußens Trachten wohl gefallen,
wie der Hut sie kecklich kleide,

* Königsberg in Preußen

wie der Kaftan Zierd' sei Allen
„Diese Tracht, die wunderschöne,
wozu erst so lange sinnen?
Wenn wir diese Tracht uns wählten,
würden wir doch viel gewinnen.“
Und der Vater horcht bescheiden
um des Sohnes Sinn zu kennen,
still aufseufzend lispelt er dann:
„Der wird nie sich Schulze nennen.“

III

Drauf gelangt aus Krakau Wasil
heim nach wenigen nur Tagen,
und die Nachbarn horchen sorglich,
was wohl Wasil werde sagen.
„Ach, die Sprache der Krakower,
und der Reichtum an Gesängen,
die bald spielend Kinder necken,
bald wie Feuer euch versengen!
Wie so traurig sind dagegen
unsre längst veraltet Lieder,
Trauerwort und Trauerweise,
selbst das Echo Trauer wieder.
Fort den alten Sang und machen
Polenlieder wir uns eigen,
singen tanzend Krakowiaken
und ich führ' den lust'gen Reigen.“
Und der Vater horcht bescheiden
um des Sohnes Sinn zu kennen,
still aufseufzend lispelt er dann:
„Der wird nie sich Schulze nennen.“

IV

Heimgekehrt aus Ukraina,
weiß auch Simon viel zu sagen,
doch man könnte es nicht wagen
ihm Entfremdung nachzusagen.
„Gut ist's in der Ukraina,
meilenweit sehn selbst die Blinden,
und ihr könnet dort die weiten
blütenreichen Steppen finden;
doch der Wald, die Fluß, die Steppe,
und ein Blick in diese Fernen,
ja, nach diesem könntet, Brüder,
wir die Heimat schätzen lernen.
Doch wenn goldne Berge stünden
in der Ukraina drüben,
würde doch des Heimweh rufen,
zu der Heimat, zu den Lieben.
Eines nur ist's, was ich könnte
aus der Fremde noch begehren.
Das ist Weizen! — Weizen würde
unsern Dorfes Glück vermehren.
Weizen hab ich mitgenommen,
eine Handvoll davon schenken
will ich, Nachbarn, von euch jedem —
wolle Gott die Arbeit lenken.“
Und der Vater horcht bescheiden,
Freude strahlt aus seinen Blicken
und er lispelt freudetrunken:
„Simon wird das Dorf beglücken.“
Laut aufjubelnd ruft er endlich:
„Dummer Sinn kann dumm nur raten,
ja, wie könnte der uns helfen,
wer in Trachten sucht die Taten;
und wem je das Herz erfreute
fremder Sinn und fremde Lieder,
dem wär' besser, daß er ginge,
daß er nimmer kehre wieder.“

Doch wer seine Heimat liebet,
wer der Brüder Glück will mehren,
wessen Hand uns Segen spendet,
ja, nur der ist zu verehren.
Der gereist und doch bescheiden
ehret seiner Heimat Gaben —
ja, nur Simon kann des Vaters
Amt und Würde einstens haben.“
Und die Nachbarn klatschen Beifall,
jeder seinen Glückwunsch bringet:
„Heil uns, daß wir Simon haben,
daß sich Stefan neu verjünet.“

Nach dem Polnischen von J. N.

ERINNERUNGEN, srpen 1857, str. 235

DER SCHÄFER

Von Petöfi

Auf einem Langohr sitzt der Schäfer,
sein Fuß berührt die Erde;
so groß er ist, daß nur nicht größer
sein nahes Unglück werde!

Er treibt hinan und bläst ein Liedchen —
„So sing nur, Schäfer, singe,
weiß ja doch nicht, daß deine Liebste
jetzt mit dem Tode ringe.“

Es treibt den Schäfer nach dem Dörfchen,
er spornt des Esels Weiche, —
zu spät, ach! ist er angekommen,
sieht bloß des Liebchens Leiche.

Wie heftig wird sich wohl nun äußern
des Schäfers heiße Liebe?! —
Ja es erhält mit derbem Knittel
der Esel tücht'ge Hiebe.

Nach dem Magyarischen von J. N.

ERINNERUNGEN, říjen 1857, str. 313

DIE SCHWESTER ALS GIFTMISCHERIN

Es steht ein Birnbaum an dem Rhein
und unterm Birnbaum liegt ein Stein.

Und unterm Stein ein Ring von Glas,
und durch den Ring wächst grünes Gras.

Und wenn das Gras ein Mägdlein mäht,
das Mägdlein bald zur Hochzeit geht. — —

Es ritten fremde Herren hin:
„Mit uns, schön Mägdlein, solst du ziehn!“

„Ich würde ziehen, lieber Herr,
wenn nicht daheim mein Bruder wär’.“

„Dem Bruder gib durch Gift den Tod,
dann hat die Reise keine Not.“

„Ich würde tun, was ihr begehrt,
doch hat es niemand mich gelehrt.“

„Es findet wohl; wer eifrig sucht,
die gift’ge Schlang’ in Waldesschlucht;

koch sie in Milch, die frisch gemelkt,
damit das Bruderherz verwelkt.“ —

Die Schwester geht und sucht und sucht,
und findet in der Waldesschlucht.

Und kocht in Milch, die frisch gemelkt,
damit das Bruderherz verwelkt. —

Die Mittagsglock' spricht ihren Reim,
der Bruder fährt vom Walde heim.

„Es wartet deiner auf dem Tisch
zum Frühstück ein gar leck'rer Fisch.

Den Kopf hab' ich gegessen schon,
der Katz' gab ich die Floß davon.“

Und als das Frühstück abgetan,
fängt schon das Weh', das Sterben an.

„Ach, Schwester, ach, mir brennt das Hirn,
nimm schnell ein Tuch, verbind die Stirn!“

„Wenn ich den Kopf verbinden wollt',
hätt' ich für dich nicht Gift geholt!“

„Geh, Schwester, hol mir Rebensaft,
das Herz wird welk, braucht neue Kraft!“

Aus nahem Sumpf' sie Wasser bringt:
„Das hilft dir, Bruder, wenn man's trinkt!“

„Gib, Schwester, mir ein Kissen her,
das Aug' wird trüb, der Kopf wird schwer!“

Sie bringt ihm einen harten Stein:
„Gott laß dich sterben, Bruder mein!“ —

Am ersten Tag ins Grab hinab,
am zweiten geht ein Brieflein ab:

„Komm, Liebster, mit dem Morgenrot,
ich kocht' ihm Gift, er ist schon tot.“

Und als die Antwort kam zurück,
verschwand das rasch erträumte Glück.

„Ein Weib, das Brüder töten kann,
verschont es wohl den eig'nen Mann?“

Nach einer volkstümlichen Ballade von J. N.

ERINNERUNGEN 1858, str. 53

POVÍDKY

*Spravedlivá povídka. V nejmodernějším slohu vynalezená
od Antonína Barborky*

I

V devět hodin ráno

Barón Izabel odevřel oči a natáhl se. Nato se zahleděl do stropu. — My novelisté umíme odjaktěživa myšlenky lidské číst, a mohu tedy sdělit, cože si barón Izabel teď myslel.

„Zdalo se mně, že lidstvo nesmírně mne velebí. Řvalo: Ať žije přední vzdělavatel lidského ducha! — Nemůže být nic hloupějšího na světě, než je takový sen! Vzdělávat lidského ducha — copak je nám to platno! *Matérii* vzdělávat, to je to hlavní! Až nám budou veškeré síly přírodní slepě poslušny, až budou ony vše a vše dělat za nás a my nebudeme na světě dělat pranic, pak teprv budem rozhodně blaženi! — Ach!“

Zívnuł si a natáhl líně nohu přes pokrývku.

„Jenže to jde po čertech pomalu!“ myslil pohodlně dál. „Mizerné státní zřízení, to je to! Absolutism. Vraždy z ‚vyšších‘ ohledů. Sotvaže Edison učinil svůj osmistý vynález, otrávil ho. Fuj! — Však ono ale — no!“

A teď zas natáhl pravou ruku líně do výše.

Na stěně nad ložem byl upraven známý stroj „legón“ (řečník) a stříbrné jeho klávesy zářily v ranním světle. Zrovna vedle hlavy barónovy čněl ze zdi úhledný, slonovinou vykládaný mikrofón. Sotva se byla ruka barónova dotkla klávesů, vešel do pokoje sluha Josef.

Ruka barónova zůstala na klávesech ležet a z legónu zněla srozumitelná, příjemně huhňavá slova: „Lumpe, ty už jsi zase zaspal!“

„Drž hubu, osle!“ znělo to tenounkým stříbrným zvukem z mikrofónu.

Barónem to škusblo. „Zašeptals něco?“ zahuhňal legón.

„Prosím, vždyť jsem ani ústy nepohnul!“ mínil Josef

vlastním svým barytónem. — Tenkrát už panstvo dávno užívalo k veškerým rozpravám svým jen strojů legónů, toliko prostý lid mluvil ještě řečí lidskou.

„Nejspíš někdo dole na ulici,“ myslil si barón a obrátil hlavu k Josefovi. „A jsi celý rudý, od pití,“ huhňal zas legón. — Prosím již čtenáře kvůli krátkosti, aby vše si myslel, cokoli mluví barón, že mluví za něho legón.

„Drž hubu, osle,“ znělo zas zřetelně z mikrofónu.

Teď viděl barón patrně, že Josef ústy nebyl ani pohnul.

„Pročpak držíš ruku pořád v kapse? Neřekl jsem ti, že je to neslušné?“

Josef vyndal poslušně ruku z kalhotní kapsy.

„Co dělá Joco?“

„Učí papouška.“

„A čemu právě?“

„Ať žije náš milostpán!“

„Dáš mu tedy do fonografu staniól jiný a vemluvíš do staniólu: Krásné nožce naší Babety hurá! Až se tomu papoušek naučí, doneseš ho slečně Babetě prezentem.“

Slečna Babeta byla baletkou a milenkou pana baróna. Joco byl jen opicí, orangutanem, uměle vylíhnutým v státním simiáriu čili opičinci vršovickém. Rozumné to zvíře naučilo se točit klikou fonografu a tím učilo svého soudruha, papouška, mluvit. Duchaplný čtenář už dávno poznal, že pan barón Izabel je vskutku a všestranně vzdělaný pán.

II

V devět hodin patnáct minut

Josef byl pomohl svému pánu do bohatého županu, zhotoveného z azbestu. Tenkrát už dávno se nosilo šatstvo jen z neškodných látek rostlinných a nerostných, bylať věda dokázala, že látky ovčí a telecí špatně působí na mozek. Pan barón si zasedl ke stolu, uprostřed pokoje stojícímu, na němž opět se nalezaly připevněny klávesy legónu, mikrofón a sto jiných divných fónů, grafů a skopů.

Josef přinesl černou kávu, odevřel v koutě stojící železnou pokladnu a podal z ní pánovi křišťálovou láhvičku. Pan barón vyňal zátku a pustil do kávy tři purpurově se svítící kapky. „Jedna — dvě — tři,“ myslil přitom pan barón a pohlédl plaše stranou na Josefa, „kéž jich mohu pustit devět — dvanáct! Ale čert věř tomu chlapu! Kdoví není-li tajným zřízencem státním — bolestně bych to mohl odstonat.“

Duchaplný čtenář již uhodl, že kapky nebyly nic jiného než *phycoerythrin*. Dosti dlouho to bylo trvalo, než věda našla, že v skupině mořských řas, jež nazýváme Rhodophyceae — v jaké z nich species okamžitě teď nevím, také novelistovi vlastně ani nic není do specieí —, nalezající se *phycoerythrin* má ještě jiné účinky než pouhý barvivý. Že totiž může zmnohonásobit lidskou životní sílu. Ovšem má člověk bohužel tělo jen jedno, a žije-li tedy například desetkrát rychleji, než jak mu byla hloupá příroda předepsala, musí tělo být desetkrát dřív spotřebováno: život lidský trvá pak jen desetinu času, jež by byl bez *phycoerythrinu* protrval. —

Z všeobecného dějepisu víme my všichni, že státní správa, která se odjakživa do všeho nepovolně pletla, vmísila se také ihned do téhle, přece tak nevinné a prospěšné věci a určila, že žádný občan nesmí si život zkrátit víc než o polovic. Nevole byla ve vzdělaných kruzích ovšem velká, ale vláda měla moc a provedla své. Přesto byl život teď nepoměrně už veselejší než kdykoli dřív. Kdo chtěl, mohl teď dvakrát za den víc jíst, pít, tančit, milovat atd. než dřív. Děti se rodily za čtyřiapůl měsíce. Zlodějové k pěti letům odsouzení odseděli si trest za dvaapůl roku. „Rok“ se vlastně už ani neříkalo, nýbrž „dvojimo“. Arci byli v době baróna Izabela ještě mnozí starší lidé, kteří nechtěli mermomocí rozumět novému tomu řádu; zato byla celá mládež na straně pokroku. A tak se v některých rodinách stalo, že syn byl dříve kmetem než jeho otec.

Pan barón Izabel byl sice teprv čtrnáct dvojim stár, ale již pevně odhodlán zůstat starým mládencem. Proto si vydržoval dvanáct baletek. Ale nejvíce z nich miloval sličnou Babetu. Miloval ji celým ohněm šlechtné duše své. Ná-

ruživě. Nevýslovně. „Nejkrásnější vynález boží“ — ano, tak jí říkal.

Panu barónu Izabelu se zajiskřily oči, když byl vysrknul černou kávu.

„Počkej, bando zpátečnická,“ pomyslíl si. „Však my zamícháme vaším ‚státním pořádkem‘, jak tomu říkáte! Jen kdyby zde už byly zprávy, co se dle úmluvy dnes ve tři čtvrtě na tři stalo v Paříži.“

A zrak barónův netrpělivě se dotknul malé magnetické jehly, visící volně na hedvábné šňůře ze stropu. Jehla ukazovala čas místo bývalých hodin a lehkým dotýkáním se platinové plotničky, jako zlatník velké, odbíjela každé pěti minutí. Megalofón, zde jako v každé jiné slušné domácnosti pod jehlou upravený, mohl pralehýnký zvuk ten zvětšit až na sílu věžních hodin.

III

V devět hodin třicet minut

„Cigáro!“ velel barón.

Josef vyndal z ebenové krabičky cigáro a vstrčil je panu barónovi do úst. Pak poodstoupil až ku dveřím, v jejichž veřejích byla upravena elektrická baterie, sehnul se trochu, aby Hajnišovým „úhloměrem“ přesně určil směr, modravý blísek švihnul na konec cigára a pan barón zatáh. Kotouč kouře zatočil se vzduchem, jizba byla mžikem naplněna lahodnou vůní.

„Dobrý tabák, výborný,“ liboval si pan barón v myšlénkách. „S hrůzou si vzpomínám na rok loňský. Cathoramus tabaci byl obežral celý kubánský ostrov, každý okamžik prskla člověku v cigáře nějaká usmažená ponrava! — Tak — a teď trochu umění!“

„Árii Kleopatry, třetí akt — od Nilssonovy,“ velel, „ne — počkej — od Adelíny Patti — je příjemnější!“

Josef odevřel knihovnu, vyndal z ní staniólový list, zastrčil jej do fonografu na stole a spojil kliku fonografu

drátem s onou baterií elektrickou. Pak vyšel ze dveří za svým zaměstnáním.

Fonograf v tomtéž okamžiku spustil.

Kleopatra jak hada přikládá k ňadrům svým! Zoufalost vášnivé duše. Bol ukrutné lásky. Slova ohnivá jako květy granátové. Melodie hned majestátně se nesoucí, hned zas dojemně vzlykající. K tomu hlásek Adelínin! Zvonivý proud stříbra, třepetající se ve vzduchu fioritury, jako když skřivánek visí v oblacích.

Tenkráté už se divadlo navštěvovalo lepšími kruhy mnohem méně než dříve. A urozený nebo vůbec své společenské reputace dbalý člověk například dříve tak oblíbené premiéry — první provedení dramatu totiž nebo opery — vůbec nenavštěvoval. Při prvních třech čtyrech představeních byly lóže a sedadla naplněny vždy jen samým sprostým lidem, kvůli výdělku. Ti sprostáci seděli napnutě, každý s fonografem na klíně. Jak spustila ouvertura, začali po divadle všichni točit klikou. Ošklivé podívání! A pak svůj lup prodávali obchodníkům ve výrobcích uměleckých.

Najednou sebou pan barón nevrle škubnul. Prstem zastavil kliku. Pak se dotknul knoflíku na stole. Josef vešel.

„Kde kupuješ árie Pattiny?“

„U Voháňky.“

„Už máš zas ruku v kapse?“

„Drž hubu, osle,“ znělo to z mikrofonu. Josef vyndal ruku.

Pan barón zavrtěl hlavou a pohlédl stranou na Josefa.

„Voháňka beře od Birda z Londýna, špatná firma. Bird měl Adelínu najatu vždy hned po obědě. Budeš kupovat u Řebíčka.“

„Copak asi ten den jedla divina Adelína?“ pomyslí si barón a vyndal staniólový list z fonografu. Vzal ze stolu maličký zlatý drobnáč, vypadající jako drobnoučký dvouskelní lorňonek divadelní, a přiložil si jej k nosním dírkám.

„Mám dnes nějak rýmu,“ a točil šroubkem.

„Roštěnou — a s cibulí! Adelína a cibule! Fuj!“

IV

V devět hodin čtyřicet pět minut

V tomtéž okamžiku se odevřela klapka v podlaze, na podlahu vyletěl balík novin a klapka se zas zavřela. Z poštovního ředitelství dopravovaly se tehdaž veškeré zásilky podzemními pneumatickými rourami přímo do každého domu, a sice k domovníkům; domovník zas je pneumatickým tlakem dopravil hned do jednotlivých bytů.

Josef se shýbnul a chtěl balík podat pánovi.

„Nech toho,“ velel barón. Josef zase zmizel.

„Čehopak se mohu dovědít z novin!“ mínil pan barón pohrdlivě. „Dokud tu nemám své zprávy z Paříže —,“ a zrak jeho se dotknul netrpělivě zas hodinové jehly.

„Ale teď už je snad můj anděl procitlý,“ myslil zas dále, „trochu se potěším.“

Spojil telefon drátem s aparátem telegrafickým. Umělit už tenkrát zařídil, že telefon zesiloval sdělený mu zvuk tak, aby zvuk ten působil sám na klapky telegrafické. Ovšem se nemuselo do telefonu mluvit snad hlasem lidským, legón dostačil. Na druhé, spojené stanici, děl se pak proces opačný.

„Zalechtala už Jitřenka růžovým svým prstíčkem moji Babetu?“ zahrály prsty barónovy na legónu.

Chvilku bylo ticho. „Hihihi, už mne lechtá, pele mých myšlének!“ znělo to pak sladce z telefonu.

„A pochutnává si už slavičí jazejček na kafi?“

„Ba ju, piruetko!“

„Dala mně ochutnat,“ a barón spojil Daltonovým chuťopisným drátem telefon s jazykem svým.

„Málo cukru, andílku!“

„Když je mně ještě tak nanic po včerejší zábavě s tebou! Bys tak divoký!“

„Božská naivnost!“ pomyslnil si pan barón a chtěl něco žertovného říci zpět. Vtom ale dal zdola domovník telegrafické znamení, že má něco důležitého s panem barónem co mluvit.

„Co chcete?“

„Pan barón Jedibabský se ptá, nejste-li mrtev, pane baróne. Že prý vašnosti telegrafoval dnes už šestkrát — bez odpovědi.“

„Dobře!“

Pan barón teď přestavoval poněkud telefon a dráty telegrafní. Proud jeho myšlének dal se pojednou směrem jiným. „Jedibabský je baba,“ myslil si bleskorychle. „Dal se s námi do politického spiknutí a teď umírá strachy. Snad by se mne nechtěl ptát, mám-li zprávy z Paříže? Jen dost malá nepatrnost — a bystrá naše policie ví všechno!“

Stroj byl upraven. „Čeho si přeješ, bratře?“

Ticho.

„No — neslyšíš mne?“

Zase ticho. Barón stisknul knoflík.

Josef vešel s rukou v kapse. „Copak děláš pořád venku?“

„Čistím kuchyň, ale sluneční koště dnes nějak neslouží, pořád sebou škube.“

„Nejspíš zas nějaká erupce na Slunci,“ myslil si barón. „Pořád ještě nemůžeme slunečního světla užít co spolehlivé hybné síly!“ Zrak jeho padl na Josefovou schovanou ruku; lehýnký úsměv přelítl barónovu tvář. Barón vztáhl ruku na stůl a začal si hrát s jakýms strojkem malým, na němž oscilovala vodorovná jehla.

„Telegrafuju barónu Jedibabskému a nemůžem se dorozumět.“

Josef byl patrně v rozpacích.

„Prosím,“ koktal pak, „včera hrozila bouřka a tu jsem izoloval aspoň míň užívané elektrické dráty.“

„A dnes je lenoch zapomněl zas spořádat!“

„Drž hubu, osle!“ znělo z mikrofónu. Barón sledoval pozorlivě jehlu. Teď jehla stála nepohnutě.

„Co to máš v pravé kapse?“ ptal se barón náhle.

Josefem to škublo.

„Něco kovového!“

Josef ani muk. Ale udiven v mysli své nebyl, on znal ten přístroj, kterým se přítomnost kovů najisto určuje i hluboko pod zemí.

„Pojď sem!“ hřměl legón.

Josef se přiblížil. Barón mu sáhl do kapsy a vyndal z ní maličký fonografek. Zatočil klíčkou a tence znělo „Drž hubu, osle!“ Bylť sobě Josef ten strojek koupil, aby nemusil svůj mozek stále namáhat nadávkami pánovi. Když učinil několik kroků sem tam, stačil pohyb ten, aby se fonografek sám vždy natáhl znovu.

„Za deset minut opustíš mou službu!“

Josef chtěl padnout na kolena.

„Za deset minut! — A teď ještě naprav dráty!“

V

V deset hodin

Zrak barónův sklouzl na jehlu hodinovou. Zachvěl se barón rychle, zdvihl ukazováček pravé ruky až k oku a díval se takto oknem ven, vzhůru k modrému, černými body posetému nebi. V prstenu byl skryt výtečný dalekohled, firma „Biches soeures“.

Sotva se byl zadíval, začal se rozechvěním třást na celém těle. „Červená — modrá — bílá loďka — *naš* vzduchomet z Paříže!“ Srdce mu začalo tak tlouci, že nejbližší mikrofon dosti hlasitě opakoval tlukot ten a megalofón začal bouchat jako turecký buben. Barón třesoucí se rukou megalofón umlčel.

Josef vešel se zprávou, že je vše v pořádku. „Jdi!“ —

Jakmile se dvěře zavřely, chopil se barón fonotelegrafu.

„Odpusť, bratře! Stroj byl v nepořádku. Poslouchám.“

„Konečně! Již jsem se bál předně o tebe, pak ale také, že nám ujde příležitost tak vhodná, jaká je nyní.“

„Mluv honem, co vlastně je.“

„Tvá Babeta tě hanebně podvádí.“

Baróna ta slova vymrštila ze sedadla.

„Lžeš, ničemný hanebníku!“

„Vracím ti tvé urážky blbé! Nelhu. Kdybych tě co přítel nelitoval, vyzval bych tě na souboj — ostatně si můžem

o tom promluvit ještě později. Teď se jedná o to, abych ti dokázal, že nelhu. Naslouchej!“

Okamžik bylo ticho.

„Pst — Toníčku!“ znělo pak sladce.

„Hlas Babetin,“ šeptal barónův legón pro sebe.

„Poslouchám,“ odpovídal jakýs mužský hlas.

„Přijď dopoledne do mé náruče, odpůldne přijde nejspíš zas mezek barón. A teď pa! Musím se mít na pozoru, bude se chtít ještě snad se mnou bavit. Pumpnu ho dnes o tři tisíce zlatých pro tebe. Pa!“

„Zráda — černá zráda!“ zařval zoufale barónův legón.

Za okamžik věděl barón všechno. Kvůli četným podzemním železnicím, pneumatickým poštám atd. šly veškeré soukromé telegrafy vzduchem. A sice pomocí draků. Drak pustil se střechou domu A do výše například zrovna pěti set metrů a nad domem B vznášel se druhý v přísně vyměřené výši stejné; uvnitř hedvábného špagátu šel vzhůru vodič drát; zcela stejně vysokou vrstvu vzduchovou lze jak známo naprosto spolehlivě telegrafovat, proud vrstvu pronikne. Státní správa určovala, jak vysoko kde dva draky vznášet se smějí. Veškeré draky privátní musily být ale o dva metry níž než draky úřední. Jenže tenkrát bylo ještě takové zařízení drahé — dva tisíce zlatých stálo pouhé povolení. Přece se nad velkými městy, jako nad Prahou, vzduch draky hemžil. Státní příjmy se tím zvětšily nesmírně. Rakouský státní dluh například vzrostl za dvě leta o čtyřicet tři miliard.

Barón byl kvůli své zbožňované Babetě také mezi svým a jejím bytem vyvěsil draky. A zrádná Babeta svého draka užila zas k tomu, aby si zřídila spojení se svým „Toníčkem“ — přišlo to hadici té o polovic pak laciněji. Barón Jedibabský pak, bydlící poblíž „Toníčka“, pozoroval dle ledačeho, že drahý přítel jeho je podváděn. Dal si záležet, experimentoval, konečně se mu podařilo zachytit nevěrný ten proud elektrický. A prozradil vše.

Netaž se, ó čtenáři, jak bylo barónovi. Kdo miloval v životě jednu baletku a byl podveden, ví, co to je.

Barón Izabel lítal jako šípka sem tam. Barón byl muž

náruživý. Phycoerythrin náruživost tu zdvojnásoboval.

Barón se zastavil u stolku. Stisknul knoflík. Vešel Josef.

„Byls rád u mne?“

„Byl velmi rád!“

„Zůstaneš — pod výmínkou. A ještě se ti přebohatě odměním. Nahni ucho k legónu!“

Josef se shýb a přiložil ucho. Legón šeptal pianissimo, jako když drobounká muška letí: „Ty víš, že domnívají se teď, že konečně vynalezli způsob bankovek, který se nikým a pranikde padělat nemůže. Může se ale přec. Já tě tomu naučím. Za to mi při něčem pomůžeš.“

„Prosím,“ a tvář Josefova zářila.

„Zabijem člověka.“

„Copak o to,“ mínil Josef úslužně, „ale —“

„Nízká duše, nevěříš slovu kavalírovu! Tedy ti řeknu recept napřed. Izoluj všechny dráty, zaraž závorami všechny klapky, ucpi otvory všech fónů!“

Josef tak učinil. A barón vstal, přikročil až k němu a začal mu šeptat něco do ucha vlastní, přirozenou svou řečí — mluvil tak snad poprvé zas od lét útlého svého mládí!

VI

V deset hodin patnáct minut

„Odevři zas všechny stroje!“

Josef pospíchal od stroje ke stroji. Sořva ale že uvolnil klapce pneumatické roury, odevřela se klapka ta a na podlahu vylítla nevelká plechová krabička.

„Nech ležet!“

Barón se na krabičku zadíval. Musila, najisto musila být naplněna zprávami, které přišly po vzduchometu pařížském. *Teď* ho ty zprávy nevábily. Kdyby byl věděl —! Ale osud bývá také někdy milostiv a tentokráte nepřipustil, aby šlechtná duše barónova byla rozervána bolestí ještě novou.

Spiknutí se nebylo zdařilo! Opakujem zde ze všeobecné-

ho dějepisu zprávu o tom. Zcela krátkou, ač bychom si mohli dovolit citátu delšího. Jiní romanopisci vypíšu z dějepisu hned půl svazku.

Společnost stejně smýšlejících, pokrokumilovných občanů všech států se byla spikla, že zvrátí v Evropě tehdejší pořádek státní. Vůdcem jich byl mladistvý Carolo Garibaldi, syn Menottiho, vnuk Giuseppe Garibaldiho. Hlavní věcí bylo: dobýti Paříže. Ve dne to mělo obtíže své. Užít snad cesty vzduchové? Tehdejší vzduchomety byly ještě jen velikosti omnibusů; také byl vzduch státní správou velice střežen. Nezbyvalo než užít noci. Ale i to bylo spojeno s nebezpečím, neboť stanice elektrické, zřízené jako někdejší stanice železničné, osvětlovaly skoro všude kraj jakoby světlem denním. Jedině směrem Belleville-Pantin, pokud spiklenci věděli, nebylo ještě zavedeno osvětlení to. Sešli se tedy určité noci v Pantinu. Ale téže noci, ve dvě hodiny, otevřena v Belleville poprvé stanice světelná. Houf zpozorován, povyk učiněn, a než spiklenci se dostali do Parc des Buttes Chaumont, byli parními samoseky rozsekáni na haše. —

Barón se vyrušil z vířivých myšlének. Přikročil k fonotelegrafu.

„Domovníku, spojte domovský náš drát s drátem státním!“

„Stalo se,“ zněla odpověď.

„Slavné řiditelstvo telegrafní! Prosím, aby byl drát státní mně propůjčen k odeslání zprávy do Londýna! Barón Izabel.“

„Povoleno,“ znělo po chvíli.

„Londýn, Mr. Pignort, Bunchlestreet,“ telegrafoval zas barón. „Prosím za okamžité zaslání jednoho kapesního torpéda. Barón Izabel. Praha.“

„Včera jsme vypravili,“ zněla pak odpověď, „zásilku kapesních torpéd pražské firmě Křížkovský poštou pneumatickou. Račte si tam posloužit. S úctou Pignort.“

„Domovníku, telegrafujte kolegovi svému v domě firmy Křížkovského, aby mně okamžitě poslali kapesní jedno torpédo.“

Nastalo zase ticho. Pak se pneumatická klapka v podlaze odevřela, a na podlaze leželo malé, hezounké torpédko, platinovou pláští obalené.

„Střelný stolek přines!“

Josef zašel do vedlejšího pokoje a přinesl trojnohý stolek as oné konstrukce, jaké se za dávnějších dob v rakouské armádě užívalo na odstřelování kongrévských raket.

Barón přistavil stolek sám k odevřenému oknu. Zkoumal nivelační váhu. Položil pak torpédko na určitou prohlubninu.

„Postav se k matematickému ukazovači!“ Josef se postavil ku stěně, na níž visela tabule kovová, pokrytá sterými čísly.

„Výška našeho bytu nad mořem? Přesně?“

„192,216.“

„Vzdálenost bytu Babetina ve vzdušní čáře?“

„312,52 metru.“

„Dálší elevace k ní?“

„12 0001.“

„Výška bytu nad zemí?“

„5,21.“

„Odklon dle růže?“

„Severoseverozápad 2,5632.“

„Vzdálenost jejího fonotelegrafu od okna?“

„1,2345.“

„Podej sem drát.“ Barón byl při Josefových údajích stále točil šroubky. Teď spojil drát baterie se stolkem. Odstoupil od stolku a přikročil k fonotelegrafu svému.

„Babeto — drahá moje Babeto!“

„Přeješ si, cukrlátko?“

„Poslyš dobře. Přilož hlavičku zrovna k stroji, ano?“

„To víš!“

„Pal!“ velel barón.

Elektrina zapraskala. Torpédo vylítlo oknem, stočilo se k výši nad dům zpět jako bumerang, bralo se krásnou křivkou trochu vlevo a zmizelo v dáli.

Okamžik nato zaznělo to z fonotelegrafu jako třesk a záupění.

Barón vzal k ruce Daltonův chuťopisný drát. Jeden konec položil na telefon, druhý na svůj jazyk.

„Rozeznávám krev a mozek!“ pravil spokojeně.

VII

V deset hodin třicet minut

Pan policejní rada Zimmerhanzl chodil po svém byrů — číslo 71, Veřejná bezpečnost. Fonotelegraf zazvonil.

Pan rada přistoupil. „Co je?“

„Domovník z čísla 3112 oznamuje vraždu.“

„Dobře.“ A pan rada telegrafoval do vedlejšího pokoje: „Adjunkt Virchow, soudní lékař, soudní lučebník, soudní matematik okamžitě vsednou do vzduchometu a odeberou se do čísla 3112. Vražda.“

Pan rada vzal do ruky noviny a zabral se do zábavné jich části. Skvěla se tam právě nejnovější povídka oblíbeného Antonína Barborky.

Dlouho nečetl. Zvonek upoutal zas jeho pozornost.

Sdělení bylo následovní: „Vražda. Kapesním torpédem. Matematická formule dokazuje: Dlouhá třída, padesátý šestý metr, 5,36 nad zemí.“

„Ihned doletět tam, sebrat vraha, dodat soudu.“

Pak nahlídl do tabely. „Aha — číslo 6214, první patro,“ bručel pro sebe a ukazováčkem pravé ruky jel po tabele vpravo. „Barón Izabel. Dobře!“

A četl povídku Barborkovu dál.

VIII

V deset hodin čtyřicet pět minut

U soudu byla právě „huheň“, čas soudního každodenního řízení. Znalý čtenář uhodne sám, že řízení nazývalo se „huhní“ kvůli zvuku legónů, vesměs při tom užívaných.

Barón předveden i s Josefem. Huheň trvala s barónem jen krátce, sotva jedenapůl minuty. Josef sice chtěl začít lhát, považovalť se vzorný ten služebník svého pána za jediného svědka, ale sám barón se jeho snaze jen pousmál. Copak mohou všechna svědectví proti matematickému důkazu!

Soudní dvůr se odebral ku poradě.

Barón seděl a čekal klidně. Očekával výrok smrti. Smrt byla mu teď lhostejna.

Soudní dvůr se vrátil.

„Ve jmenu zákona! Barón Izabel spáchav vraždu odsuzuje se vzhledem k přitěžujícím okolnostem, předně že zabil baletku Babetu, která byla ku potěše tolika lidem, a za druhé že k tomu zneužil samé i vznešené vědy, — k do-smrtnému životu. Má jej strávit v Kartouzích a trest jeho se zostřuje všemi možnými životními příjmenostmi v ústavě tom zavedenými.“

Barón se zachvěl. „Milost — raděj smrt — smrt!“

„I nic smrt!“ řekl president, „to by moh každý chtít!“

Barón vzpřímil hrdě hlavu.

„Prohlédněte ho dobře. Jed, phycoerythrin — vždyť víte!“

O tři minuty později zasedal barón mezi dva četníky do vagónu podzemní pneumatické železnice spojující pražskou soudní budovu s trestnicí kartouzskou.

Choval se aristokraticky chladně.

IX

V jedenáct hodin

Barón vystoupil v budově kartouzské.

Ústavní lékař už čekal na dnešní dodávku a kázal ihned, aby baróna svlékli donaha.

Lékař, malý tlustý blondýn s brejlemi, oklepával baróna po celém těle. Pak si mlasknul: „Pěkné tělo, zdravé!“

Barón se pohrdlivě usmál.

Lékař teď diktoval písaři: „Pěkný velký pokoj s východním světlem. Po osmé ráno trestanec vstane. Procházka po zahradě, v případě nepříznivého počasí, a v zimě tedy, v zahradě zimní. V devět hodin malá snídaně: čaj, měkká vajíčka, kousek šunky. Půl hodiny odpočinek. Pak zdravé nějaké zaměstnání — určí se zítra dle talentu. Ve dvanáct hodin snídaně druhá: karbonáda, půl láhve Bordeaux nebo Rauenthaler. Nato — jezdíte, pane baróne?“

Barón jen kývnul hlavou.

„Tedy projížďka na koni. Pak volná zábava: lektura, kulečnick. V pět hodin oběd: silná polívka, bifštek s garniturou, kuře, moučník, litr pšenišského —“

Barón zaúpěl.

„Pak hodinu odpočinek. Nato návštěva divadla — máme výtečnou operu, pane baróne, a superbní činohru! — nebo koncertu. Poté hodinka volné zábavy s čajem. Kdyby trestanec snad se zdráhal jíst, dá se do komory s výtravným plynem. A poté do komory párové — nasytíme ho delikátní parou! Ostatně doufám, bude pan barón papat ochotně sám. Jen až ochutná náš bifšteček — pečeme jej elektřinou, kterou zde pumpujem ze vzduchu a mračen nad námi, — elektřina nám vaří, topí, svítí, žene všechny stroje — bifšteček se zrovna rozplývá na jazyku! A tak, pane baróne, budete nám sto let živ!“ dodal lékař se škodolibostí ďábelskou.

Teď teprv sklesl barón zničen k zemi.

X

O půl roku později

stála v Národních listech, ročníku zrovna třicátém, následující Denní zpráva:

„— *Nepodařený útěk*. Dnes v noci pokusil se v Kartouzích trestanec barón Izabel o útěk. Posud neznámým způsobem bylo se mu podařilo, že sobě opatřil vzduchomet. Avšak jakmile se povznesl do vzduchu, byl zachycen velkým

strážným magnetem, o kterémž zařízení trestanec nejspíše nevěděl. Má se za to, že jeho pomocníkem byl jakýs kavalír ubytovaný v jičínském hotelu Vzhůru do Měsíce. Týž kavalír byl se tam podepsal jen jmenem Josef, činil dojem báječně bohatého muže a zmizel tétěž dnešní noci. Nařízené matematické vyšetřování podá nám do zítřka světla.“

HUMORISTICKÉ LISTY 1878, č. 46, str. 371; č. 47, str. 378—379; č. 48, str. 386;
č. 49, str. 395

JULIUS A DAVID

Spravedlivá židovská povídka, kterouž rodičům i dětem pro příklad sepsal Antonín Barborka

„Dobrotivá služba otci učiněná
nepřijde v zapomenutí.“ — Sir. 3,15

Kapitola 1.

1. Slyšte, nebesa, které věci mluvím, slyš, země, slova z úst mých.

2. Tehdáž žil v Praze v Pinkasově ulici David, obchodník s peřím, jenž měl plod ze ženy své, Julia, jemuž se čítalo na šestnácte let; ženu pak byl dávno již pochoval na novém hřbitově židovském, jenž leží cestou do Volšan a jest nad hospodou Vyšinkou, kde v neděli bývá muzika.

3. A byl David těla neúhledného a malého a téměř špinavého a plod jeho Julius byl plodem jeho; kterýžto pilen byl moudrosti v druhém roku akademie obchodní, nebo lepší jest moudrost než všechny věci nejdražší.

4. Tehdáž se událo, že byly právě zkoušky pololetní, a když Julius v pět hodin odpoledne kráčel ku střeše bytu svého, byl duch jeho v mračně a ústa jeho šepotala: Pošlapal mne člověk, celý den boj veda sužoval mne; šlapali po mně nepřátelé moji celý den, nebo jest mnoho válčících proti mně; celý den slova má v ošklivosti měli, proti mně jsou všechna myšlení jejich k zlému.

5. Julius byl sobě zkouškou vyzískal známku z počtů tuze špatnou a hanebnou před tváří lidskou.

6. I řekl mu David: Jakže jsi pochodil?

7. A natáhl Julius jazyk svůj jako lučiště: Jsem tvůj poklad, výborně; obejmi mne!

8. Nebo nezarmoutil jest Tobiáš starého otce svého, aniž Sém a Jafet opilého Noema, aniž Julius Davida, jenž jej byl zplodil; nebo zlořečený, který otci svému činí zármutek.

Kapitola 2.

1. Věděl pak Julius, že otec dbá kázně a není dalek hole; dbal otec moudrosti, kteráž praví: Kdo miluje syna svého, často jej trestá; shýbej šíji jeho z mládí a bij boky jeho.

2. I pravil k sobě Julius: Nepůjde-li otec ku branám školy, aby promluvil se staršími školy, stává se nevědomým, a naplnil duši svou jakoby medem pochvalou synovou? Zajisté půjde.

3. Kdybych ale získal času do čtyř neděl, učiním reparaturu a odvrátím zarmocení od hlavy otce.

4. I vybral se cestou a šel sám ku branám školy a hledal muže Vencla, jenž tu byl školníkem.

5. A vyhledav jej pravil k němu: Byl jsem mezi lidmi a slyšel jsem. Přijde sem muž vzezření židovského, malý a protivný, dle čehož jej pozná člověk; muž ten protivný vypoví, že přišel, aby mluvil s ředitelem školy.

6. Vencl, toho muže k řiditeli nepustíš, rozumíme; nebo duše jeho je naplněna žebrotou.

7. A odušil Vencl: Přijde-li muž podruhé a potřetí a slova jeho budou neodbytna, zdaliž mu odpovím?

8. I vzal Julius peníz, jenž je zlatka: Viz peníz ten a ruku svou, a dej muži vyhazov.

Kapitola 3.

1. Tehdáž se stalo, jakož jest tuto psáno.

2. Vyšel David ku branám školy, a řekl: Zdaliž je ten, kteréhož hledám?

3. Měl ale muž zástěru a koště a prál: Není dnešního dne.

4. A když odešlo dnů, co jich do týdnu, vyšel dobrý otec znovu.

5. A přijal ho muž slovem pustým: Zdaliž jsi při rozumu? Není ho ještě dnes.

6. Vrátiv se, řekl: Není ho, synu.

7. I odvětil syn: Není.

8. Necítil ale dobrý syn proto protivnosti a ošklivosti k otci, neboť káže Bůh Hospodin: Pomáhej otci svému v starosti, a schází-li mu na rozumu, snášej ho a nepohrdej jím v mocnosti své.

9. A když znovu odešlo dnů, co jich do týdnu, vyšel dobrý otec poznovu.

10. A udeřil jest jej muž do zad rukou svou, i obuřil jej po těle koštětem, takže seběhnul se obecný lid, aby plakal nad ním, omdlelým.

11. Donesem ho v obecné truhle na komisariát, volal lid, a vyšleme posla, aby dal zprávu.

12. Nestyděl se ale Julius za otce svého v pohanění, jakož se nestyděl Josef za Jakuba v chudobě: uslyšev vzal drožku, jel vstříc otci svému na též místo, a uzřev ho, padl na šíji jeho, a mezi objímáním plakal.

Kapitola 4.

1. Nedal ale Bůh zahynouti sluhovi svému, a držel jej na loži jen do dne devátého; polehčil mu a učinil, že byl zdrav.

2. A usoudil také, že reparatura Juliova dopadla dobře.

3. I přišel Julius a prál: Ejhle vysvědčení moje!

4. Po bouři učiněno utišení, a po pláči a kvílení radost.

5. Vzkřiknuv zplakal David radostí: Dík Tobě, Hospodine, že jsi syna mého učinil jako Šalomouna a jako Samuela.

6. A nezdržel se slz ani syn dobrý a modlil se řka: Odvrátil jsem od otce svého zármutek a naplnil srdce jeho rozkoší.

HUMORISTICKÉ LISTY 1879, č. 1, str. 3

Spravedlivě poetická povídka od Antonína Barborky

I

Den jako rubín. Vlastně jako dýmant rubínem prorostlý. Ale snad ještě spíš jako opál, skvoucí se, bajuplně barevný. Den překrásný.

Slunce plálo jako náruživý bůh. Obloha jasná, chvějná. Vzduch samé rozdrobené zlato a stříbro. A země tichá a klidná jako mezi květinami dřímající děcko.

Na chlumku lesík, jako umělá koruna chlumku. Větve lesu jako drahá tkanina, půda lesu žíhaná světlem a stínem, zde jako zebra, onde jako tygr. Podél lesa, po chlumku, vine se žlutopěská stezka jako čelenka zdobná.

Nad stezkou, zrovna u lesa, sedí velebný stařec. Neví se, sedí-li na kameně nebo na zemi, ale nejspíš že na kameně. Prosté je roucho jeho — šedý plášť, na znamení, že mu již zima leto všechno jedno, placatá čepice, hůl samý suk.

Vysoké čelo velebného starce proryto hlubokými rýhami — co as je myšlének velkých, zralých skryto jakoby v pokladně pod tím čelem vysokým! Obočí prošedlé je husté a ještě nyní mužně vzpurné. Vous dlouhý, šedý jako bok ledovce někdy v srpnu. Pleť neurčitá jako výroky Pýthie.

Oko jeho, dumné, myslivé, hledí v širý kraj. Ale na nic určitého, jen tak vůbec někam. Po chvilkách vyzdvihují se mohutně klenutá prsa jeho a poodevřenými, ametystově zbarvenými rty plyne vzdech. Co as burácí vnitřem velebného starce?

Pohlížíme do vnitřa toho zrakem duševně zkumným. Vidíme, že tam burácí — touha. Není nic bolnějšího, než když starcem lomcuje touha!

Také tento velebný stařec býval mlád. A šťasten, velice šťasten. Míval přátele, dobré, upřímné přátele, pravé drahokamy, a v lesklém kruhu výborných těch mužů byl trávil

nejkrásnější leta života svého. Tenkrát byl šťasten. Tenkrát věděl, že žije.

Nyní je sám. On cítí samotu svou — dnes víc, palčivěji než jindy. Myšlenky na něho dorážejí. Plyne minuta — druhá — třetí — myšlenky na něho dorážejí pořád víc. V duši vyrostla jako palma náhle touha býti v životě ještě jednou šťastným, zcela šťastným.

Je to možno, aby byl velebný ten stařec ještě jednou zcela šťastným? —

Okem jeho šlehnul blesk, tělo se mocně zachvělo, ústa šeptla: „Budu!“ — — — — —

Po stezce, po chlumku vzhůru kráčí pomalu žena.

Ta žena je hokyně.

Kráčí pořád výš, pořád blíž velebnému starci.

Teď došla již zcela blízko.

Velebný stařec vstal, zabil ženu a vzal jí 1 zl 66 kr.

II

Bylo přelíčení.

V krásném sále gotickém, jehož jemná oblouková žebra svědčila o dávném umění, zasedal soud.

Velebný stařec seděl na lavici obžalovaných.

Předseda soudu, muž ctihodný, pravil hlasem přívětivým: „Vy jste, muži, strávil sedmecítma let života svého napořád jen v kriminále.“

Velebný stařec se hrdě vzpřímil. Okem jeho šlehnul blesk mužné pýchy, ruka jeho pohladila si zdobný vous, hlas jeho zněl jako zvonivé stříbro — byloť něco nevýslovně sympatického ve hlase tom.

„Ano, slavný soude, sedmecítma let! Nejkrásnější dobu svého života! Ach — tam jsem byl šťasten! Tam jsem byl v kruhu stejně smýšlejících, statečných mužů — s pýchou mohu říci: výborní mužové ti stali se mými přáteli. Druh jsme rozuměli druhu, oko se stápeklo v oko, upřímná ruka tiskla ruku družnou a cítila v ní záchvěv cituplný. Tam — tam byla nejkrásnější doba mého života.“

„Řekněte nám, muži,“ pronesl se zase předseda a na je-

ho hlase bylo lze poznat, že zápasí s hlubokým pohnutím, „proč jste zabil Majdalénu hokynářku?“

Postava starcova rostla. „Proč! — Víte, pánové, co je předtucha? Tato bájuplná zvěst z jiného světa? Předtucha chmurná děla mi, že nepřežiju příštího jara. Chtěl jsem být tedy ještě jednou šťasten — ještě jednou zavítat, běh svého života skončit tam, kde jsem býval mlád.“

Státní návladní odvrátil se náhle k oknu. Soudcové hlasitě se zajikli.

Pomlčka. Ticho, že by bystrý sluch byl rozeznal různé tikání kapesních hodinek.

Pak slavný soud povstal.

„Jste odsouzen k žaláři doživotnímu,“ pronesl se předseda hlasem slavným a mocně prochvělým.

Zář nevýslovné blaženosti ojasnila velebnou tvář starcovu.

Soudcové obrátili se k sobě a tiskli si pohnutě ruce.

Vysokým gotickým oknem usmívalo se zlaté slunce na skupení šťastných lidí.

„Ó, JAK ŠPATNÍ LIDÉ JSOU NA SVĚTĚ!“

Spravedlivá ouřednicko-řeznická povídka

od Antonína Barborky

„Pst, pst! Pane Barborko!“

Ohlídnu se — pan čtvrtní! Ctím pana čtvrtního. Miluju ho. Neboť se mně může každý okamžik stát, že si koupím psa, a on pak může podat referát, že nemám psa pro luxus, nýbrž pro užitek, například kvůli dobrému mlíku, o němž je ve velkých městech bez vlastního dojného dobytka nouze. — „Ráčíte?“

„Vy přec píšete do Humorů?“ (Nadzdvihl klobouk.)

„Ano, já píšu do Humorů.“ (Nadzdvihl jsem také klobouk.)

„Prosím vás, dejte tam našeho řezníka, toho z rohu!“

„I s největší radostí — hm, pročpak bych tam nedal řezníka — al...“

„Hned vám to všechno povím. Tak jsem vám ho přistih na pašovaném mase! ‚Nic platno — pranic platno, teď vás udám,‘ povídám. — ‚Nač to?‘ povídá on. ‚Neřekněte nic a já vám za to pošlu v neděli k obědu svíčkovou.‘ Víte, mám na starosti sedm krků; neodpověděl jsem tedy vlastně nic. Řezník dodal: ‚Ale v neděli je po celé dopoledne moc co dělat, i nebudu vám ji moci poslat až někdy k polednímu.‘ — ‚To je jedno,‘ řekla pak doma moje žena, ‚upečena je brzy.‘ A on...“

„Neposlal vám nic,“ pravím honem na základě svého bystrozraku, který obdivuhodným způsobem proniká vše hned až na dno, „a vy ho teď nemůžete ani udat: vyšlo by najevo, že podma...“

„Hoho — oho! I poslal mi k obědu svíčkovou zcela správně! A já teď chci, abyste ji dal i s řezníkem do Humorů.“ (Nadzdvihl klobouk.)

„Koho? Tu svíčkovou?“

„Ano. Já si ji dal fotografovát.“

Pan čtvrtník vyňal tobolku. Vypadala věrně takhle.*

— — — — —
„Byla od Svatého Mikuláše vlevo a vyřizovala, že mně
ji řezník posílá k obědu.“

HUMORISTICKÉ LISTY 1879, č. 9, str. 67—68

* V časopisu je obrázek svíčkové báby. Pozn. editora.

PŘEKLADY

První část

První kapitola

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Z KALMUCKÝCH POHÁDEK
SIDDHI-KÜROVÝCH*)

Sděluje J. N.

Hlava první

*Jak se vedlo synu bohatcovu **)*

Před dávnými časy byli jednou v jisté velké říši syn bohatcův, syn lékařův, syn malířův, syn počtářův, syn řezbářův a kovářův syn, a všech šest se sebralo, opatřivších se stravou na cestu, od svých rodičů někam do cizí země. Když byli došli místa, na kterém se ústí vícero řek spojovalo, vsadili tu každý pro sebe strom života, a že každý, aby sobě výživu hledal, odtud po jedné řece vzhůru se ubíral, určili toto místo co cíl, na kterémž se kdysi zase sejdou. „Kdyby,“ tak práli, „některý z nás se nevrátil, jeho strom života zvadnul neb kdyby se cos podobného stalo, vyhledáme ho na cestě té, kterou se ubíral.“ Po těch slovích se rozešli.

Když tedy syn bohatcův proti jednomu proudu tomu kráčel, našel u pramenů jeho, tam kde les a lučina se stýkaly, malou chatrč i přistoupil ku dveřům. Zde žil starý muž se starou ženou svou. Oba se tázali: „Mládenče, odkud jsi přišel, kam hodláš?“ Jinoch odpověděl: „Přišel jsem z dálky; jsem zde, abych výživu svou hledal.“ Oba staří práli: „Nuže, toť jest velmi dobré, že jsi přišel; máme tuze půvabnou, čarokrásnou dceru ušlechtilé postavy a příjemné bytosti, vezmi si ji a staň se synem naším.“ Při těchto slovech dcera vyšla, a sotvaže ji jinoch byl zočil, pomyslíl sobě: „Opustivšímu matku i otce podařil se mně příchod sem; jestiž tato věru mnohem čarovnější a půvabnější než

*) Dle Jülgova spisu Die Märchen des Siddi-kürs. Kalmuckischer Text mit deutscher Übersetzung und einem kalmuckisch-deutschen Wörterbuch. Vydáno v Lipsku, tištěno ve Vídni. První to kalmucký tisk v Evropě.

**) Srovnej slovanskou pohádku O čtyřech bratřích.

dcerky bohův; vezmu si ji a usadím se zde.“ Děvče ale pravilo: „Že jsi přišel, mládenče, je velmi dobré.“ A když se byli ještě ledacos vyptávali a sobě odpovídali, ubytovali se v domě a žili v lásce a rozkoši.

V oné krajině panoval mocný chán. Jeho služebnictvo bylo se jednou za jara vybralo k vodě, aby se pobavilo hrou. Tu našli rozdílnými drahokamy posázený prsten po vodě plynoucí (byl naležel choti bohatého, u pramenů řeky té bydlícího jinocha), vylovili jej a přinesli, neboť byl tuze krásný, chánovi. Chán, obdivuje se mu, děl ku svým služebníkům: „U pramenů řeky té bydlí zajisté žena, která tento prsten nosila; přiveďte mně ji.“ S tím rozkazem vyslal služebníky. Tito se tam odebrali, a když byli ženu spatřili, pravili plni obdivu k sobě: „Tato žena je skutečně velmi krásna, tak, že se pohledu na ni ani nenasytíš.“ K ženě ale pravili: „Tebe chán k sobě povolává.“ A tak ji vzali s sebou i s bohatým jinochem a dodali je chánovi. Chán pravil spatřiv ji: „Tato je vpravdě dcerou nebes; ostatní ženy mé rovnají se vedle ní jen čubám.“ Tak pravil a přisoudil ženě té rozhodnou přednost. Avšak tato myslila v srdci svém vždy a jedině na bohatého jinocha; jenže byla právě v moci chánově. Chán to pozoruje prál ku svým služebníkům: „Odklidte mně bohatého jinocha.“ Služebníci jednali dle jeho rozkazu, přivábili jinocha k nějaké hře, vyhledali místo na břehu řeky, zahrabali ho tu, pokryli mocnou skalou a usmrtili ho způsobem tím.

Když pak v určený čas druhové jeho ze všech stran na místě, na kterémž co společný cíl určení stromové života stáli, se byli sešli, neobjevil se bohatý jinoch. Zároveň spatřili jeho strom života zvadlý. Tu nemohli se ukonejšit v srdci svém a hledali ho po řece, po které byl se ubíral, nenalezli ho ale. An syn počtářův počítaje přihlížel, našel, že syn boháčův tam a tam mrtev leží, pokryt velikou skalou. Ač hledající skálu našli, nestačila jim přece síla na ni. Že nevěděli pomoci, vzal kovářův syn kladivo, rozbil skálu, a když byli kopali, objevili mrtvolu. Syn lékařův namíchal mu lék proti smrti, a když mu jej byl do úst vlil, uzdravil se tento beze vší pohromy.

Zpytujíce a mluvíce ptali se ho ze všech stran: „Následkem jaké okolnosti byl jsi umřel?“ A když byl posavadní své příhody obšírně dovyprávěl, pravili jeho druhové: „Je-li žena tak vábiva, musí být skutečně čarokrásna. Avšak nyní, jakým as prostředkem odejmem ji chánovi?“ Tak mluvili mezi sebou. A tu zhotovil syn řezbářův ze dřeva garudu: když, vstoupiv do jeho nitra, nahoru uhodíš, vystupuje do výše; když dolů uhodíš, jde dolů; když do strany udeříš, obrátí se stranou; takového kouzelného ptáka zhotovil. Malířův syn ale potřel ho rozmanitými barvami a dal mu takto velmi krásný zevnějšek. Bohatý jinoch vstoupil do něho a vyšinuv se do výše odletěl. Nad knížecím sídlem stanul v letu i obléтал jej. Když chán s družinou svou ho byli spatřili, práli v obdivu k sobě: „Takového ptáka jsme předtím neviděli, aniž jsme o něm slyšeli.“ A kněžně to sděluje děl k ní chán: „Vystoupni do hořejšího patra paláce a podej ptáku rozdíl ná jídla.“

Choť šla s jídly na palác, a mezitímco tam dlela, pták tam se snesl. U dveří dřevěného garudy oba se sešli. Srdečně se radujíc děla žena: „S tebou se sejít nebylo by mne ani napadlo, a přece se to setkání přihodilo. Jakým způsobem dokázal jsi tohoto ptáka v havě klamném?“ Když byl jinoch obšírně příběh sdělil, pravil takto: „Nyní žiješ ovšem co choť chánova; avšak chcem-li *oba* spojití se co muž a žena v lásce, vstup sem do tohoto dřevěného garudy; že odletíme vzduchem, nezhrozí nás žádná zvláštní nehoda.“ I odvětila žena: „Také já se těším spojena s tebou; mezi choti, s nimiž jsem posud byla spojena, jsi ty mně nejmilejší!“ Po těchto slovech vstoupila do dřevěného garudy a odletěli v oblacích. Když chán s družinou svou to zpozoroval, pravil: „Ach, v odměnu za to, že jsem, aby půvabnému tomuto ptáku jídla podala, ženu vyslal, odnesl nyní choť mou do oblak.“ Tak pravil a mrštiv sebou o zem i sem a tam se povaluje poddal se žalu.

Nyní udeřil bohatý jinoch na péro dřevěného garudy směrem dolů a spustil se poblíž druhů svých. Nejdřív vystoupil sám. Druhové pravili: „Je tvá záležitost spravena?“ „Moje záležitost,“ odvětil, „je zcela dobře spravena,“

a zároveň nechal choť svou vystoupiti. Při pohledu na ni rozohnili se tito jeho druhové, ana tak přepůvabně krásna byla, mocnou žádostí v srdci svém. Tu pravil bohatý jinoch: „Vy, moji druhové, přispěli jste mně pomocí; abych já, mrtvý, zase oživil a této zde choťi své opět nabyl, vymyslili jste prostředek; nyní chci se vám odměniti, jen mne o ni nepřipravte.“

Avšak proti tomu vyvstal počtářův syn a pravil: „Že se nevědělo, jsi-li vůbec ještě živ, dobytá jest choť teprv na základě počtu mého, choť dej tedy mně.“

Avšak proti tomu vyvstal syn kovářův a uvedl: „Byťs to byl i vypočetl, kdož by ho byl zpod mocné skály vytáhl? Tím, že skálu roztrřístiv jsem tě vytáhl, nabyls zas choťi své; choť jest má!“

Proti tomu vyvstal syn lékařův tvrdě: „Když jsi i roztrřístiv skálu mrtvého vytáhl, jakž by byla tato mrtvola mohla pro ženu dojíti? Tím, že jsem mrtvého lékem vzkřísil, za příčinou tou obdržels ji zas. Choť vezmu si já.“

Řezbářův syn prál: „Vzkřísils ho sice; avšak bez dřevěného garudy jakž byste byli dobyli zde té choťi? Válečně chána napadnout nemůžem. Že do nitra paláce ani človíčka nepouštějí, bylo nemožno ženu vybrati. Mým dřevěným garudou byla dobytá. Je to moje choť.“

Naproti tomu uvedl malířův syn: „Tvému ze zaschlého dřeva zhotovenému garudovi jídel podati nebyla by chánka vyšla. Jen tím, že natřením mých rozličných barev dostal půvabný zevnějšek, dobytá jest choť. Já ji mám dostati.“

Tak se hádali sem a tam a nemohli se shodnouti.

„Nuže,“ pravili, „je-li tomu tak, vezmem sobě ji všichni,“ a volajíce „Řež, řež“ i sekajíce nožem kusy z ní, usmrtili tímto způsobem ženu.

Hlava pátá:

Události Slunozářovy a mladšího jeho bratra

Před dávnými časy panoval v jisté velmi kvetoucí říši chán jmenem Kun-suang (tibetánsky: vše ozařující). Ten byl sobě choť vzal a z té měl syna jmenem Slunozář. Když tato choť umřela, vzal sobě chán jinou a z té měl syna jmenem Lunozář. Kdysi sobě chánka myslila: „Pokud starší syn Slunozář žije, neobdrží můj mladší syn říše. Nyní chci nějakým prostředkem Slunozáře odstraniti a tím vlastnímu synu k vládě pomoci.“

V tom úmyslu předstírala později jednou chorobu. Hlasitě bědovala, povalovala se na loži a probděla noci. Tak ležela. Když chán to viděl, pravil: „Ty milá postavy vábivé, jaká choroba tě přistihla?“ Na to odvětila chánka: „Když jsem ještě u svých příbuzných dlela, leckdy již tato choroba se dostavila. Avšak nynější stav nemůže se s dřívějším srovnat, choroba stala se nesnesitelně krutou, zcela jinou. Jeden je sice prostředek, avšak těžko provéstí jej; takž mně nezbývá, leč abych umřela.“ Na ta slova pravil chán: „Jaký to prostředek? Umřeš-li, je právě tak, jak by se mi srdce probodlo; i kdyby o trůn se jednalo, nechal bych jej; čeho je potřebí? Rci.“ Na to odvětila chánka:

„Kdybych mohla požití srdce některého z dvou synů svých, lhostejno kterého to, smažené na oleji, došla bych poklidu. Avšak tobě, ó cháne, těžko obětovati Slunozáře, a že Lunozář, abych upřímně mluvila, vyšel z vlastního lůna mého, neprojde srdce jeho hrdlem mým. Protož není teď jiného konce mimo smrt.“ Tak mluvila. Chán nemohl ni řečí, ni choroby choti své snéstí a odvětil: „Lítuji sice ne-smírně syna svého, můj soucit je nekonečný; je-li ale tvůj úmor jist, odevzdám Slunozáře zítra katům.“ Takový slib učinil.

To byl Lunozář tajně vyslechl, běžel k Slunozáři a vypravoval mu plačky, co otec a matka byli spolu mluvili. „Že tebe, můj drahý,“ pokračoval pak, „zítra utratí, jest jisto; jakáž tu pomoc?“ Na ta slova odvětil bratr starší: „Je-li tomu tak, zůstaň ty v cti a vážnosti k rodičům svým,

sám zde zdráv a šťasten; mně však nadešel čas útěku.“ Lunozář ale v srdci svém se rmoutě pravil: „Nejsi-li ty zde, bratře můj, nemohu zde také zůstat; následuju, kamkoli půjdeš.“ Takž pravil tento a onen svolil. Že ale již následujícího dne poprava býti měla a oba se báli, že jiní za noci o tom zvěděvše chauce by to zradili, vyprosili sobě od kněze oběti přijímajícího pečiva plný pytel a s tím vyšli oba bratři dne patnáctého v noci, když měsíc světlo své rozlival, z paláce a kráčeli směrem k východu. Když upřímo vrchy a planinami, bez odpočinku dnem i nocí byli putovali, přibyli jednoho dne k vyschlé, zbahněné řece. Potrava jim byla došla, a že vody zde nebylo, sklesl Lunozář lekaje žízni a nemohl dále jíti. Pln hlubokého soucitu pravil starší bratr: „Půjdu, abych vody hledal; mezitím vydrž srdnatě a počkej zde.“ Šel na pokraj vrchu, aby vody hledal, nenalezl však žádné. Když se navrátil, byl mladší bratr žízni již zhynul. Slunozář, bolem přemožen, ukryl bratrovu mrtvolu pod kameny a modlil se za spojení při budoucím znovuzrození.

Nato překročil dvoje pohoří. Tu spatřil v odvoru skalní stěny rudou bránu. Když prošel, seděl zde prastarý poustevník. Poustevník prál: „Odkud jsi přišel, ó jinochu? Vypadáš jakoby velkou lítostí mořen.“ Na ta slova vypravoval mu celý případ dopodrobna. Vzav prostředek mrtvé křísící s sebou vybral se s ním poustevník na cestu, vzkřísil bratra mladšího a přivedl je k sobě. „Staňte se mými syny,“ pravil poustevník k oběma, a stali se jeho syny.

Tenkráté panoval poblíž kraje toho chán mocný a bohatstvím skvělý. V době, když chánův a národa lid rolnický vodu na pole vésti měl, nalezal se u pramenů jedné řeky velký rybník. Aby v rybníku tom nalezající se knížata draci byli nakloněni, musil jim coročně obětován býti jinoch narozený v roku tygřím. Když tedy jednoho roku žádného jinocha z roku tygřího v národě nebylo, aniž ho někde naléztí mohli, ač na všech stranách hledali, pravili jinoši ostatní: „U pramenů této řeky měl prastarý poustevník syna z roku tygřího; když jsme s dobyt看em na pastvu byli vyšli, viděli jsme ho.“ Když chán to uslyšel, nařídil, by

proň ihned rychle došli, a vyslal tři posly. Ti tam došli, a když byli na poustevníkovy dvěře zaklepali, vyšel poustevník a tázal se: „Co je?“ Tito pravili: „Chánův rozkaz zní takto: ty máš syna z roku tygřího, má říš ho potřebuje, dej a pošli ho sem.“ Poustevník odpověděl: „Co to mluvíte? Jakž by mohl poustevník jako já syna míti?“

Po těch slovech šel do jeskyně zpět, zavřel dvěře, kázal jinochovi vlézt do hlíněné nádoby, zamazal odvor a postavil ji někam, dada jí zevnějšek nádoby na kořalku rýžovou. Vyslanci chánovi ale se přiblížili, rozbili dvěře a vedrali se; hledali v obydlí, aniž by něco našli. Tu pravili: „Že nemáš syna, zdarma jsme se unavili.“ Že přitom poustevníka holí tloukli, nemohl to Slunozář déle vydržeti a zvolal: „Netlučte otce mého, jsem zde.“ Poté vyšel. V témž okamžiku chopili se ho ale také již za ruku a odvedli ho. Poustevník, bolem přemožen, vypukl v hlasný pláč.

Když s jinochem do sídelního paláce vstoupili, spatřila ho dcera chánova, zahořela v srdci svém láskou k jinochu, nemohla se s ním rozloučiti a zavěsila se na jeho krk. Poddaní ale chánovi rozložili: „Dnes je právě den, aby byl jinoch z roku tygřího do vody hozen,“ a chán rozkázal, aby ho tam hodili. Když byl již čas odvésti ho, prála králova dcera k lidem: „Nehodte ho do vody; chcete-li ho tam ale přece hoditi, hodte také mne zároveň do vln.“ Když to chán slyšel, pravil: „Děvče to zapomělo zcela na říš; s jinochem roku tygřího zašijte ji zároveň do kůže a hodte do vody oba.“

Poněvadž chán určitě se rozhodoval, pravili služebníci: „Učiníme dle rozkazu tvého,“ svázali oba, vešili je do kůže a hodili do vody, aby ukonejšili knížata draky. Tu myslil sobě Slunozář: „Vpravdě, když mne proto, že jsem z roku tygřího, do vody hodili, nelze odpírati; má ale půvabná ta dcerka králova, že v srdci svém láskou ke mně zahořela, pro mne umříti?“ Tak myslil sobě v soucitu. Děvče ale pravilo: „Když mne, že jsem tvorem nízkým, do vody hodili, nelze odpírati; jakž ale mohou tohoto půvabného jinocha tam hoditi?“

Vodní draci, dojemné toto vzájemné lítování, při němž

se jinocha: „Tys velkým divem; jsi synem tohoto poustevníka?“ „Jsem,“ odvětil, „synem chánovým. Když macecha má, rozdíl činíc mezi mnou a vlastním svým synem, mne zavražditi zamýšlela, přišel jsem utíkaje k poustevníku. Druhý tento jinoch je mladší můj bratr.“ A pak vypravoval vše obšírně. Tu se zadivil chán mnohem ještě víc a překónával ho poctami. „Je-li tomu tak,“ pravil, „dám vám dvěma bratrům za choť tuto dceru svou a vybavím ji nesmírnými poklady; vyberte se do vlastní vlasti své, dám vás tam sprovodit.“

Rodičové dali jim nesmírné poklady, dali je mužstvem čtveroddílným sprovoditi a takž se vybrali do vlastní říše. Když se blížili hradu královskému, poslali napřed list obsahu toho: k chánovi a otci vrátili jsme se bratři oba. Rodiče, kteří byli po útěku dvou svých synů smutkem přemoženi, mnohá léta na mysli churavěli a s lidmi více neobcovali, měli při čtení listu srdečnou radost a vyslali jim na uvítanou velmi četné poslance vstříc. Když oba bratři v nesmírném skvostu a plném lesku do královského hradu vstupovali, lekla se chánka, spatřivši oba syny, vrhla sedlou krev a umřela.

Hlava šestá:

Jak kouzelník magik chána přemohl)*

Před dávnými časy žil v zemi Brschiss muž zpupný a nekrotitelný. Byl nakloněn nikoho sobě nevážiti a nectíti, protož se chán říše té rozhorlil a prál: „Ty, chlape, máš příliš drsnou povahu, nemůžeš zde zůstat, pospěš si, abys přišel do země jiné.“ Tak pravil a vyhnal ho. Že nemohl způsobem tím tam setrvati, vzdálil se. O polednách došel velké, travou porostlé stepi. Když přišel doprostřed stepi, stála tu velká palma a vedle ní ležel mrtvý kuň. Vzal hlavu koně co zásobu potravní, obvázal si ji kolem těla a vyšplihal se na palmu. Když přišla noc, přikvapili z do-

*) Srovnej známou podobnou pohádku slovanskou.

lejší části stepi četní duchové, ješící na koních z kůry a mající čapky z kůry, i shlukli se kolem palmy. Nato přikvapili také z hořejší části stepi duchové četní, ješící na koních z papíru a mající čapky z papíru, i shlukli se tam taktéž. Tito duchové bavili se tedy u palmy při rozmanitém jídle a pití. An ale ve vrcholi stromu trčící člověk pln strachu a závistivě shlížel, utrhla se koňská kolem těla přivázaná hlava a spadla na jídla a nápoje duchův. Tu se rozprchli duchové, aniž by se byli rozmýšleli, beze všeho pořádku a na všechny strany.

Druhého rána zčasná, když muž se stromu sestupoval, mínil pro sebe: „Tuto noc bylo zde jídel a nápojů takové množství, co as stalo se z nich teď?“ Když se rozhlídl, našel zlatou, kořalkou naplněnou číši; že měl žízeň, napil se; sotva ale byl číši poklopil, vypadlo z ní maso a pečivo. „Tato zlatá číše,“ pravil, „jest skutečně nádobou, která vše, čehokoliv člověk sobě přeje, opatří! To bude má nádoba kouzelná!“ Vzal ji a šel dále. —

Nato sešel se po cestě s mužem, který hůl v ruce držel. „Čeho lze,“ pravil, „touto tvou holí dosíci?“ Muž odvětil: „Této mé hole jméno je Kruhoskok; řekneme-li jí: Ty, Kruhoskoku, jdi tamto, člověk ten vzal mně věci mé, jdi tam pro ně, jde tam, zabije člověka a přinese věci zpět.“ Nato pravil onen: „Nuže, tato má zlatá číše je nádobou, která vše, čehokoliv člověk sobě přeje, opatří, vyměním ji za tvou hůl.“ „Dobře, vyměníme si,“ pravil druhý, a takž vyměnili. Hned nato ale znělo: „Ty, kruhoskočná holi, jdi tam, zabij toho člověka a přines mně zlatou číši.“ Sotva to vyřkl, letěla hůl vzduchem, zabila člověka a přinesla zlatou číši zpět.

Na další cestě své sešel se s mužem nesoucím v ruce kladivo železné. „Čeho lze,“ tázal se, „tímto tvým kladivem dosíci?“ „Když člověk,“ odvětil onen, „kladivem tímto mým železným devětkrát o zem udeří, povstane železný, devět pater čítající palác.“ „Nuže,“ pravil, „vyměníme sobě jej s touto zlatou číši.“ Když výměna byla se stala, řekl opět holi: „Přines mně mou číši zlatou.“ Za okamžik byla muže zabila a přinesla zlatou číši zpět.

Jda dále, sešel se s mužem nesoucím kozlí měch. „Čeho lze jím dosíci?“ tázal se. „Tento měch,“ odvětil onen, „je prapodivný; když jej člověk vysype, přijde déšť; když jej člověk vysype důkladněji, přijde déšť, jakého sobě jen přeješ.“ „Nuže,“ pravil, „zaměníme je za zlatou číši svou.“ Zaměnili. Nato ale pravil zase: „Holi, jdi tam a přines mi zlatou číši.“ Tato zabila hned muže a přinesla číši zpět.

Sbíraje všechny tyto věci, pomyslíl sobě: „Chán mé vlasti je příliš zlostný; vyhnal mne do ciziny, nyní mu splatím.“ Takto pomýšleje vybral se na cestu a došel o půlnoci k zadní budově knížecího paláce. Železným kladivem udeřil devětkrát o zemi. Ráno pravil chán: „Dnes v noci klepalo to, znějíc ‚tok, tok‘, několikrát za palácem.“ Chánka vyšla a rozhlédla se. „Za naším palácem,“ oznamovala, „stojí železný hrad devět pater vysoký.“ Tím se chán velice rozhorlil a pravil: „Tak učinil zajisté onen zlosyn nezkrotitelný! Nyní musíme učinit zkoušku, kdo vyhraje nebo prohraje.“ Všichni poddaní musili se kolem železného hradu sejít, každý z nich musil uhlí s sebou přinést. Pak ale přikázal: „Vy, kováři, nechtě měchy vaše pracují ze všech stran.“ Že se tak stalo, rozdmýchán plamen mohutný.

Uvnitř železného hradu nalezal se magický ten kouzelník, on syn i matka jeho; jídla a nápoje dodávala jim zlatá číš; matka seděla v osmém patře, syn v devátém patře, jsa mysle zcela klidné. Když ale polovice těla doleji se nalezající matky ohněm byla trochu dotknuta, pravila matka: „Tomuto vykouzlenému železnému hradu hrozí nebezpečí chánovým plamenem.“ Syn, slyše to, pravil: „Matko moje, neměj strachu, pro to mám prostředek následující!“

S těmito slovy vystoupil na hrad a vysypal kozlí měch; tu přišel silný déšť a oheň z větší části zhasl. Když z něho ale sypal pak důkladněji, přišel liják, povstala velká potopa, kolem železného hradu nahromaděné uhlí i měchy s kovárnami odnesl proud, z něhož učinila se řeka s příkrými, vodou podemletými břehy.

Hlava dvanáctá:

Povídka o chánu s rozumem dětským

Za dávných časů byla země velmi požehnaná, nazvána „*skvost květnatý*“. Kolem hranic jejích bylo množství stromů mangových i ovocných a rév, uvnitř rozkládaly se bohaté plodiny a řeky plynuly jemně. Uprostřed takové tedy země stálo město, „*zlatým*“ nazvané, obklopené předměstími. Bydlil tam chán s příjmím „*s tím dětským rozumem*“. Jednou kdysi prál k muži z lidu nazvanému „*s tím jasným rozumem*“: „*Nazývají tě ,s tím jasným rozumem‘; je-li vpravdě tak, odciz mně krádeží tento můj kouzlovec životní; jsi-li s to, daruji ti dary, jimiž se potěšíš; nejsi-li, zpusť domov tvůj a vyloupnu oči tvé.*“

Ačkoli muž podotknouti se osmělil: „*Nejsem s to,*“ neodpusť mu toho chán přece, a onen slíbil, že za noci dne patnáctého pokusí se o krádež.

Chán ale uvázal drahokam k sloupu, a když byl zcela připevněn, rozkázal lidu svému, aby bděl při otevřených dveřích. V noci dne patnáctého vzal rozumný muž kořalku výborné chutě s sebou a nabídl ji vrátným chána střežícím. Přitom pravil: „*Ačkoli jsem se chánu vyjádřil: ,Drahokam odciziti nejsem s to,‘ nedopřál mně přece úlevy.*“ Takto hovoře opil je. Nato vzal měchýř jak kámen ztvrdlý, čepici z trávy zhotovenou a tři kameny s sebou a vydal se o půlnoci k sídelnímu paláci chánovu. Vrátným byl chán přikázal, aby koňmo střežili. Byli ospalostí přemoženi, a že se spánku oddali, vnikl do brány. Odvedl jednoho po druhém, sundal je s koní a posadil je po jízdecku na sesutou zeď hlíněnou. V kuchyni leželi sluhové, aniž by byli šaty svlékli, poblíž ohně v spánku, chtěvše jej rozdělati. Tomu, který nejbliž při ohni byl, dal na hlavu čepici z trávy a druhému vstrčil tři ty velké kameny do rukávu. Když nato vstoupil do jizby chánovy a tento v spánku dlel, nasadil mu měchýř co kámen ztvrdlý. Kouzlovec životní byli sice k pilíři přivázali, lidé ale dleli kolem spějící; svázal je vlasy jejich v chumáč. Pak chopil se kouzlovce a ubíhal s ním. Tu zaznělo ze všech stran: „*Krádež byla spáchána!*“

Za vlasy spletení volali: „Netahej mne, netahej mne!“ a setrvali ve svém schoulení. Chán ale pravil k nim: „Rychle, pronásledujte! Nejenže kouzlovec je odňat, nýbrž na mé hlavě leží také skála.“ Na služebníka zvolal: „Rozži rychle oheň!“ Když tento rozdmýchal oheň, vzňala se čepice z trávy zhotovená a zahořel na hlavě. A když druhý rukávem hnul a přičinili se chtěl, vyrazil sobě tři boule na hlavě a zůstal, aniž by zloděje následoval, klidně seděti, zanášaje se péčí o boule své. Když na strážce volal: „Krádež byla spáchána, rychle, pospěšte za ním!“, nedělo se, ani kořalkou zpiti byli, nic jiného, než že na své zdi hlíněné po jízdecku sem a tam se pohybovali. A takž ušel onen s kouzlovcem do vlastního domu.

Druhého dne vybral se k chánovi. Chán seděl tu roz-zloben. Muž jasného rozumu pravil: „Nehoršiž se chán v srdci svém; chánovi vrátím ještě drahokam.“ Chán ale odvětil: „Kouzlovec můžeš podržeti. Tvým ostatním činům odpustím. Že jsi mně ale měchýř nasadil, pochybils. Báť jsem se, domnívaje se, že mně hlavu vysál. Dovedte člověka toho na popraviště a sražte mu hlavu.“ Muž sobě myslil: „Chán tento činí zlé, nechť činí cokoli.“ Rozzloben udeřil životním kouzlovcem o kámen; tu vytekla krev z nosu chánova a chán umřel.

STUDIE, KRÁTKÉ A KRATŠÍ

[Faint, illegible text]

[The main body of the page contains several paragraphs of extremely faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is too light to transcribe accurately.]

Muž v profilu

△

Staré světy mají své zkamenělé národy a stará divadla své „habitués“. Kdo by poslednějšímu výrazu nerozuměl, tomu vysvětluji, že znamená lidi, kteří v divadle „bydlejí“. Jsou v divadle každého večera „v abonmá“, na každém *prvním* představení v „suspendu“, mají doma úplnou sbírku divadelních nárožních oznámení, vědí příčinu každé rýmy, pro kterou zpěvačka „o laskavé shovění“ žádati nechává, a kdykoli stojí v novinách inzert „od několika přátel dramatického umění“, přispěli zajisté alespoň šestákem „na kolek“. Ale také mladé světy mají své aztécké praobyvatele a i naše mladé divadlo má své „habitués“, bez kterých je sobě právě tak mysleti nemůžeme jako bez českého lva tam nahoře na zdravém povětrí pod střechou a bez němčiny před divadlem, ve vestibulu a za oponou. Nemyslím tu ovšem stálou výstavu krásných oněch tváříček, které, scházejí-li někdy, jsou příčinou, že tak mnohý pilný navštěvovatel náhle je mnohem menším ctitelem dramatického umění, aniž někoho z bojechtivého hloučku referentského, který věčně na tomtéž místě u sloupu stoje „věčně zívá“. Myslím tu především některé stálé figury pohlaví silného a ošklivého, které jsou ostatně v činění svém tak šťastni a naproti celému světu tak dobrosrdečni, že bych je skoro za odpuštění prosil, že je беру pod nestoudné péro fejetonní. To nic neškodí, já jsem také dobrosrdečný — nemohu sobě ale pomoci! A protož беру již *číslo první*:

muže v profilu. Nesmíte se při názvu tom domnívat, že našemu číslu schází snad — *půl* hlavy nebo že má hlavu úplně zploštělou, aniž snad, že se tu myslí něco velkolepě dojmajícího jako při vypravování o muži se železnou škraboškou, bůh zachraň, tolik je ale jisto, že budou v divadle as velmi mnozí lidé, kteří naše číslo neviděli nikdy

jinak než v profilu. Jako by měl za největší neslušnost sedět zády přímo nazad obrácen, sedí vždy šikmo na sedadle svém. Nejohnivější nadšení pro dramatické umění probíhá jeho žilami, a přece pohlíží jen málokdy na jeviště samé; podívá se tam jen, když se opona vyzdvihne nebo scéna mění. A hned nato sedí v směle šikmé pozici, hlavu položiv do ruky opřené o přední řadu sedadel, a dívá se do výše i do hloubky, vždy ale tak, aby veškeré obecenstvo vidělo každé cuknutí významné tváře jeho. Vždyť je tak svatě přesvědčen, že je velkým, velkým znatelem veškerého divadelního umění, že ho každý za takého považuje a že každý sleduje každé mrknutí významné té tváře znatelské, aby se neblám a věděl, kdy vlastně něco také jemu líbiti se má. A proč by nechal to nebohé, nevědomé obecenstvo v tak trapné nejistotě, když mu může takou maličkostí, almužnou pravou, pomoci! — Poslouchá napnutě. Náhle při jistém místě, jistém tónu sebou trhne, vyhodí hlavu do výše, rozšklebí ústa k spokojenému úsměvu, šmejkne sebou vlevo, šmejkne vpravo a počne širokýma rukama tak poctivě pracovat, že nejbližší vůkolí jeho s ustrnutím se pozdvihne. A když dovedl strhnout veškeré obecenstvo k potlesku hřímavému, je mu kolem dobráckého srdce nesmírně volno, a on potřese hlavou, jako by říci chtěl: „Dobře, pravému umění přísluší pravá odměna, ale jen pravému, neboť jen takzvanému — to já — —“

Mezi šmejknutím sebou vlevo měl dosti příležitostí, aby svou spokojenost vkývnul také do jisté lóže. Do té lóže vůbec rád tak ledacos vkyvuje, neboť také to vidí celé divadlo a bývá velmi dobře, ukazujem-li, že jsme s velkými pány známi a že naše krasochuť srovnává se s krasochutí velkopanskou. Mimoto — kdoví! — jsou-li nyní velcí páni liknavi se stavěním pomníků za zásluhy, snad budou čilejší při pomnících za nezásluhy, a pak — kdoví!

Již ale sedí zase klidně a naslouchá dál. Možno, že před koncem jednání sebou škubne ještě několikrát, možno ale také, že vydrží až do konce jednání, načež ale spustí potlesk ohromující. Ostatní tleskající jsou ještě v plné práci, on ale již se byl sebral a spěchá jako šipka ven. „Musím

direktorovi něco důležitého —,“ prohodil ku svému vůkolí. A již ho vidíme sedět v popředí ředitelovy lóže. Pracuje tam rukama a nohama jako optický telegraf, kývá hlavou a hýbe nesmírně rychle hubou, neboť pracuje „perspektivně“ pro divadlo celé a celé divadlo musí zpozorovat, že on teď „direktorovi něco důležitého —“. On s ředitelem a ředitel s ním mají vůbec mnoho co jednat, vždyť je on vedle svého výdatného klakérství skutečně upřímnou a výdatnou podporou českého divadla, což mu ani nejlomyslnější člověk, ba ani žádný fejtonista konečně upříti nemůže. Chodí i do jednoho hostince spolu, totiž on za ředitelem, a protož také ví všechna zákulisní tajemství. „Ty, poslouchej,“ praví jednomu zpěvákovi, „ředitel ti jistě vypoví!“ Ředitel neřekl sice praničeho, on tomu ale „vyrozuměl“, a nebohý věřící zpěvák, aby předešel „včas“ výpovědi, vypoví *vnečas* sám.

Po druhém aktu již nespěchá z místa. Pohodlně vstává a postaví se zády k jevišti. „Dnes se Veckovi to B podařilo, das war ein prächtiger Ansatz, wie eine volle Blume!“ Rád sobě totiž trochu zaněmčí, neboť čeština nemá tolik co němčina hotových frází, kterými může se zdát člověk duchaplným, což je ovšem za našich dob trochu méně než učenost. Pak se baví o ledačem jiném. Mluví o divadelních referátech českých listů, na kterých prý pranic nezáleží, protože pro české divadlo mají jen listy německé důležitost, — hádá se, co by bylo lepší, zdaž abonmá na benefice, či asekurace proti beneficím, — tvrdí, že má pravdu onen český referent, který prál, že české obecenstvo není dost *vybrané* pro — — — *Valdštyňův tábor*, a myslí sobě přitom as tytéž samolibé věci jako onen referent. Nejráději ale mluví o hudbě operní, neboť té rozumí prý mnohem více než činohře, ač tím nechce říci, že snad činohře rozumí méně. Přitom všem by ale, chtěje býti upřímným, musil odpovědět na otázku: „Milujete housle?“ vždy: „Inu abych pravdu řekl, nástroj ten je mně vždy ještě milejší než gilotina.“

Nu a pak jde jako pořádný občan klidně domů, neboť, jak již praveno, je takto skutečně dobrosrdečným a „myslí to vždycky dobře“.

Žena dohlážitelka

„Kde dlí ta žena hrůzná,“ táže se Mácha; já odpovídám: v divadle na nábřeží. Ano, tam „jest velké jedno oko“ — vlastně je jich tam víc —, které všechno vidí, a „jedna velká hlava“, která někdy má kamélii ve vlasech a někdy nic, vždy ale všechno ví. Ano, tam sídlí a králuje! Podívejte se na galérii a vidíte ji tam, nahlídněte do lóže a spatříte ji, přeběhněte zrakem sedadla parterní, a již ji máte! Koho? Inu *ji*, která „najisto“ všechno vidí a „prý“ všechno slyší, *ji*, před kterou je tajemství srdce pouhým rébusem pro děti, *ji*, která dřív ví, že se neoženíte, než vy, — zkrátka: *zastupitelku ženské policie* v Královském zemském divadle na nábřeží. Čím je takto? Ach prosím vás, nepřipravujte se o příjemnost hledání a nalezení a netažte se dál! Chcete-li však nějaký recept pro snadnější nalezení, nuže zde je: Vezmi lorňon divadelní (čím větší, tím lepší, protože můžeš tím ukrytěji vedle něho pošilhávat) a zaříd jej na nějakou tvářičku, to se rozumí že na mladou a hezkou, neboť jiným se neříká tvářička. Dívej se chvílku upřeně a opakuj to několikrát před a po slunce zápa-, chci říct mezi aktem a v meziaktí. Pak náhle zdvihni hlavu a podívej se po prostoře! Pozoruješ již, jak tam ty dvě oči velice a zvědavě na tebe jsou upřeny, jak se rychle mihnou tam, kam jsi byl hleděl, a zase k tobě mihnou zpět? Ejhle, tuť máš již jeden exemplář ženské policie — zároveň má ale on tebe a již tě nepustí! Proto také, že již nevyvázneš, můžeš jako zločinec pokračovat dál a dál; znenáhla seznáš celý sbor a rozeznáš brzy i hodnostáře, totiž osobnosti zvláštním talentem vynikající. Jak jsem pravil, dámy ty sedí tu i tam, nahoře i dole, v lóži i na sedadle, a někdy se i několikrát za večer z místa na místo přestěhují, podle toho, jak právě rozum a potřeba káže.

Nedomnívej se, hnusná domýšlivosti mužská, že jsi divadelní ženské policii zajímava již tak, jak tě pánbůh stvořil a krejčí a frizér upravil! Buď Adonis, či Herkules, dříve nemáš ceny, pokud se alespoň *nezdá*, že *bys mohl se snad blížít nedaleké příliš dobře, ve které bys mohl se snad zamilovat*. Od oka-

policií podávanými bývá vylhaných víc, než galantnost uvěřiti může. Kdož by ale toho dbal, vždyť se jedná hlavně o to, aby prozřetelnost moc svou dokázala!

A kdo uznán za kandidáta dobrého, má sice alespoň pro nějaký čas zdržovací list, pokoje ale nemá nikdy. Nehýbej se ani vpravo, ani vlevo, chudáku, neboť oko prozřetelnosti bdí ostře nad každým krokem tvým, a sotva chceš vybočit, nalezneš již v cestě kámen. Smělec někdy kámen přeskočí, nestydatec někdy sobě ani ze ženských pomluv nedělá ničeho, avšak nechme ho, však naň pomsta již někde vyčká, a byť to bylo sebezpozději! Rovněž se někdy přihodí, že vzdor pletichám ženské policie a nepřízni bohyň podaří se přece odvážlivci, aby plány své provedl; nechme ale i toho, však mladá ženuška jeho řekne mu při první vhodné příležitosti: „Ach kéž bych byla uposlechla!“ —

A o tom řecknutí zví ženská policie zajisté okamžitě a satisfakce ta posilní ji ku další neunavné práci na vyzvídání roli dědičné. Krásna je ta práce vzdor nahodilé některé nevděčnosti, nejen krásna, ale takměř rozkošna, již pro tajuplnost, ve kterou se celý postup její halí! Jen ostrý zrak pilného a zbožného pozorovatele může celou tu síť „tajných agentů“ přehlédnout a prozkoumat; nehezké by ale bylo, kdyby je snad úplně prozradil, toť ať raději přizná, že „tajní agenti“ jeho jsou jen vymyšlené strašáky. A protože již raději mlčím a poroučím se do lásky svých vymyšlených nevymyšlených, dokládaje jen vroucí prosbu, aby se cvičily a rozmnožovaly, neboť pro velkou budovu Národního divadla bude jich nepoměrně víc potřebí, a upřímně řečeno — bez nich by v divadle nebylo ani zpolovice tak veselo!

HLAS 15. ledna a 5. února 1865

I

Jsou existence v městečku, ano i vsi, jichž nemožno nazvat chudými nebo nuznými, nýbrž přímo ošumělými, a také jich nikdo, z přirozeného již jakéhos taktu, jinak nenazve. Kanafaska je šat chudý, nikoli ale ošumělý, aksamit je šat bohatosti, ale i ošumělosti. Srst hedvábná se z duše existencí oněch právě tak setřela jako vlas ze sukna na jejich kabátu, a na šatu i v srdci, na tváři i v oku — všude ošumělost, všude! Zvláště to přestárle, přezrale zpytující oko, to oko zároveň myslivé i všem myšlénkám zase lhostejně výhost dávající, vypravuje ti divné historie o zašlých jasných dnech a krásných snech, o bývalém vzletu a bujném citu, o bývalém lesku a zaviněném úpadku. A totéž vypravuje vyschlá ruka, totéž v sebe klesající tělo, totéž šat v zimě v letě stejně letní. A co vidíš v malém městečku, ano i na vsi, poznáváš v nepoměrném počtu ve městě velkém. Vzduch velkého města je ošumělým existencím milý i příznivý. Události velkého města dávají jim, kteříž vždy se chlubití mohou, že ten či onen rozhodný talent v sobě pochovali, příležitost projevití svou přezralost, chodníky velkého města jsou proto zde, aby titéž dokázali, že chůzi po nich, totiž tu sebevědomou, nonšalantní chůzi, posud nezapomněli.

Praha má mnoho druhů takých existencí, o nichž se socialistům, moralistům a policistům našim právě tak málo zdá jako našim damám u toaletního stolku. Jsou jako ryby v řece; víme o nich, málokdy je ale spatříme vyšplouchnout nad povrch. A také ani nepozorujem, čím se vlastně živí; nejspíš že jen odpadky. Nač jiného má také existence podobná právo, sama společnosti odpadek!

Zde je malá hospůdka v odlehlé části města, jedna z těch, ve kterých se prodává nepoměrně víc „samožitné“

zvláštní čtyřspřežní poštu z Prahy do Paříže, a jiné podobné. Zapletl se, když peníze potřeboval, do procesů, ztratil první dům, ztratil druhý atd. atd. Lidský život je tak krátký, ach tak krátký! Tito lidé zvrhli, ale již pozdě, byliť již minuli se s zenitem síly a energie, byli snad již zestárlí a nemohli začít život nový. Snad by ten či onen pracoval, totiž pérem nebo jinak „lehce“ pracoval; nikdo ale nehodlá zbytků jeho síly použití, nikdo ho nechce — vy byste ho také nepřijali do kanceláře své nebo do závodu svého.

A práci sprostou? Ne, za žádnou cenu ne, i kdyby sil byl dostatek! Tomu nedovoluje pýcha, vzpomínky, konexe — ano i konexe! Nač také právě hrubou prací starat se o ten mizerný kus chleba, když se jedná jen o jednu, třeba by vlastní osobu! Žena dávno umřela, děti jsou rozptýleny! Nezbyvá nic jiného než žebrat; on to ale jinak nazývá, neboť nechodí po rozích a pohřbech a nemá ani v pátek plnou kapsu drobných.

Podívejte se mu přes rameno. Píše na přeloženém archu bílého papíru, jehož se jen obroušeným malíčkem dotýká. Nadpis svědčí některé osobnosti šlechtické, bohatému obchodníku nebo podobně. Chcete-li seznat, jak bohat je slovník podlízavosti, čtete řádky pod nápisem. Ouřední jazyk doprošující se pyšné té bídy je německý, sloh zcela individuální, totiž onen nucený, vylhaný, bídný sloh všech písemných prosebníků. Píše bez předlohy, neboť má formulář historie své bídy a své otupující poníženosti dobře v hlavě, i když žádá od někoho poprvé, i když podruhé, potřetí. Již se podepsal. Pode jménem jeho stojí: „Zu Erfragen beim Gastwirt in No C. —“ Bydlí sice právě na protivném konci města, je ale líp, když pravá adresa se neví. —

Do hospůdky vkročil lokaj ve vrchnostenské livreji.

„Nebydlí zde v domě nějaký pan —?“ zní otázka.

„Zde jsem,“ volá jedna z existencí, „hier bin ich — ergebenster Diener — ich tu' mich hier wärmen,“ a přikročí k přemovanému, kvůli ostatním přítomným jakoby k starému dobrému známému. Odvedl ho o dva kroky stranou,

nastrkuje ucho, pošilhává po ruku. Premovaný je brzy hotov a vtiskuje mu něco do ruky. Doprovázen až ku dveřům, již zase zmizel. „Den kenne ich schon lange — ein guter Mann!“ prohodí existence jakoby na vysvětlení. Za chvíli vyjde ven.

„Jde zkoumat!“ prohodí s lehkým úsměvem druhý k hospodskému.

Obdarovaný se vrací. Na jeho tváři sídlí lhostejnost, značící, že dostal jen jednu zlatku. Nu, na dva, z nouze na tři dny to dostačí, mezitím *musí* přijít něco jiného!

II

„Existence úplně zapevněná je věcí tak řídkou, že mezi lidem nastává o každý druh její boj často krvavý,“ pravil Arnold Ruge, spisovatel svobodomyslný, jehož svobodomyslnost ani tím neutrpěla, že dostal amnestii. „Zapevněných“ existencí je tedy nesmírně málo a pro ty nezapevněné vynalezeno pěkné, klasické slovo „kandidatura“. Čtyry pětiny lidstva jsou samý kandidát, ať již na úřad či na výdělek, na vdavky či klášter, na vězení či na šibenici. K posledním dvěma druhům „zaopatření“ není někdy potřebí ani zvláštních vloh duševních, jen tak náhody, štěstí, jen tak onoho tušícího oka, které nesouc se kolem šibenice zvědavě vzhlíží, zdaž tam nahoře snad samo nevisí. Takový kandidát je ovšem často kandidátem a non lucendo, totiž zcela opakem kandidáta starořímského, který se vyznamenával alespoň vždy — bílou košilí.

A je-li klasifikovaný námi druh „ošumělých existencí“ skutečně *druhem existencí*, jaký div, že má i on četné své kandidáty. Dovolte vyndat jednoho z nich, jednoho, kterého bychom ovšem všichni ráději viděli kandidovati na něco zcela jiného.

Každá domácnost má své „bůžky“ a každá kavárna své denní hosty. Těchto je ovšem mnoho druhů: hosté snídající v jistý čas a věnující pak půlhodinku politickým časopisům, hosté zapíjející v sklenici černého obtíže obědu a čítající

pak jen noviny ilustrované, hosté hrající kvečeru buď domino, buď preferanc, a konečně hosté, jimž návštěva kavárny vůbec zdá se být cílem a účelem, jemuž se také odevzdávají se všemi vzácnými či nevzácnými dary svého ducha.

Jsou to obyčejně lidé mladí, nastupující první rok vysokých škol nebo studující „privátně“ a připravující se na maturitu. Umějí-li takto něco, neví se, kulečník ale umějí na všechnen způsob; studují-li něco jiného, neví se, odvážný šnipr ale a dublé s karambolem studují zajisté. Také se nemůže říci, že snad ničeho nečtou, neboť když nemají právě partnere pro hru, neopomenou sáhnout z dlouhé chvíle po vyložených časopisech; v časopisech pak je tolik rozmanitých věcí a také o každé skoro úvaha, takže člověk čtoucí nabude alespoň vědomostí nejvšeobecnějších i s nejnovějšími náhledy o ceně vědomostí těch.

Rodiče dali pro počátek peněz dostatečných na školní zařízení se a posílají měsíční sumu skrovným svým poměrům přiměřenou. Student přibyl do Prahy s pocitem takměř posvátným, s nadějemi nejrůzovějšími. Byl přesvědčen, že duch jeho dostačí na vše, a kde by snad nedostačil, nu tam že bude pilným, zajisté velmi pilným. Zpočátku ale třeba trochu pražského života zakusit, kdož by toho nenahlížel! Člověk nabývá nových sil, když se dříve trochu pobaví, třeba by to pobavení začalo hned po zábavných prázdninách. Také tomu nebude se nikdo divit, že peníze vypočtené na opravdově vedený život nestačí při životě zábavném, že snad již dokapají v prvních čtrnácti dnech i s částí toho, co bylo určeno pro potřeby školské! Proč by nepsal rodičům o nových, kvapivých potřebách, vždyť učiní něco podobného jen jednou a příští měsíc nezbude mu ani času, aby mohl utrácet, ano snad by mohl pak i něčeho ušetřit, kdyby nechtěl knihovnu svou obohatit vším novým a důležitým!

V prvních přednáškách přesvědčil se, že počátkové nebývají tak těžci, jak pomlouvači nebo slabé hlavy tvrdívají. Zvláště přísná věda je v počátcích svých lidskému rozumu velmi jasná. Proto také nezáleží na tom, zamešká-li se některá počáteční hodina. Včera obdržel mladík od mnohem

slabšího hráče „kvastl“, již čest sama toho vyžaduje, aby se dnes revanžoval, tedy —

Ani nepozoruje, že hra v kulečnick stává se mu již naruživostí. Dovede ji hrdinsky přemoci a odebere se jednou zas do koleje. Stráví zde fádni hodinu, neboť lepší jeho známí jsou v kavárně a na katedru mluví se věci poněkud již nejasné, — bude sobě musit zameškané přednášky dříve doma přečíst. S penězi to pořád ještě jakžtakž jde. V kavárně zdá se mu že ho mají za bohatého synka. Sklepník a markér zacházejí s ním v přátelské uctivosti, mladíkovi lichotí každá intimní známost s osobnostmi „veřejného postavení“. Znenáhla opanuje kulečnick, nikdo jiný nesmí skorem již hrát. Někdy ovšem nastávají menší peněžité nešnáze, těm se ale vždy ještě odpomůže půjčkami od spolužáků a krajanů. Konečně, nějakým malérem, nezapraví se ani malé ty dloužky, kolegiální půjčky přestanou, nastává dluh v kavárně samé. Dva tři měsíce ještě se balancuje, pak přestane markér uvěřovat, po markérovi teprv sklepník, protože onen nevydělává tolik spropitným, mnoho-li tento. Dluh u sklepníka značně narostl, neboť se již i obědy v kavárně odbývaly. Mladík slyší každého dne upomínání, někdy i hrozby, že se bude psát rodičům.

Předsevzetí jsou tuze dobrá — jen kdyby měl peníze na zaplacení dluhů! Takž ale musí do kavárny chodit a tam den vysedět jako dřív, aby nemysleli, že utek nebo že se vyhýbá. Pomáhá sobě ledajak, píše domů o peníze na svrchník, který nikdy nekoupí, prodává „nepotřebné“ věci a knihy, ano šetrí i na prádle a převlíká se jen jednou za dvě neděle. Kulečnick hraje velmi málo. Sedí v kavárně na pohovce a dívá se, jak jiní hrají. Jen když není již pražádného jiného partnerě pro jednotlivě hlásícího se hráče, který mimoto s markérem o peníze hráti nechce, ba ani podle řádné diškrece nevypadá, kývne markér na mladíka, aby s cizincem zahrál a alespoň za půl hodiny kulečného vydělati pomohl, když se zde zdarma již hřeje.

Šat je vždy ošumělejší, vlasy vždy méně česané a stříhané, tvář zesíná, oko zapadá. V takovém stavu nemůže domů na prázdniny a musí psát, že příprava k velkým

zkouškám vyžaduje obětovaných prázdnin. Pomoc z domova stačí vždy méně — znenáhla je mladík pravzorem ošumělosti. Jako stín plazí se po kavárně, sotvaže nohy vleče.

Snad mu souchotiny pomohou k čestnému ještě vyváznutí ze zaviněných nesnází, totiž do hrobu, snad zvědí rodiče šťastnou náhodou vše a odvezou ho z Prahy, — aby co duševní proletář žil na venkově život ošumělých existencí!

HLAS 26. února a 12. března 1865

PRAŽŠTÍ ŽEBRÁCI

Almužna je dle Rankova novinářského slovníku „dar z útrpnosti a lásky k bližnímu“ — což by bylo velmi pěkné, kdyby definice hodila se alespoň ku většině případů. Častěji ale se přihazuje, že platí pravidlo: „Můj bližní? — vždyť to jsem já!“ a že dáváme almužnu jen proto, že máme samy sebe rádi, že cítíme outrpnost s týraným svým okem a uchem, na něž naléhají dojemná nahota a žebrácká neodbytnost. Praha má prý italský ráz. Skutečně! Co jedna část města má italského svými ouzkými, špinavými uličkami, má druhá zase svými legióny lazarónů. Dobročinnost se rozbíhá v suchém písku, kdežto by působiti mohla jako hluboký potok v nebohé krajině! Nevíme, čemu všemu přičítati sílu našeho žebráctva, to však víme, že není výplivem blahých poměrů a že nejposlednějším prostředkem proti žebráctvu je — zavírání žebráků. Ještě kdyby se zavírali do pracovny, kdož líných sil neužívají, nebo do hospitálů, kteří zešli prací a neštěstím, nebo do opatroven, kteří jsou příliš mladi!

V Praze je spolek dobročinný, který sobě obral sbírání opuštěných „poupat lidstva“; přijímá a vyhledává děti a dává je do učení. Spolek ten by měl mít tolik přispívajících členů, mnoho-li je příspěvku schopných lidí v Praze, — žebravých i vůbec zanedbaných dětí by pak vždy ještě našel dost. Jako sršánů nad potokem hemží se žebrajících dětí všude, kdekoli hrne se proud procházejícího se lidstva; dotěrný to lidský hmyz, avšak bez lesklého havu.

Ty děti jsou dobrým dokladem tvrzení, že každý člověk je psychologem a nouze že duševní vlastnost tu zvyšuje. Toho, kdož s mrzutou a starostnou tváří za povoláním svým se žene, sobě ani nevšimnou; okamžitě se ale zakotvějí u toho, na jehož tváři čísti lze, že vyšel sobě ku nabrání

trochu spokojenosti. Hřeješ se ve sluníčku a mácháš ruku v čerstvém vzduchu, oko tvé se koupá v bohatém jarním lesku a ucho chytá zvučky z dálné výši, vtom zazní zdůli: „Prosím o něco — ještě jsem dnes ničeho nejedla!“ Děvčátko v roztrhaném šatu, že by Murillo zažárnil, a s hnědou ušpiněnou pletí, že by Paolo Veronese netroufal sobě podobných barev namíchat, kluše drobným a vytrvalým krokem vedle tebe. Žádné nevšímání, žádné tvrzení „nemám nic“ a „nedám nic“ není platno, děvčátko kluše dál. A přitom nese zcela malé spící dítě, bratříčka nebo sestřičku, na ruce a hází jím kvůli pohodlí z ramena na rameno, jako by to byl vycpaný žoček. Nemůžeš se na to dívat, obviňuješ sama sebe, že jsi vinen trýzněním dítěte, zůstaneš stát a vydáváš almužnu. Děvčátko podívá se nejdříve na obdržený dárek, pak zasvitne v jejím očku nějaké: „Však já věděla, že ty přece dáš!“, a již tě lhostejně opustila a zakotvila se zase u někoho jiného. Sotva ale učiníš několik kroků, a již to zase zní zdola: „Mám hlad! Prosím o něco —,“ a vedle tebe klušou dvě bosé špinavé nožky „silnějšího“ pohlaví. Podíváš se na hošíka a poznáváš, že tvář jeho má s tváří děvčátka větší rodinnou podobnost, než jakou prý dodává bída. Očko jeho metá jiskry a je tak výmluvné, jako by k zábavné rozpravě zvalo. Nemůžeš odolat.

„A mnoho-li chceš?“

Klučík se usměje. „Já nevím, co dají!“

„Nu řekni, mnoho-li!“

„Krejcar.“

„Dva bys nevzal?“

Hošík netroufá se odpovědět, veselá tvář jeho ale ubezpečuje, že by přijal i tři krejcarey blahosklonně.

„Co sobě koupíš?“

„Chleba,“ ubezpečuje, ale tónem takovým, který ani nehledá víry. Dlouho se za tebou dívá, vycítit „individuální“ a je rozveselen. Ty však nemůžeš zapomenout těch hravých oček ve vysmahlé nepořádkem tváří a rozebíráš v mysli důvody, proč zrak takového zanedbávaného, bídneho dítěte veseleji na svět se dívá než mdlé zraky těch vyšnořených, dle předpisu se procházejících dětí. Brzy ale

ztrácíš zase všecku podobnou reflexi, neboť po první rodině dostaví se hned druhá, po druhé hned třetí a mezitím tě přepadají „létací“ jednotlivci, snad dobrovolníci, o jejichž žebravém zaměstnání vlastní rodiče někdy ani nejmenšího tušení nemívají a jižto vše provozují z mlsoťy, z lásky k „umění“ a vůbec kvůli půvabům, jaké pro dětskou duši mívá cikánství.

Většinou ovšem vědí rodiče až příliš dobře, co děti jejich po ulicích činí. Pobádají je sami, aby pomohly „se živit“. Kdož může s bídou a nouzí oučtovat, když stane se matkou něčeho zlého, kdož může přísně něco podobného vytýkat rodičům, jejichž výdělek je tak obtížný, že nemají ani času ku přemýšlení o dalších prostředcích životních, že musí sáhnout k pomoci nejbližší, když má tato jen alespoň lesk nejmenšího možného zla! Však ti rodiče sami dobře cítí, že zachmúřena je veškerá mravní budoucnost dítěte, které první své vědomí obrací na obtěžování lidí, na hravý výdělek lenosti! Dobře to cítí, nevysloví to ale — *bojí* se to vyslovit! I v poměru žebravého dítěte k chudým rodičům bývá cos nevýslovně něžného a poetického, bývá tolik obětavosti a lásky, že prvotní čistota lidského srdce rozvíjí se před námi jako lotosový květ. Dějí se oživené balady Někrasovy! Minulé zimy zanesli do jedné z pražských zahříváren polozkřehlé děvčátko, umořené hladem, že sotva státi mohlo. Děvčátko to drželo křečovitě ručku na kapsičce, v níž mělo několik pro matku vyžebraných krejcarů. Trpěla hladem, a přec odolala pokušení a nekoupila sobě ani housky!

Jindy arciť zase bývají děti i obětmi nejnižších, nejspina-
vějších špekulac. Spekulantí vybírají a najímají děti a dávají jim potřebná naučení. Nejráději mají malá děvčata, protože tyto neomrzívají svou dotěrností, kdežto žebrající hoši obyčejně setkávají se s antipatiemi. Děvčeti se věří, jeho něžnost je přec jakýms rukojmím, hochovi nevěří nikdo. A když je dítě vybráno a poučeno, vyšle se kamkoli, dle zásady, že „žebrák nikdy nebloudí“ a všude že je na pravém místě.

MENŠÍ CESTY

Nahoře mezi živými pozemšťany teprve se smrákalo, dole ale, pod pivovarem, začalo být již živo, půlnoční živo. Němci omezují své duchy a svá strašidla jen na noční dobu od dvanácti do jedné, na hodinu ošklivou, v níž se i sama strašidla bojí; my Slované jsme ale demokrati a dovolujem duchům svým, aby vycházeli, kdy chtějí, třeba v samé poledne, jak to činí například milostpaní polednice. A tu se nebude již žádný rozumný člověk divit, že sotva se smrákalo, jak již výše trefně poznamenáno, hned se scházeli duchové pod pivovarem.

Jsme v nejdelší a nejširší sklepní chodbě, kde se scházejí mrtvé honorace. Podivné světlo je prostorou rozlito, takže se zde třpytí mokkými hvězdičkami jako vlasy koketek diamanty. Velké dudy, před živými vždy vážné a důstojné, kývají se lehkomyšlně sem a tam a bručí šedesátivěderným basem kozácké „hujala! hujala!“ V cestě mezi sudy stojí dlouhá tabule ze sudů menších, kolem ní sedadla z věder, a na vědrech sedí živí umrlci ve svých prozatímně nesmrtelných tělech.

Celé společnosti předsedá starý Kopecký — „protože má z nás největší pomník!“ jak čtverák Smetana tvrdívá, když měšťanostu zlobiti chce. Vedle něho Smetana, pak předkové nynějších dvě stě padesáti pravovárečníků, pak menší páni, vše dle přísné etikety.

„Mně je dnes nějak volno,“ podotýká Kopecký znovu, nacpávaje kovovou pěnovku.

„Inu, inu, mně také,“ přizvukuje Smetana a chopí se přílbice oběma rukama, „člověk savec dvouruký, bezocasý, vlasatý!“

„Že tě to těší opakovat při každém zapití fádni svůj vtíp!“

„Jen chudý vaří vodou — ty neděláš nikdy vtipy? A proč?“

„Bravo, ein sehr guter Witz! Hast g'kriegt, Bruder měšťanosta!“ chechtá se dole Zöllner kolozubý.

„Inu vida, že je Plzeň německá! Budeš-li pak česky mluvit, Bruder komediant!“ zakřikuje Smetana. „Tyl tě má celý den vedle sebe a — kdepak je ale dneska Tyl?“

Vtom vykoukne skromná tvář Tylova ze zdi, za tváří vystupuje celá jeho postava. Přítomní se pustí ve sboru do smíchu, neboť z Tyla srčí voda potůčkem.

„Ve jmenu svých nejkulhavějších veršů tě prosím, kuse mého srdce, odkud to vybrídáš!“ volá Smetana.

„I zamyslíl jsem se a v myšlénkách pohroužen dostal jsem se do Radbuzy. Kapři ti nechají vzkazovat, abys dodělal Libušin soud!“

„A o čem jsi tak přemýšlel?“

Tyl se ohlíží po místu, všechna vědra jsou obsazena. „Kde domov můj? — Aha!“ chytne Kopeckého cylindr, postaví na zemi a sedne naproti Smetanovi.

„Od čepu?“ a sud za ním se nalézající se nahne. „O čemže jsem přemýšlel? O člověčenstvu!“

„A výsledek?“

„Že hanebně rychle pokračujem. Hádejte, který lidský vynález je nejkrásnější?“

„Kněhtiskařství, sic by nebyl mohl Havlíček tvého Posledního Čecha zřezat!“

„Jak vidím, nemáš dnes den na dobré vtipy, — no, kdo může za den! Nejkrásnější vynález je přec jen — počkejte, teď jsem to zapomněl!“

„Nejspíš že plzeňské pivo!“

„A proč ne? Prosím vás, co je nás zde, nedovedli jsme všichni dohromady, aby kterákoli vesnička česká se stala i za hranicemi slavnou, a ejhle, jediné vědro za hranicemi učinilo celé město slavným. Pánové, vzdejme se vynálezci plzeňského jako Mansfeldovi a já navrhuju, abychom sem chodili s bílými hůlkami jako kdys přemožené plzeňské vojsko. Ach, zde dole je čarokrásně!“

„ ,Tam dole, tam je to strašlivé!‘ praví Pluto v Offenba-

chově Orfeu. Čtverák ten Offenbach! Člověk savec
dvou —“

„Prosím tě, Smetánko, pro všechno, ušetř nás! — Pravda
je ale, že Plzeň, co se stala pivem slavná, pracuje nyní na
slávě své i jinakým způsobem velmi opravdově. Konečně
budou mít i české noviny své — hoši, já bych se stal hned
spolupracovníkem!“

„A proč ne! Udělejme —“

Pravovárečné předky tu počínající žurnalistická debata
nebaví. Obracejí se k druhému konci stolu, kde vypravuje
Zöllner o zlatých časech, za jakých mohl divadelní ředitel
dát v Uhrách každého herce na lavici.

Sudy se rozbručely a spustily vysmoleným sborem vzne-
šenou hymnu:

Zastudili jsme si žaloudek
pivečkem, pivem!

PLZEŇSKÉ NOVINY, 1. října 1864

Cesta z taneční síně Closerie špitálem do hrobu je krátká; někdy se ta cesta vykoná za málo dní. „Elle est poitrineaire,“ pravily přítelkyně včera; „Elle est morte,“ praví dnes a zítra již neříká nikdo nic. Zahrabána a zapomenuta! — To je trpký konec a jsem od srdce rád, že Rose Belle-Dent jinak skonala. Jsou tomu právě dvě léta, co dítě to umřelo, a chci mu vypravováním dát pomník malý, třeba by sběh věcí byl jednoduchý. Neboť Rose Belle-Dent patřila k těm řídkým osobám stavu svého, jichž nezapomenem, spatřivše je jednou.

Ještě dnes uslyšíš v Quartier Latin: „Krásna byla Rose Belle-Dent.“ Děvče bylo skutečně krásy k nevypsání a měla ušlechtilost ve výrazu, pohybu, ano i řeči, jaké mnohá vévodkyně nemá. Přitom byla, jak se říká, „bonne enfant“; nebyla chtiva peněz, aniž závistiva; byla upřímná a mírná a ani přítelkyně její nemluvily o ní zlého. Jak se jmenovala, nevěděl nikdo, snad ona sama ne, a nikdo se neptal. Její tváře kvetly přirozeně vedle bledých, vyžilých a nalíčených obličejů přítelkyň, a proto ji nazvali *růží*; když se usmívala, a ona se usmívala vždy, zjevily se dvě řady skvostně bílých zoubků, odkudž druhé jméno, *krásnozuba*. Obě jména byla význačna, neboť naznačovala dvě vlastnosti, které v grizetním světě řídky jsou. Mohli jí ještě přijmím de la Belle-Chevelure šlechtictví podati: neboť když při bujném tanci síť se jí rozvázala, splývaly husté kaštanové vlasy po ramenou jako dlouhý hedvábný závoj, okrasa to u Francouzek vůbec řídká.

Jednoho dne objevila se vábná ta postava v Quartier Latin; nevěděli a neptali se, odkud přichází; kde ale byla, kořili se jí jako královně. Musil jsi ji vidět tančit, abys pochopil, jak je možno dodati divokým a výstředním pohy-

bům a skokům pařížského kankánu poezii a ztepilost. Užívám zde slova kankán, abych stal se srozumitelným; pařížský ten tanec nazývají v celém světě kankán, jen ne v Paříži.

Uprostřed hojné vítězoslávy podržela Rose Belle-Dent své skromné, dobrosrdečné, upřímné vlastnosti. Nadána trochu větší rutinou byla by vystěhovala se do finanční čtvrtě Breda a byla by tam na útraty burzovníků opatřila sobě „pozici“, jak se říká. Byla a zůstala však pravým dítětem Latinské země; její svět končil na sever u Sekvany, na jih u bulváru montparnaského.

Sedmnáctiletá byla se na jevišti tomto objevila; po tři léta měla žezlo malého toho království v ruce své; pak je odložila dobrovolně. Neviděli ji nikde víc; co se s ní stalo?

Konečně zvěděli tajemství. Byla se spořádala a grizetou stala. Charles, roztomilý mladý student, dovedl ji k sobě upoutat, žila s ním klidně a šťastně, pracovala a dobývala sama část své výživy. Neusmívala se ale jako dříve. Tázala se Charla: „Když odejdeš, co stane se se mnou?“ a Charlova věčná odpověď: „Což nám po budoucnosti, milé dítě!“ nemohla ji potěšit.

Až po tu dobu nebyla nikdy o budoucnosti přemýšlela. Nyní najednou začala velkýma tmavýma očima svýma zpytovat a se tázati. Odvíral se jejímu zraku obraz nekonečné bídy, jaká ji snad očekávala? Nevím. Také Charles nevěděl, a našel-li ji začasťe plačící, utřel žertem její slzy a líbal ji tak dlouho, až se zase usmívala. Nakonec již se obával, že by nebohé dítě, lesku a jasnu navyklé, v mansardě zaniknouti mohlo, a usmyslil sobě, že ji uvede do světa zpět, ve kterém přednedávnm ještě triumfy své slavila.

Bylo to k Novému roku. Charles ji vyzval, aby navštívila silvestrový bál operní. Rose Belle-Dent přivolila; nepřijala však žádné kukle. Před šesti měsíci, když se s Charlem setkala, chtěla šaty a skvostné šperky své prodati, aby zničila každou upomínku na minulost. Charles tomu nepřipustil. Její klenoty měly cenu více tisíců franků a mohly jí posloužit kdys co výpomoc v dnech trapných. Rose stala se za posledních dnů živou jako dříve a pracovala pilně na

úpravě bálového oděvu. Navečer pak vzala bílý hedvábný šat a ozdobila se nejkrásnějšími svými skvosty. Jediný dar, kterého od Charla vyprošovala, byl bíle kvetoucí věnec myrtový, okrasa umrělých dle zdejšího zvyku. Zbytečně Charles odpíral; musil se nápadu tomu poddati.

Po celý ples byla Rose až rozpustile živa. Tančila a usmívala se jako dříve. Ku konci zábavy pravila náhle k Charlesovi: „Chceš-li mne nyní vést na dobrou večeři, příslibuji ti, že pak do Sekvany skočím. Chceš?“ Charles nevšimnul sobě žertu toho více, než by byl každý jiný učinil, a vedl Rosu k večeři. O třetí hodině ranní opustili Maison dorée.

Hustá mlha pokrývala ulice; na tři kroky se nevidělo. Charles chtěl vůz hledati; Rose ho prosila, aby toho neučinil: „Máme sotva půlhodinku cesty,“ pravila, „cítím se občerstvena a raději půjdu.“ Chtěla-li nějakou maličkost, byla Rose obyčejně neuprositelná. Charles musil přivolit. Podal Rose rámě a kráčeli ulicí Richelieu rychle dál. Když došli na Karuselní náměstí, staly se kroky její pomalejší; třásla se mrazem a začala stěžovati sobě na mdlobu. Charles jí činil nejtrpčích výčitek. Na Pont des Arts zůstala náhle stát. Poblíž ústavu jel v tomtéž okamžiku vůz.

„Nemohu dál, Charles,“ pravila rychle, „prosím tě, podívej se, můžem-li onoho vozu použít; chci zatím na lavici zde sobě odpočinout!“

Charles odkvapil a volal na kočár; byl obsazen.

Kvapně se vrátil k lavici, kde byl Rosu opustil; lavice byla prázdná.

Myslil, že se mýlí; hledal mlhou lávku druhou, volal — žádná odpověď. Rose byla zmizela. — Hledal as půl hodiny, a tu mu teprv napadlo, že snad odebrala se domů, aby ho poškádlila. Snad také našel ji někdo v mdlobě na lávce ležící, poskytl jí pomoci a odvedl ji. Myšlenky ty byly hloupy; při takových příležitostech přidržuješ se i nemožností.

Charles pospíchá domů; nalezá dvěře zavřeny, jak je byl opustil. Vtom ho napadne smutný žert Rosin z bálu.

Letí zpět na Pont des Arts. Mlha byla příliš hustá, než aby byl mohl k hladině řeky dohlédnout. Nikdo není na-

blízku, aby mu poradil, pomohl. Zoufale bloudí dole po břehu a nalezne konečně kocábku jen slabě přivázanou. V té vyrazí v noc a mlhu, volaje po chladných vlnách jméno své milované Rosy.

Všechna práce byla zbytečná, šerící se den nalezl ho ještě na řece, bloudícího mezi mosty des Arts a Royal, ztuhlého mrazem a strachem. Vystoupil na břeh a odebral se domů.

V Rosinu toaletním stolku nalezl Charles následující cedulku: „Měla jsem tě tuze ráda, Charle můj! Nezapomeň na mne, a nalezneš-li mne opět, pochovej mne ve svěcené zemi. Na památku podrž medailón s obrazem mým a rozdej ostatní mé věci. Nemám rodičů ani příbuzných. Odpuť mně zármutek, jaký Ti učinila Tvá Rose.“

Třetího dne nalezl Charles růži svou na měděné skříni v Morgue.

Vydali mu mrtvolu a dovezl si ji domů.

Strávil noc u její truhly a pochoval ji zrána zcela tiše.

Co v úzkostné té noci s Rosou mluvil, nevím. Tázal se jí as: „Proč jsi mně to učinila, dítě moje?“

Charles, dřív veselý a živý, stal se od těch dob tichým a opravdovým.

Pro Rose Belle-Dent je ale snad dobře, že na hřbitově leží a mlada zvadla jako Heinova králová Pomare.

ČESKÁ SPOLEČNOST

DOPISY JEDNOHO BLAZÍROVANÉHO ČÍŇANA

I

Nejdražší české Humoristické listy!

Vybízíte mne, abych Vám o všech klepech a jiných důležitých věcech, jež se v nebeské naší říši zběhnou, *česky* a k tomu *humoristicky* dopisoval. Ó nejdražší „humore“ český, probuď se ze svých snů a rozvaž sobě, čeho žádáš. Co *český* dopisovatel mimo to, že se co Číňan v češtině neznám a posud pochopiti nemohu, jak se dlouhodechá vele-slavínská *latinská čeština* pro naše doby vzornou nazývat může, — nebyl bych ani originálem, jelikož už tak mnoho Číňanů česky psalo — — a originálním chci a musím být! Za druhé nesídlím poblíž našeho Syna Nebes, Žlutého Pána, Květu Středu atd. a nemohu věděti, kolik kuliček opijních denně požívá a kolika mandarínům břicho rozpá-rati dává. O poslednější data budu se ale přece všemožně starat a píšu o tom způsobu smrti velkou knihu, v níž dokážu, že odsuzování a trestání se děje v Číně nejracional-nějším způsobem — na příliš moudrých a otevřených hla-vách ztrátou hlavy a na mandarínech ztrátou břicha.

O takových důležitých věcech mohl bych tedy jen zřídka dopisovat, ještě méně ale o jiných zjevech na našem poli-tickém obzoru. Nejsa sám diplomatem a nechtě jím ani býti proto, že toto umění v nynějších dobách překvapující kroky činí a my Číňané, jimž už přes dvě stě let nohy v ne-přirozené střevíce od dětských let se těsní, postačovat jaksi nemůžem, musil bych Vám zprávy toliko z čínských novin vypisovat. Nastojte ale, kdybych i chtěl, nemohu už proto, že ani žádných politických novin nemáme! Vy se divíte? Vy pravíte, jak je to za nynějších dob možno, kde potřeba politických novin tak veliká, kde politické časopisectvo měřítkem životní síly, zrcadlem snah každého národa — Mlčíte-li pak! Což o to, vy byste se toho naptaly a každý

jednotlivý blázen dá více otázek než deset moudrých zodpovídat může! My nechceme a nechceme mít politické noviny — vlastně chtěli bychom, nechceme ale přece! Několik Číňanů chtělo sice něco podobného nedávno zřídit, než sobě ale vyčistili nehty, usnuli i s projektem. Máme ovšem něco, co vypadá jako politický časopis; vychází to ale vždycky kvečeru už pro druhý den, a jest to tedy také vždy velmi včerejší.

Konečně byste mne dříve musely poučit, kde bych co Čech-Číňan humoru nabral! Kterýpak pravý Čech-Číňan může nyní rozmar, a tedy také humor mít!? Mně se zdá, že jste si toho dobře nerozvážily! Na maškarním plesu lidského humoru mohli bychom leda co satyrové tančit, když ale ta zpropadená kuří oka a ty úzké střevíce — — Ostatně myslím také, že jsou humor i satira týkající se všeobecných zájmů velmi zbytečny. Dějiny lidstva podobají se mně věčnému stavění babylónské věže. Lidstvo sobě vzpomene na jistý kousek nebe a chce k němu věž vystavět. Pachtí se dost dlouho svorně za svým cílem; náhle však se rozpadne v několik náhledů, lidé sobě více nerozumějí a staví znovu za novým cílem — zase zbytečně. Přitom je každý jednotlivý stavitel, pohlídne-li ku konci života na to, co učinil, pouhým komediantem, a největším už ten, který nejopravdivěji sobě počíná. Je to až k smíchu, jak komicky každý člověk žije a působí; teprv celek dohromady tvoří jakés takés opravdové drama. Při vtipkování a satirizování musel by člověk tedy nejdříve od sebe samého začít, což zase nebezpečno bývá; jakmile totiž někdo se sám sobě vysmívá, myslí všickni ostatní, že se směje jim. A o společenských poměrech satirizovat? Jakž je to možno, když žádných vlastních nemáme. Musel bych studovat národní přísloví a národní pohádky, abych se česko-čínského humoru dopídil; ty jsou ale beztoho všem známy a patří do starého hamparátí, milý „archíve č. r. a vtipu“!

A pak, kdyby i toho všeho nebylo, jsem blazeovaný! Mne už nudí všechno, ničemu se nezasměju a pro nic se nezlobím. Ba ani nečtu — leda politické časopisy jiných národů. Zač ale stojí ty časopisy v míru? Opisují Machia-

velliho, Mazariniho, Börneho, aniž by jich při svých plagiátech citovaly, a já už všechny spisy těch mužů znám, a mizerné slivky novinářské mne tedy bavit nemohou. Ještě takhle, když je válka — à propos, víte-li pak, proč vlastně poslední Vaše válka v Evropě povstala? I sedím vám jednou před Novým rokem na svém divanu. Byl jsem strašně blazeován a byl bych si snad z dlouhé chvíle břich rozpáral, kdybych byl věděl, co pak ještě dále činit mám. Vtom zaklepá někdo na mé dvěře, bylo to o půl osmé kvečeru. Volám „Dále!“ a vejde jistý známý Francouz, jenž vycvičeného k boji kohouta za peníze ukazuje a někdy ke mně dochází. „Snědl jste už svou rejži?“ ptá se. — „Děkuju, jak náleží,“ odpovídám. — „A jak se bavíte?“ — „Špatně! Vidíte, jen kdybych nebyl tak blazeován a kdybych mohl vůbec něco ještě číst! Ti novější Němci zkazili mně všechnu chuť ku čtení. S jakou radostí bych teď četl Atta Trolla, Börna, Immermannova Münchhausena atd., kdybych je nebyl už četl! Ten Heine mi pokazil svou pikantností všechnu chuť a já po jeho Salónu nemohu nyní už nic jiného číst. Dal bych za to nevím co, kdyby chtěla takhle nějaká válka vypuknout. To prolévání krve lidské přece trochu baví!“ — „V tom vězí velká myšlénka!“ odpověděl Francouz a odešel. Netrvalo to ani tři měsíce a galantní Francouz kvůli mé myšlénce už byl zapleten do války, z čehož jsem seznal, že jen Francouzové „pro myšlénku“ bojujou. Netrvalo to ale dlouho, a když jsem viděl, že jsem se tak dobře při tom bavil, usmyslil jsem sobě, že sám něco začnu. Vždyť jste beztoho četl, jak jsem anglickému loďstvu na Pejhu posvítíl. Nemyslete sobě ale, že z toho bude válka, bůh zachraň, já jsem si jen tak trochu zažertoval. Což je také o těch několik mrtvých! Nejvíce mne ale bavilo, když noviny tvrdily, že byli Rusové za námi a že nám pomáhali. Je to znamenité, jakmile se v Číně známka života objeví, už soudí lidé, že jsou Rusové za námi. Nejsou-li před námi, za námi jistě nejsou.

Nyní ale skončím. Chci se podívat na pimprlácké divadlo za Smíchovskou branou (nyní jsou u nás už všechny brány *smíchovské*); to mě ještě jedině baví.

Prosím Vás, dejte mi jen pozor, aby se můj čínský dopis na dobrou češtinu převedl, neboť bych rád, aby mně všickni dobře rozuměli!

Váš

Lao-tse,
syn nebeské říše,
bytem vedle Národního divadla

P. S. Překládání do jiných než česko-čínských nářečí nedovoluju, jelikož by mně bylo ostatního člověčenstva líto!

II*

Viléme, Viléme, Viléme!

A nade mnou bila půlnoc v zvon, když jsem se v největším zoufalství spustil do čtení druhého čísla Humoristických listů. Jakž jsem se ale podivil, když jsem mezi jinými články také svůj privátní dopis otištěný spatřil! Byla nad ním římská jednička vytištěna, což dokazuje, že vzdor mému vzpírání se přece mne co korespondenta za sebou vléci chcete. Mrzelo mne to velmi, že i můj privátní dopis otiskujete, — to nesmíte činit! Například tento dopis by se už proto pro veřejnost nehodil, že v něm o samých prado-
mácích záležitostech pojednávám. Měl jsem totiž přece radost, že jste mne přijmuly; člověk si vydělá alespoň na rejži! Abychom se ale hned usjednotili, můžete mne vyplácet čínským způsobem. U nás se totiž platí tím, co spisovatel nemá, co ho jaksi doplňuje a po čem touží. Prozaikovi platí se ideálním způsobem, totiž pouze vděčností, a básníkovi něčím reálním. Tak například obdrží básník Písní z hladu jelítko nebo jitrničku (pivo musí si k tomu ovšem sám zaplatit), básník Hřbitovního kvítí monument z nadávek, Cigánských melodií dlouhý prsten, Večerních písní libru destilovaného oleje pro lampu, Písní v bouři deštník, Písní mrzutého prostředek proti žloutenici, Písní ukrajin-

* Tento druhý dopis byl nám z Číny *telegrafován*. Pozn. redakcí

ských kozáckou čepici atd. A jelikož dostane spisovatel pětiaktového dramatu 25, nahlížíte, že musím já obdržet za jeden dopis 5 zl, což by bylo tedy odbyto.

Když už jednou v literatuře vězím, musím Vás zároveň ubezpečit, že je náš literární život velmi čilý. Mimo nesčíslné spisy čínské Matice, kteráž až do roku 1818 byla 78 701 svazků vydala (viz Časopis Muzea Císařství čínského, r. 1855, svazek první, str. 70), vydáváme nyní také Slovník naučný. Je to podniknutí velenadějně v zelené obálce. Pro samou arabštinu nedostali jsme se ale posud přes *A*. To však nic neškodí, jelikož alespoň svým synům něco nového kšaftem odkázati moci budem.

Školy už začaly k nevýslovné žalosti všech školáků a nezdravených učitelů, k nevýslovné radosti pak všech kulečníků, opuštěných milenek, tanečních podlah, krejčích, sklouzaček a jiného školního náradí. Mohu se ale, mezi námi řečeno, upřímně přiznat, že s našimi školami právě příliš spokojen nejsem. Mám vám syna, kterého jsem vzdor všemu namáhání nemohl do žádné školy přivést; všechny byly už přeplněny, na kterých se česko-čínsky učilo, a tatarštinou nechtěl jsem ho nechat mučit. Co mi bylo platno, že jsem dokazoval svou správnost, potřebu, aby kluk se něčemu naučil, měšťanské své právo, že jsem se vykázal z půl miliónu zaplacených daní, že jsem sliboval ještě více daní platit, poněvadž nahlížím pravdu národně hospodářskou „Čím víc daní, tím šťastnější národ“, — byl jsem tak chladně odbyt, že jsem si honem pot s čela stíral, aby se mi nezarazil. Vezl jsem tedy svého kluka do blízkého města Petrovic, kde se pivovár a škola pronajímají, a zde jsme se dostali šťastně do obou. Můj kluk je vám nesmírně bystrá hlava, hned byl na petrovické návsi jako doma, třásl se celý na školu a já pln radosti odejel. Zastavil jsem se ještě na půl dne návštěvou u svého bratra, a když jsem pak přišed domů vstoupil do bytu, přivítal mne přede všemi — můj kluk, jenž byl hned po první školní hodině pěšky domů doběhl, aby zvěstoval, co už umí. Myslil jsem si, že by to bylo pro něho přece trochu těžké, kdyby měl po každé školní hodině několik mil domů běžet, a zůstal tedy pro-

zatím zase doma. Nechtěl byste ho co sběratele drobností?*

Dobře, že se nyní obecní řád převažuje, máme alespoň naději, že leckterý obecní (a tedy také i školní) neřád parou se vymete. Prosím Vás, přičiňte se také trochu, aby to šlo kupředu; mluvte bez obalu, bez dlouhých řečí, krátce a vtipně. Napřed Vám už za všechny vymetené neřády děkuje posud žádným řádem nepoctěný, jelikož všemi neřády nenáviděný

Lao-tse.

III

Skutečně ctěný a věru čtený archíve!

Zvu Vás na havelské posvícení do Nankingu (vysloví se jednoslabičně — jen to zkuste, půjde to!), kamž sám ku neděli pozván jsem.** Ó jakž se těším na taneček! Božská to zábava, to tančení totiž! Jaká to radost, když hudba pohřební valčíky, melancholické polky, bledé kvapíky bez budoucnosti, pusté mazury, naškrobené národními písněmi kvadrily (po chrudimsku „čtverníky“), klášterní menuety atd. hude, když mužští, nevšímajíce si kuřích ok na nohou, očí svých lehkonožých tanečnic se nespouštějí, stiskáním rukou gymnastiku provozují, do uší každé šeptnutí jako do kornoutů chytají, ústy svými perpetuum mobile čili věčné „kde nic — tu nic“ napodobňují, když děvčata rozplývají láskou, něhou a frizúrou, a jak Jean Paul (tatarský spisovatel) praví, štaubférije svých jazýčků slaví,

* Umí-li Váš kluk skutečně tak běhat, jak pravíte, pošlete nám ho raději co *kolportéra*, neboť se nemůžeme na řádného literárního dohazovače nijakž zmoci. Měť by arci teď co český kolportér postavení nemálo choulostivé, avšak obecnstvo by *Vašeho kluka od jiného* zajisté brzy po zpěvu i po peří rozeznalo.

Pozn. redakcí

** Díky za pozvání! Přišliť bychom už jen pana pátera svlékati. Či se snad již i s kalendářem dle *Rusův* řídíte, kteří *co do času* naproti nám — jak Vám známo — *o něco pozadu* jsou? Na objasnění toho čekají

Vaše

málo odbírané, převelmi však rozbírané a probírané

Humoristické listy.

když maminky kombinují a rozpočítávají, mračí se a zase hlavou přikyvuju, kteréžto přikyvování se konečně v dojemné „tlučení špačků“ proměňuje, když sklepník mnohého přinutí, aby se naspěch ještě zlatku vydlužil, když — achich — to je strašná perioda, kdybych neměl ale spisovatelské souchotiny, dovedl bych ji do konců. Já tančím tuze rád, třeba by mne byl jistý kmotr proto „tančmistrem“ pokřtil. (My jsme totiž v česko-čínské literatuře vesměs pokřtěni, jelikož každý z nás často novými jmeny pokřtěn bývá, a to u přítomnosti mnohých pánů, kteří hned co kmotři svědčí.) Ó, tanec je něco vznešeného, vždyť dervišové se i ku svému Alláhovi a Mohamedovi nohama, totiž tancem modlejí! —

Slyšel jsem trochu zpovzdálí, že máme dostat mnoho česko-čínských škol? Nevíte ničeho? Nestarají-li se učitelé o to, mají dobře; nač také potřebujeme národní školy? V praktickém životě dopídíme se beze škol spíše předtopní zlaté doby, a v literatuře máme beztoho škol a starých a mladých školáků dost!

Váš beze školy pracující, nicméně však přece k jisté škole konskribovaný, bratrskými jmeny (ut supra) často pokřtěný, takto ale sám zase informátorem a biřicem jsoucí

Lao-tse.

P. S. Odpusťte, zapomněl jsem na pozdravení; jelikož je to ale copařské, nepřipojuju ho zde přece.

IV

Skutečně z Pekingu
na den narozenin básníka písňe
„Vyrbejte jim — ach, vyrbejte jim!“

Schillerovci!

Netočí se Vám už hlava slavnostmi na památku Schillera? Neotupěli jste už hulákáním k jeho oslavě? Ne? — Já také né! To ale vím, že se nechám o svých stoletých narozeninách právě tak oslavovat jako on. A čím si to u svých Čecho-Číňanů zasloužím? Ničím, zcela podle příkladu

krásnovlasého, ideálního Schillera. On pro nás mnohem méně učinil než jiní velikáni, ledaže nám mládež tím pokazil, že jeho ideálům nerozuměla; nechtěli jsme také zpočátku slavit, když nám ale vynadali barbarů, byli jsme hned jiného náhledu. Ujmuli se celé věci u nás lidé „na slovo vzatí“ (výraz ten jsem Vám vysvětlil v posledním svém dopisu co = *nadany*), a to se zalíbilo komusi z „našich“ podnikavých literátů tak, že sestavil kalendář pro celý rok ze samých Wulframů, Ulrichů, Friedrichů, Wulfgangů, Dietrichů atd. a usnešeno, že každý den budeme někoho jiného „národně“ slavit. Jelikož zároveň kdosi novou rosolku k těm slavnostem vaří, již „*šillerovinou*“ nazve, budeme zajisté veseli. Ve mně hrajou už při myšlence na to veselí všechny žilky, blazeovanost mizí, a jak si na slavnost vzpomenu, zpívám si mimovolně refrén národní písně — „Metlici, metlici!“ —

Takto není u nás pranic nového, a proto Vám raději ani nepíšu. Až zase něco bude, neopomine Vám zase psáti Váš dle staré fráze

„na bobku sedící a rumem se přikrývající“

Lao-tse.

P. S. Kupte mně tam libru cukru u vás! Němá tvář čili němé myši (krysy) — divte se té obratnosti stylistické a zvláštnosti obrazů — sežraly mně celou mou zásobu a já po celý poslední čas velmi hořce se ušklíbám, když kávu piju.

HUMORISTICKÉ LISTY 11, 1859, č. 2, str. 9—10; č. 3, str. 19;
č. 5, str. 34—35; č. 6, str. 47-48

TUREK Z PRAŽSKÉHO MOSTU
BLAZEOVANÉMU ČÍŇANU V HUMORISTICKÝCH
LISTECH P. T. PANU LAOTSEVI

I

Veřejné dopisy Vaše pohnuly mým kamenným srdcem, divže nepuklo. Jeví se v nich onen pravý duch kosmopo-

liticko-čínský, který všechno stejnou láskou objímá a vše stejně — trhá a oškubává! Přitom i sloh Váš mnoho slibuje, i jest se nadíti, že z Vás jednou ještě něco bude. Já jakožto starý Turek mnoho na sloh dbám, čemuž se diviti nebudete, povážíte-li, že i se svými myšlénkami už několik set let na našem mostě jsem strávil a mezi nejdůslednější konzervativní pozorovatele světa náležím. Dřevěných panáků jest u nás více, ale mého druhu jsem já jediný, a proto i má láska ku klasickému slohu. Víte, co se u našich starých a mladých staroturků klasičností nazývá? Poučím Vás, jelikož snad i v Číně jiný náhled o tom máte. Pravoturecký klasický sloh musí býti panenský, neboť panenské literatuře sluší i panenský sloh. Ještě tomu nerozumíte? Nebylo by divu, neboť mimo nás Turky ještě žádný na světě k této moudrosti nedozrál! — Naše panny a panenští spisovatelé se vyznamenávají velikým nedůstatkem myšlének a oplývají nevědomostí všeho, co v koránu nestojí a čemu ve školách se nenaučili. Náš panenský sloh tedy jest sloh bez myšlének, a který Turek promyšleně píše, o tom se říká, že neumí turecky a že německý má sloh. Pravoturecký sloh musí býti politicky bez závady, a jako pravý Turek ohle nou hlavu má, by se mu z ní každá nedůvěra v korán rychle vykouřila, tak musí i pravoturecký sloh býti *holý*.

Ta Vaše blazeovanost se mi ale obzvláště líbí. U nás máme dva druhy blazeovaných: jedni jsou jimi z hlouposti, druzí z nouze. Naši bašové a bimbašové náležejí k prvnímu druhu; k druhému opět patří naši literární dervišové. Mnohý z nich ovšem není *blazé*, nýbrž prostě *blázen*. U vás ale jest ještě jakýs třetí druh blazéův, z omrzlosti totiž, — a k těm bych se rád přidal i já, kdybyste mne do svého cechu přijmouti chtěli. — Zdalipak u vás politika také tak straší jako u nás? A máte-li pak proti tomu strašidlu jaký prostředek? U nás jej máme. Když děti strašidla vidí, zpívají jim naše literární chůvy pěkné ukolébavky, milostné a jiné písničky a vypravují jim hezké pohádky v čistě tureckém slohu, aby svá ubožátka hezky uspaly, a hle — oni mile dřímají po celém krásném Turecku! — Jen blazeovaní třetí třídy se jaksí nenechávají

uspat, bude nepochybně třeba, aby o nějaký opiát pro ně se postaralo. — Je-li pak to pravda, že vaši mandarínové jsou vesměs velcí literáti? U nás jest dvojnásobně naopak. Jestli některý mandarín píše, vyvine se co hrozně malý literát, ba menší ještě než malý. Takové tatarské trpaslisko se nedávno vyhrnulo s latinským titulem — přísám Alláh! smíchovské pimprle má stokrát více rozumu než ten politicko-literární derviš, který svým „*Sustine et abstine*“ sebe i druhé mandaríny směšnými učinil. Druhý opak u nás jest ten, že každý literát, který se *nadřecenými* vlastnostmi turecké klasičnosti slohu honosí, už za bašu se má nejméně od čtyř oslích ocasů.

Z pravdivých našich bašů nepovznesl se však skoro nikdo ještě tak vysoko, aby po turecku četl a psal. Potatařili se, mluví mezi sebou tatarsky a též tatarsky pro Tatary píšou. My obyčejní Turci se na to díváme s obvyklou tureckou lhostejností, hrajem bulku a pijem podkvasné pivo. — Každý národ má něco pro sebe, co jiní nemají; naší tureckou zvláštností jest, že ničehož pro sebe nemáme, nýbrž všecko pro jiné! Hoj — byl bych Vás hnedle přelhal! Máme přece i my něco pro sebe — každý Turek totiž má svou malou kotérii, a každá malá kotérie svůj velký klep. Nedělejte si tedy nic z toho, že Vás kdosi „tancmistrem“ nazval. Byl to as nějaký derviš, který Vám nepřeje, že tancem kupředu přicházíte. Naši dervišové se točí neustále na jednom místě okolo sebe jako mouchy v octě, až unaveni zasvé berou, ani o krok nepostoupivše. — U vás tedy máte jen *včerejší* politické noviny? U nás naopak, očekáváme každodenně — *zejtřejší*. Zejtřek, jak víte, jest ideální pojem. Když dnešek přestal, nastává opět dnešek, a tážete-li se, jakž bude s novinami, odpoví se vám: Až zejtra! Och, na to „až zejtra“ my praví Turci hrozně trpíme! Tážete-li se, kdy se zprostíme malodušnosti a krátkozrakosti? — Až zejtra! Kdy nabudou naši bašové rozumu a dervišové ducha? — Až zejtra! Kdy náš staroslavný Stambul přestane býti klepařskou vesnicí? — Až zejtra! Kdy se turečtí spisovatelé naučí času rozumět? — Až zejtra! A takž bych Vám mohl s podobnými „kdy“ napsati list

až do Pekingu dlouhý, a nedočkal byste se přece odpovědi, leč — až zejtra! Nám blazeovaným ale vskutku málo na tom záleží, co včerejší lidé na zejtrek odkládají. Pravý Turek se vůbec o nic nestará, poklepává si břicho, kouří čibuk, hraje v karty, biliár neb kuželky, chodí do kavárny, na lov a do hospody, vydělává aneb utrácí peníze, vůbec, žije jako pravý mameluk. Ano, Alláhu budiž chvála!, takových máme plný *zlatný* Stambul! Žijem jako praví mameluci, a celá Evropa nás velebí a uznává, že jsme chlapíci. Kde které noviny o nás jen zavadí, neučiní toho bez zvláštní poklony a bez poukázání na nejpěknější naše stránky; ale my to také zasluhujem, neboť jsme velkodušní a vysokomyslní Turci, máme energii ve všem a ohně nazbyt, kde ho k oslavě některého velkého bašete potřebujeme, i nedáme se tupiti a zabíjeti jinými, nýbrž tupíme a zabíjíme se raději sami mezi sebou, v hospodách i v kavárnách, po ulicích i v soukromí! Největší naší slávou ale jest, že Alláh nás chránil před filosofií. Nemáme jí — Alláhovi budiž chvála za to! — ani za mák, ni v teorii, ani v praxi, ni v literatuře, ni v životě. Jaké to štěstí! Filosofie učí myslit, u nás ale nemyslí nikdo — vyjímaje toho neb onoho, který o sobě mnoho myslí! A že nemyslíme, tudíž také nejednáme, jsouce spokojeni v pokorné moudrosti své a moudří ve své spokojenosti. Kdo tomu nevěří, patří mezi zastavatele *negace*, jest nemravníkem kosmopolitou a vůbec rušitelem literárního turectví.

Och, kterak jsem se to rozohnil! Skoro jsem zapomněl, že jsem blazeovaný třetí třídy a že mi po světě vlastně nic není. Inu, nezlobím se alespoň z principu, nýbrž jen tak náhodou a žertem. Jsem milovník žertu bez principu, i doufám, že se Vám budoucně takovými žerty zavděčím. Alláh jest velik! Kéž jen kouskem jeho proroka se stane

Váš oddaný

Turek z mostu.

SCHILLEROVA SLAVNOST
V HONGKONGU

(*Telegrafická zpráva*)*

Was im Lied soll ewig leben,
muß im Leben untergeh'n.
Schiller

I

Schylovalo se k večeru dne 10. listopadu 1859. Z tisíců komínů vystupovaly sloupy dýmu z příbytkův, kde se o Schillerovi mluvilo, a zdály se ve vzduchové říši ideálův tvořiti gigantický faklcuk, jež zapadající slunce naháčovou září jakoby omáčkou polévalo. Na geniální nápad tento matičky přírody hleděl lornětem pan Červinka, jenž nejvyšší patro nejnižšího domu v Hongkongu obýval, a chvílemi popadal se — snad samou radostí — za břich.

Konečně oděl myšlénky, které věhlasem jeho se couraly, v slova, řka: „To bych jedl! Ba, to mám hlad!“ Avšak, jako by se rozpomenul, sáhl křečovitě opět po žaludku a doložil: „Mlč, bříšku, ty nemáš krasocitu a nepokročil jsi s osvětou! Místo večere dnešní učiní se vlastenský skutek — oslaví se muž, jehož

„duch mne stále obletuje,
v libých snech se mi zjevuje...“

Nedořekl ještě, a již zavolal služku, které nařizoval: „Ona nekoupí dnes za ten šesták vuřty a chleba, nýbrž dvě barevné lampičky a oleje; slyšela? A pak se zastavila u formana!“

Služka mlčky odešla. Pan Červinka, akademik posledního roku, žurnalista a básník, postavil si sošku Schillerovu, kterou byl za jednu anonci do novin od sochaře dostal, na pult, chopil se břečtanu za oknem a uvil z něho dva věnce; jeden malý, jež sošce na hlavu vložil, a druhý větší,

* Náš blazeovaný Číňan vytknul mnoho krásných podrobných událostí v telegramu svém z Hongkongu, které, libo-li bude, čas po čase uveřejníme, poslavše tuto srdcelomnou napřed na ukázkou.

ježž sobě kol skrání ovinul. Zatím přišla služka, přinesla lampičku a olej (neboť za šesták nechtěli nikde dvě lampičky prodati) a konečně psaní, které byl forman od rodičů přivezl. Pateticky chopil se ověčený Červinka lampičky, rozkročil se jako Schiller, když Loupežníky poprvé předčítal, a deklamoval v zanícení: „Jdi, dcero má!“ — a ukazuje na hlavu svou:

„Ten věnec, ježž mi vlast má spletla,
nechť uzří jednou magického světla — — —
— — Jdi již — a tam — tam sejdeme se zase!“

Služka porozuměla a odešla.

Když již lampička před Schillerem hořela, zamyslíl se Červinka, sňal zrcadlo se stěny a postaviv se před sošku jal se polodušeným hlasem mluvit:

„Tak tedy ty ses zrodil v Arkádii?“

Ba i já jsem se zrodil v Arkádii — — — a vím, co jest to resignace! Celý Hongkong slaví dnes tě! Na Schützinslu* mluví břichomluvec k tvojí slávě, v Apollo se krinolíny točí k tvojí slávě, ve výborech, v divadlech a kafírnách se plácá k tvojí slávě — a jen já, já, který tebe, velikáne, pronikl, já nemám ani na fakuli, ani na rukavičky; však ctíti tě budu v duchu a v pravdě a duch tvůj i do této svatyně mé se snese, a — — —“ (teď podíval se do zrcadla, a vida více než orlí nos svůj a rozházené vlasy na vysokém čele, doložil:) — — „a po sto letech bude se i sem putovati jako nyní do tvého rodiště i obydlí, jako kdys do Mekky putováno, jako kdys ku zlatému na poušti teleti putováno!“

Ještě jednou podíval se do zrcadla, aby podobnost svou s Schillerem viděl, odložil je, rozpjal obě ruce vzhůru a cítě, že tak velký jest, že ku stropu až dosáhne, zvolal prorockým duchem: „Ba, velký, velký budu — byť i poznal, co je resignace!“ Přimhouřil nyní oči, a poněvadž byl

* Pro ignoranty v zeměpise podotýkáme, že zvláštní hrou přírody i v Praze v Německu jsou místa podobného jména. To sloužíž pro celou povídku na srozuměnou. Pozn. sazeče

hladov, a tedy žaludek jeho lehčí, snadně povznesl se od země až k nebesům a kochal se v pohledu duševním na všecky slavnosti v Evropě a Austrálii, v Kalifornii a Sibi-rii — vůbec všude, kde německá osvěta a vzdělanost pro-nikla; shledal v unešení tom, že svět jest vlastně — ně-mecký!

Když byl zas z výsostí horování svého spadl, protřel si oči a viděl teprv psaní, které mu byl forman z domova při-vezl. Bylo od jeho milé Dorinky a znělo takto:

Mon chér François!

Tuto posílám desítku, kup mi ještě zejtra ráno štucel s bibrfel a klobouk s žamá pentlema. Víš, až zejtra odpo-ledne k tobě přijedu, navštívíme paní hofrátku a já mám jen letní štrohut; tedy to zaopatř své milující — Dori N.

A vskutku vypadla i božská papírová desítka ze psaní, a co fičela povětrím až k zemi, rodily se v hlavě Červinkově plány sahající až k nebi, které vtěsnaly se pak v významná slova: „Ha, vlasti! máš mne zase! Desítko, pro teď má jsi, a vlasti — pro vždy tvůj jsem! Láska má nechť ustoupí lásce vlasti a velkých vlastenců našich!“ Poté vzal hůl a klo-bouk a vyhrnul se do ulic hongkongských.

II

Kdo ku konci předešlého odstavku s Červinkou zaplesal a potěšil se z našeho novelistického nadání, ten teprv trnout bude vida, jak s taktem provádíme jej u vypravování svém od nejsvětějšího k elegicko-komickému, od novinář-ství ku kulturní historii. Laskavý čtenář nechť zví tedy, že je půl sedmé večer, a obzvláště v pražských ulicích tedy friedlandská tma; nechť dále podá nám ruku a my povede-me jej davem lidstva, houfy uličníkův po Příkopech vstříc vozu řebřinovému, který první důkaz nám podá o kulturní historii. Dvě kobyly před vozem jsou první vzorek kultury venkovské, a kdo na voze v slámě sedí, jest druhý vzorek —

kultury pražské. Sedí tam mlynářovic Dori z *** a tím dost řečeno; třeba přijela v slámě, proto přece mohla být v Praze na vzdělání, a že velmi vzdělaná jest (to její vzdělání cinká jako dukáty a šustí jako stovky), poví vám celé okolí, nejspíše ale Červinka a Dori sama, vypočítávají modistky z Perlové ulice, z Příkopů, Konského i Dobytčího trhu, u nichž čepce šila, rajfroky (quondam) hotovila, ano i krinolínové obruče vycpávala, když se ještě z cucků dělaly. Taková tedy Dori — třeba v slámě seděla, přece se cítí a ví, že dnes s Červinkou bude vidět faklcuk, že za jeden večer třináct eroberuňků udělá a zejtra v novém štuclu s bibrfel a v klobouku s žamá pentlema u paní hofrátky figurovat bude. Poněvadž ale potmě nikdo Dorinu vzdělanost neviděl a každý v Praze tak vzdělán není, aby při pohledu na Dori uhodl, kolik uhodilo, stalo se, že náhle na Příkopech vůz státi zůstal a nevzdělanci dále jej pustit nechtěli, protože brzy vzdělaný faklcuk s pochodněmi kolem půjde. Jiná dáma by pětkrát již do mdlob byla padla, ale Dori — díky její venkovské přirozenosti — Dori skočila z vozu a přímo k policajtovi se hnala s žádostí, aby ji doprovodil do Židovské ulice, kde Červinka bydlí. O koně se postará vozka a my raděj pojďme za Dori, kterou policajt vede — ale v pravém a dobrém smyslu slova.

Cestou sbíhali se kandidáti cechu ševcovského a jiná švítorná mládež kol Dori a jejího průvodce, křičíce do všech ulic, že tady ta (ukazujíce na Dori) bez pochodně někomu posvítit chtěla, a proto že jí policajt protře zrak. Skupina kol Dori stávala se větší, její dušička ale menší, a blízko u Židovské ulice byl takový houf lidí za ní, že u zlatého telete na poušti nikdy tolik Židů se nesešlo. Vzdáti se však průvodce svého nemohla a na hovoření nebylo času; pročež s radostí dostihla domu Červinkova a sama do příbytku jeho spěchala; na schodech chystala se, jak mu vymluví, proč jí nepřišel naproti. Než, jsouc u cíle cesty, našla vše uzavíráno. Po dlouhém bouření vyšla z podlejších dveří služka a dozvěděvši se, koho hledá a kdo vlastně je, přinesla jí klíč, aby šla do pokojíka Červinkova. Zpočátku doufala Dori, že Červinka jen na chvílku odběhl a brzy přijde,

aby ji k faklcuku doprovodil, pak ale sama štucl a klobouk hledati se jala, aby v průvodu známé služky na slávu tu se podívala. Ničeho však nenašla, neb forman psaní s penězi teprv večer poslal a Červinka — jakž víme — jinak nad nimi rozhodl! Konečně vyběhla, aby s onou služkou alespoň si vyšla a Červinku někde uviděla, avšak — i podlejší dvěře byly uzavírány — a Dori sama sobě zůstavena. Strašné myšlenky blouzaly její hlavou, vždy temnější a krutější se stávající, až konečně jako černé hromonosné mračno stávil se nad hlavou pronevěřilce, zrádce — Červinky! Jak hrom z toho mračna bije a blesk oči Červinkovi protře, — ponecháme si až na konec; neboť mnoho dobrého najednou dáti škodí a kromě toho kluci již za zády nám křičí, tedy průvod s faklcukem zajisté již kolem jde.

III

Jak povídám, zázraky děly se v Hongkongu! Čím bývá vůbec jen dle titulu kníže, totiž „nejjasnějším“, tím byl v Hongkongu každý, kdož ve faklcuku se zúčastnil; a osvíceným, nejosvícenějším být byla lehkost, jen když se blíže průvodu kdos postavil. A byl to průvod! Napřed houf ubohých dětí, které skákati a plíce si kaziti musely — ex offo; pak banda, ale ne co hraje, nýbrž co zpívá bez programu a bez taktu.

Pak přišla teprv banda, co hrá podle noty, obzvláště tenkrát, když křik se někde strhne, aby křik ten přehlučela a harmonii v něj přivedla. Konečně teprv

dluhým tahem oni tahú
a jsú.

fakulanti. Každý unešen jest v vyšší sféry a plápolá v srdci jako ta fakule v jeho ruce; důkazem toho jest spousta dýmu, která z obého onoho plápolání vyvstává. Než ubohému dopisovateli odpustí každý svědomitý čtenář, že zaujat osudy jednotlivce nezkoumal celek a jen Červinky blíže si

všímal. Ba i Červinka byl osvíceným! Vždyť ve dvou hodinách pokročil s kulturou; za onu desítku koupilo se Schiller-Gilet na Široké ulici, vypůjčil se frak za 3 zl, koupila se konečně i Schillerseife, aby mu po průvodu nikdo nemohl nadat „špinavých“ neb alespoň „kominíků“, a jen boty byly tak dalece schillerovské, že byly básnické, tj. roztrhané; ostatně byl Červinka blaženým a již skrz mnoho ulic blaženosti jeho nebylo konce! Jen neměl chodit ubohý až na pobřeží k řece. Tam zůstává v jednom domě veliký duch, ač malý člověk, jehož jméno skví se již v abecedě po „p“ a před „r“; ten jedenkrát, jak dle jména mu přísluší, zařval, a od té doby řve všecko, co kol něho jde. Proto i nyní na nábřeží myslil, stoje v okně, že vše se kvůli němu děje a všechněch zraky na se obracel. I Červinku táhlo srdce, aby se obrátil v tu stranu — — — než běda! tu zahlédl zrovna vedle sebe — *horribile dictu* — svého krejčího, před kterým se byl pro dluhy dlouhé časy již skrýval. Ač vše kol něho hořelo, přece projel ho mráz a ruka se mu trásti počala. Tu se z pochodně, rukou otřesené, shrnulo trochu jisker — zrovna na krejčího!

„Bác bouc! Já ti dám, chlape, schvalně mne posypat jiskrami!“ zahučel krejčí, mysle, že dlužník jeho, aby se ho zprostil, jej popálil; a přitom již dvě ohromné ťafky přilehly do očí Červinkovi, že zčervenal a k zemi se potácel. Lid uznal potrestání svévole za patřičné, a Červinkovi dělaly se mžitky před očima, že musel odnešen býti. Kam ho nesou, kdo jej nese, nevěděl, a jestli vůbec mysliti schopen byl, musel míti za to, že podělen jest něčím neobyčejným, jako onen básník, jenž — jak Schiller dí — při rozdělování země Jovišem pozdě přišel a opět v jiné nadpozemské světy se navrátil. I Červinka octnul se po tak rázném nadělení v jiném světě; vše se mu motalo, válelo, koulelo před očima jako spousty dýmu pekelného, který konečně se rozdělil a v nedohlednou dálí rozhled odevřel. Bylo mu, jako by před ním ležel ohromný suchopár a uprostřed něho stál hříšník nějaký, čekající na strašný soud! Tu zadunělo z oblak dýmových: „Brute, puť Césara!“ a již řítil se na ubohého hříšníka rozvzteklý pes, před nímž onen na útěk

se dal; než kolem suchopáru byly rozestaveny houfy „*všech věrných dušiček*“, které volaly: „Byl náš den a on ani neslavil jej divadelním představením, aby v neděli nato více u kasy vybral!“, a dořekše skládaly se dušičky po groši, po dobráku, po nováku, aby za peníze ty zřídila se nová mučírna pro hříšníka, psem Césarem tak uštvaného. Tu najednou valily se ze všech stran proudy vod, stíny dušiček nad ně vzrůstaly, César zmizel a štvaný hříšník počínal se pohroužeti — tonul! A kolkolem znělo: „Tak mstí se na něm Potopa světa!“ A opět hnuly se dýmové kotouče, a čeho sbírkami na světě nedocíleno, docílilo se sbírkou mezi dušičkami; neb náhle stálo uprostřed dýmu Národní divadlo a na jeho prknách stál — ten, jenž byl při Potopě světa neutonul. A ze všech stran volaly dušičky: „Tak kočovati budeš a toulati se světem bez cíle a pokoje, až i dole na zemi zřízeno bude Národní divadlo! Budeš stár, starším Metuzaléma, budeš starší než Ahasver, věčný žid, a ještě nebude vykoupení tobě, neboť ještě nebude stávatí Národního divadla!“ Tak znělo sférami, nový Ahasver vzkřikl ohromnou žalostí — a Červinka se ze strašného sna probudil. Byl ve svém pokoji.

IV

Červinka se tedy probudil ve svém pokojíku; bylo 9 hodin ráno, tedy již 11. listopadu roku tohoto. Rozhledl se kol sebe, tu zahlédl někoho, a rád by byl zase oči zamhouřil a na blouznícího si hrál, kdyby nebylo již pozdě bývalo. Dori, kterou byl to spatřil, dobře viděla, že k sobě přišel, a neprodleně počala se vyptávat:

„Kde je můj štucel? Kde je štrohut s žamá pentlema?“

„Dorinko, má nejdražší Dorinko, já nemohu mluvit...“

„Mlčel on, neříkal mi ‚ty‘; už jsme spolu kvit; už mu nejsem nejdražší, ale on mně nejdražší! Desítku to koštovalo, ano, desítku, a o tu on mě okradl! Já mohla být u paní hofrátky, já mohla...“

„Ale Dorinko, to ještě všecko může být!“

„Může, může, ale just nebude! Teď může zas on se ne-

chat za svůj nos vodit (přítom ukazovala na jeho velký orlí nos); on se mne nacucal dost; pořád že bude doktorem, že bude ligorozovat, že bude už brzy u konce! Ano, ano, teď jsme u konce! On si jít čehy, a já půjdu hat!“

„Jen pak nech mne k slovu přijít, já ty tvé peníze...“

„Ano, ty mé peníze, těch mých čtyřicet tisíc, ty on miluje, těch on nerad by se zbavil, a já mám pořád sedět a vidět, jak on má fajrum! Včera zas byl na fajrum; však já rozuměla těm, kdo ho sem přinesli, když práli, že se mu pokazil celý Schillerfajrunt. To jsem mu chtěla ještě říci, a teď jsem hotova, teď jdu!“

Po těch nelíčených slovech chopila se svého uzlíku a byla ze dveří — tatam. Červinka byl jako v Jiříkovu vidění. Dostav notně pro žaludek, otrásl se a vstal, nevěda, co si nyní počítí. Šel k stolku a zakoukal se na ověncenou sošku svou, která i na něho bez pohnutí hleděla. Tu vešla služka a po nedlouhé rozmluvě dozvěděl se vše, co Dori tak rozehrálo; dozvěděl se, kdo ji byl přivedl, dozvěděl se, že marně naň čekala, že faklcuk neviděla, že marně štucel a štrohut hledala, ba dozvěděl se od sluzky ještě více, než vůbec chtěl; neboť přinesla mu zároveň psaní od osudného krejčího, jenž arestem vyhrožoval, nezaplatí-li dluhu ještě téhož dne.

Co počítí v takové nesnázi, kam se utéci, když i jemu nyní César od brutálního krejčího v patách vězel, když strašnou Potopou světa do úst se mu nabíralo a on — v dluhách tonul? Zoufalého prostředku chopiti se rozhodl; jako druhdy Faust zapsal se čertu, tak i on nyní, chopiv se kloubouku, hnal se k onomu, jehož jméno každá žába ku-ňká a jenž bydlí na nábřeží. Zapsal se mu a zapsán je posud; těkává ulicemi hongkongskými a sbírá, kde se co nového stalo, spisuje všechny skandály po kafírnách a učí se pomalu zapomínati na — Arkádii i ve velikost svou příští, řídě se dle výslovné prosby mecenáše svého, „aby mu jen jednou za týden udělal skandál a ostudu zprávami, které po ulicích sbírá“.

HUMORISTICKÉ LISTY II, 1859, č. 8, str. 57—60

NEDĚLNÍ ROZPRÁVKY PRO NÁS

Předmluva

Chci psát fejetonní rozpravy o ledačem, do čeho je vlastně jen nám ženským, ač nemám příčiny zabraňovat, aby mužští do naší rozprávky se nemíchali. Chci psát zkrátka fejetony, a to z následujících příčin: že nechci, aby mužským zůstala výsada psaní, že chci dokázat naši schopnost k psaní a že nechci, aby se moje soutrpitelky nebavily, kde i silnější pohlaví se baví. Já budu psát, najisto psát, a vy, moje drahé, čtěte — prosím čtěte! Neboť vím, že je strašno mluvit a nebýt slyšena, a myslím si, že je rovněž strašno psát a nebýt čtena. To však sobě jen myslím, neboť jsem posud nic jiného nepsala obšírnějšího než jednou z lázní káravé epištoly svému panu manželovi. Je již nebožtíkem a nevím vpravdě, zdaž mé epištoly četl.

Musím se přece přiznat, jak jsem připadla na myšlénku, abych psala. Stalo se mně vícekrát, že jsem obdržela ženské návštěvy právě v okamžiku, kdy jsem byla dočtla dobrý fejeton v některém časopise. Znáte ženské rozmluvy! Předmět se za předmětem rychle mihá, hned je něco nového a hned zas něco stokrát již otřepaného, hned něco zcela zbytečného a zase něco pro domácí potřebu, hned upřímný soucit a hned zase vybraná zlomyslnost, naučená hravost a opravdový vzlet, — a když ženská moje návštěva mne opustila, bylo mně, jako bych byla čtla *druhý* dobrý fejeton. Přišla jsem k nezvratnému náhledu, že my ženské mluvíme nejpikantnější fejetony, aniž bychom o tom věděly. Zajásala jsem jako onen polský žid, který zvědév rozdíl mezi poezií a prózou radostně zvolal: „Teď už mluvím třicet lét prózu a nevím o tom ani slova!“ Věřte mně, že by měly jen ženské psát fejetony!

Přiznám se však raději hned zde, že mluvím fejetony — již déle než třicet lét. Ano, jsem již „skorem“ více než pa-

desáte, a tedy v onom stáří, že mne vedle jiných plodů francouzské literatury také zbožný „Journal de l'immaculée conception“ zajímá. Zdá se, že pyšní králové světa, mužští totiž, po upřímném vyznání kladou moje písmo stranou, — pomalu! Vezměte sobě příklad z krále Francie, jenž byl zároveň králem galantnosti; Ludvík XIV. zamiloval se do Maintenonky, když byla také již padesáte stara, a vy, moji draží, pořád ještě nevíte, co se vám může stát!

Čiže v stáří tom je již přílišná duševní zkostnatělost, než abych mohla psát se snadností, jaké vyžaduje denní potrava našeho čtenářstva? Pokud se mé osoby týče, nevím, v zápiskách svých ale čtu, že mistress Fryer co dáma osmdesát pět lét čítající vystoupila ještě co baletní tanečnice a že madame Mars celé dvě generace nadchnula dramatickým svým uměním. Poznáváte, že jsem zápisky své zakládala jaksi účelně; nebojte se ale: neučiním takového faux pas, abych se chtěla podobat Fryerové, aniž hodlám několik generac trápit. Nebudu psát dlouho a dovoluju, abyste zvolali: „To bude tvá nejkrásnější vlastnost, Kamélie!“ Já chci jen několikrát pérem se vymluvit, jen několik fejetonů napsat, a jak vidíte, — píšu je již. Braňte se proti logice událostí! A proto kladu zde také již předmluvu svou, zcela pravidelně a koketně. Věřte mně, že to byla u Napoleona také jen koketérie, která ho přiměla, aby před Caesarem uveřejnil životopis k Caesarovi. Ač mám také právo říci s mnohým hercem: „Já o kritiku nestojím,“ přijmu ji přece ráda, již proto, aby řeč nezůstala stát, neboť já odpovím *zcela jistě*, a byť byl můj kritik Labienus sám, poslední slovo budu mít přece jenom *já*.

Jsem přesvědčena, že budu psát dosti dobře, ač se nesluší vyznání tak delikátní. Co na srdci a na jazyku, to v péře; sloh bude tedy alespoň jasný, byť nesloužila vlastnost ta ani k jinému, než aby bylo jasně mělkost vidět. Tím jediným způsobem možno také docílit slohu „individuálního“, o kterémž se u nás konečně jednou tvrdí, že je slohem nejlepším! Divná věc, že pravda, která při *mluveném* slohu byla již od Libuše soudně uznána, při *psaném* teprv nyní vítězí.

Jsem ale také přesvědčena, že české čtenářky budou číst, neboť je toho tak mnoho, čeho jim ještě nikdo neřekl, tak mnoho, čeho ještě ostře se nedozvěděly! Vím, že by péro Zapové vypsalo mnohé přesvědčivěji, péro Němcové dojemněji, Světlé duchaplněji, Podlipské hloub, — ale moje péro je zkrátka moje péro, proti kteréžto pravdě, doufám, nebude pražádných námitek. A kde to péro nevystačí, nuže tam ať nastaví čtenářka z myšlének vlastních, aby také nějakou radost měla. Budem se vzájemně doplňovat, budem hrát spolu jaksi divadlo: já například naznačím, jak by měla česká čtenářka vypadat, a tato ať básněnou mou povahu na jevišti života pěkně znázorní. Řeknu-li ale někdy něco příkře, vždyť jsme „mezi sebou“, vždyť mužové sobě také pravdu nesladí; přijměmež z ošklivých jejich vlastností alespoň tuto — a snažme se nemíti jiných.

Společenské naše poměry jsou pramenem, z něhož nejvíce poučení vyčerpáme. Poměry ty se buď lepší, buď by se měly lepší; obé možno i o našem poměru k nynější společnosti říci. Dovolte tedy, abych mluvila o ledačem; kantorovat nebudu, budu se ale učit s vámi a hledět pobaviti vás, především ale také sebe.

Končím tímto svou předmluvu v příjemné naději, že přece prozatím vlastně nevíte, co chci, a datuji ji

v Praze dnem 8. dubna

co vaše oddaná

J. H.

I

Je to hanba, psát o starém tématu, a vlastenectví je staré téma, vidíte, moje drahé! Pravíte, že má vlastenectví něco staromódního do sebe, že je věčně stejné, rozpravy o něm vždy tytéž, fádňí, nezábavné, lidé vlastenci že se tváří stále opravdově a nedovedou ani o Vašich růžových prstech promluvit oním způsobem lehkým a hravým, jakého má děvče potřebí právě tak jako úsměvu, náušnic a tylu. Inu ovšem, jenže záleží *na Vás*, abyste živým účastenstvím

dodaly českému vlastenectví vždy něco nového a moderního! Šaty jsou také již prastarým vynálezem, a přece dovedete pomocí módy míti z nich potěšení vždy nové! Přála bych, aby se Vám vlastenectví stalo takovým šatem, ano aby Vás vůbec šatilo a přikrývalo nahotu Vašeho ducha. Bez vlastenectví jste až příliš dekoletovány! A co se týče oné přílišné opravdovosti, to je také věc podivná! Přívrženec cizího náboženství zdá se nám býti příliš opravdový v pobožnosti své, cizí láska zdá se nám také příliš opravdová, — patří k tomu již vlastní prodchnutost a vlastní cit, pak jsme my samy opravdovy a rozumíme také jiným. Je pravda, vlastenectví rodí někdy až směšnosti! Čtla jsem právě v novinách, jak němečtí dopisovatelé z Paříže tvrdí, že pyrenejský mezek Rigolo, který se proslavil tím, že každého jezdce shodil, je vlastně mezkem německým. V tomto mezkovství je ovšem směšná výstřednost!

Podívejte se na onoho polského jinocha, jak u svatém zápalu vrhá se v boj pro vlast a národ, jak oči jeho srší zmužilostí, jak neustupna jest postava jeho, nepoddávajíc se nikomu leda smrti! Vždyť máte tak rády mužskou odhodlanost, nu a odhodlanost jinocha toho zrodila se z lásky k vlasti a napsala na prápor svůj „Bojuj pro vlast, a bojuješ pro lásku svou!“ Divno, že Polky nežárlí s láskou tou, vidíte — my bychom toho nedovedly!? Česká dívka nedovolí milenci trikolórní pásku k hodinkám, aby sobě neublížil v úřadu, a česká žena nedovolí muži do sboru divadelního, aby Němkyně nepřestaly u ní kartoun kupovat. Arci, vlasy a copy máme právě tak jako ženy Kartága, ale —! — Nepíšu kázání, a protož připouštím zde, že by bylo v „ženských řadách“ líp, kdyby onen milenec ze šlechtého vzdoru přece nosil trikolóru, muž kdyby přece šel na radnici a kdyby bylo vůbec více rozhodných mužských v povltavském Kartágu! Nemohu sobě pomoci, také já se stávám opravdovou, ač jsem chtěla být jen „zábavně poučnou“, jak tituly našich časopisů říkávají.

Žena je třtina, zvláště u nás, kde tak zřídka k samostatnosti odchovávány býváme. Když se ale podívám na naše dívky, prázdné všeho vlastenectví, zdají se mně býti tři-

nami *vytrženými*, bez kořenů a půdy. Jen lehýnký vítr, a roznese všechny třtiny ty po světě, a kamkoli dopadnou, budou právě tak dobře na svém místě jako u nás. Místo aby vyhledávaly kořeny své samostatnosti ve vlastním citu a přesvědčení svém, je jim vrcholem vši mravní samostatnosti dostati se za muže. Vdavky jsou as daleké většině nejvyšším ideálem, vlastní krb celou vlastí, sousedova domku již nevidí, ostatní vůkolí je již úplně lhostejno, a přes hranice vlasti vskočí náhle v hnusný kosmopolitismus, jenž sobě praničeho nevšímá mimo blaho osobní. Vzdělanější ženštiny tomu říkávají hříšným způsobem „všeobecná humanita“; hnusná věc se nezlepší ani nejkrásnějším názvem! Beru tak někdy v tišších a posvátnějších hodinách starý památník do ruky, svědka svých mladých dob. Ondy jsem dlouho hleděla na jeden lístek, na nějž mně byl cizinec napsal:

*Schnell knüpfen sich der Liebe zarte Bande,
wo man beglückt, ist man im Vaterlande.*

Myslím, že *odjinud* byl nám ten kosmopolitismus přívát! České dívky jsou v ohledu tom konečně také oběťmi poměrů!

„Lehko je vám mluvit o vdavkách, když jste vlastní svatbu již dávno odbyla,“ řekla mně kdys jedna z příbuzných mých a možná, že řeknou nyní mnohé, které nejsou v žádném ohledu se mnou příbuzny. Vždyť já vím všechno, co mně můžete říci, bylať jsem také mlada, věřte alespoň toto! Nemohu se ale nikdy spráteliti s myšlénkou, že se má krásnému tomu cíli ženskému obětovati vše ještě krásnější, všechna ideálnost, všechnen nesoběcký cit, vůbec vše, co nás povznáší na výši čistě lidskou. Právě tak nepochopí také žádný poctivý muž, jak může muž druhý obětovat poctivost svou kvůli příjmu, ouřadu nebo snad sňatku. U našich dívek je často divý hon za sňatkem; jen když se zdá hmotná budoucnost zabezpečena, budoucnost ducha a srdce je přitom věcí zcela lhostejnou! Že při divoké honbě se mnohý květ setřese a pošlape, je jisto, a rovněž

jisto, že se užívá někdy i podezřelých „duševních“ prostředků. Vlastenectví například — totiž ono, které se obmezí na české mluvení, na nějaké „ano“ a nějaké „Národní beseda je mně nejmilejší bál“ — bývá velmi vítaným prostředkem, když se na nějakého vlastence spekuluje, — odpusťte, slovo to není hezké, nemohu sobě ale pomoci! A krásné vlastenectví stává se hned zase prostředkem bezcenným, ano i směšným, nastane-li opak; hodí se stranou jako ušpiněná rukavice. Ondy jsem šla Ovocnou ulicí za dvěma děvčaty. Znala jsem je, že jsou Češky; slyšíc je německy mluvit, domnívala jsem se tedy, že mají na dláždění Ovocné ulice své „opakovací hodiny“ v němčině. Proti nám šel mladý muž, který se těší opodstatněné pověsti vybraného hrubiána. Děvčata ho zpozorovala, teprv když byl málo kroků vzdálen, a spustila hned okázale po česku. Muž ten — svobodný a zámožný — zaslechl ale také náhlost a schválnost přechodu a odplivl sobě velmi nápadně a zcela negalantně — hrubián! Brzy bych mu byla za to odpustila, že mne jen tenkráté pozdravuje, když jde se mnou osmnáctiletá dcera moje! — — A ta němčina našich dívek! Vždyť, dcerušky, neumíte ani pět slov řádně pronést! —

Polka, když sobě zamiluje cizince, zůstane přece Polkou a její děti *musí* polsky alespoň mluvit umět. Češka je kosmopolitkou. Ženská a kosmopolitismus! Ženská, jejíž srdce je srdce matčino, kteráž je přímo poukázána k lásce rodinné, ztratí náhle lásku tu, ba i všechnu schopnost k ní, jakmile nejedná se o těsný domácí krb její, — jako by již sama matka stala se dorostlé nebo dorůstající dceři cizou! Nebožtík Mácha rozkládal nám jednou o vlastenectví, pamatuju sobě slova jeho. „Raupach napsal,“ pravil, „jen jednu větu, kterou ctím, pro tu ale ctím také Raupacha. Napsal totiž, že otcovraždě nelze se přiučit, ta že vyrůstá ze shnilého bahna vlastního srdce. Nedostatek vlastenectví přičítám také špatnému srdci a myslím, že kdo necitelný k osudům vlasti, také by byl necitelný, kdyby mu matku jeho na veřejném náměstí bičovali!“ — Zachvěla jsem se a přitulila k matce, jako by ji rvali ode mne!

Co to vlastně je, ta „élégance“, těžko říci zcela určitě. Elegance není ani, co my „krásou“ nazýváme, ani co Němci nazývají „Zierlichkeit“, je ale podstatnou částí obého. Mohla bych zde říci ostatně mnoho pěkného nesmyslu, jenž by nakonec třeba také dosti duchaplně vypadal, — pro hlupáky například, že se nám na kráse líbí elegance a na eleganci krása, což nazývají mužští, nemýlím-li se, nesmyslem synonymickým. Zkrátka, eleganci musí člověk spíše cítit než rozumět, k eleganci je tedy potřebí talentu, přirozeného velkého nadání nebo vychováním ušlechtěného nadání původně skrovnějšího. Praví se, že v naší době a v našem „vzdělaném“ světě není výše stojícího člověka, který by nedovedl napsat nějaký obstojný verš; právě tak bych tvrdila, že není člověka, který by nedovedl být trochu elegantním. Ovšem od pravého eleganta bude se člověk tento lišit jako onen „hotovitel“ veršů od pravého poety. Kdo má přirozené nadání, stane se básníkem i za pluhem a elegantem i v pralese; obdivujem se poezii národní i rytířskému chování se jistých kmenů divokých.

A my? V Čechách? V Praze? Od doby prvotní jsme vzdáleny, přirozený cit je zeslaben, pokažen vlivem cizím a nenapraven vlastní silou novou, a ostatní je jen „import“. Daří se nám v tom ohledu jako skoro se vším. Společenský život není dostatečně čilý, aby byl školou elegantního chování, a co se týče kroje, — od národního jsme vzdáleny, a nepracujem tedy k zušlechtění jeho, a kroj moderní je zbožím dováženým, v jehož užívání jsme tedy obmezeny. Zbývá nám jen *výbor*, totiž vybírání z toho, co *jiné* vymyslily. Mnohá paní bude se mnou ještě pamatovati dobu, kdy z Paříže zasílaly se do Prahy loutky v životní velikosti, as takové, jaké stávají za sklem pražských módních skladů. Říkalo se jim Modepuppen a taková loutka měla představovat elegantní dámu pařížské běžící sezóny a měla na sobě vše, *ale vše* navěšeno, co právě v Paříži nošeno. Pražské dámy řídily se zcela podle pupy u Madame S. a podařilo se jim, že skutečně vypadaly jako loutky. Loutky se sice

již nezasílají, my ale loutkujem z plného srdce dál. V nadzmněném *výboru* nejsme v Praze šťastny, podívejte se jen do divadla, do českého nebo německého, rozdíl není. Vidíte buď přílišnou „jednoduchost“, buď okázalou přehnanost, vidíte jen prostřednost, nikoliv zlatý střed.

Móda není věcí tak nedůležitou, jak by mužští rádi tvrdili. Máte-li, pánové, zálibu ze změny přírody, z jarní svěžesti a letní plnosti, musíte také trpět mód! Řekla bych Vám, abyste se hned nedurdili, když se Vám některá móda nová rozhodně nelíbí, těšila bych Vás, že móda je něco čistě *lidského*, že tedy „samu sebe nezná“ a že je smrtelná, totiž že „móda sama zase vyjde z módy“, mluvila bych snad ještě více, — kdybych Vás neznala, kdybych nevěděla, že mluvíte proti všemu ženskému, jen abyste takzvanou duševní nadvládu dokázali, a proti módě snad někdy ze zcela nízkých, materiálních příčin. Snad bychom nechaly se poněkud přesvědčiti, kdyby Váš příklad byl — jen o mák lepší. Když v Praze kdysi zuřila mánie „estetických kruhů“, ve kterých se tolik nafilosofovalo, že nohy až tanec zapoměly, a tolik básní (německých) načtlo, že jsme mluvily protivněji nežli Kosegarten, měla jsem dosti času, abych se také sdílela v jednom kruhu takém, ve kterém se probíral Goethův Faust i se všemi jeho goethovskými a negoethovskými přívěsky. Uměly jsme strašně mnoho citátů nazpaměť a házely jimi jako v Sasku pokroutkami o svatbě. Šéngajst pan L. se mě tázal, který verš ze společně přečteného se mně nejvíce líbil. Citovala jsem bez rozpaku, že výrok:

*Ein Kerl, der nicht ein wenig eitel ist,
der mag sich auf der Stelle hängen.*

„To je čistě ženská odpověď,“ zněla poznámka šéngajstova, až ošuměle laciná. Já ale jsem přesvědčena, že to byla odpověď *čistě lidská*, ano osmělila bych se tvrdit, že onen Goethův výrok je *základní myšlénkou celého Fausta*. Dokázala bych Vám to a pak bych Vás poprosila, abyste, dovolující ideálnímu muži Faustovi samolibost, také nám trochu samolibosti popřáli. Beztoho bychom stály až příliš vysoko

nad Vámi, kdyby nezůstalo po Vašich miliónových a věčně se opakujících poklonách alespoň trochu samolibosti v nás, — třetina Vašeho života zůstala by neplodna. A pak, vždyť jsou módy jen nejzevnějším znamínkem samolibosti naší a vždyť jsou naše módy vlastně a konečně také jen pro samolibost *Vaši*. Dovolte, abych sermón o módách zakončila citátem českým, že totiž také „keř růžový se ročně jinak šatí a jinak kvete“! Růže má ovšem své módy lacino, *rozumná* ženština nemá jich ale mnohem dráž!

To sobě ale pamatujte, že eleganci nelze jevit tou či onou maličkostí, nýbrž *celkem*, na kterémž je pak arciť také každá maličkost elegantní. Maličkosti usouží ducha a vyznačují jen rozdrobenost jeho, *celek* zušlechťuje i povznáší. Platí to i o šatu, i o chování. Musíme ale hledět k samostatnosti, sic nedojdem přece nikdy žádaného cíle. A samostatnosti v tom i jiném ohledu dosáhnem jen *opravdovou vzdělaností*. Výrok, že „šat stane se člověku brzy koží jeho a barva šatu toho že vsákne se v duši“, měl by se vlastně zvrátit a duši by se měl přisoudit vplyv první. *Vzdělání tedy, děvčátka, a pak je také elegance!* A tu nemyslím onu vzdělanost, která považujíc sebe za bílou vlašťovku, upadá již zase v blazeovanou nevšímavost všeho zevnějšího!

III

Vystupuji na nedělní katedru a vy mne vítáte lehkou poklonou. Každá jste se poklonila jinak, jedna s jakous upřímností a druhá hravě, třetí důkladně a čtvrtá skoro pranic — jsou v tom rozličné povahy nebo snad neumění poklon? Poslednější bývá u mužů někdy ctností, u nás je *vždy* nectností, dovolíte tedy, abych měla dnes kapitolu o poklonách. Přitom snad se mně arci přihodí, že ledacos nebude právě poklonou; vždyť jsme ale „mezi sebou“!

Před masopustem sešla jsem se s jistou matkou, která má tři dcery. Nejmladší z nich je už v těch letech, v kterých se přechází z dětských snů do panenských, čili dle Honoráty Wiśniowské do let, kdy se děvče „královnou cítí, ale pro

samý strach panovati nedovede“. Matka vedla tu svou nedovednou královnu právě k tanečnímu mistru. „Musí se naučit à la cour,“ vysvětlovala, „aby uměla přec pozdravit a se uklonit!“ — Ustrnula jsem! Což jsou naše děvčata takovými loutkami, že taneční mistr musí je učit pozdravu? Vždyť jest pozdrav přece nejbezprostřednějším výplyvem *našich náklonností a našich myšlének!* Či není? Nu to bychom byly neschopny upřímné náklonnosti a prázdný vlastních myšlének! Smutná možnost!

Navykla jsem i z poklon posouditi, co v člověku vězí, a při pozdravu seznati již dle oka — a to mýlí mne zřídka-kdy! —, co pozdravující o mně soudí, jak vysoko as mne staví, jsem-li mu lhostejna. Já rozumím pozdravu následovně. Potkám-li někoho, činí osobnost jeho se vším, co o něm najisto vím a nanejisto se domýšlím, jistý okamžitý dojem na mne, kterému nemůže ubránit ani zabránit se do myšlének. Jako se obraz osoby té v mém oku zrcadlí, cítím, že zase oko mé praví již vše, co o ní smýšlím. Nehodná přetvářka může sice rysy obličeje upravit, klame ale jen hlupáka, oko je zrcadlo a nelže. Pozdrav je tedy vždy čin plně duševní, a není-li plně, ukazuje prázdnotu, jen mělkost duše. Pozdrav má objevit mou samostatnou individualitu naproti těm, s kterými se stýkám, má mít zkrátka cos „mužného“ — nemohu jiného slova ani pro ženštiny nalézt. Řekne-li někdo, že ženské neumějí pozdravovat, řekl tím, že jsou společenské poměry pořád ještě smutny a nespravedlivy, že děvče se pořád ještě nevychovává na samostatnost, což jest totožné s pravou vzdělaností. Již jsme zase u té pravé vzdělanosti! Při té je ovšem taneční mistr již poslednější veličinou; posud alespoň nikdo netvrdil, že mistr ten také *myslit* učí. A čemu taneční mistr neučí, tomu neučívají bohužel také matičky. „To a ono se *nesluší*,“ řekne se děvčeti; proč, to se mu neřekne, a děvče také nedojde k myšlení, proč as zase „se něco *sluší*“.

Jak málo vidíme těch pravých duševních pozdravů! Zde kývne hlavou lichá konvence, která ničím není a o kterou vlastně nikdo nestojí, onde pohodí se hlava na nepohybném, do paragrafu à la pàon zkrouceném krku, často

na důkaz, že nerovnost sociálního postavení vyvolává domýšlivost i tam, kde není prážádné příčiny, a jinde zase zatřepetá se hlavička jako bojácné ptáče v kleci na doklad, že jest nesmírně mnoho zbytečného strachu a ostýchavosti ve světě. Mužští nás pozdravují napřed — mesdames, to není poklona půvabům těla nebo zrcadelnosti něžné duše, to je skoro urážka, výplyv společenské superiority, milost, která patří tam, kam všechny milosti patří!

Když ale již jednou jsou poměry pro okamžik nepolepšitelné a když již jednou to hrubější pohlaví chce být zdvořilé, neopovažuju se kázat revoluci, ač jsem urputnou nepřítelkyní všech takzvaných domácích pravidel, jakým je například německé „Pozdravení je zdvořilost, poděkování povinnost“. Jak by as naše mladistvá děvčátka při té revoluci vypadala! Je to rozkoš, na ně se podívat, když děkují. Mnohá je tak hezká, že by sobě sluníčko nad Lachmannovým ústavem radostí poskočilo, kdyby ji fotografovat mohlo; a jakž by se zase totéž sluníčko ušklíblo, kdyby její pozdrav vidělo! Mužští procházejí se řídčeji než my, když jdou po ulici, myslí obyčejně na své starosti a na výdělek pro rodinu, jdou za prací svou. A tu platí slova Rückertova moudrého bramína, jež můj synek musil ondy stokrát z trestu opsat: „Pracujícího pozdrav sám, nemá času při práci!“ Takové pěkné pouzderko mladistvé dívčí duše beře ale zdvořilost za povinnost a děkuje nejstaršímu a nejzasloužilejšímu muži tak nedbalým kývnutím, že by se v tom mohlo jevit urážející opovržení, kdyby se nejevila vlastně nevědomost. Nepozdravení může zde pocházet z dětské ostýchavosti, nepoděkování nebo poděkování nedbalé pochází zcela jistě z duševní obmezenosti. Naproti mladým mužským jest ovšem ostýchavost na svém místě a někdy věci zcela záslužnou; tu ale je měřítkem pravý takt, který musí vypomáhat i tam, kde snad dokonce drzost pel mladistvých ideálů stírává. Mužům nekážu o pokloně, mohli by sami sobě kázat.

Není pomoci, jsme již opět v plném proudu důkazů o důležitosti pravého vzdělání! Jím se zvyšuje takt, jím se vyrovnávají i společenské rozdíly, s vyrovnáním vzrůstá

vzájemná samostatnost, a ta se pak objeví i ve všem zevnějším, tedy i v pozdravech. Pravý pozdrav nalezněš jen mezi lidmi samostatnými! A tuž se osměluju, vycházejíc z maličkosti, z pouhého pozdravu, tvrdit co nejponíženěji, milé matičky, že vyšší dívčí škola je snad přece výdatnější než salón tanečního mistra a že jedna túra samostatného myšlení je taktéž výdatnější než všechny čtyry túry „à la cour“. Při taneční zábavě vypadají děvčata vždy jinak než v životě, i poklona jejich je tu naučená salónní lež, kterou do života bez osobní újmy přenést nesmějí.

Čímž nechci, děvčátka, snad zamezovat Vašim zábavám! Jenom bych ráda, aby salón tanečního mistra nebyl považován za školu, nýbrž za to, čímž vskutku jest, za místo hravé, pouhé zábavy! Ráda bych, aby se neříkalo: „Je tuze cvičená, i tančit se zvláště učila!“

IV

Zajisté že očekáváte, že sobě porozprávíme také o lásce, o manželství. Kdybych se k tomu odhodlala, učinila bych to velmi opatrně, jen tak, jako když člověk něco chce říci a zase nechce. Nesmírně mnoho napsalo se již o obou těch poměrech, mnoho krásného i trefného, a přece zůstalo se vždy jen na povrchu; objevily se as pravdy tak veliké, jako když se řekne, že slunce svítí a v noci že je tma. Je to sice velmi hezké od slunce, že to dělá, a velmi hezké od spisovatele, že to poví; takto se ale o to nestaráme, protože pravdu takovou samy dost dobře víme. Možno také, že spisovatel cítil sám velmi hluboce, co nám povídá, že podává ohnivou růži svých citů; lásku plně vycítit dovedou vždy však jen *dva* lidé, nás ostatní zajímá na ní jen to, co se v obecném životě „pikantností“ zove. A taková „pikantnost“ bývá pro ty, jichž se týče, velmi smutnou věcí, nemíváme ani ponětí o jejím dosahu!

Těžko psát katechismus lásky a ještě tíže rádce nějakého. Již samu definici lásky učiní sobě každý sám, protože ji cítí každý *původně*. Jednomu je jarním jenom snem, a že osud

jeden takový sen po druhém jemu odhání, třebaž málo bolestně, ztrácejí dnové ti vždy více jara, až přejdou v střízlivé, vypočítavající bdění. Podobní lidé nepotřebují rádce. Jinému zas je láska, ať se dostaví dřív, neb později, celým životem. Dosáhne-li cíle tužeb svých, získal život svůj nanovo, nedosáhne-li, je mrtev a v nejlepším případě kráčí životem co člověk zkamenělý, tedy přece co mrtvola. Jakž možno zde radit, kde hříčka osudu roztíná nejpoctivější zámysly! Jsou případy jen jednotlivé, kde možno mladistvou nezkušenost varovati před lidmi nebezpečnými; avšak i tu třeba nejvyšší ostražitosti tím více, že většina udílených rad pochází z materiální vypočítavosti nebo z blbých sice, přece však zlomyslných klepů. Lidé mívají v skutečnosti nepoměrně více žvatlavosti než vídenští komikové, ač nebyvají za to ani placeni.

Jediným rádcem, jediným filosofem je tu cit *vlastní*. Kdo má hloubku a čistotu citu, dovede být šťastným i v neštěstí, protože „dovede sobě stvořit nový svět“, jak Květ napsal česky a jiní jinak, všichni ale pravdivě. Šťastný ten „citelník“ je také jediné hoden vyměnit vlastní srdce za jiné hluboké a čisté. Cit má ale velmi jemná týkadla a poznává velmi lehko, kde mimo něj jeví se spříbuzněnost! To, co vypravují novelisté o klamech lásky, je-li vzato ze života skutečného, týká se obyčejně lidí, jichž cit vyrazil divoce a nestřežen a jichž rozum nepodává protiváhy. Ostražité bdění nad vlastním citem a bystření rozumu, zkrátka pravá vzdělanost je tedy rádcem výdatným a v nehodě i výdatným pomocníkem. Myslím, že to byla Beecher-Stowe, která napsala: „Francouzky mají gardedámy a my Američanky školy!“ Jen ať nikdo nemyslí, že na účet „školy“ vše a vše kladu! Víím, že život školu poráží, víím ale také, že beze škol není nám možná více života upraveného! Děvčátka naše přísahají na známou větu, že „nejvyšším ze všech darů je ženská krása“, snad proto, že to stojí v Schillerově Orleánské, nejčudnějším dramatu. A rozhodně lepší jest přece to, co praví zlopověstná Eboli, ženský příklad ten odstrašující: „Odměnou lásky jest zase láska.“ Přitom vypravuje Eboli velmi krásně o kupci, který perlu

raději daroval, než aby ji byl prodal níž, než cena její byla, — „láska se musí darovat nebo zakopat!“ Než cena její byla! K odhadnutí ceny je potřebí mnoho, velmi mnoho jemnosti a rozumu, aby se nedoceníl nebo nepřecenil vlastní cit a aby se ocenit mohl i cit osoby druhé, jenž jest jediným kupním penízem zde! Zlaté vážky neváží zde dlouho, nýbrž uhodnou a rozhodnou v jediném šťastném okamžiku.

Jaká bývá předmluva, taková bývá kniha: jaká láska, takové manželství. Je-li suchopárna (také tento druh se nalézají!), je jím i manželství, je-li hluboka, nalezne se v manželství hloubka citu, i když oprchá první květ lásky samé, a je-li hrava, je-li pouze hříčkou a věcí zábavnou, zůstává i nadál hříčkou, ale jen příležitostnou, a jen na tak dlouho, až se hříčka ta při první opravdovější příležitosti zlomí. Takovou zlámaninu nelze ani celým tuctem Pechanců zase napravit a „pykání trvá dlouho“, ba až do samé smrti! Po svatební slavnosti nastává věčná všednost, žádný den sváteční nezasvitne v srdci, a sňatek, třeba by v každém jiném ohledu šťastným býti mohl, stává se vzhledem k opravdovému domácímu štěstí přece jen mezaliancí. Celá veselohra trvá právě jen až po svatbu, kdybychom pak vyzdvihli oponu ještě jednou, viděli bychom dojemnou občanskou činohru, třeba i tragédii. Nevěsta žádává, aby milenec kvůli ní „vyhodil slunce, měsíc a hvězdy co rakety do výše“, a manželka sedí pak ve tmě. Vše se zpředu již vyčerpá, a místo aby co manželka těšila se z rostoucí vždy ochoty mužovy, musí se přiskrovňovat tak dlouho, až nastoupí žebrotu o milost. Jaké to ponížení!

Zajisté, kdybych se odhodlala psát o lásce a o manželství, učinila bych to velmi opatrně, jen tak, jako když člověk něco chce říci a zase nechce!

HLAS 9., 16., 23. dubna, 7. května a 1. června 1865

DÁLŠÍ PRÁCE

Sto-, ba tisíckrát jsme řekli již, národ český že je vlastním „národem práce“. Nemá za úkol jen práci tu, kterou má Angličan, Francouz, Němec v kulturním proudu nynější a kterážto práce je mu přidělena měrou rovnou, on má i práci další, vyplývající z příčin historických i moderních, práci: existenci svou sobě vůbec zabezpečit teprv mezi národy uznanými, jmenovanými. Práci tu nelze vykonat jen na poli politickém, škola, průmysl, literatura, umění stejně jsou důležité. V žádném odvětví duševní činnosti nesmí se ustát, v každém musí se národ osvědčit původností, silou, neboť ze všeho, co národem samorostle a výtečně zplozeno, beře zas celý národ další a novou sílu a strava národa musí být právě rozlična při rozmanitých duševních požadavcích nynější. Národ pouze v politickém ohledu duševně činný není lze sobě nyní více myslit, jeho politická důležitost neměla by také trvání.

Praví-li se, že politická činnost je zastavena, nepraví se tím, že je neb vůbec může být zastavena veškerá duševní národa činnost, jížto jest činnost politická právě jen větví jednou, třebaž veledůležitou. Upřímně řečeno, v posledních „politických“ letech bylo nám v ohledu tom trochu ouzko. Politika pohltila veškerou pozornost. Pěkná literatura hnila, a kde přece objevilo se nějaké kvítko, spálil je mráz lhostejnosti. V ostatním umění bylo rovněž mrtvo, vyjma divadlo, které částečně působilo novostí svou, nejživější bylo ale tam a tenkrát, kde a kdy součinně zasahovalo do proudu denních otázek. Ano měli jsme i toho či onoho vůdce svého v podezření, že v literatuře, divadle atd. víc viděl a vážil moment „politický“ než vůbec „národní“. Zdálo se nám, že mu dostačí, může-li říci: „Ejhle, také náš národ má literaturu,“ nebo: „Ejhle, také náš národ má divadlo.“

Proto, že činnost v politice zastavena, národ v jiných oborech neusne, ba usnouti nesmí. Čeho v zmíněných již oborech zanedbáno, nyní, pokud možná, dohnati se musí. Spisovatelé toho například ovšem sami o sobě nezpůsobí, aby rozkvetlo písemnictví; avšak národ je již tak duševně probuzen, že potřebuje stále stravy duševní; podá-li se mu něco dobrého a záživného, nebudem sobě nyní zajisté moci stěžovat, že obecnstvo není součinné. Bylo součinné v literárních dobách před rokem 1848 i před rokem 1860, bude jím i v době nynější, ač určeno-li době té, aby se stala literární.

Rovný prospěch očekáváme při divadle. Právě nyní, v dobách posledních, konstatovati musíme, že jeví se ze strany obecnstva v divadelních prostorách jakás ochablost. Příčiny toho jsou zevnější a pochopitelné. Třeba by ale zevnější příčiny trvaly dál, ochablost trvati nesmí a nebude v prostorách těch. Dvě musí uvážiti obecnstvo stránky. Za prvé: i politickou, i národní důležitost pražského divadla českého. Politickou důležitost jeho poznalo již mnohokrát za krátkého jen trvání jeho. Závodíme duševně s krajany německými, české divadlo závodí s německým, a třeba by toto mělo nepoměrně více všelikých pomůcek, nesmí přece divadlo české, stojící v české metropoli, v ničem ustoupiti nazad. Práce to stojí u nás více, vždyť *jsme* ale národem práce!

Na duševní živosti a hloubce divadla pražského musí se osvěžovat život náš společenský, vzdělávat mnohé kruhy obyvatelstva, vychovávat mládež naše, z ní musí duševní život po celých Čechách brát posily — to zas divadla význam *národní*. Mimoto je pražské divadlo jediným větším ústavem českým, který je úplně v rukou českých a pod kontrolou celého národa. Byla by to pro nás pěkná hanba, abychom ani s ústavem tím ničeho velkého nesvedli. Za taký ústav národní je v národě zodpověden *každý*, může jím také snadno být, nebo zodpovědnost ta ukládá povinnosti jen příjemné.

Nejen obecnstvo co část národa má zodpovědnost svou, nobrž tutéž a ještě větší má také divadelní správa, divadelní

těž personál, rovněž co část národa. Měli-li jsme kdy právo žádat těch, kteří vládnu ústavem a v něm, aby vědomi sobě byli toho, že divadlo české nemá být jen divadlem, nýbrž *uzorným* divadlem, a aby sobě konečně výdatně všimli toho, čeho veřejnost po všechna léta již žádá, máme je zajisté nyní. Divadlo naše musí být nejen co nejsvědomitějším pěstounem domácí literatury dramatické, musí nás seznamovat s písemnictvím vůbec slovanským, musí být zrcadlem světového literárního proudu, pokud tento se jeviště dotýká. Divadlo české musí se stát (posud je toho daleko) brusem i ochranou českému jazyku. Cokoliv na českém jevišti se provozuje, musí být provozováno dokonale. Dokonalosti herecké rozumíme ovšem zcela prakticky; kdekoliv by nedostačila zcela síla, má dojem se vršiti v zjevné vůli. Žádáme *soustavu, lásku a práci*, nic nemožného, nic víc a nic méně, než žádáme ve všech ostatních oborech národní práce, třeba by tyto ani neměly samostatného ústavu co pevný základ práce své. A žádáme tím méně něco nemožného, kde jsou při ústavě talenty více než dostačující, velké. Soustavu netřeba dokreslit, sama o sobě, ni nejlepší náhled o ní nebyl by také ničím platen, kdyby celek nebyl prodchnut vřelou láskou k věci a sprovázen nejpilnější prací. Lásky všeobecné a práce výdatné troufáme se nyní dočkat k spokojenosti všestranné.

NAŠE LISTY 15. října 1868

V Praze 12. dubna [1873]

Odbyli jsme si svatý týden. Z hlubokosti české duše své vzdychli jsme si včera stran nepřátel svých: „Pane, odpusť jim!“ a zítra bude Boží hod a najíme se vlastního jehněčího. „Vzkříšení“ jsme přeskočili, beztoho bychom nebyli k němu nejspíš ani potřebného úředního povolení obdrželi! Zato jsme si v odpůldne Velkého pátku před každým chrámem zapálili veselou hranici a upálili jsme si — naše české prostředky to dovolují — celou řadu jidášů. Jen před chrámem české Thálie nepraskalo a nešlehalo pranic, škoda! Ony se prý při církevním tom obřadu spalují také zbytky starých olejů a světí nový, čerstvý oheň — nu dobře! Olej, kterým jsme byli posud my Čechové mazáni, beztoho už zapáchal a nestál za nic a nějaký nový, čerstvý oheň také nám neuškodí!

Svatý týden třeba trávit v svatém poklidu. My jej také strávili, my ano, ale Němci — pánbůh jim hříchy odpusť! Iluminovali, jákali, tančili po hlavách, objímali se kvůli volební opravě už před vzkříšením jako Rusové teprv po něm, ano seprali se také! Poslednější dovedli bychom též, ale čemu naprosto nerozumíme, jest, že Němci i *pracovali*. Za předsednictví Herbsta měli pilné porady, jakže by využítkovali hned svého vítězství, učinili celý rozvrh stran nastávajících voleb, rozdělili si politickou práci atd. Je to divný lid, nerozumný, zcela jiný nežli my! My neděláme ani tenkrát nic, když *prohráváme*, jakpak teprv, kdybychom jednou nějakou neopatrnou náhodou vyhráli! My jsme spokojeni, že máme svou „spravedlivou věc“, a ta zůstane ovšem spravedliva i pak, kdyby nám ji se vším všudy odnesli. Naše věc je skutečně „dobrá“, a proto můžem klidně vstrčit ruce do kapsy a nechat se strkat, kam se komu líbí. Připravovat se teď už k volbám, které budou teprv někdy na podzim, k smíchu! My přec víme, cože volby

jsou?! Jednou jsme při volbách do českého sněmu prohráli proto, že jeden ze šlechticů našich musil v den volby jít na zajíce. A před čtrnácti dny přinesla Bohemie zprávu, že z Anglicka přibylo po železné dráze čtyřicet honicích psů, kvůli podzimním zas honbám u Pardubic. Víme tedy nadjisto, co šlechta naše dělat bude, — nač bychom se zbytečně namáhali! Či měli bychom skutečně také jednou, a to výdatně, sáhnout ku práci, o níž dosti rozumní lidé napsali již i celé knihy? Budem o tom několik měsíců přemýšlet! —

Pašijní týden, týden smutku, uplynul — radujme se teď s veselými! A vesela, ukrutánsky vesela je teď brigáda našich měšťanských sborů! Stalo se jí ovšem něco nesmírně potěšitelného, dostala — bezdětný otec, kterému se náhle narodí dvojčata kluci, nemůže mít větší radost! — dostala *dva kanóny*! Scházely jí posud, o tom není žádná pochybnost, ale málokdo byl si toho trapného nedostatku posud vědom. Já sám ne. Díval jsem se již přec dosti často na tu naši brigádu a pokaždé se mně oči radostí zalily, ale pořád jen mně něco scházelo. „Co je to? — Co jen to je?“ vzdychal jsem jako neuvědomělé sedmnáctileté děvče. Zcela tak dělo se také panu rytíři Steffkovi. Chodil prý po několik let zrovna jako vrtohlavý; ale on je geniálnější než já, on na to připadl, on se náhle zbyl té několikacentové tíže a bronzově zašeptly jeho rty: „Kanóny!“ Už je teď mají a na tom nezáleží, že je nesmějí nabíjet! Už je mají, skutečné kanóny, ti naši páni „*qua militares*“, kteří nanejvýš posud že při některém manévru svém přivedli to tak daleko, že každý druh byl „jako kanón“. Bože, ta radost, až ty kanóny poprvé vyruknou! Už je vidím v bujné fantazii své: jeden bude mít pravou lopatku vyšší a druhý bude sražen v bocích. Ta krása!

Brigáda se krystalizuje a důsledně doplňuje. Již máme při ní tedy:

- a) ostrostřelce, z nichž prý umějí čtyři skutečně střílet;
- á) granátníky, z nichž mnohý je skoro pět stop vysoký;
- b) pěchoťu, která ale — kvůli té Praze — jezdí vždy jen v zavřených drožkách;

- c) kavalérii, která chodí vždy jen pěšky; a
- č) dělostřelectvo, které nebude smít z děl svých nikdy vystřelit.

Scházejí tedy, máme-li zřetel k požadavkům každé řádné brigády, již jen:

- d) pontonýři, kteří se svými pontóny nesmějí nikdy do vody.

A jakpak, kdybychom se snažili ještě dál? Jakpak, kdybychom si vymohli, aby ozbrojené pražské sbory měšťanské měly také ještě takhle:

- ď) obrněnou svou válečnou fregatu!?

Že v Praze a ve vřkolí nemáme žádného moře — ale sponž nebylo posud žádné nalezeno —, nevadí při svobodomyšlných zásadách našich sborů zajisté pranic! Cvičiště by mohlo být na Petříně.

Neotištěno

DROBNÉ KLEPY

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is too light to transcribe accurately.

FOTOGRAFIE LISZTOVY, STROMOVKA,
VECKO A JINÁ JEŠTĚ STANOVISKA —
ANTIBOUCHARÓNI OMLOUVAJÍ SE,
ŽE NEJSOU KŘIKLOUNI — ZE SVĚTA
DIVADELNÍHO — JAN AMOS KOMENSKÝ
A PODUČITEL

△ *V Praze 19. srpna*

Rád bych nyní viděl Liszta. Jedni píšou, že od těch dob, co se stal knězem, nevypadá více tak dobře jako dřív, že prý chřadne a vadne a že „vue de Liszt à vol d'oiseau“ ukazuje postavu scvrklou a nahrblou. Jiní zase tvrdí, že postava Lisztova je posud přímá jako jedle. Podivno; maďarské listy, které pokládají slavného virtuosa za Maďara, vidí ho přímého a rovného, a německé listy, které ho pokládají za Němce, vidí ho stlačeného. Nu snadže ho příliš tíží ta čest, že má býti Němcem, — nebylo by také divu! Možno sice, že rozdílné ty fotografie Lisztovy pocházejí z jakéhosi optického klamu, věřte mně ale, že jsou stanoviska skutečně rozdílná a že věc vypadá jinak ze stanoviska jiného. Dejme sobě příkladně nějaký příklad, abychom věci porozuměli důkladně, anť již slavný Jan Amos Komenský tvrdí, že dobrý jeden příklad v knize bývá někdy lepší než celá kniha ostatní. Tedy! Blondin, profesor vyššího provaznického umění, přijde nyní do Prahy. Německý divadelní ředitel pan Wirsing sobě ho engažoval a zemský výbor prý dovolil panu řediteli, aby k produkci užil Stromovky. To je věc zcela rozumná, neboť Stromovka hodí se skutečně pro veřejné zábavy, a proč by se tedy neměla propůjčit obecenstvu nebo řediteli, který již jinak nemůže uměleckému ústavu svému pomoci než kotrmelci na provaze! My přejem i obecenstvu, i umění, zvláště německému! Chválíme výbor, že má ohledy na obecenstvo. O svatém Janě, když chtěl Sokol a Hlahol uspořádati v Stromovce zábavu ve prospěch Národního divadla, nebylo ale dáno svolení. Povážíme-li, že se i zábava zpěvná a tělocvičná, i Národní divadlo, i Stromovka pro obecenstvo hodí právě tak jako Blondin nebo Wirsing, musíme

zajisté již skromně uznat, že — Stromovka z jiného stanoviska také skutečně zcela jinak vypadá. — Jiný příklad na počest Jana Amose Komenského! Každý navštěvovatel českého divadla pamatuje se as dobře, že pod Liegertem ani nikoho nenapadlo, aby se snad posmíval Veckovi, že neumí dost německy. A p. t. navštěvovatel ten zajisté se nemálo podiví, že nyní pod Wirsingem se jemu proto tuze smějí. Bylo prý tolik posměchu dole v orchestru i nahoře na jevišti, za kulisami i před nimi, že musel Wirsing zvláštním oběžníkem pohrozit, „daß strenge Maßregeln getroffen werden müssen“, kdyby se Veckovi smáli ještě nadál. Povážíme-li to, musíme opět skromně uznat, že — Vecko z jiného stanoviska také skutečně zcela jinak vypadá. A když Vecko a Stromovka, proč ne Liszt!

Maďaři mají nyní svou slavnost konzervatoria, my máme svou slavnost v Kroměříži, kteréž dnešní naše bodré Humory již valně místa věnovaly. Uvidíte, že zprávy o slavnosti té české budou také mít stanoviska rozličná, neboť „záleží jen na stanovisku“, jak mně pravil starý po Praze žebrající žid, který za křesťanskými dveřmi českými německé otčenaše odřikává. To si také myslelo několik „antiboucharónů ze závodu páně Kobrova“, kteří se strašným křikem tento týden dali celé čtyry zlaté na Národní divadlo dušující se, že „nemilují křiku“. Pan Kober je šťasten, že má ve svém závodu tak tiché pracovníky! Pravili, „že jsou sice antiboucharóny“, proto ale *přec* „přátelé velkého národního divadla“. Kdopak se jich po tom ptal? Či mohl by být skutečně nějaký Čech takovým darebákem, aby byl *proti* velkému národnímu divadlu? My boucharóni tomu nevěříme, přijde ale ovšem na to, je-li naše boucharónské stanovisko v tom ohledu stanoviskem jediným! — Když jsem přečetl onu neohebným koštětem psanou zprávu, hledal jsem stylistické vzory, dle nichž se pisatelé asi řídili. Našel jsem je skutečně, ale nikoli „na květnatých luzích klidné české vlasti“, nýbrž v plodu zahraničném, zcela dole v „briefkastnu“ divadelního jednoho listu. Stálat tam „zajisté“ následující čtyry zdvořilá místa zrovna po sobě:

Panu A. V. ve Wiesbadenu: Pro lidi *Vašeho* druhu nečiním ani nejmenšího.

Panu L. v Heidelbergu: Máte nejspíš víc vloh pro vězení dlužníků než pro jeviště.

Panu R. L. ve Vídni: Nechte mne i se svou takzvanou nevěstou na pokoji (vlastně ne „na pokoji“, nýbrž „ungeschoren“, což se do češtiny, kteráž lidí nestříhá, ani přeložiti nemůže).

Panu F. A. U. v Praze: Nejsem milovníkem hrubiánství a křiku.

Aha, tedy podle briefkastnu! Nu proč ne, když tomu stanovisko dovolí!

Než ještě jeden příklad na počest Jana Amose Komenkého! K nynějšímu řediteli českému chodí mnoho lidí a přišel k němu také český literát. Mluvili to i ono, ovšemže všechno o divadle. Literát rozkládal naše přání, pravil, že u nás rozhoduje zcela jiné stanovisko než u divadel jiných. Ředitel přikyvuje a je přesvědčen. Právě chce něco souhlasného zase říci, když po zdvořilém zaklepaní vejde nová návštěva, zase literát, ale Němec. Počne rovněž ihned o divadle. „Ó však my Němci víme, milý řediteli, proč jste převzal české divadlo; víme, že to činíte jen ve prospěch *německého* divadla a jen ze stanoviska ryze *německého*.“ Chtěl jen toto ubezpečení vyslovit a hned se zase vzdálil; ředitel a český literát spustí do srdečného smíchu nad tou pivoňkou pražskoněmecké naděje. „Ano, ano, milý pane,“ směje se ředitel, „s takovými stanovisky musím také zápasit. Divadelní svět je vůbec bohat květnatým nesmyslem! Jak se vám líbí toto?“ A podal hostu svému došlý dopis jedné baletnice, která doporučuje svou počestnost a sebe tím, že je již *dvacet* let při divadle a žádný že na ni ničeho neví. Ředitel ale nehodlá prý začít při baletu s takovým dvacetiletým vyprubovaným stanoviskem.

Uvedl bych ještě stran těch stanovisek příklad onoho žebráka, který se divil, že ho při žebrotě chytli a zavřeli, při zapálení loďkových mlýnů ale ne, — kdyby nevypravovaly kuriózum to již dnešní noviny. Prozatím jsem snad

ale dosti učinil, abych dokázal pravdu slov Komenského o „dobrých příkladech“. Ano, Komenský pronesl mnoho moudrých vět a za to mu nyní staví pomník! „Prosím vás, nestěžujte si,“ napomínal měšťanosta jistého jižního městečka v Čechách poddaného mu podučitele, který sobě na svou bídu stěžoval, — „Komenský byl také zpočátku jen podučitelem, a tadyhle čtu, že se mu staví pomník!“ Podučitel táže se nás ve zvláštním dopisu, zdaž je tomu pravda. I kdyby nebylo, my pana měšťanostu nezlehčíme, neboť nesluší se, aby podučitel vysmál se snad hlavě města!

NÁRODNÍ LISTY 20. srpna 1865

I

Konečně se uvolnilo přírodě, dech její je vlažnější, vidíme v duchu poupata, první větrem ohýbanou travičku, vidíme jaro — *mládí*. Kdož by mně zazlil, že první kroky fejetonistovy zabírají se tam, kde bylo jeviště mladých dnů i mladých skoků, že v době jara a vzpomínek z mládí, kdy člověk je tak rád sám a sám, navštěvuju nejdříve své osamělé, milé, poetické Hradčany! Odpustíte, že začínám úřad svůj s tváří opravdovou, jakáž mně snad ani nesluší. Jindy, snad již příště, poskočím zase veseleji a zazvoním zvonkem pestré čapky své, na kterém mám heslo „Mračna smutku rozháněti“ napsáno. „Vivos voco, mortuos plango“ je tak poetické, že netřeba snad vždy a vždy jeho smysl rušit a přidat pitomé „fulgura frango“ snad jen proto, — že se to rýmuje.

Znáte Hradčany? Jde se tam nejpohodlněji starou Krokevní, nynější Ostruhovou ulicí, kolem paláců Thunů a Mořínů, před nimiž se právě odklízují ohromné patníky. Kapka vody vydutí kámen a notice časopisecká povalí patníky. Skoro po celé decennium jsem uveřejňoval lže, že otcové města již „k tomu přihlídlí, aby kameny ty obecnstvu překážející byly odstraněny“. Nyní se již opravdu svalují, pomalu sice jako každý starý předsudek, ale konečně přec, a škodylibě kráčím kolem jako vesele poskakující hoch, kterému se podařila nevinná, ale intrikantní lež.

Neptám se zbytečně, znáte-li Hradčany, myslím, že bych otázku tu mohl tisícům a tisícům Pražanů klást a že by odpověděli: „Vlastně — neznám!“ Jsou lidé, staro- a novoměstáci zde, kteří po léta nevidí Malou Stranu jinak než z pravého nábřeží, kteří na čarokrásné Hradčany dívají se jako na začarovaný zámek, kterému vzdor řídkým, ba jediným půvabům uděláno, že nepřiláká nohy poutníkovy. Hrad-

čany jsou mnohým lidem co mně například předhoří Dobré naděje; dostačí vědět, *kde* se vůbec nalézají. Hradčany jsou jako starobylá krypta, do které se vstupuje jen o slavnostní dny, jen jednou do roka, kdy je tam mnoho lidí a kdy netřeba se jednotlivci bát. Jednotlivé části Hradčan vypadají v opuštěnosti a mrtvosti své skutečně jako otevřený hrob, v němž vzpomínky na slavné děje české dřímají, — bojíte se snad probuditi vzpomínky ty, prcháte snad před vnucujícím se porovnáním a zdržujete se raději v částech města, jimiž valí se plný proud života nynějšího, v němž pracujete plnou silou o nové, bohdá krásné budoucnosti? Nečiníte dobře, vždyť vedle práce nastávají vám všem okamžiky, v nichž potřebujete odpočinku, samoty, poetického dojmu. A kdeže byste všeho našli v hojnější míře než na starých Hradčanech!

Vidíte již, že „vivos voco“, že účelem mým povzbuditi k návštěvě Prahy polozapomenuté. Znal jsem lidi vzdělance, studující, kteří po celé desíletí v Praze se vzdělávali, a o celých Hradčanech více nevěděli, než že je tam chrám svatého Víta a v chrámě stříbrná rakev svatého Jana z Nepomuku, kvůli kteréž bývá výroční pouť s obrázky, perníkem a „létacími“ kuchyněmi. A přec není v celých Čechách místa, kde možno se z historie více naučiti než zde, a v celé Praze koutečku, kde možno samotou nebo poetickou pověstí více se pobaviti než zde! Kdež prosím mohou myšlenkové vlny vás mocněji zachvátiti než na velebném tichém Petříně, k němuž se šum bujícího města a souzvuk sterých zvonů tak mocně povznášejí, nebo na větrem ochvívané Letné, k níž doráží hukot rozpěňující se Vltavy! Kdež možno nalézt osamělejšího útulku než na Mariánských hradbách s tou čarovnou vyhlídkou, v zahradě Císařské s hustým, tajuplným tím křovím, v Jeleních příkopech, na hradbách od Brusky k bráně Strahovské! Na hradbách těchto jsi jako v prérii sám a sám, vysoká tráva a modré nebe zvou k hodinám dumavého talapoinství, a když se zadumáš a náhle zvuky loretánských zvonků zaslechneš, kanou ti tóny jejich písně do duše jako ochlazující balzám, že bys se rozplakal nebo rozradoval dle toho, čeho právě

duši nejvíce potřebí. Vstaneš a pohlédneš pak dolů do příkopů, na ten dřímající, od světa odlehlý hřbitov vojenský, a v kmitavém vzduchu nad ním jako by poletovaly steré ony poetické pověsti, které chová hradčanská chudina co dědičné perly své.

Hradčany jsou jako kniha moudrosti, z níž možno se poučiti i o tom, co v šedých dobách bylo, i o tom, co teprve býti má. Hradčany jsou kamennými písmenami psaný dějepis, v němž jsou zaznamenány činy českých pěstí, výmysly českého ducha, překvapující výtvořky českého umění.* A vedle palácův je zde nečistý Nový Svět, za pyšným bohatým Hradem hnízí pověstná Zlatá ulička, jejíž originální chudoba nemá v světě sobě rovné, — vedle pýchy, nádhery a bohatství velká pokora a bída, strašně znázorněná sociální protiva dob minulých i doby nynější, již vyrovnati je úkolem času pokračujícího, úkolem naším.

Hradčany se ani nemění, budovy jejich jako by čekaly, až čas je rozdrobí, a nových budov nepřibývá. Jen v jedné končině je trochu živější proud lidstva, na krátkém Pohořelci, jenž však brzy zase zaniká v světlém ouvoze Hluboké cesty. Nyní chtějí prý jednu část Hradčan, náměstí totiž, ozdobiti novověkými sady na témž místě, kde vymírají stromořadí zmrzačených, vyhnílených stromů kaštanových. Myšlénka Hradčany okrášlití mne dojímá rovněž poeticky jako oblékání nového roucha dávno již balzamované mrtvole, jako vůbec vše, co o pravé pietě svědčí.

Divně se zde budou ozývat a od mrtvých paláců odrážet veselé pokřiky dětí. Pak snad bude také ta stará socha uvnitř sadů veselejší a děti nebudou se zde za večera bát, jako my jsme se bávali. Když je silný hučivý vítr, zatočí se totiž v kamenném zábradlí kolem sochy s takovou silou, že to zahučí, jako by kamenné sloupky strunami byly. My děti slyšely celou píseň z hukotu toho a s tlukoucím srdcem poslouchaly jsme, co as žaluje Markéta s havraními vlasy a chrpovými očima. Zde totiž býval — je tomu velmi

* Fotograf Lachmann vydá nyní ve zvláštním album obrazy uměleckých památek hradčanských.

dávno — hrad ukrutného rytíře, jenž Markétu unesl z kláštera a do věže zavřel. Nebohá měla krásný hlas jako anděl, že se lidé sbíhali, když za bílého rána ve věži své zpívati začala, a znala píseň tak dojemnou, že se zdi věže smutnými slovy jejími rozdrobovaly. Rytíř ji proto zardousil, píseň ale zůstala živa, přetrvala rytíře i hrad, přetrvala věky a žije pořád na témž místě. Máte-li jen trochu nevinnosti dětské ještě v sobě, můžete tu píseň slyšet.

II

Fejetonisté z řemesla mohli by se nazvat „poetickými kazisvěty“. Ne snad že by sami byli poetickými — prali by se s tebou, kdybys jim přičítal něco podobně proti vši duchlaplné blazeovanosti svědčícího, a také by pramálo na tom záleželo, kdyby vlastní své halucinace kazili —, nýbrž že kazí to, co jiní lidé poetického spředli. Poezie je jako prástva bílého hedvábí; když se roztřepí a stálým ohmatáváním pošpiní, zprotiví se člověku nevýslovně. Dobře jsem počítal a zaznamenávám, že za krátkého trvání máje četl jsem již třicetpětkrát v německých fejetonech citát „Im wunderschönen Monat Mai, als alle Knospen —“ atd. Zdalipak by ti lidé nedovedli zničit všechnu poezii, zprotivit každé básnické poupě, že se nám konečně zlhosejní jako sterými kolovrátky odehrávaná melodie, která nás zpočátku k slzám dojíhá, při níž pak zíváme a nakonec klejeme! Píseň se zrodí v rozechvěném bolnou slastí srdci básníkovu a vyletí pak hrdlem jeho do světa, aby zazvonila v prsa a zapadla v srdce tam, kde ozvěna je rovněž silna jak původní písňě zvuk. My našli v cizé písni plný a krásný výraz toho, co sami hluboce cítíme, my propějeme v duchu píseň tu deset- a dvacetkrát, pak je naším majetkem a schová se uvnitř prsou, aby zazvonila teprv zase v okamžicích, kdy plně odpovídá novému dojmu nebo náhle probuzené vzpomínce. A onino pánové, kteří z poetických poupat dělají salát ku špitálnímu svému kuchařství, chtějí snad takový dojem, takovou vzpomínku pérem svým vy-

volat? Dobře citovat je velké umění a špatně citovat je kazisvětství, a každé kazisvětství vede dle staré jedné frazeologie české tam, kde vrahové „končí“, abych neutil dřevěnějšího třínohého slova! Vražda myšlenek je horší než vražda jiná, třeba by se tak nestihala a třeba by frazeologický náš citát zněl při citátech mnohému také kazisvětsky. U nás bylo již více takových myšlenkových vražd spácháno, do Kollárovy „pastuchovy chýže“ pere dešť, jako by ani více střechy neměla, pověstné jeho „cesty rozličné“ vypadají již jako stará říšská silnice a měli bychom mít zvláštní hrdelní soud nad těmi, kdož nám překrásný začátek Máchova Máje tak již otřepali a důkladně zprotivili! Jinde sestavují zvláštní konkordance, knihy to obsahující tisíce citátů, jež třeba jen rozevřít, aby člověk našel myšlenku a pláštík sečtění, u nás by bylo dobré vydati knihu citátů, jichž se nesmí užít naprosto nikdy více.

Je ovšem těžko povznést se na myšlenku novou vlastní a básníci také tak rychle neplodí, aby literární překupnictví mohlo zboží své častěji střídati. Musí býti výdatný popud zevnější, aby zrodila se vlastní myšlenka nová, a ten máj dostavuje se s kalendářní akuratesou každoročně jednou, takže je nám již ale zcela obyčejným. Zvláště letošní máj je tak mdlý, suchý a šedivý, že v něm rozkvetou jen nedochůdčata, jako tam na kaštanech pražských bašt. Podivno, že prvním májovým poetou byl letos pražský purkmistr a první májová poezie že pomocí škrobu dostala se u veřejnější veřejnost na nároží! Pan purkmistr vyzývá milující pozůstalé, aby laskavě opravili zpustlé hroby. Pan purkmistr je pan purkmistr, a tedy muž pořádku; nám spisovatelům přisuzuje se ale zvláštní talent k nepořádku, a tu nemohu tedy za to, že zpustlý hrob se mně mnohem více líbí a na mne mnohem poetičtější dojem činí než hrob jakoby v naškrobený krejzlík upravený. Kdybych umřel — což je snad také možno, ač tomu nevěřím —, přál bych sobě, aby hrob můj byl ihned zapadlý, přičemž zajisté nemám úskočné myšlenky pověstného humoristy hrobníka montmartrského, který sobě přál svůj hrob tak zapadlý, aby ani do něho nemohl.

Z radosti nad zprávou, že ve Volšanech jsou skutečné a opravdové zpustlé hroby, vybral jsem se zase jednou do Volšan. Skoro bych se byl nyní blasfémie dopustil a napsal, že Volšany jsou „tuze krásná krajina“. Ale skutečně, nechť se ukáže krajina, která by co důkaz měnící se, povstávající i odumírající přírody více k přemýšlení donutila než velkoměstský hřbitov! Ve Volšanech je popudu k tisícovým hřbitovním poeziím! Nejdřív ty zpustlé hroby, jež se před očima zapadávat zdají a po nichž rostou nám myšlenky jako tmavorudé kapradí, a pak ty hroby naše, ty „hroby české“, jak je neuvědomělý český lid co podivnou zvláštnost vyznačuje! Hrob Jungmannův s náhrobkem mramorovým, hrob Havlíčkův s chudou tabulkou ve zdi, Čelakovského s krásně — vyprahlou hroudou, Hněvkovského, Šumavského, Petřínův, konečně Kalinův s tím kamenným kmenem, jenž má alespoň to do sebe, že nepoznáš na něm dle přeboubelatělé tváře truchlícího anděla nebo dle původního „gotického“ provedení hned zdaleka dílnu toho či onoho nemistra. — Ej co to! Sbalený papírek v skulince! Rozbalím a čtu dvě jen slova — „Ironie lásky“. — Kalina? Ironie lásky? Ani jsem se již nepamatoval! Doma jsem vzal pak knihu do ruky a čtu. Po několika „smoucených, urojených“ verších dobrého Kaliny stojí místo:

— matky, co se chotě nezvaly,
 jichž nikdo nepožehnal početi,
 jenž lásky strastné se stavše obětí,
 domácího se blaha nedoždály —
 — robátka, co otce nepoznaly,
 jichž porodu i matky se lekaly,
 jichž jmě — číslo na náručnici,
 a podílem — posměch hyzdící — —

Písmo na papírku bylo mužské. Litoval tu snad někdo matky? Oplakával robátka? Klnul otrávenému vlastnímu životu? Snadže svědomí zaplakalo nejtrpčí slzy své na pomník Kalinův? Snadže tmavá noc přednedávnem viděla osamělého čtenáře, jak náhle sebou trhne, náhle se zachvě-

je, rukou sobě oči zastírá, do bílého rána mořem zoufalství pluje — —

Což ty děti lásky již v historii lidského společenstva hrály divokou úlohu! Jsou to děti vzpoury, jakouž příroda provádí naproti nepřirozeným společenským řádům, jsou to děti nejohnivějších citů, nejkrvavějších tužeb, nejbujnějších snů a nejkrutějších bolů. A tu sílu, tu palnou krev, to množství lásky i bolů přinášejí s sebou na svět, matka je umyje slzou a lidé říkají, že děti lásky jsou geniální. Mám po ruce jistou událost pražskou a uvedl bych ji zde rád — nuž uvedu, třeba by se hodila k právě řečenému jako ilustrace a text, z nichž obé něco zcela jiného, dohromady ale přece totéž vypráví. Chci geniálnost dětí lásky dokázat tím, že dítě lásky stalo se velmi nevinně otcem geniální myšlenky.

V Praze žije zámožný mladý párek manželský. První rok manželství jim uplynul, již i druhý uplývá a jsou bez dětí. Vinou to tenkrátě manžela nedovedli se tak vžítí v sebe, aby sobě utvořili nový svět; nastoupila fadessa, duševní vrtochy. Panu manželci se uráčilo vzbuditit v sobě žárlivost, až nemocnou žárlivost! Že manželka nedodávala nynějškem podnětu, sáhal pan manžel do minulosti a každá minulost je domyslům nesmírně přízniva, jak známo. Soužil ženu strašně, dialekticky rozbíral její tvrzení, prosby její vykládal hned na vinu. I odpuštění a neocháblou lásku sliboval, jen plné přiznání chtěl. Konečně usmyslila sobě učiniti všemu trápení náhlý, odvážný konec. Přiznala se plačíc, že dříve skutečně byla milovala, a to ohnivě, čehož důkazem prý roztomilé dítě lásky, jež žije tam a tam u příbuzných a jehož bohužel již po dvě leta nebyla ani spatřila. Ten živý doklad jeho lehkovážných domyslů, ta překvapující skutečnost působila na pana manžela jako hromová rána. Neodpustil, nýbrž zpitoměl. A když se vše vyjasnilo pak co klam, stal se povolným a dobrým jako dítě a je nyní přesvědčen, že více žárlit nebude. — Sic semper tyrannis!

J. N.

L I T E R A T U R A

[The text in this section is extremely faint and illegible due to the quality of the scan. It appears to be a list of references or a table of contents, but the specific words and numbers cannot be discerned.]

BJÖRNSTJERNE BJÖRNSSON

Björnstjerne Björnson, básník norský, jedna z nejzajímavějších individualit básnických doby naší, zemřel dle zpráv francouzských listů tudy dni podřezav sobě žíly, nemoha snést bolestnou nemoc, již byl beznadějně sklíčen. Žádnému z jeho rodáků se nepodařilo, aby zvláštní půvab svých krajů severních vtělil slovem tak pravdivým a dojemným, jako Björnsonovi. V jeho dílech vane ten zvláštní severní duch, ta pošmurnost nebe a nevlídnost počasí, ten divoký jek moře a děsivost strmých skal; ale když se mraky ty sluncem protrhnou a když na tu divokost přírody zavlaje teplý dech letní, má živý kontrast půvab dvojnásobný, neodolatelný. Ten jasný, určitý ráz má ve všech svých povídkách i básních, dramatických i výpravných. Björnson jest živým dokladem poetův, kteří individuálnost svého národa i kraje snaží se vtěliti v plastiku uměleckou a přivedou svůj zvláštní ráz silou i pravdou k uznání všeobecnému. Jsou to zvláštní kraje, jimiž nás provádí, zvláštní lidé, s nimiž nás seznamuje. Ale při tom při všem rukou mistra dovede vyjmouti a k zajímavosti přiváděti to, co jest věčně lidské ve všech dobách, ve všech zemích. Björnson byl dosud v květu věku, teprve 34 léta stár. Narodil se dne 8. listopadu roku 1832 v osamělé krajině Devrefjäldu v Norsku, kdež byl otec jeho farářem při chrámu v Kvikne. Kolem jeho rodiště nevlnilo se ani žito, poněvadž se v pusté krajině té nedařilo. Byl nejstarším dítětem a neměl za svého dětinství ani soudruhů. V zimě byl dům jejich zasypán celý sněhem a malý Björnson mohl pohodlně sněhem tím vylézt do prvního patra k svému otci, pakli ho matka dole pro nějakou svévoli trestati chtěla. Odtud se dostal otec jeho do jiné krajiny, a sice do Naassetu v Romsthalu, jedné to z nejkrásnějších krajin v Norsku. Tento kontrast

byl pro mladého Björnsona nesmírný a pro vývin jeho nadmíru podstatný. Z pusté krajiny dýchal v krajině krásné, z neolidněné pouště přišel mezi lidi. Líčí to sám nejednou a čtenáři naši seznámili se s podobným vylíčením v krásné povídce Thronde, již jsme ve Květech podali. I prokmitávání první umělecké jiskry v mladém hochu najdou v té povídce dojemně nakresleno. Björnson byl zdánlivě snílek, a proto se málokomu líbil v obcování. Věřilť člověku, věřil ve věci podivné, báječné, a proto ho měli za přihlouplého. To ho činilo samotářem a otvíralo mu hloubku vlastní jeho duše. Mnoho snesl v tom ohledu jako jeho Sigurd, ale když trpělivost trhla, objevil se silnějším nade všecky. Když ještě do školy chodil, byl jeho otec následkem denunziace z úřadu svého sesazen. Byl sice pak za nevinna uznán a lepším místem odměněn; avšak v mladém Björnsonovi událost ta vzbudila cosi hořkosti a divokosti. Příchuť ta provázela ho po celý život a stala se také vlastností skoro všech jeho plodů uměleckých. Co student v Christiánii počal Björnson svou literární činností. Byl viděl jen dvě divadelní představení na tamějším divadle a napsal již také divadelní kus, ač byl dosud ještě žádný nečetl. Kus byl k provozování přijat a spisovatel obdržel svobodný vstup do divadla. Tu však brzy poznával, co jeho prvotní práci scházelo; vzal ji nazpět a spálil ji. Poznával divadlo a utvořil si tak vysoký o něm ideál, že stav se kritikem, chtěl celé divadlo zreformovati. Domnívalť se, že předělá šmahem umělce i obecenstvo; leč následek toho byl, že umělci i obecenstvo se nezměnili, jeho ale že pomluvili, zkaceřovali a v nenávist uvedli. Byl by morálně zašel na úzkoprostosti těchto lidí, kdyby byl neodešel do Uppsaly, kdež nabyl opět duševní rovnováhy, aby na zralejší plody pomýšleti mohl. Na cestě do Uppsaly seznal Kodaň, kdež ho krajané jeho uvítali bez předsudků a jemu chuti dodávali, aby neustanul na své dráze, na níž konečně uznání a spravedlnosti dojíti musí. Najal si tam malý pokojík pod střechou a tam psal první své selské povídky a dramata, jež byly od Dánů přijaty s pochvalou všeobecnou. Novely ty byly brzy do všech jazyků překládány a učinily z něho

evropskou znamenitost a prvního básníka své země. Když se do Norska vrátil, převzal ředitelství divadla v Bergenech, avšak ne nadlouho. Později redigoval časopis v Christiánii, avšak měl k namáhavé té práci tak málo schopností, že jeho nepřátelé opět počali jásat. Nechal toho, počal opět básnit a novým úspěchem dobyl si opět žádoucího poklidu duševního. Vláda navrhla norskému sněmu, aby udělil Björnsonovi stipendium na cestu, což tento, ač po nějakém zdráhání, učinil. Cestoval do Říma, kdež studoval a psal, a vyslal odtamtud svého Krále Sigurda, který dánsko-norské čtenářstvo přivedl v nadšení. Odkládal patrně svoje umělecké vady, jeho temná, podivná časem řeč stávala se jemnou a urovnalou, a jen málokdy již najde čtenář jistou nedokonalost ve filosofickém vzdělání a nejistotu formy. Z Říma vrátil se již co slavný básník a dostal od sněmu „básnický plat“ tisíc dolarů ročně. Až do nynějška žil v Christiánii. Měl tam časté veřejné přednášky, k nimž se posluchačstvo hrnulo a v nichž celá jeho zvláštní povaha se manifestovala. Hlavní jeho spisy jsou: několik svazků Selských povídek, Hulda (truchlohra tříaktová), Mezi bitvami (činohra jednoaktová), Sigurd — trilogie: Sigurdův útěk (jeden akt), Sigurd v cizině (tři akty), Sigurdův návrat (pět aktů), Maria Stuart (truchlohra pětiaktová) počátek trilogie a básně lyrické. Björnson líčen co muž vysoké, herkulické postavy, plavých vlasů, pohledu neobyčejné síly. Slova nemiloval; avšak byl-li pro předmět zanícen, strhl svým proudem řeči i lhostejného. Žel toho vznešeného života, že tak záhy zhasl. Věčná mu budiž paměť!

ČESKÁ VČELA, příloha k časopisu Květy, 1866, č. 17, str. 66—67

(*Fromont mladší & Risler starší*)

„Od Francouzské akademie korunovaný *román*, to musí býti něco zvláštního!“ upozorňuje mne ondy můj franko-milovný přítel.

„Román?“

„Ano, Fromont mladší & Risler starší.“

„Vždyť to zní jako obchodní firma —“

„Také to nic jiného není. Historie obchodní firmy Fromont mladší & Risler starší, voilà tout.“

„A od koho?“

„Od Alphonse Daudeta.“

„Neznám.“

„Tomu se nedivím. Ve francouzské literatuře se již sice vícekrát osvědčil a vynikaly spisy jeho zejména krásným slohem, však za hranice Francie sláva jeho ještě se nerozšířila. Až tímto románem. Kniha ta musí býti vskutku neobyčejná, neboť vyšlo za tu krátkou dobu již *osmé* vydání a již i německého překladu vydání *druhé*.“

Byl jsem sice udiven, že při té zpukřelosti a mravní skleslosti Francie, o které každý den v německých listech se dočítám, dovedou Francouzové ještě takové romány psáti, ale přece jsem se pustil do čtení. Také mne k tomu ponoukala významná okolnost, že Němci vzdor všemu nadávání Francouzům románem tím neopovrhli a tak rychle spěchali „světové literatuře“ své jej přivtělit.

A byl jsem unešen! Nevěděl jsem, co mám spíše obdivovati. Či jednoduchost děje, či mistrnou charakteristiku osob, či dokonalost slohu, či onen zvláštní vliv morálky, který ač nikde určitě nevysloven, přece z každého slova mluví a činí, že kdo čte, se stále rostoucím uspokojením pokračuje, až knihu konečně odloží s litostí, že nepokračuje ještě dále.

Snad také mne co Čecha poutal francouzský ten zvláštní svět, který tu líčen.

Nikdy jsem totiž nemohl zdomácněti v atmosféře, v které se obyčejně pohybují hrdinové francouzských románů. Ty „chudáky“, kteří si nařikají, že přišli na mizinu a nyní že už jim nezbývá než — dvacet tisíc franků *ročních důchodů*, ty ženy, jež svého milence opustí, aby se mohly k němu zase vrátit a jej ujistit, že toho, který jim ty krásné diamanty daroval, vlastně nemilovaly a nemilují a že toliko... — ty všechny podobné typy pařížské společnosti — já jich nechápal.

Však zde: Sidonie, Risler, Fromontová Klára a všichni ostatní nabyli u mne pravděpodobnosti a věřil jsem spisovateli, že mohou existovati. Snad v mnohé z těch, jež znám, taková Sidonie dříme, pomyslil jsem si a pohlížel jsem druhého dne bystřeji než jindy do očí dám, snad jsem již někdy takového Fromonta potkal anebo takovou paní Delobelle znal, vzpomínal jsem a namáhal jsem svou paměť. Krátce tento svět mi nebyl ani dost málo cizí, a to mne poutalo.

Však sudte sami:

V jedné z oněch klikatých uliček pařížské čtvrtě Marais, která rázem zaplašuje naše obyčejné představy o báječných bulvárech světového bábelu a toliko pracovitost a průmysl tohoto města nám předvádí, nalezá se továrna na čalouny, která se díky obchodnímu rozhledu majitele Fromonta a zručnosti tam zaměstnaného kreslíře Rislera — u čalounů jsou kresby hlavní věcí — velmi dobře daří.

Tomuto Rislerovi to ráda učiní paní továrnice k vůli, aby na dětský bál, který ona na počest své dcery Kláry dává, směl přivést malou svou sousedku Sidonii Chèbeovic, o jejíž roztomilosti tak mnoho vypravuje. Takové pozvání by snad každé dítě potěšilo, ale pro Sidonii, která celé hodiny u okna, z něhož možno celou továrnu přehlednouti, stává a *sní*, má to zvláštní význam.

Jest to první krok k uskutečnění jejího snu, o němž nám bude román vypravovati. Díky své kráse a pak také štěd-

rosti svého příznivce Rislera a krásným manýrám, jimž se od souseda Delobella přiučila, a vybraně jemnému vkusu, s jakýmž Delobellova dcera Désirée její toaletu upravila, slaví Sidonie na onom plesu pravé triumfy a uzavře přátelství s dcerou továrníkovou, slečnou Klárou. Pokud je dítětem, užívá toho pilně, čím více ale dorůstá, tím spíše najevo vystupuje rozdíl mezi bohatou slečnou a chudou Sidonií. Aspoň ona se tím cítí strašně poníženou a uráženou. Také přichází čas, aby se něčemu učila, a přátelství úplně ochabne, když Sidonie vstoupí do práce, aby se učila pořádati falešné skvosty a ozdoby. Leta v této dílně strávená jsou jí pravou mukou a každý, jenž ji odtamtud vysvobodí, bude jí milý. Je krásná, a proto nebude muset dlouho čekat.

Je zde Rislerův mladší bratr François, který jen na ukončení svých studií a inženýrský dekret čeká, aby o její ruku požádal. „Paní inženýrová?“ To je již krok výše, proč by tedy Françoise odmrštila? Však než to přijde k svatbě, přinese poštovní sluha psaní od Kláry, která ji zve na nějaký čas k sobě na zámek Savigny, náležející jejímu dědu Gardinoisovi. Zámek Savigny, ach, to je něco pro Sidonii! Jak ten luxus jí lahodí a spolu rozčiluje! Ubohá Kláro, tys ukázala tygru krev, tys nyní probudila, co v Sidonii dosud jen dřímalo! „Tu najednou obdrží tato ve víru novém list od svého snoubence, který ji volá do skutečnosti a k bídnému postavení budoucí úřednice zpět, a v duchu iž se vidí v onom škaredém pokojíku, v někdejší svém bytě v tolikátém poschodí temného domu, jehož těžký, bídou dusný vzduch již se domnívá vdýchat.“ Co nyní? Své zasnoubení zrušiti? Proč ne? Starého Gardinoise si vzíti? Jen kdyby byl aspoň o deset let mladší! Však je tu Georges, bratranec Kláry a někdejší dědic továrny, a Sidonie neustane, pokud ji ten „při hledání svatojanských mušek“ nevyzná svou lásku. „Já budu vždy jen svého chotě milovati,“ praví Sidonie a nyní jí továrna nemůže již ujíti. Jest zde ovšem ještě její snoubenec François, mladší Risler, ale toho se snadno zbaví.

Zpozorovala, jak velice jej sousedka její Désirée miluje,

a nemohouc prý své přítelkyni způsobiti takový bol, „obětuje“ jí svou lásku. Ubohý François ustoupí se svým zoufalstvím až do Egypta, starý pan Fromont zemřel, Georges je nyní skutečným pánem továrny: již se blíží uskutečnění Sidoniina snu. Však když již má jen sáhnouti po štěstí, po němž tak dlouho natahuje ruku, odtrhne jí osud sladký ten pohár od úst. Georges odhodlá se vyplniti poslední vůli svého strýce, ožení se se svou sestřenicí Klárou, a poněvadž by jeho síly nestačily k vedení továrny, učiní Rislera staršího svým společníkem. Nyní se dozví Sidoniina matka, proč její dcera vždy tak bývala smutnou a zádumčivou a koho „vlastně“ milovala: jest to Risler starší, a ne Risler mladší, François, ale ona si ubožátko nikdy prý netroufala to říci! A tak se stane Sidonie přec paní továrny, po níž tak toužebně co dítě z okna pohlížela.

Po tomto úvodu román teprv započíná. Sidonie, tento ženský démon, neuspokojí se tím, že z chudé dívky stala se bohatou paní fabrikantovou, ona nyní toliko připravila jeviště pro své činy.

Georges, který ji co mladík tak horoucně miloval a svou lásku toliko vůli umírajícího svého strýce obětoval, nemůže nadlouho odolati této ďábelské ženě, s níž nyní v jednom domě bydlí a která jest paní jeho společníka, a brzy jest opět úplně v její tenatech. Proč ale teď ho sváděla? Vždyť továrnu už měla. Ano, kdo by znal všechny tajnosti ženského srdce! Jednak byl Georges skutečně pěknějším zjevem než trochu neohrabaný starý Risler, a jednak nevěděla, proč by šetrila Kláru, jejížto bohatstvím a laskavostmi již jako dítě se cítila tak ponižovanou... Och, toť hrozná propast nevděčnosti, ta malá, roztomilá Sidonie!

Však nedost na tom, že Kláru oloupí o jejího muže, ona hrozí i továrnu, dědictví jejího otce, připraviti o dobrou pověst. Její nenasytná touha po nádheře, její závistivá snaha vyrovnati se buď skutečně velkým dámám, které své jmění čítají na milióny důchodů, anebo oněm ochechulím, kteréž za rok utratí celé jmění bohatých mladých dědiců, svádí milence Georgesu k tak nesmyslným vydáním, že továrna pod tímto břemenem počíná klesati.

Starý poctivý kasír Planus počíná se hroziti stále rostoucích vydání a bilance prvního roku ukazuje skutečně strašný úpadek. Co se Rislera týče, ten jednak zaměstnán sestavováním nového vynálezu, stroje na tisknutí čalounů ve více barvách najednou, jednak zas pro samou poctivost nepozoruje praničeho, takže nakonec i ten starý věrný jeho přítel kasír Planus myslí, že se podařilo ďábelské té ženě „proměnití nejlepšího a nejpoctivějšího ze všech lidí v dokonalého padoucha“. Není jinak, Risler prý zná svou hanbu a přijímá ji trpělivě, neboť si dává za ni platiti!

Jediný starý kasír Planus ještě bdí nad ctí domu Fromont ml. & Risler st., když to nesmyslné rozhazování peněz ani po té smutné bilanci nechce ustáti, ba naopak ještě roste, odhodlá se k poslednímu prostředku a píše Rislerovu bratru Françoisovi do Egypta, aby přišel promluvit s bratrem a tak zachránil čest svého jmena.

Sidonie nechť se třese, neblížíť se nový milenec, nýbrž mstitel!

Mstitel? Běda mu u ženy té!

A vskutku vizte sami, jak jej ona přijme:

„Komu děkujete všechen tento luxus, madam?“ započne „mstitel“ rychle, „svému manželi nebo svému milenci?“

A aniž by se zachvěla, aniž by očí k němu pozvedla, odpověděla Sidonie:

„Oběma.“

Tolik jistoty z její strany připravilo jej o jistotu jeho.

„Tedy přiznáváte, že jest on vaším milencem?“

„Nu ano... Ovšem.“

François se na ni zadíval v mlčení. I ona byla zbledla, přes všechen svůj klid, a stálý tichý úsměv nevznášel se více kolem její úst.

A on pokračoval:

„Poslechněte mne. Jmeno mého bratra, jmeno, které on dal své ženě, je také jmenem mým. Je-li Risler tak šíleným a tak slepým, že přivoluje, abyste je pokrývala hanbou, pak jest mojí povinností, abych je proti vaší hanbě uchránil... Proto žádám od vás, abyste panu Fromontu na místě

oznámila, že jest mu si vzítí jinou metresu, ať s jinou utrácí své jmění, ... aneb...“

„Aneb?“ ptala se Sidonie, která si byla za jeho řeči stále hrála se svými prsteny na ruce.

„Aneb zjevím svému bratru, jak to chodí v jeho domě, a pak k svému udivení poznáte, že ten Risler, jehož jste znala potud toliko co tichého beránka, také se dovede rozlítiti. Mé sdělení ho snad zabije, ale toho buďte jista, napřed zabije on vás!“

Ona pokrčila rameny:

„Nechť si mne tedy zabije... Což mi na tom?“

A to pravila s tak bolným výrazem, přitom tak se zdála všeho na světě se vzdávati, že François mimovolně pocítil jakoby litost s tímto krásným tvorem, který tak mladý a tak šťastný, s takou lhostejností již mluvil o smrti.

„Vy ho tedy máte tuze ráda?“ pravil hlasem nevědomky mírnějším... „Vy ho máte tuze ráda, toho Fromonta, že chcete raději umřítí, než byste se ho vzdala?“

Ona se prudce vztýčila.

„Já? Já že bych měla ráda tohoto hejska, tuto nicku, tuto všetečnou panenku, která do mužských šatů se pouze převlekla?... Nikdy!... Volila jsem jej, jako bych byla volila každého jiného...“

„A proč?“

„Poněvadž jsem musela, poněvadž jsem zuřila, poněvadž jsem nosila se s láskou v srdci, která jest zločinem, a dosud se s ní nosím, a poněvadž ji musím utlumiti, nechť si to je za cenu kteroukoliv.“

Byla povstala a mluvila k němu tváří v tvář, oko k oku, ústa k ústům. Třásla se po celém těle.

Lásku, jež jest zločinem!... Koho milovala?

François se chvěl před touto otázkou.

Ještě netušil ničeho; tolik ale chápal, že tento pohled, tento žhavý dech mu mají zjeviti něco hrozného.

Avšak on přicházel co mstitel, musel slyšeti všecko.

„Koho milujete?“ ptal se.

A ona odpověděla temným hlasem:

„Miluji vás, víte to dobře.“

Byla to žena jeho bratra!

Po dvě leta byl na ni vzpomínal co na sestru. Jemu bratrova žena nebyla více někdejší jeho nevěstou a byl by pokládal za zločin jen v jediném tahu jejího obličejě poznávati tu, jíž tak často říkával: „Och, jak vás miluji!“

A nyní to ona pravila jemu, že ho miluje!

Nešťastný mstitel stál zde zmatený, nemoha se vzpamatovati; nenalezal slov, aby odpovídal.

Ona čekala.

Venku pučel jarní den pln vláhy a slunečního parna. Vlažný vzduch, ještě vlhký od nedávného deště, byl tak zvláště jemný, pln vábné melancholie. Byl to první parný den a vůně nových květin vcházela vysokými otevřenými okny dnes ještě k většímu opojení. Zvenčí bylo slyšeti nedělní kolovrátkáře, pokřikování plavců po řece; a blíže sem, v zahradě, sténala paní Dobsonova zamilovaným, nyjícím hláskem svou píseň:

Pravíť lidé zlí, že si chceš jinou vzí-i-i-ti,
ach, to bych ubohá musela zhynou-ou-ou-ti!

„Ano, François, já tě vždy milovala,“ pravila Sidonie. „Tuto lásku, jíž jsem se jednou co mladé děvče vzdala — což ví mladé děvče o lásce a vášni! —, tuto lásku nemohlo nic z mého srdce ani vyrvati, ani utlumiti. Když jsem se dozvěděla, že také Désirée tě miluje, ona, která je tak bídná, tak ubohá, tu v šlechetném návalu chtěla jsem oblažiti její žití obětováním svého blaha a odstrčila jsem tě, abys náležel jí. Však když jsi byl odešel, teprv jsem poznala, že oběť přesahuje síly mé. Ubohá Zizi! Já jsem ji proklínala v hloubi svého srdce! Věřil bys? Od těch dnů jsem se jí vyhýbala a nechtěla jsem ani se s ní setkati. Bylo by mne to příliš bolelo!“

„Ale pakli jste mne milovala,“ ptal se François zcela pošeptmu, „proč jste si brala mého bratra?“

Ani jí to v tváři neškublo.

„Vzala jsem si Rislera, abych se přiblížila tobě. Řekla jsem si: Jeho ženou nemohla jsem se státi: nuže, stanu se

jeho sestrou. Pak mi bude přece dovoleno míti ho ráda a nebudeme si po všechny časy cizími.

Ach, jaké jsou nevinné sny dvacetiletého dítěte, jež pak zkušenost bohužel dosti rychle v celé jich nicotě odkryje!... Nemohla jsem tě milovati, François, jako miluje sestra; nemohla jsem ale také tě zapomenouti, to nestrpělo moje manželství. Snad by to po boku jiného muže bývalo možným, však u Rislera bylo mé postavení strašlivé. Vždycky jen o tobě mluvíval, o tobě, o tvém úspěchu, o tvých nadějích; François toto, François ono... Máš tě ubohý přítel tak rád! Pak ale, a to bylo mi to nejkrutější, je tvůj bratr ti tak podoben. V chůzi, v tazích, především ale co do hlasu máte spolu takovou podobnost, že jsem často zavřela oči pod jeho polibky a řekla sobě samé: Jest to on... Jest to François! Tato myšlénka, jež byla zločinem, stala se mi stálou mukou i vášní zároveň, i hleděla jsem omámiti se. Tu jsem přivolila vyslyšeti Georgese, který mne už tak dlouho pronásledoval, a žití mé stalo se jiným, hlučným, rozčileným. Ale přísahám ti, François, uprostřed víru rozkoše, již jsem se poddala, nikdy nepřestala jsem mysliti na tebe. A měl-li někdo práva mne poháněti k zodpovídání z mého konání, tys to zajisté nebyl, ty, jenž jsi mne, aniž bys byl tomu chtěl, učinil, čím dnes jsem...“

A zamlčela se.

François neodvážil se více očí pozvednouti. Od té jisté chvíle ji nalezal příliš krásnou, příliš svůdnou.

A byla to žena jeho bratra.

Také se neodvážil mluvit. Nešťastník cítil, jak stará vášeň se mu znovu do srdce vkrádá a jej omamuje a že by v této chvíli každé slovo, každý pohled, všecko by bylo jen láskou.

A ona byla ženou jeho bratra!

„Ó jak jsme bídní, bídní!“ pravil ubohý mstitel a sklesl bez vlády na pohovku.

— — — — —
A když byl François odešel, pravila Sidonie své přítelkyni paní Dobsonové, mluvíc o něm:

„Ó já ho mám již v šachu, ale musím se míti trochu na pozoru... Budu teď pod přísnou dohlídkou. On je velmi žárlivý... Budu psát Cazabonimu, aby po nějaký čas ke mně nedocházel, a ty sděl zítra Georgovi, aby as čtrnácte dní se ze zámku Savigny nehnul.“

Ubohý mstitel je skutečně již v šachu, ba zdá se býti úplně ztracen. Však tu na pokraji záhuby kyne mu spása.

Byltě našel opět Désirée, svou někdejší sousedku, malou Zizi, tu milou dívku, která na něho čekala ještě z dob, kdy on neunavně pracoval, aby s inženýrským dekretem dosáhnul ruky malé Sidonie Chèbeovic. Nové kouzlo ho zde jímá a François se mu tak rád poddává, vždyť to zcela jinak mluví k jeho srdci než onen hrozný útok, jaký podnikla Sidonie na jeho čest tou lživou svou láskou.

Jen vysloviti by se ještě měl. Pak by svět čítal o jeden šťastnější párek více.

Než jeho vina to nebyla, pakli k tomu nepřišlo. On již seděl u nohou své malé Zizi a již byli započali jednu z oněch lhostejných rozmluv o krásném počasí a vůni květin, které někdy předchází slovu na celé žití rozhodujícímu, když se tu zaklepe na dveře a vejde — Sidonie.

A nešťastník znovu odešel od své malé Zizi a nikdy se nevrátil více.

A netrvá to dlouho a již úplně dohrál smutnou svou úlohu mstitele. Krutý byl ovšem ten zápas, jenž spolu vedly jeho přímost a poctivost a ďábelská svůdnost Sidonie, však nakonec přece jen podlehl a odhodlal se s ní uprchnouti daleko pryč, do širých krajů, kde by v jejím objetí mohl zapomenouti na svoji čest.

Jen kdyby si byl aspoň nedal vyrvati *písemní* vyznání. Sidonii, jak už samo sebou se rozumí, jen o to se jednalo, a jakmile to má v rukou, snadno přinutí mstitele k mlčení.

Když byl ubohý François strávil celou jednu hroznou noc na nádraží, aby ve své šílenosti čekal na tu, která mu slíbila s ním uprchnouti, a z její usměvavých úst se pak ráno dozvěděl, jak hanebně si s ním tento démon zahrával, nezbyvá mu než uprchnouti podruhé z Paříže.

A ubohá Zizi? Tentokráte byla její síla již zlomena a ona

před sebou nic více nevidí než samovraždu. Ale jak je to těžké, odejít z toho světa! Nešťastná Zizi toho zkusila, když skočila do Sekvany a když ji vytáhli a donesli do té hrozné policejní strážnice a druhý den ji vlekli před otupělého komisaře, který dle formule k ní měl strašné kázání a na ní vynutil slib, že „už podruhé to neudělá“. Neudělala to už více, ubohá Zizi, cítila se vším tím tak poškrvněnou, že jí nezbývalo než umřít studem...

Pokud tu „mstitel“ byl, obracelo se vše vůčihledě k lepšímu. Georges staral se nyní více o obchod, kasa nemusela už vyplácet tak nesmyslné účty, starý pokladník Planus vítězoslavně si mnul ruce, že měl tak pěkný nápad a psal si pro Françoise do Egypta.

Však když tento odešel, započal starý rej znovu a Sidonie, jako by si chtěla vše nahradit, čeho musela postrádat po čas přítomnosti Françoisovy, nyní již plnými rukama rozhazovala jmění svého milence Georga, svého muže Rislera a své přítelkyně Kláry.

Ani to ji nezdržuje více, že továrna nyní nad propastí se již vznáší. Bankrot již je tu, ale čeká na své oficiální prohlášení ještě do dne, kdy dojde lhůta dvou směnek, které starý kasír Planus, jak on s hrůzou dobře ví, nebude moci vyplatit.

A Rislér ještě ničeho netuší! Ani o nevěrnosti své ženy, ani o záhubě továrny.

Již i Klára se všeho dozvěděla. Byla mimo Rislera samojediná, která zaměstnána vychováním své drahé dcerušky o ničem nevěděla. Byla sice velmi těžce nesla vzdalování se svého muže, ale majíc za to, že to jeho postavení co bohatého továrníka již tak s sebou nese, byla se tomu poddala s úplnou rezignací a ve své dobrotě by nejméně byla na něco takového připadla. Když však, pozorujíc úzkosti svého muže Georga, který s hrůzou viděl platební den přicházeti vždy blíž a blíže, na něm se byla dozvěděla, že tolikátého má býti vyplaceno z prázdné pokladny sto tisíc franků, odhodlala se jíti na zámek Savigny k svému dědu Gardinoisovi a jej prositi o peníze, a tu zvěděla vše. Neměla sice mnoho naděje v úspěch tohoto svého posledního

kroku a byla připravena na mnohé ponížení, jehož se jí dostane od tohoto starého lakomce, jehož bezcitnost tak dobře znala, ale na podobné odhalení přece nebyla připravena. Než láska mateřská jí ještě tentokrát dodá tolik síly, že skryje ránu ve svém srdci. V prvním návalu chtěla pryč od toho zločinného muže, ale myšlenka, že by ji snad mohli vinit z útěku před — bankrotem, pobouřila její hrdost a dala opět odstrojiti svou dcerušku, která již byla úplně uchystána na cestu.

Již je předvečer bankrotu. Sidonie dnes dává velký ples a vše víří v bujném veselí.

Však jen u ní. Dole sedí ve své pisárně starý kasír Zikmund Planus a studuje své knihy a shledává těch sto tisíc franků, a nemůže je nikterak shledati... A když Risler vejde, vyhrknou mu dvě slze z očí. To už přece nemůže starý Risler neviděti. Udiven podává svému starému příteli ruku, však ten ji odmítne.

Strašná nastane pauza, v níž je slyšeti tak hrozně zřetelné kroky nahoře tančících. Nyní není už žádného vyhnutí více a starý kasír vyhrkne:

„Vy jste svou ženou přivedl naši firmu na mizinu a vše tak pěkně zařídil, že jste naším úpadkem a svou hanbou na vše časy pojištěn. Ó, já prohlížím vaši hru, s takovou mi nepřijdete! Peníze, jež vaše žena nešťastnému Fromontovi vylákala, letohrádek v Asnières, diamanty a všecko, všecko je osobním vašim jměním, jste tedy kryt a můžete se zcela klidně vzdáti obchodu.“

To byla příliš silná rána pro ubožáka, který o ničem neměl ani tušení. Štěstí ještě, že jak pod ranou tou klesl a s sebou strhl zábradlí, jehož se držel, řízl se do ruky a krev mohla proudit ven: jinak by ho byla ranila mrtvice. Však brzy přivede starý Planus za pomoci Kláry, kterou byl ve své úzkosti volal na pomoc, jej opět k vědomí, a nyní chce on žíti, žíti, aby se ospravedlnil.

A jeho ospravedlnění bylo skvělé. Nejprve pádí nahoru, sebere ze stolku své paní klenoty, papíry, kde co nalezá, vyvolá ji z plesu ven a žene ji před sebou dolů do písárny. Zde všecko odevzdává, pak strhuje Sidonii, která se byla

dnes ustrojila do plesu s největší nádherou, s těla jeden klenot po druhém, odevzdává ještě, co on sám má všechno při sobě, odpíná i své hodinky a klade vše na knihy kasírovy. Zejtra ještě prodá letohrádek, a sto tisíc franků bude pohromadě: bankrot je již zažehnán.

Účet jest hotov, však nyní zadostučinění! A na kolena strhuje bídnicí, která tu stojí třesouc se, aby odprosila Kláru... Sidonie neodvažuje se mu vzdorovati, však v okamžiku posledním vytrhne se mu z rukou a prchá ven do noční tmy...

Kéž by byl o ní Risler více nevěděl!

Továrna jest pro okamžik zachráněna, však aby vše přišlo do starých někdejších kolejí, musí započítí život zcela nový. Tu se objeví Risler v celé své velikosti. Vzdá se svého postavení co společník a stane se opět kreslířem, jako býval, a započne na všech stranách úspory. Propustí dva kreslíře a pracuje za ně v noci sám. Hlavní ale, nač počítá, je nový jeho vynález, Rislerův lis, jež naštěstí právě dokončil a jenž nad očekávání skvělé výsledky podává.

Úspěchy se množí. Když pak konečně Rislerův lis obdrží zlatou medaili manchesterské výstavy a továrně podávají tři sta tisíc franků jen za podíl na patentu, je vše již napraveno a stará firma skví se opět v nové slávě.

Risler je ospravedlněn.

Ale na Sidonii bohužel nezapomněl. Nikdo o ní neví, však krátce po jejím uprchnutí přišlo od ní psaníčko na Rislera. On je tehdy nerozevřel a dal ještě s jinými věcmi uschovati svému starému příteli kasíru Zikmundovi až do té doby, pokud nebudou záležitosti továrny úplně v pořádku. Do té doby neměl času pro osobní záležitosti své. Však nyní již ten čas nadešel a on žádá svůj balíček na Zikmundovi zpět. Ten má vše doma uschováno a navrhne mu, aby šli pro to spolu. Risler svoluje a starý Planus, který chce svého přítele, jenž už půl roku z domu nevyšel, trochu povyraziti, vede jej jako za bývalých dob do Palais Royal na oběd a pak se zastavují v jednom café-chantant. Když tam vejde, zahlédne Delobella a paní Dobsonovou, a ničeho dobrého již netuše, chce Rislera zase odvésti. Však již je

pozdě. Orkestr znovu zavíří a na estrádě objeví se Sidonie v celé zpustlosti veřejné zpěvačky...

Více mrtvého než živého dovleče Planus Rislera do svého příbytku a uloží jej ve svém pokoji. Ráno, když nemohou Rislera se dočkat, vejdou k němu — však on byl uprchl. Na stole leží rozevřený onen balíček, jež si byl dal Risler uschovati. Byla v něm Sidoniina fotografie, kdy ještě bývala dítětem a v ničem se nepodobala ďábelské ženě nynější, však ono psaníčko, které Sidonie mu byla poslala, zde více nebylo. Byltě je Risler vzal s sebou.

A když Planus pak šel do továrny, setkal se se zástupem lidí, jenž provázel oběšence...

Nebezpečí bankrotu dovedl odvrátiti od své firmy, nevěru své ženy dovedl překonati, ale zradu svého vlastního milovaného bratra François nedovedl přečkati. To byl onen list, jež mu byla poslala, „aby se pomstila“, tehdejší lístek Françoisův, vyzývající ji, aby s ním uprchla. Ještě po smrti křečovitě jej v ruce svíral...

Toť zajisté děj zcela jednoduchý. Ale jak to vše krásně vypravováno! A ty místní charakteristiky postav zde uvedených i těch, jichž jsme se zde nemohli téměř ani dotknouti, jako bývalého onoho herce Delobella, jeho ženy, Sidoniina otce, starého Gardinoise, Planusovy sestry atd. atd.!

Nevíme skutečně, jakými slovy bychom vyznačili román Daudetův zvláště, — *je ve všem výtečný.*

NÁRODNÍ LISTY 22., 23. a 24. února 1876

BÁJE ŠOŠANY OD JULIA ZEYERA

Ottovy Salónní bibliotéky č. XV

Jest to sbírka starých, orientálních mýtův: jeden hebrejský, druhý egyptský a třetí indický. Jenom první, ze všech nejkratší, vytištěn byl v Lumíru. Dojista že naši čtenáři se dosud pamatují na Smrt Evy, tu čarovnou biblickou fantazii. V pustém údolí, nad velikou mohylou, pod jejíž tíží dřímá Adam, sedí truchlící Eva. Anděl smrti vznesl se k ní a zve ji k Hospodinu. Ale Eva nechce ještě zemřít, jedna věc ji tíží. Kain dosud bloudí světem a „každý krok nešťastné nohy jeho bodá v srdce její“. Vtom vynoří se z husté mlhy ranní slunce a na kraji lesa objeví se mladý Jubal; na krásném čele bloudí jemu sny a na rtech sladké písně. Z jeho úst dozví se Eva, že Kain již dotrpěl. Žehná nebi, žehná zemi, té druhé matce lidí, a loučí se s Jubalem. Ten odchází. „Tu zašuměly větry ve výši a mocný šelest perutí obrovských zatřásl tichým vzduchem a země zalkala a stromy úpěly. I pozdvihl Jubal polekané oči svoje k nebesům — a hle! Anděl smrti vznášel se k slunci a v náručí mu Eva ležela...!“ Tato nádherná scéna jest jako Doréova ilustrace: nad pustou zemí tratí se v mlze perutě odletujících andělů a mezi větvemi hustých platanů prosvítá zlatá záře ztraceného ráje...

— Druhý mýtus Král Menkera vypravován jest dle známé pověsti Herodotovy. Jest to věru překvapující, co může moderní spisovatel utvořiti z těch několika prostých řádků starého autora. Když se Napoleon vrátil z Egypta, přivezl s sebou vzácnou trofej, za kterou mu bude Francie vždycky vděčna, — míním ty drahocenné sbírky starožitností, které vzbudily tak živý a všeobecný interes. V několika letech vzkřísili učenci ten dávno zašlý svět k novému životu. K nám dostaly se i tyto studie, bohužel jako všecko, teprve z Německa. Byly to hlavně romány Ebersovy, které vnikly

do širšího obecnstva, a kdo neznal starších prací Gautierových a Flaubertových, viděl v nich nový jakýsi druh. Nyní vystupuje domácí autor s dílem podobným, a poněvadž u nás právě romány Ebersovy tak známy jsou, bude snad zajímavě porovnat s nimi povídku Zeyerovu. Řekněme to hned: Král Menkera se toho porovnání báti nemusí. Již v hlavní a podstatné věci se oba autoři valně od sebe liší: Ebers jest především učencem a pak romanopiscem, ale Zeyer jest hlavně a jedině poetou! Píše-li Ebers román, jest to pouze, abych tak řekl, populární forma, v jaké své veliké studie podává obecnstvu; některé kapitoly činí dojem odborné stati a jediný pohled pod čáru, kde se hemží celé houfy učených poznámek, nás přesvědčí, že autorem románu jest veliký egyptolog. Ebers chce především podati věrný obraz staroegyptského života; to jest mu hlavním účelem a tomu obětuje všechno. Důmyslná a krásná osnova jeho románů trpí někdy poučnými digresemi, autor zapomene na chvíli na proud svého vypravování a začne popisovati egyptské školy, zřízení vojenská, plán některého města nebo chrámu s neuprosnou svědomitostí a potvrdí každý detail učenou poznámkou. — Jinak pracuje Zeyer. Víme dobře, kolik let věnoval studiu egyptské archeologie, nežli napsal Krále Menkeru, a přece toho čtenář nikde necítí. Celý ten učený balast jest jemu věcí vedlejší, jeho vypravování však věcí hlavní. I když popisuje kupříkladu scénérii, nemá jiného účele leda čistě uměleckého a tomu se věnuje s celou duší. Jeho barvy jsou tak skvělé, tak živé, že vidíme neustále před očima jeho nádherné obrazy; dojem ten jest tak mohutný a tak trvalý, že se ho nelze ani zbaviti, asi jako některé melodie, která nám utkvěla v duši. Popis věže, kde skrývá Menkera krásnou svoji dceru, jest práce hodná největšího koloristy. Známa báje o Isidě a Osirisi, kterou dovedl autor velmi obratně vložit ve svoje vypravování, překvapuje nás tklivým tónem svým; je to samostatná, čarovná báseň, nový to důkaz, že může autor chopiti se kterékoliv látky, třeba té nejznámější, jenom když dovede vložit tam více než kdo jiný před ním. Bez odporu nejskvělejší scénou z celé povídky jest plavba do

Bubastis, tento veliký bakchanál na svatých vodách Nilu; ten vyličen jest tak mistrně, že se čtenáři zdá, jako by viděl ta světla a stíny mihati se temnou nocí, ty davy polonahých mužů a žen, jenž zpítí vínem a láskou si leží v objetí, jako by slyšel chřestění šister, lkání harf a flétny, šumění svatých vod, ten hromový jásot, jako by ten hlučný vír unášel jej s sebou vždy dále a dále, až hlava opojená vůní kadidla, lotosů a růží klesá v dlaň. Poslední kapitola jest jako pátý akt hrozného dramatu, jaké by v pohádce Herodotově nikdo nehledal. Král Menkera jest jaksi těžištěm celé knihy; zde tvořil autor nejvíce. Koho to interesuje, ať si vezme Herodota a přečte si ono místo (II, 129—133), odkud látka vzata jest, a věru že se podiví. Ku třetímu ze svých mýtův vzal autor motiv z Mahábháraty. Jenom tak mimochodem vypravuje se tam, že dva bratří, jacísi indičtí giganti, chtěli dobýtí Indrova nebe a za tu zpupnost že poslal Bráhma na svět krásnou ženu Tilottamu, kvůli níž jeden druhého zahubil. Tak, jak mýtus zní, nemůže ovšem postava Tilottamy budití žádného interesu u čtenáře, neboť jest pouze jakousi skříní Pandořinou, jakýmsi nástrojem, úplně bezvědomým, jehož užijí bozi na potrestání ubohých lidí. To cítil dobře autor, a proto vdechl v duši její lásku; Tilottama miluje jednoho z bratří, jak ho jen zhlédne, a když vidí druhého, miluje ho rovněž tak, poněvadž je prvnému úplně podoben. Štěstí lásky její hasne, sotvaže zasvitlo: bratří se vraždí před jejím pohledem a jí nezbývá jenom zoufalství. Touto variací původního mýtu docílil básník velmi mnoho: hrdinka, to čisté, nevinné dítě, jemuž bozi dali život jenom proto, aby je učinili obětí své nenasytné pomsty, jest nanejvýš sympatickou a velikou ve své bolesti; jest větší nežli všichni bozi, a přece musí podlehnouti. Čtenář to cítí a odtud onen veliký dojem. Je to ten starý boj, který v nejrůznější formě tíží lidstvo po všechny věky... Dikce této básně dýše nesmírnou velebou, čtenáři se zdá, jako by mu zněly v uších strofy oněch starých, svatých epopéjí, v jichž stylu psána jest. — V čele celé knihy nalezneme konečně veliký úvod. Je to vzpomínka na ony čarovné chvíle, jež věnoval autor pouze svému

snění, svým myšlenkám; byly to chvíle požehnané, neboť
chovaly v lůně svém celé bohatství jeho poezie.

da.

LUMÍR 1880, VIII, č. 7, str. 111—112

DIVADLO

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

MAGELÓNA

Dobrym zvykem jest u nás na oslavu nového zasedání zemského sněmu provozovati kus původní a skoro že nemohla být ani lepší volba než letošní. O Kolárově Magelóně pronesli jsme již tolik pochvalných úsudků a hra ta je vůbec po Čechách tak známa a oblíbena, že by bylo zrovna nezáhodno nová šířit slova. Obsazení zůstalo veskrz staré a dobré, z něhož přirozeně vynikají slečna Malá, paní Pešková a oba páni Kolárové. Úloha Magelóny pomohla slečně Malé tentokráte k pravým triumfům.

NÁRODNÍ LISTY 20. února 1867

ČESKÉ DIVADLO A DRAMATURGIE

V novějším českém životě povstal zvyk míti působení politické, na čas vázané a časem se měnící, za vrch lidské dokonalosti, literaturu však a umění považovati za pouhé služby politiky, za loutky třeba mrtvé, jen když vyšňořené, na které lze například ve sněmě kvůli efektu odvolati se, kdyby nepřítel řekl: „Nemáte ani literatury, ani umění, jste národ bez samostatného vzdělání, nemáte tedy také ani práva na samostatné živobytí politické v kruhu národů vzdělaných.“ Nenastane-li záhy obrat, jdem záhubě vstříc. Lid nechte leč noviny a v těch zas jen články takové, které takřka o státní zastupitelstvo zavazují.

Taková činnost duševní souvisí jen s náruživostmi, s okamžitými choutkami, s poměry, které nejčastěji v naší moci ani nejsou. Lid zanedbává hlubší vzdělání, zanedbává pěstování myšlenek původních, a přec všeobecně platných, kterýmiž jedině můžem se rovnat všem, i těm, jimž na

snahách našich politických pranic nezáleží. Je pravda, v politickém ohledu učinili jsme za příznivých nám událostí zevnějších krok velký kupředu; co jsme ale vyzískali v živobytí politickém, ztrácíme desateronásob na duševním životě svého národa, snad na budoucím jeho životě vůbec.

Nájezd tento na politiku zdá se býti zbytečný tam, kde se jedná — o divadle. Je ale vyvolán a vynucen pomyslením na ústav, kterého sobě posud duchové v národě vrch mající, totiž duchové političtí, příliš málo všímají. Jim je posud divadlo pouze místem zábavy, nanejvýš pak důkazem naproti jiným, že náš národ také divadlo má, i tedy vzdělanost. Avšak i kdyby chtěli být pouze a pouze agitátoři političtí, měli by sobě třeba již za tou příčinou divadla nepoměrně více všímat! Není tomu tak dávno, kdy jsme neměli pražádného ruchu politického, kdy se nesměly vydávat nejen žádné časopisy politické, nýbrž ani žádný beletristický týdeník, — a tenkrát byla odpolední představení divadelní jediným zjevem i pěstovatelem českého ducha. K nim jsme se scházeli, když jsme se ani do tanečního plesu českého rázu sejíti nesměli, v nich jsme slyšeli mluvu svou, seznávali jsme velikány literatur jiných, těšili se z obrazů českých dějin a zajásali při vlastenecké frázi, až to Bachovou policií otrásl.

Časy se změnily, staly se větší, s nimi ale zároveň *vzrostla* i důležitost divadla. Právem považuje se literatura dramatická za vrchol literatury, ba vůbec za vrchol ducha každého národa. Ctnosti i chyby národa, společenské jeho názory i poměry, prosté mýdrosloví jeho i stupeň vědy v život přecházející, vše to vidíme zrcadliti se v jeho literatuře dramatické, dle ní lze soudit o národě celém. Drama je něčím univerzálním, divadlo je universitou, české divadlo jest dvojnásob českou universitou, že nemáme jiných vysokých škol doposud.

Pražské divadlo je *jediným* divadlem stálým, ono musí vykonat obrovský úkol ten, který jinde přikázán divadlům sterým, ba tisícovým. Pražské divadlo musí působit na uvědomění vrstev posud neprobuzených, musí vědomí méně probuzených sílit a rozmnožovat, musí být ochrancem

i školou jazyka, zrcadlem i káratelem pohybů společenských, vychovatelem i živitelem umělců a spisovatelů, prostředníkem k poznání národů jiných i vrcholů světového písemnictví. To je úkol obrovský, jehož nelze přemoci obratem prstu, jemuž snad ústav, i když nebude více mlád, nikdy nedostojí *zcela*, k němuž ale musí se přibližovat jako jednotlivý člověk a jednotlivý národ k dokonalosti, úkol ohromný, k němuž nelze přistoupit leč se systémem co nejpropracovanějším, znalostí obšírnou, vůlí nezlomnou, pílí neunavnou. Pouhé odbývání je naproti veliké té možnosti jen směšným tajtrlictvím, zde se nesmí z lehké mysle ztratit ani jediný večer, tím méně týden, ještě méně rok. A již jsme ztratili léta, poměrně dráhná doba uplynula bez ladu a skladu, bez systému a píce! Ústavem národním vládli cizí nájemníci — nyní jím ale více nevládnou, nyní je čas, aby se pracovalo systematicky, a žeň bude tím výdatnější pro veškerý, i *politický* život našeho národa, čím méně budem divadlo své podceňovat v důležitosti jeho.

Čeho jsme sobě dávno přáli, aby totiž řízení českého divadla přešlo do rukou mužů vlasteneckých, kteří dbají právě rozkvětu ústavu národního, a nikoliv kapsy své, stalo se konečně. Nestalo se sice zcela v tom způsobu, jak bychom sobě přáli, stalo se ale přec a pozdravujem v tom nastoupení jediné pravé cesty. Ujali se divadla mužové, mezi nimiž jsou takoví, jimž bychom vlastní srdce bez rozpaků svěřili, tedy zajisté také to, co nám k srdci tak přirostlo. Vidíme-li nějakou vadu v řízení nynějším, nemůžem ji přičítat neupřímné vůli nynějších hlav českého divadla, nýbrž jen tomu, že právě velká ta důležitost našeho ústavu není ještě *vůbec* dosti uznána, že se neví dosti jasně, co s ním vlastně začít.

Na ten obrovský úkol, který jsme nahoře vytkli, pracuje nynější ředitelstvo s poměrně jen slabšími silami duševními (můžem zde jednat jen o literární stránce) a — to je velká vada ta, kterou my mu vytýkáme. Pro artistické řízení získán muž, jemuž značná způsobilost k tomu nikdy se upříti nemůže; ale i kdyby měl mimo způsobilost svou také pilnost až ideální, — síly jednotlivcovy mají přec jen meze své,

a to obyčejně velmi blízké! Již za dřívějších správ cítěno, že síly jednotlivcovy nestačí, a voláno o přibrání pomoci, voláno o bezpečného, výdatně vědomostmi i vůlí obmyšle-ného *dramaturga*. Vytýkáno to za kardinální chybu, že místo dramaturga není obsazeno, za chybu, z níž plynou steré chyby ostatní. Nastouplo ředitelstvo nové, vypsán ihned konkurs na místo dramaturgické; avšak místo to je vzdor všemu *i vzdor konkursu posud neobsazeno*, a z kardinální posud chyby plynou tedy *posud* chyby steré. Nevedl-li konkurs k cíli, mohlo se jinak konečně odpomoci. Pomocná síla, a to vydatná, musí být přibrána, již nyní se to vidí, že od *jediné* osoby žádá se nepřirozeně mnoho, a obecenstvo poznává to dobře, třeba by se mu stále a stále tvrdilo, že ani není příčiny k nějaké výtce. *Jsou* příčiny, jsou takové, jichž dobrosrdečnost nikdy nezahalí, ale *nemusí být* a nebudou, jakmile se pozná velikost úkolu a potřeba pracovníků.

Podívejme se chladně a nestranně na to, co se posud stalo i nestalo, co jsme sami viděli i o čem jsme čtli a slyšeli.

Truchlohra v jistém ohledu mnoho získala, pro velké hry jako Lear, Valdštýnova smrt, Faust získána v panu Koláru starším síla na posavadní naše poměry přímo znamenitá. Můžem tedy znovu okrát při kusech, jež jsme sobě v dřívějších již letech byli oblíbili.

Byť bychom zde schválně o stránkách čistě hereckých mluvíti nechtěli, a tedy také na pozorování své, že nám pro leckterý obor tragický schází dobrá síla mladistvá, váhu nekladli, musí nám přece každý přiznat, že tragédie, byť byla třeba *veskrz* výtečná, není pro nás *jedinou* stránkou důležitou. Nemáme zvláštního divadla pro truchlohru a zvláštního pro veselohru, pro Shakespeara a pro kusy původní, máme divadlo *jediné*, na němž se musí všechno pojit. A na takovém *pravém* dle náhledů našich divadle je velká tragédie *estetickým svátkem*, nedělí a dnem sedmým, kdežto ostatní dny také musí být slušně vyplněny, a nejen vyplněny, nýbrž musí svědčiti o žilobití normálním, *účelném*. Prostá činohra, fraška a veselohra musí *plný význam* míti pro den svůj, *celý repertoár* musí držán být ve výši. V truchlohře dávněji akreditované jsme akreditováni zno-

vu, ve veselohře, co do provádění i do repertoáru jejího, *sklesli jsme*, jako by bylo nemožno mít truchlohru i veselohru dobrou. Pravda se musí nejen znát, ale i *vyznat*, sic se uškodí věci! Obecenstvo žádá, aby obdrželo vše to, co právě divadelním světem hýbe, a vyhovění žádosti té je také vyhovění konkurenci s divadlem německým. Nechtě třeba kdokoliv napíše, že je mu Sardou spisovatelem zcela zbytečným, a poukazuje na provedení Kaiserovy frašky *Na ledě*, když se volá po *Nos bons villageois*, přec nevěří tomu ani sám — jakž teprve jiní! Nám je Montjoye všeobecně právě tak důležit jako *Lear*, třeba by nás někdo proto kamenovati chtěl!

Nevyhovuje se ani žádosti po nejslavnějších novinkách a to není dobré, protože není výmluvy na nemožnost a každý že ví, že za týden může se vždy novinka večer vyplňující podat, — vždyť to dovedou i ochotníci! Sáhnuť k obohacování repertoáru beneficemi, což je sáhnutí po mašinérii příliš těžké, která se již dříve neosvědčila a mimoto zcela v rukou vrchní správy neleží. Může někdo tuto vinu slabšího a neživého repertoáru klást jedině na pana Kolára staršího? *Nikdo*, kdo věc zná a křivditi nechce. Pan Kolár starší je hercem, vrchním režisérem, artistickým ředitelem, dramaturgem. Hraje-li *Valdštýna*, nemůže být zajisté odpovědným za režii *veškerou*, hraje-li *Leara*, nemůže zajisté po kolik dní myslit na něco jiného *výdatně*. Vedle něho musí být ještě jiný, musí být dramaturg, řídící se třeba dobrou a trefnou zajisté radou ředitele artistického, nezabraný ale starostí jinou než o oživení repertoáru!

Zvěstováno s jakousi zálibou, že novému ředitelstvu podáno již přes sto novinek. Co nám budou as platny? Kdo je bude číst, upravovat? Stačí na to síla jednotlivcova? Kdo má obírat se s mladými talenty spisovatelskými, kdo má myslet včas a objednávat nebo psát hry nebo třeba jen hříčky časové a příležitostné, jichž je kvůli osvěžení repertoáru i kvůli naplnění kasy rovněž potřebí!?

Dávají se staré hry se starým slohovým i mluvnickým ne-
ladem, s anachronistickými vtipy. Kdo je má opravovat?

Slibují se haldy starošpanělských děl, haldy tedy kurio-

zit, jichž je po jedné na celý rok dost. Kdo má z nich vybrat, aby obecenstvo nebylo jimi provždy odstrašeno? Mohlo by se „choutce po španělském“ substituovat něco novošpanělského, vybírat za příkladem sousedů Němců ze situačních veseloher novošpanělských nebo z bohatých tragédií španělských romantiků, za Viktorem Hugem kráčejičích. Kdo má ale kus i překladatele nalézt? Mohlo by se i z Huga samého ještě brát, pro truchlohru z Delavigna, pro veselohru z Musseta — ale kdo? Kdo má sledovat úkazy právě se teprv v cizině jevící, sledovat zprávy a úvahy o nich? Vše snad pan Kolár? Netvrdíme právě, že by mohl pan Kolár upadnout v chybu těch, kteří stojíce před nemožností raděj praničeho pak nečiní, ale pravíme, že žádat zde nemožnost je stejná nespravedlivost k osobě jako k ústavu.

Je potřebí pomoci, *dramaturga!* Dramaturga ale opravdového, způsobilého, bezpečného, nikoli zase nějaké oběti experimentů, jimiž konečně jen ústav a ústavem zas jen celý národ trpí! Také ten dramaturg neučiní vše najednou, za půl roku nebo za rok; vyberte-li ale rozumně člověka, který je vědom úkolu svého a potřebné vědomosti má, zasáhne v to přec hned od prvopočátku rukou pevnou, a čilé živobyťi ústavu dosvědčí hned, že jste dobře učinili. Třeba cíl byl ideální, jen když proud je opravdovým proudem a k cíli tomu přímo jde; *takovým proudem nechá se každé obecenstvo unést!*

Vezmete, koho chcete, ale vezmete již! Dejte třeba artistickému řediteli na vůli, koho uzná za nejzpůsobilejšího, aby s ním postavil činnosti své pomník trvanlivý. *Jen včas někoho, a to zcela způsobilého!*

Nemyslete, že ze zlomyslnosti vytýká vám někdo vadu, nebo proto jen, aby sobě platnosti naby! Nepodceňujte upřímnost — a nepodceňujte také nadál důležitost jediného českého ústavu!

Jan Neruda

ČESKÁ THALIA 1867, I, č. 1, str. 7—9

HERECTVÍ ČI UMĚNÍ

Dramaturgická stať od Jana Nerudy

I

Prosím nelekejte se toho titulu, páni „mimové“, totiž ti, kteří upřímného slova snad nesnesete, — kteří je snesou, ti mají *právo* nelekaťi se a těch neprosím. Nerozpoutejte hned „kněžská“, „zasvěcená“, „umělecká“ neb jak ještě jinak ústům svým lichotíte a nevychrlete po přečtení pouhého titulu dle jistého duchaplného způsobu celou zas menažérii nadávek na mou, tak často již na jména „všech nesvatých“ pokřtěnou hlavu. Nebuďte vy, kdož jste „kněží Thálie“, alespoň nikdy jako ten zakysalý kněz vesnický, kterého nemožno rozeznat od Valdštýnových žoldnéřů — dobré paměti, jakmile čte nadpis článku protijezuitského. Nežádám, abyste se nad mým článkem stali melancholickými neb snad docela se považovali za mučedníky, jakými vzdor tisícům napsaných článků, referátů a kritik na své štěstí nikdy nebudete, jakým ale byl vážený váš patron, svatý Genesius, jenž má proto pamětní den svůj 25. srpna, abyste věděli alespoň jedno určité datum, když se sobě na něho nevzpomínáte. Také vaše něžné a rovněž často osvědčené jazýčky, vy milé „mimičky“, nechci již pouhým titulem rozpoutat na záhubu svou, a proto pravím ráděť hned zpočátku, že co řeknu, říkám obecenstvu, a ne vám, a že i kdybych to říkal vám, vím přece, že slova má nezaženou vás do poustevny, kam zahrnala slova svatého Nonna vaši patronku svatou Pelagii, jejíž den, mimochodem připomenuto, připadá na 8. října. Vidíte, že i vaši patronové mne zajímají!

Ostatně chcete-li sobě vybrat mučednictví, vyberte, chcete-li hubovat, hubujte, chcete-li ale přemýšlet, přemýšlejte a řiďte se dle toho. Poslednější učiníte sotva, neboť u našeho divadla nevane ještě onen duch, který ovanul ředitele Lauba, když tento řekl: „Kdybych měl někoho

pro divadlo své, který by mně jako dr. H. pravdu vždy zjevil, platil bych ho dobře!“ U nás je každá rada, každá kritika, každé soudné slovo nepohodlné. Jakmile někdo něco třeba co nejdobromyslněji vytkne, již křičí: „Škodí ústavu!“ — všichni ti, kteří jsou tak laskaví, že se mají za ústav sám. Nemyslím *všechny*, nýbrž právě jen „ty které“. Ostatně není zajisté dar ouskočný v slovech mých, tvrdím-li, že ani tito za svou chybu nemohou. Historie se již leckdes leccčímš provinila, historie českého divadla musí také chybu tuto přijmout na vrub svůj.

České divadlo vyvinulo se z divadla německého, nelze to popírat a je to vidět, bohužel. V době, kdy české divadlo odlouplo se co samostatná letorost od německého (myslím *vůbec* německé, nikoli pouze pražské), bylo toto dostoupilo jisté výše znamenité, nastoupilo ale zároveň cestu úpadku, na které se nyní nalezá. Ideální doba Flecků a Schröderů, v níž dramatický spisovatel viděl zosobnění i vyplnění veškerých přání svých, minula, bylať nastala doba Dawsonů, virtuosů to sebe nad básníky stavících, celé básnické dílo sobě tak přizpůsobujících, že místo aby podávali to, co básník chtěl, udivenému světu ukazovali jen vzácné ovšem vlastnosti *svého* ducha, *své* osobnosti. Génium se to výmin-kou odpouští, právě proto, že jsou géniové. Za nimi však počala se hned pitvořit veškerá tlupa talentů polovičatých a čtvrtkových, básník nebyl ničím, úloha byla jen tenkrát „dobrá úloha“, když hercova *individuálnost* mohla v ní vyniknout, herec byl „samostatný umělec“, jenž snad ani vlastně nepotřeboval žádnou dramatickou báseň, aby své umění dokázal, a jenž básně té užíval milostivě co podnože slávy své, a poněvadž vzdor obtížnému „Znej sebe sama“ vlastní *individuálnost* vždy se na jasnou výši stavívá, nastalo záhy suverénní pohrdání vší kritikou. Vedle toho, že jednotliví géniové ti dospěli na virtuosy světem kočující, že mouřenín Ira Aldridge deklamoval anglicky v kuse takto německy hraném, že Polák Dawson a Češka Janouškova u Němců dostoupili vrchole vší slávy, nastala moderní a v hereckých kruzích ovšem oblíbená fráze, že „umění herecké je umění kosmopolitické“. Šťastní nebožáci zapomně-

li, že *slouží* básnictví a že nemohou dál než básnictví to, které je arci v jednom ohledu kosmopolitické, u ostatních ale lokalizováno názvy i jazykem jednotlivého národa. Není nic platno, vše má své meze a velkou pravdu pronesl ten, který prál, že dokonalí představitelé Macbetha mohou se jen v Anglicku nalézt. Kdyby nějaký český Shakespeare napsal Žižku, zdaž by nám ho dovedl Němec zahrát tak, aby nejvnitřnějšími útroby našimi zachvěl? Mistr Lessing namaloval mistrný obraz — Čecha Husa ale netrefil! A přec nenese malířství pouta slov, ta velezávažná!

České divadlo přestěhovalo se z Ovocného trhu do své nynější budovy prozatímní a zároveň se přestěhovala tam herecká autokracie, kultus individualit, kladení reproduktivní síly nad produktivní, opovrhování kritikou, kosmopolitismus. „Jdu tam, kde se mně více platí,“ slyšel a slyší člověk dosti často a osvědčilo se na záhubu divadla již trpce, jak známo. A že básnictví, pán divadla, je považováno ve vlastním svém domě za popelku, vysvitá již z toho smutným dostatkem, že básník tragédie obdrží za práci svou, často celoroční, právě as tolik, mnoho-li obdrží herec za jeden týden, nechť je zaměstnán čili nic. „Nemohu za to, jsem zde, proč mne nezaměstnávají,“ odpovídá herec a má pravdu; vždyť mu voláme Prosit! k jeho příjmům, které konečně také nejsou milionářské, přejem mu, aby se třeba zesateronásobnil, a jsme upřímně rádi, že se honoreje alespoň jeden zjev českého ducha. Nemůže-li ale básník mít honorár jiný, je zajisté nejsvětější povinností, aby se mu alespoň dostalo honoráru mravního. Tohoto sobě vybírá básník již od herců, dokazují-li mu, že hledí porozumět i vyhovět *zcela* jeho intencím, — víc nemají dělat, ano každé „víc“, každé vtačování vlastní individuality ve zdánlivý prospěch básníkův je *na ujmu* básníkovu, je hereckou *chybou!*

Kosmopolitismus vymře, opovrhování kritikou zanikne zase kritikou, — avšak úkolem práce a snahy jest, aby reproduktivnost stála brzy v pravém poměru k produktivnosti, individualita aby podrobila přespřílišnou samostatnost svou *samostatnosti celku*, aby zde celek, veškeré dra-

matické umění české, stál co významná, samostatná individualita, aby bylo celé divadlo naše tak oblíbeno, jak je nyní ten či onen jednotlivec, a bylo nám opravdu reprezentantem *samostatného českého umění*. Nyní oblíbení jednotlivci zajisté tím neztratí, budou-li členové oblíbeného celku. Milujem teď své divadlo, že *chcem* mít *své, české* umění dramatické, můžem je budoucně milovat proto, že již *jest*, umění samo pak další lásku tu nám vštipí. Máme skutečně jednotlivé síly vynikající, celek ale ještě není umělecky samostatný. *Po česku musí dojít kosmopolitické, všeobecně estetické zásady svého vtělení!* Talenty nynější jsou vhodným základem k tomu, budou-li samy chtít porozumět úkolu. Aby mu porozumět *musely*, arci pokud vůbec je možno donucení mravní, záleží na obecenstvu, jež posud také nesamostatnými tradicemi postonává, s lesknoucí se jednou stránkou té oné osobnosti se uspokojuje, okamžitou zábavu nad vzhled k celku klade. Obecenstvo nechť vezme měřítko pravé, obecenstvo musí sobě být vědomo, co žádat smí, může a také *musí*.

Musí žádat — od celku: *předvádění děl zcela v intenci básníků*, od jednotlivců: *v téže intenci dopodrobnou reprodukci jednotlivých úloh*. I v maličkosti musí se jevit charakterní známky porozumění celku.

To je mnoho žádáno, že ne? Laciněj to ale věru nejde!

II

„Rutina“ je nejčastěji se objevující slovo v referátech, v oustních rozpravách o divadle. Znamená mnoho u nás, a řeknu-li o herci, že má rutinu, jako bych řekl o spisovateli, že zná pravopis. Spisovateli bych tím málo lichotil, herec je tím ale někdy spokojen, a často spokojen ještě s méně.

V čem zakládá se rutina? V tom, aby herec neskotačil jako dítě, když hraje starce, a aby po starecku netrásl hlavou a neklepal dásní, když hraje mladíka, aby smutně vypadal, když má dle básnickovy vůle být smuten, a vesele, když má být vesel, aby nekřičel, když má šeptat, a vyznání

lásky aby nepronášel tímž tónem, jako by co druhý Štilfríd vše vyzýval na souboj, aby mluvil správně, šat přizpůsobil úloze, pohyb situaci, zkrátka — aby *nebyl směšný*. To není mnoho, vidte, a přec máme na českém divadle i některý přednější obor tak zastoupený, že se často — mimo očekávání zasmějem!

Kdo dosáhl té rutiny, toho nazýváme rutiniérem vzdor tomu, že on sám sobě spílává „umělce“. Rutiniér hraje všechno, a všechno as následovně: Odříká s jistým povyšováním a nížením hlasu bez *přísného* ohledu na obsah mluveného úlohu svou, někdy se přitom náhodou shodne hlas s obsahem *zcela* a pak vyrozumíme jasně, že spisovatel například nemíní ztrátu zlatky, nýbrž ztrátu milenky. Rutiniér není s to podat něco, co živoucí pravdou svou uchvacuje, on ponechává slovům a situaci spisovatelem vykouzlené, mnoho-li zmůže v obecenstvu, a nejlepší rutiniér je dle toho ten, který *nejméně zkazí* a obecenstvu ponechává nejvolnější pole, aby bylo spisovatelem a fantazií dojmuto, jak se mu právě chce. Kdyby nebylo dlouhých večerů, rendezvous v divadle, plynových plamenů, dekorac a hudby, žádný rozumný by ho neposlouchal. Přecíst sobě kus má pro každého nepoměrně vyšší cenu než vidět jej provozovat od pouhých rutiniérů. Není tomu tak dávno, co v německém divadle pražském mohli Fausta jen rutiniéry provést. Stojím před divadlem a tážu se jednoho známého německého spisovatele, právě kolem jdoucího, nepodívá-li se na reprízu Fausta toho. „Mám ten kus příliš rád,“ odpověděl, „a dovedu jej sobě líp doma *myslit!*“

Avšak mnohý čtenář snad mně řekne, že mluvím posud jen o *řemeslnictví* a o řemesle, o čemž se takto při herectví nikdy nemluvívá, a že nemluvím o „umění“, o kterém se hlásá a mluvívá velmi mnoho. Nechci tradičním jmenem viklat, nechávám rád všemu o titulek více a nekladu ani otázku, může-li být také nějaké umění *reproduktivní*. Přec bych ale mnohem raději než o divadelních umělcích a neumělcích mluvil o *hercích* neschopných, o hercích schopných, veletalentovaných a pak geniálních.

Herec, který se nedostane nad rutiniéra, bývá také v ži-

votě povahou tuctovou. Povaha šťastnější povznese se vždy o něco výš. Šťastná individualita jednoho vyhovuje hravým rozmarem svým výborně úlohám lehkým, veselejším nebo snad rozhodně komickým, individualita druhého kloní se k hloubce a rozechvěje nás v jisté situaci dojemné. Takovými vlastnostmi honosí se většina herců zastupujících prvnější obory na slušných divadlech, ti umožňují hru vůbec, nebo vyčkávat géniů rozhodných byla by věc trochu nevděčná. Jsou mezi nimi individuality, které ovládají více oborů, — snadže by duchem svým i v životě samém mnohostranně pronikaly. Takových značných již talentů máme při českém divadle několik a ti jsou naše štěstí, naše naděje na vývin samostatného zcela divadla.

Kvůli takovým individualitám stává se, že spisovatelé píší zvláštní kusy nebo do svých kusů zvláštní úlohy, — „an den Leib schreiben,“ říká tomu Němec a celá taková procedura rovná se skutečně trochu braní krejčovské míry. Jakož tuto upravují těsně přilehající šat pro jednotlivcovu ucha, takž je rovněž jasno, že může duch ten snad *velmi* mnoho šatů nosit pro něho právě nešitých, *všechny* ale přece ne. V nejneprůzračnějším poměru má takzvaná krajní, jednostranná individualita zcela malý jen kruh úloh přístupných a v nejpříznivějším má individualita vícestrannější přec jen jisté meze své. V činohře a veselohře *sociální* objeví se nejvíce šťastných talentů, na formování historických povah a myšlenkového zosobňování dosáhne (například Mefisto) málokterý zcela.

Pravé divadlo nesmí být ale divadlem odborným, repertoár pravého divadla musí obsahovat hry historické i sociální, vůbec všechny druhy, a při každé té hře žádáme provedení stejně dokonalé, chceme, aby každá předvedená povaha byla úplně pravdivá, ano i umělecky pravdivá. Jako prostý rutiniér *hraje všechno*, musí také opravdový herec hrát všechno, ale v několikáté již potenci, zkrátka každý opravdový herec měl by být na všechny strany hercem *charakterním*.

Aby jím byl úplně, nesmí se snad tak vžít do úlohy své, by jí byl zcela uchvácen, by se s ní naprosto ztotožnil, sic

bude úlohu básníkem jednou provždy pevně určenou hrát pokaždé jinak, podle stupně svého rozmaru a zevnějších náhod. Račtež přemýšlet, nespatriil-li jste každý na jevišti již něco takového!

Aby jím byl úplně, nesmí tak po myšlenkové pitvě a podrobném rozboru zůstat stát na nabytém tím náhledu a podat obecenstvu výsledek své reflexe, sic nás umoří chladem a křišťálovým ledem. — Račtež opět přemýšlet!

Jedno i druhé musí být stejnou měrou zastoupeno. „Když geniálnost bezprostředního názoru sáhá právě tak daleko, kam síla reflexe, když tato jen rozvin a pitvu charakteru až do nejjemnějších jeho nervů přebírá, kdežto onano vždy vše zase v bezprostřední život uvádí, takže vše vypadá jako ztotožnění se s úlohou, přec však výsledkem chladné mysle jest, když umělec pustiti se může do víru náruživosti, aniž by se bál, že ho vír přenesse přes meze umění do pouhé přírody, když v uchvatných okamžicích, kdy duše se takřka rozplývá, ještě nás do jakés tajuplné hloubky hleděti nechává, z níž by se nové ještě hrůzy vyvinouti mohly, pak je herec sám básníkem,“ — praví jistý estetik. Básníkem nikoli, ale pravým, *geniálním hercem*.

S proudem jít, a přec býti nad ním, s úlohou se ztotožnit, a přec ji dopodrobna ovládat — to je konečná věta, všeobsáhlá, jednoduchý a krátký postulát, jako jednoduchy a krátky jsou také astronomické zákony základní a nejvyšší. Na tu výši i míru sáhne jen génius, jaký bývá vídán za celý věk. U Angličanů byl prý takovým géniem Garrick, u Francouzů Rachelka, u Rusů je prý nyní Samojlov — my na něho ještě čekáme.

Zcela ten ideál splnit není snad ani možno, jako není také u jiných ideálů. Musíme být spokojeni, dostanem-li se k němu jen co nejbliž. Musíme hledět na každého, kdo nám opravdu *českým hercem* sluje, jak blízko vrchu požadavků těch stojí.

Měřítka jsem vyslovil, rač ho každý užít na příslušném místě!

ČESKÁ THALIA I, 1867, č. 2, str. 22—25

Dle Hugona Müllera od Anonyma Druhého

Jsme v divadle. Dává se nějaká fraška a obecenstvo neposlouchá, či vlastně: poslouchá jen roztržitě. Povídá si, poklepává, pozoruje, kam míří oči. Nahoře na jevišti hraje komik nějakou prapitomou úlohu, člověka, z něhož hloupost zrovna kape. Právě by se mělo dle rozvoje kusu v scéně něco dít, vtom, pánbůhví proč, zavrtí sebou kapelník v orchestru a zaklepe. Orchestrem to trhne, obecenstvo utichne jako v kostele a nahoře — stal se zázrak. Ideální hlupec má náhle zcela jiný, prachytrý výraz ve své tváři, dříve dokolma rozevřená ústa jsou teď rozmarně doširoka, oko je zchytrale staženo. Jen to, co mluví teď, je ještě hloupější než dřív, ba nemá to ani žádné souvislosti vůbec, jako by mluvil šílenec. Komik začal někde od stvoření světa, promluvil nějakých dvacet různých slov, končí slovy „žádná růže bez trní“ — vtom vpadne orchestr, komik začne zpívat, zpívá sloku o Cislajtánii — „žádná růže bez trní“ —, o Bismarckovi, o papeži, o starých pannách, o nouzi co do bytů, každá sloka má vtip, kterého by se byl nikdo do té dřívější figury komikovy nenadál, má třeba i mnoho filosofie, a každá má refrén o té růži, obecenstvo aplauduje, komik přidává sloku po sloce, až pak sdělí slokou poslední, že — již žádné víc neumí. Je zas jako dřív po divadle ševel, nepokoj. A komik? Snad Janus s dvěma obličejí? Šidil snad osoby v provozovaném kuse? Je snad tajený chytrák? Bůh zachraň; hraje hlupáka dál až do konce! Jsme v blázinci?

Byl to *kuplet!* Slovo francouzského původu, přišlé k nám i s věcí samou z Paříže. Jenže v Paříži zpívá se kuplet jen v kavárnách a restauracích, nejmizernější pařížské jeviště předměstské by jej odkoplo — a my jej hejčkáme i ve frašce „národní“! Žádný rozumný nebude chtít zpěv, zvláště zpěv

humoristický, vypudit z jeviště, ale zpěv ten musí patřit k celku, vyrůst z něho přirozeně, nesmí děj přerovat, nýbrž musí jej zprostředkovat. Co je to za rozum, za divadelní kus, za dramatičnost, může-li orchestr zasáhnout kde chce — a nezrušit dojem! Francouzský vaudeville má ve svých zpěvích rozmysl, v Kalischových starších berlínských fraškách zpívají „Stullmüller“ a „Bullrich“ právě tak, jak „Stullmüller“ a „Bullrich“ jedině myslit dovedou, v Raimundově nepřekonatelném Marnotratníku a jiných téhož mistra hrách je píseň jako „kytička na klobouku“, také Tyl dovedl ještě sem tam zahradničit dle přírody — ale to ostatní!

Snad se nám někdo vysměje: chtít vnášet estetiku do frašky! Musíme mu především říci, že *nejme* idealisté. Předně ale nenáležíme k těm, kteří chtějí mít z divadla školu ve všem všudy a jeviště co náhradu za kazatelnu. „Školou mravů“ divadlo nebude nikdy, „slepici nepomůžeš ani teleskopem nejlepším“ — a pak, kdyby mohla být škola, musila by se snad přec nejprv a *vždy* osvědčit na hercích samých!? My ale víme, že „své opilce hrají střízliví“ a mnohý své nadšené hrdiny mravní také střízliv. Ale pokud lidé budem, bude také divadlo a my učiníme nej-líp, učiníme-li z něho, čím *může* být, — školu estetiky. A když už fraška je, pravme přímo, že kuplet je úhlavním nepřitelem estetiky fraškovní, s ním že nám fraška nebude nikdy něčím platným!

Fraška německá strhla nás do nesmyslu toho. Do roku 1848 byly zpěvy, byl kuplet tím, čím býti má, — přišly politické převraty, politika a rozháraný život společenský zmocnily se kupletu, a z milé okrasy stal se tyran bezsmysl-ný. Kus sám je teď věci vedlejší, kuplet věci hlavní. „Mám kuplet — jen kdybych měl kus k němu,“ volá nyní spisovatel. Divadelní ředitel zas myslí: „Co je to za spisovatele — ani kupletu nedovede!“ — dovede-li dobrý *kus* napsat, po tom se neptá. A komik, dostane-li úlohu novou, přečte si nejdřív kuplety, a hned má chuť nebo nechut. Konečně — obecenstvo? Dialog je baví málokdy, pozornost se budí vůbec teprv pak, když kapelník taktovku zdvihne. Nikoho tu

nenapadne, že ho kuplet ten uráží, že ho má za hotového blázna, nechá-li zazpívati podomka náhle o vysoké politice, o toleranci náboženské nebo kuchařku o George Sandové atd.; a pamatuje-li si divák jediný podařený refrén a dove-de-li si ho zabručet pak ještě v hospodě, je „fraška dobra“. Vzdělané obecnstvo!

Kuplet je úhlavním nepřítelem frašky, hlavně frašky české! Chceme-li mít skutečně jednou frašku českou, národní — a stále si po ní stýskáme —, musí ona vyrůst ze základu skutečně národního, tedy přirozeného, a tu především pryč s tím kupletem nečeským! Ať si jde do kruhů nedivadelních, do hostinců, ke „kupletním společnostem“! Kuplet škodí obecnstvu, herci i básníkovi. Obecnstvu se jeví co pravý extrakt frašky, vždyť herec i spisovatel kladou naň sami váhu hlavní! Jaký je kus, na tom nezáleží, sic by se u nás nemohlo ani provozovat tolik kusů až bolestně hloupých! *Finde* by snad tedy divadelní ředitel měl právo říci: „Musím dávat, co se *obecnstvu líbí*, sic jsem peněžitě zničen!“ Mohl by tak mluvit ředitel divadla *pouze frašky pěstujícího*, takových divadel posud však u nás není, ani peněžitá ta výmluva není u nás možna. V Praze máme stálé divadlo jen jedno, a to má operu, operetku, činohru, veselohru, frašku, pěstováním estetického a dramatického rozumu ve frašce neublíží se kase ani dost málo. A též venkovské společnosti naše mají a *musí mít* repertoár smíšený. Oblíbený kuplet není tedy bohudíky u nás „otázkou existence“, až pak budem mít také své samostatné divadlo fraškové, bude — už bohudíky po kupletu. Rozežere jej čas sám, ale pomáhejme mu ve jmenu českého básnictví!

Kuplet, řekli jsme, škodí herci. Mínilme tak všeobecně, to se rozumí. Ale kdybychom i speciálně mínil! Máme v Praze dva komiky výborné: Mošnu a Frankovského. Osvědčili se již i co výborní herci *charakterní* — a člověka bolí srdce, když je vidí protrmácet se takovou pitomou fraškou až k blbým těm kupletům! Ale což komikové menšího druhu, mnozí komikové venkovští! Obecnstvo sobě komika takového nevšimne po celý večer, pro všeobecný třeba jeho nedostatek humóru a talentu. Najednou přijde kuplet — komik má

alespoň dobrou vokalizaci, obecenstvo jeho slokám rozumí, několik dobrých veršů, časové narážky, aplaus! Klam začíná. Herec, to se rozumí, nikdy nevěří, že potlesk platil veršům, ne jemu. Nemoha hrou ničeho svést, nestará se více o *úlohu*, učí se nadál jen kupletu. Dialog odříká za přátelské pomoci nápovědy (obyčejně si tykají), o charakteristice není ani slechu — ale když zazní hudební akord, nadme se „komik“ jako ropucha a vemlátí veškeré vtipy kupletu jakoby klínem ve sluch obecenstva. On je umělcem, „umíť přednášet kuplety“. Měl-li ještě nějaké nadání, ubije se takto zcela. Snad jsme tím způsobem přišli již o *mnohý* talent!

A trpí básník. Básníkem je, nebo může být spisovatel frašky v plném slova smyslu, třeba sobě kritika právě na něm nejvíce a nejráději pochutnávala. Spisovatel truchlohry špatné nebo aspoň fádni zažije milostného poučení nebo se o něm panský mlčí; spisovatel frašky, právě tak jako šaškové v středověku, je za fádni práci ihned vymrskán. Přec je prostřední fraška rozhodně působivější, tedy pro zábavu lepší, než truchlohra „uvařená z vody“. Ale přikročil-li spisovatel k ní, má na nohou těžký řetěz s koulí — ten kuplet! V obecenstvu jsou politické a společenské strany, spisovatel nerad by vyzval kteroukoli stranu proti sobě. Učinil-li v prvním verši například pernou narážku na Riegra, musí učinit hned v druhém rovněž pernou na Sladkovského atd. Zkrátka, spisovatel musí šlapat po svém vlastním přesvědčení, jeho kuplet musí být kam vítr, tam plášt, *podřídít se zcela choutkám masy a dne*. Jeho kuplet musí bičovat *vše*, musí obsahovat *všestranný posměch* — *člověka bez přesvědčení*. Kupletem mu vzato přesvědčení, protože mu vzata jím poezie.

Je ale pomoc! *Obecenstvo* musí věnovat větší pozornost samému kusu, musí od něho mnohem víc požadovat než posud a nesmí snést celý kus špatný pro kuplet dobrý! *Herec* musí celou úlohu klást výš než kuplet a nabádat tím spisovatele k hlubšímu propracování povah. *Spisovatel* konečně musí kuplet již co do počtu obmezit, musí z něho učinit to, čím jedině býti může, *ilustraci*, musí jako k básni

k němu vynalezat myšlenky nové a jednotné a smí herce nechat zpívat jen to, co dle povahy představované zpívat může.

Ostatní učiní a musí již učinit hlodavý čas. A již se počíná zahlodávat do kupletu, do nahého toho dítěte posměšné naší doby, do ohyzdného toho miláčka rozežrané naší společnosti. Učil způsobem svým žíravým, ostrým, všemu na světě se bezcitně posmívajícím měšťáky naše, aby vrchol blaha nalézali ve vtipu ostrém, aby je největší neštěstí národa zajímalo as tak půl hodiny — pokud někdo na neštěstí to podařený „vtip neudělá“! Stálým výsměchem vedeni nepozorovali, že pozbyli povahy!

Humór má zajisté velké své právo a satira má úkol k závidění krásný. Avšak v poezii musí obé na určité místo své, musí na stanovisko *přirozené*. Nevyháníme satiry ani humóru ze svého dramatického umění, ale beřem bič a — ven s *kupletem*, ven s tím *gaminem*, kam patří, — do hospody!

LUMÍR 1873, I, č. 1, str. 19—20

OTÝLIE MALÁ

Umělecká upomínka

Bylo roku 1861. Za příjemného dne červencového umluvil se hlouček českých rodin ve Vídni, že si vyběhnou kamsi do okolí. Kdo mohli, odjeli z Vídně hned ráno, a mohli skoro všichni. Kdo nemohl ráno, jel odpoledne, a to jsem byl já a přítel.

Když jsme sedali do omnibusu, přisedl k nám pán jakýs v prostředních letech a mladá slečinka, asi patnáctiletá. Sedli do jiného kupé a já jenom tolik si pamatoval, že má slečinka pěkné, výrazné oko. Jinak myslil jsem, že to vídeňská Němka, ač řečí svou nezavdala k domněnce mé příčinu.

Vystoupili jsme tam, kde vídenští Češi měli odpolední shromáždění; s námi vystoupil i onen pán, i ona slečinka a někteří z těch, kteří nás uvítali, představili nám je co pana Malého a slečnu Otýlii Malou, jeho dceru.

Krásné, výrazné oko!

Pak jsme vplynuli v proud zábavy a ztratili se v něm jako kapky.

Zpáteční cestu do Vídně večer nastoupila celá společnost pěšky, aby to bylo veselejší. Pak jsme cestou přišli k jakémus pivovaru, jenž měl zahradní hostinec.

Společnost naše obsadila skoro celou zahradu. A u stolu našeho, kdež seděla Ludmila, dcera pěvce Slávy dcery, seděla také slečinka s tím krásným, výrazným okem — Otylka jí říkali.

Ačkoliv jsme již dříve s ní mluvili několik slov, přece se mně zdálo, tu že ji slyším mluvit poprvé. A to stalo se tak. V mysli mé utkvělo její krásné, výrazné oko, a když jsme tu usedli, poznal jsem, že jest to oko něžné, jako snivé, tak jak říkáme, blouznivé. Avšak když promluvila první věty, zaslechl jsem hlas neobyčejně hluboký, energický, jak se

mně zdálo, více mužský než ženský, aspoň na věk té dívky neobyčejný. Zarazil jsem se. K tomu oku měkkému očekával jsem hlas zrovna éterický, zrovna zpěv ptačí. A on to zatím hlas silného altu. Smím-li tak říci: to sopránové oko a ten altový hlas nešel mi z mysli, nemohl jsem si to srovnat.

Když jsem pak šel s přítelem domů, ptal jsem se ho: „Viděls kdy tak měkké oko a slyšels k němu tak hluboký hlas u mladinkého děvčete?“

A ještě mnoho později vždy jsem si na to vzpomínal.

Uplynul asi rok — Otylka se svým otcem objevili se v Praze a já slyšel, že se Otylka připravuje k divadlu. Viděl jsem ji i otce jejího v zadních řadách našeho parketu a myslil jsem si: „Půjde k divadlu; jsem žádostiv — to měkké oko, ten hluboký hlas.“ Pak jsem s ní nejednou mluvil, ona se svým otcem odcházela z divadla, a ptal se jí, jak se jí líbila hra. „Berou to jaksi málo doopravdy,“ říkala.

„Jest přísna,“ myslil jsem si. „Vystoupí co nevidět, jsem žádostiv, co svede ona.“

A vystoupila dne 3. května 1863. Napnutí v obecnstvu nebylo přílišné. Vystupovalot tenkrát aspirantek dosti a všecko, až na slečnu Libickou, s úspěchem nevalným. Jedna uměla hrát a neuměla česky, jiná uměla česky a neuměla hrát. Obecnstvo bylo jaksi prochladlé, o slečně Malé mluvílo se sice již tu a tam příznivě, ale obecnstvo v té věci nerádo věří a má pravdu; až uslyší.

A vystoupila poprvé v Panně orleánské. Já pro svou osobu byl velice dychtiv, jak to dopadne. To měkké oko, ten hluboký hlas, přísna k jiným!

Nuž a jak to dopadlo? Když se loučila se svými lučinami a lesy, — jaká tu zazněla v divadle našem zvučnost slova, jaká lahoda mluvy! Tak ještě ústa ženská na českém jevišti nepromluvila; povznášelo to, rozohnilo to, zvonilo to! Tu jsem poznal ten orgán altový, ale v jaké ohebnosti, v jaké pružnosti, v jakém toku harmonickém! To byl mluvený zpěv, to zrovna kouzlo bylo v hlasu tom — to byly v něm ty oči, s tou svou měkkostí, s tou výrazností, s tou lahodou.

Tu jsem poznal ten orgán altový a celou tu jeho škálu pro city vážné až tam nahoru pro extázi, pro horování, a zase ruky obratem až tam do nejjemnějšího se zachvění, až tam do těch tónův, které vycházejí bezprostředně ze sama srdce.

Tedy vypadlo to dobře. Divadlo se otrásalo potleskem nekonečným již po první scéně. Divadelní gurmánové, kteří tak snadno nedají se strhnouti zápalnou mládeží, byli zrovna unešeni a tleskali více než mládež. Obecenstvo bylo elektrizováno pravou jiskrou umění, kritika odkládala pitevní nože a vzala nadšené pero — „Máme tragickou rekyni, jaké jsme dosud neměli,“ tak mluvilo i obecenstvo, i kritika jednohlasně, v té jednohlasnosti nebylo ni jediného zvuku křivého.

Byl to pravý triumf, jež slavila novicka Otýlie Malá, a byla to radost, jež všechny kruhy nakazila, že máme Otýlii Malou.

Od chvíle té uplynulo deset let. Ty sopránové oči a ten altový hlas naplnily nás již podivením nesčíslným. My od té doby poznali celé to perlení jejího hlasu v Julii, my poznali její tón až dětsky naivní v Markétce, my poznali pravý pel poezie v Ofélii, v Desdemoně, my poznali to nejkrásnější dvojče — Sebastiána a Violu — ach, co my všechno poznali! Ode dne 3. května 1863 až do dnešního vystoupila na našem jevišti osmsetčtyřicetdevětkrát ve dvou stech čtyřech úlohách!

To jsme poznali: pro každou úlohu píli a svědomitost největší, v každé úloze propracovanost až do nejjemnějších podrobností, v každé úloze sloh, styl zrovna vznešeně ušlechtilý, v každé úloze pravdivost ne snad po náhodě přidělanou, nýbrž ze sama básníka až do nejhlubší hloubky vyčerpanou a vyváženou, poznali jsme po všechny chvíle směr k výšinám ideálním, kouzlo ženskosti v nejpěknější mluvě své, v nejpěknějším výrazu svém — to poznali jsme.

Avšak k čemu povídám, co každý zná? Vraťme se opět k věcem méně známým.

Na podzim roku 1862 připravovali na Josefském divadle

ve Vídni Raupachův kus Duch času v překladu českém. Dáma, která měla hráti Miladu, ochuravěla, i vyhledána tudy slečna Otýlie Malá, aby Miladu převzala. Převzala ji, ale protože ještě nikdy na jevišti nebyla, dovedli ji k vídeňské herečce paní Altové, aby jí narychlo pověděla to, čeho by bylo nejvíce třeba. Ale zle pochodila. S pláčem vrátila se Otylka od herečky — nemohlať se živou mocí vpraviti v tón veseloherní.

S velikou úzkostí dostavila se ke zkoušce; arciť nejraději byla by odřekla své spolupůsobení vůbec, avšak tím by byla zvrátila celé představení; obětovala se tedy. Stalo se, že ji přece chválili, a sice aranžér Rosa a pak jakýs německý herec, který jí pravil, že sice nerozumí slovům, avšak mimika její že jest tak výrazná, že by jí radil, aby se věnovala divadlu, a sice oboru *tragickému*.

Pak vystoupila v této hře pod jménem Svobodova dne 11. října 1862.

Tou dobou stála na rozcestí své budoucnosti. Matka byla již léta mrtva, otec churav, do výslužby dán s nepatrnou penzí, bratr byl na školách. Nabízely se jí několikere skvělé partie k sňatku — zamítla. Tou dobou dostavěno české Prozatímní divadlo; to znamenalo vymanění se divadla českého z podruží německého. Až do Vídně rozlily se vlny této radosti a v Otylce vzbudilo to pravé nadšení. „Půjdu do Prahy k divadlu českému!“ tak se rozhodla.

Odstěhovali se do Prahy a počátkem roku 1863 svěřil otec dceru uměleckému navádění paní E. Peškové.

Avšak vyučování špatně se dařilo. Již měly dvacet lekcí za sebou, a učitelka ztrácela naději a slečna Malá ztrácela ji taktéž. Paní Pešková myslila, že všecko vyučování jest zmařeno, a žačka myslila, že marně se učí. Mělať mladá novicka tu zvláštnost do sebe, že s největší úzkostí skrývala svůj cit vždy a všude, že nejmenší projevení citu byla by měla za profanaci citu, a takž hrála bez citu, aspoň v hlase se ten cit nejevil a hlas — to jest herec. Však jsem již pověděl o zvláštnosti toho hlasu. I podle obcování zdálo se, že citu nemá. Buď byla příliš zamyšlena, buď byla příliš vesela; byla děvče.

Když tedy nastala dvacátá a první lekce, řekla jí paní Pešková, buďte bude hrát s citem, buďte to jest poslední lekce. Otýlie Malá odříkávala úlohu Magelóny a šlo to tenkrát trochu lépe. V momentu, kde pozná, že Magelóně ukradeno děcko, dodala tváří své tak pravdivě dojemného, mocného výrazu, výkřik byl tak úchvatný, že sama učitelka žasla a pochvalou ji obsypala. Tímto momentem vlastně se v mladé hlavě rozbřesklo, odtud datuje se úplný převrat, pokrok. Dvacet dalších lekcí dovršilo průpravu a nato Otýlie Malá engažována.

A poněvadž skvělou její dráhu obecenstvo zná, sledujme ji zase cestou, kterou obecenstvo nezná, sledujme její boje s nedostatkem a bídou, sledujme v nich osud českého umělce.

Když otec s dcerou přišel do Prahy, byly skromné jeho úspory již věnovány na vychování dítek, penze pak sotva stačila na byt. Otýlie byla sice již engažována k divadlu, avšak poněvadž české poměry nejsou na celém světě, nedostala ani tolik platu, aby měla na rukavice. Na engažování vystoupila čtyřikrát — ovšem bez honoráru. Pak jí nabídnuto smlouvou padesát zl měsíčně, avšak teprve od prvního září. Do té doby musila hráti za honorář jednoho vystoupení, který od třetího května do prvního září obnášel dohromady 40 zl! Ano, vy, kteří vidíte hráti, nevíte, jak se to hraje!

A tu ovšem viděli otec i dcera s ustrnutím, že i při bezpříkladné pilnosti, že při pokroku neobyčejně rychlém, při uznalosti obecnstva i kritiky nemůže sobě dcera vymoci postavení, aby se jen poněkud mohla uživit. Otec trpěl mnohdy při největším nedostatku, aby to dceři nemusil dáti najevo, a dcera, aby otcí ubrala starostí, jež znala sotva zpolovice, odhodlala se vedle činnosti své činoherní ještě k studování zpěvu operního. Zamýšlela, že časem přestoupí k zpěvohře a tak svoje postavení zlepší, k čemuž při činohře byly vyhlídky tak slabé.

Po roce, když odešla od divadla slečna Libická, přidáno gáže slečně Malé, a sice z 50 zl měsíčných postoupila na 61 zl 66 2/3 kr a na dvouzlatový honorář, garantovaný

osmdesátkrát do roka. Tím arciť přibylo jí úloh v té míře, že se cvičení ve zpěvu musila vzdáti naprosto.

Avšak tvoření úloh nebylo Otýlii Malé tak snadným, jak se nám na první pohled zdá. Zní to dost podivně, ale jest to doslova pravda: před rokem 1863 neviděla naše Malá žádnou tragédii ani žádnou činohru na jevišti — nemělať tedy ni jediný vzor, ani dobrý, ani špatný. Pouze asi co jedenáctileté děvče viděla jednou provozovat Essexu a přitom tak se rozplakala a rozčilila, že otec z příčin zdravotních dovoloval jí později toliko do frašky a do veselohry. Musilať tedy každou jakoukoliv úlohu tvořiti jaksí sama ze sebe, a to mnoho znamená.

V září 1865 nastoupil nový ředitel a ten zvýšil Malé měsíční plat na 70 zl; přitom vlastnoručním přípisem jí oznámil, že jest to nejvyšší plat, jaký se herečce při českém divadle vyplatiti může. Byla to řeč co do budoucna velmi srozumitelná. A s úlohami nejrůznějšími rostla potřeba garderoby. A aby byla míra dovršena, roznemohl se bratr Otýliin dlouhou nemocí na smrt, nemoc strávila vše, co otci a dceři zbývalo. Nedostatek vtíral se do příbytku dveřmi i okny, síly její počaly klesati, chřadla a lékařové vyslovovali největší obavy. A ani otec, ani dcera nesvěřili se svým přátelům, jichž měli v Praze již počet valný.

Vlastním přičiněním chtěla sobě pomoci. Předsevzala si, že pohostinskými hrami v cizině získá sobě prostředků, by nemusila opustiti ten skromničký engagement na divadle českém. Učila se jazyku ruskému a zároveň všecy velké úlohy studovala po německu.

To bylo roku 1866. Otýlie Malá místo do Němec, odkud měla nejskvělejší nabídnutí, uchýlila se do Vídně (byloť to za invaze pruské) a hrála po česku Deboru s úspěchem nejskvělejším. A když se z Vídně vrátila, uslyšela, že ředitel divadlo české opustil, přes sto členův že zanechal bez zaměstnání, bez gáže. Aby byla zahájena čest divadla českého, sestoupil se výbor z členův divadelních a herci hráli na vlastní svůj řád.

V ten čas dostávalo se Malé skvělých nabídnutí do Výmaru, do Mohuče, do Řezna aj. A co ona? Odpověděla

takto: „Stran engážementu do Řezna musím uctivě odpovědět, že v nynějším okamžiku, kde na českém divadle za vedení českého herectva se hraje a kde členové nejsou sice vázáni smlouvami, zato *tím více mravným svazkem kolegiálnosti*: já toto divadlo neopustím.“

Toť byla její slova. A v té době příslibováno jí, že pobude-li u kteréhokoliv divadla německého jediný rok, najisto bude engážována k dvornímu divadlu ve Vídni!

To podotýkáme ne snad na újmu jiných, rovněž zasloužilých o naše dramatické umění hercův, ale proto, že Malá *nevyrostla* mezi námi, a že přece srdce její jest naše a že zůstalo naším.

A naší jest nyní po celé desítiletí; *první* to desítiletí, tedy ne poslední!

UMĚNÍ A HUDBA

VÝSTAVA V UMĚLECKÉ BESEDĚ

Naši mladí výtvarní umělci uspořádali v místnostech Umělecké besedy malou *výstavu svých nejnovějších prací*, a můžeme tento první samostatný pokus seznamovati naši veřejnost s ruchem mezi našimi výtvarnými silami panujícím nazvati krokem šťastným. Vystavená díla jsou sice nečetná, ale zato mají ty dvě síně, jež naplňují, převzácnou vlastnost, že kamkoliv pohlednem, potkáváme se s ryzí, čistou a životem dýchající uměleckou snahou. Jsou pak touto prodchnuty zejména četné malířské i sochařské náčrtky, v nichž dílo hotové vidíme sice ještě pod závojem, ale propouštějícím již tvary umělecké myšlenky v plné kráse. Nadevše potěšitelné jest pak znamenati, že jest naše mladá škola školou poetů a že opovrhne byť i rafinovaným štětcem a dlátem takzvaných umělců řemeslníků. S tímto barvičkami pomalovaným pijavým papírem se tu nepotkáváme nikde. Člověk mimovolně smekne před ukřižovaným Kristem Myslbekovým a oko se mu zarosí před jeho Posledním křížkem. — Chitussi má tu několik krajinek a studií, z nichž zírám vám vstříc hluboký vjímavý cit pro krásu přírodní. My nejen vidíme, ale i slyšíme šelestit jeho stromoví a traviny, my dýšeme ten jeho májový průhledný, světlý, měkký vzduch. Chitussiho Májová neděle jest dokonalou idylou, plnou jednotné svěží, zdravé nálady od toho lidského srdce, které zajisté tluče blaženě, krácejíc tím božím dechem ovanutým luhem, přes ty mléko a krev kvetoucí aleje až vysoko k tomu ptáku, houpajícimu se v modrém vzduchu. Všude světlo, klid a svatý mír. „Podzimní krajinu“ téhož umělce považujeme také za procítěnou a dokonale na plátno přenešenou báseň. — Ženíšek podal nám řadu krásně kreslených studií, které by svou virtuozitou nejen u nás, nýbrž i všude v cizině zajisté povšimnutí

vzbudily. Vystavil též dvě malované studie, z nichž obzvláště hlava jest mistrně provedena. Přejeme nadějnému umělci, aby se za hranicemi, kam snad v krátkém čase se podívá, tak dalece zdokonalil, by všem požadavkům dostáti mohl, které od tak vynikajícího talentu očekáváme. — Schnirch zavděčil se nám svými náčrtky; vidíme v nich mistra, jenž tříbil formu děl svých na půdě klasické a snaží se nevydati ani náčrtku z dílny své, dokud není prací vykrytalizovanou. — O Ullíkovi nemůžeme říci ničeho, než že máme před sebou vždy téhož pilného umělce, jakým viděli jsme jej již na všech předešlých výstavách. Jeho malá průsvitná jezírka nenaleznou sobě tak brzo rovných. Přáli bychom si jen v tvoření tohoto umělce více rozmanitosti. — Kresby Mařákovy jsou krásné práce. — Wachsmann objevuje se nám ve své monstranci co starý mistr.

N.

DOPIŠY

1. [Neurčenému]

[Šedesátá léta?]

Wollen Sie dem Herrn Überbringer ein komplettes, billiges und doch hübsches Exemplar der Pariser Mysterien abgeben.

J. Neruda

2. Josefu Prokopovi

9/12 63

Váš přívětivý list byl by mne velmi potěšil, kdyby byl zároveň neobsahoval truchlivou zprávu o úmrtí mého přítele. Byla to duše poctivá, sláva památce jeho. Pokud se mne týče, zajisté se vynasnažím, abych u veřejnosti památku jeho oživil. Již zítřejší číslo Hlasu přinese úmrtní zprávu, prosím, všimněte sobě jí.

Na další obsah listu Vašeho odpovídám s ochotou následující: především odešlete ihned pod adresou mou, Vám již známou, práce Česká mysl a Bílé pštrosí péro. Honorář doručí Vám pro sirotka Prokopova nakladatelstvo moje ihned po vytištění. Mohu-li pro malé děvče takto cos učinit, račte mne jen zpravit. Dále zasedněte hned po přečtení listu mého k stolu, sepište všechna Vám známá data ze života bratrova, zapečete a odešlete mně, abych obdržel do pátku ráno. Pak mohu životopis již v příštím čísle Rodinné kroniky v sobotu přinést.

V několika dnech hodlám vydat se na cestu do Brna. Na zpáteční cestě zastavím se u Vás, abychom spolu prohlédli pozůstalé spisy.

Jen ve všem rychle!

Váš oddaný

Jan Neruda

Nemáte fotografii Prokopovu? Máte-li, prosím za okamžité zaslání, dám dle ní podobiznu pro RK udělat.

Panu K. Ot. Kuřákovi

Odpustíte, že jsem tak dlouho neodpověděl na laskavý dopis Váš. Jednalo se o některé změny s Rodinnou kronikou, před kterými jsem ničeho zřizovati nechtěl; nyní se staly a časopis můj přešel v náklad Slovanského knihkupectví, užívajícího dobré pověsti. Mohu se srdečným díkem přijmouti nabídnutí páně Franklovo, jehož pěkného Záboje jsem českému obecenstvu již sdělil (snad Vám i jemu již známo); nechť dřevo s kresbou zašle jen dobře opatřené na udanou dole firmu, prosím ale o přispíšení sobě. Zároveň připojuju žádost, abyste buď pana Frankla přiměl, buď sám sobě neobtěžoval napsati několik životopisných řádek o panu Franklovi, jeho původu a studiích; rád sděluju obecenstvu zprávu nějakou o umělcích, jejichž práce podávám. Taktéž prosím o zprávu, je-li Frič v Paříži, nevím již hezky dlouho, kde se nalezá; je-li Vám po ruce, připomeňte mu, že čekám s ouzkostí na literární příspěvky, — on ví, v jaké mizérii písemnictví naše vězí.

Podotýkám také ve jmenu nakladatelův, že list náš, *daleko* ještě se nevyplácející, nemůže v honorárech měřiti se s listy jinými, že by musil pan Frankl tedy udati nám cenu *co nejlevnější*. Doufáme, že úsilovnou prací podaří se nám zlepšení poměrů a pak že se další práce páně Franklovy líp vyplatí.

Račtež pozdravit maminku Lacourovou a přijmětež i vyjádření mé zvláštní úcty sám.

Oddaný

J. Neruda

Adresa na zasilku: Slovanské knihkupectví J. Nováka a J. R. Vilímka. Prague en Bohême.

Vážená slečno!

Přikládaje tuto básně Hubertovy prosím především, abyste mně odpustila, že jsem tak dlouho přání Vašemu nevyhověl. Mohu se teprve nyní vyznati, že jsem je půjčil dál, a sice jednomu literátovi, který se zanáší nejvíce s plody samouků českých. Přeložil některé z menších básniček do němčiny, ovšem pokud se hodily, s tím však může být Hubertova srozuměna. Zde onde jeví se ve verších skutečně dobrá myšlenka lyrická.

Z dalších tanečních hodin nejspíš že sejde; psal bych Vám milerád o tom více, jakož i o jiném, kdybych věděl, že list budete Vy jen čísti.

Prosím, abyste laskavě potvrditi mně ráčila, že jste Hubertin spis obdržela; náš redakční sluha jest v Praze ještě málo znám a mohlo by se státi, že by odevzdal kníhu i list na místo zcela jiné.

Poroučeje se laskavosti Vaší zůstávám

oddaný J. Neruda.

Vážené sl. Růženě Hubertově

Potěšila mne zpráva, že nějaký výbor svých veršů do veřejnosti poslati chcete, — radím však, aby byl výbor přísný, byste se neminula s cílem. Zvláště bude dobré, když se básničky prohlédnou co do nejnужnější formy ještě před vytištěním.

Úředního povolení není potřebí. Chce-li mít pan Náprstek podíl v tom, nechť přispěje tedy, abyste vlastním nákladem knížečku vydati mohla. Před tiskem neplatí se ničeho, leda nějaký nádatek a ledaže by se papír na-

před koupil. Kdy by se po tisku platilo, závisí od úmluvy.
Ve zvláštní účtě k Vám znamenám se

oddaný

J. Neruda.

6. Otakaru Feistmantlovi

14/1 70

Milý pane Feistmantle!

Předpokládal jsem, že sobě ze změn mých, jež myslím nevypadly na neprospěch věci, nebudete <spokojen> činit starostí, a těším se, že jsem se nezmýlil.

Ovšem bych byl článek Váš v listu vědeckém velmi dobře a zcela tak, jak jste psal, otisknouti mohl, pro beletrii musí se teprv každý jinak naladit a seznat, *jakže obecnostvoto toho žádá.*

Jsem Vám povděčen za Váš hudlický článkuček a prosím, abyste brzy, hodně brzy zas mně něco zaslal, — rád bych měl pro list svůj výběr. Příkládám Vám *deset* zl r. č. Za článek otištěný dostanete *šest* zl, kvůli zakulacení dodávám ještě čtyry, jež máme tedy za Vámi.

Prosím, abyste mně při první příležitosti potvrdil, že jste obdržel obnos ten.

Celá společnost Vás srdečně pozdravuje, Krajník a já extra.

Váš

JNeruda

7. Otakaru Feistmantlovi

[Po 14. lednu 1870]

Milý pane!

Odpověděl jsem Vám sice lístkem korespondenčním, poněvadž však za poslední doby divným způsobem ztrácejí se listy mnou psané i mně zasílané, píšu raději ještě jednou. Tedy: *Vašeho listu s novým článkem jsem neobdržel!* Lítuji toho tím více, že bych ovšem již zase nějakého článku potřeboval. Pakli jste rekomandoval, reklamujte! Budoucně prosím, abyste každý list s manuskriptem rekomandovat sobě

neobtěžoval. Vaše Udlicská skála byla otištěna v čísle minulém. Líbí se opět, jeť matérie velmi časová.

Přejete-li sobě něčeho, jen mne důvěrně zpravte!

Váš oddaný

Jan Neruda

8. *Františku Durasovi*

26/8 77

Velectěný pane!

Teprve včera mně poslal p. Plíhal Váš přípis, nyní, kdy je as pro letošek již konec s prázdninami, výlety, s vším podobným. Přec mne upřímně potěšil přátelský Váš list a vzdávám Vám zaň vřelé díky. Vždyť my se ještě seznáme, a nebylo-li letos možno, bude třeba přesrok. Ovšem pak snad nebudou titíž lidé k studování — nu, budou alespoň titíž lidé k příjemnému s nimi přebývání.

Srdečný pozdrav od Vašeho

J. Nerudy

9. *Františku Durasovi*

3/10 79

Ctěný příteli!

Díky za zásilku. Příležitostě jí použiju. Prosím, abyste vyřídil velectěné choťi své srdečný můj pozdrav.

Váš oddaný

J. Neruda

10. *JUDr. Emilu Herrmannovi?*

[*Koncem sedmdesátých let*]

Pamatuješ-li se, slíbils mně kdysi pro peštskou Českou besedu zábavné knihy. Odeslal jsem tam jednou již část výpravných kněh, nyní odešlu část druhou. Chceš-li se nyní zúčastnit, jsi vřele vítán. Knihy Tebou (a bratrem)

připojené zašli mně buď do redakce, nebo k Dattlovi (na obě místa v balíku adresovaném).

Jsem Tvůj

JNeruda.

11. *Františku Durasovi*

27/1 80

Milý příteli!

Půlka je hezký a čiperný — ale trochu zlý. Rafá zcela doopravdy po lidech. V hostinci musím dát velmi na něho pozor a chytit ho včas za obojek, už rafnul po faktoru Kotrbovi, po architektu Wiehlovi, na známé mu už sklepníky se vztekle sápe. Nejvíce svrchu má na jednu ředkvičkářku — na tu hezkou, ta jak vejde do dveří, už se Půlka zlobí. Patrně není zvyklý na lidi. Snad ho i dopaluje, je-li uvázán. Na všechnen způsob bude s ním kříž, než se vzdělá na měšťáka.

Takto ale ke mně již zcela přilnul. Ale pořád by si hrál a skákal — mrcha skotačivá! Doma je hotový mílius.

Měl jsem za povinnost svou podati Vám zprávu věrnou a spravedlivou.

Vždyť uvidíme, dá-li se s ním něco učinit.

Jsem se srdečným pozdravem Vám i Vaší velectěné choti

oddaný a vždy ochotný

Jan Neruda.

12. *Františku Durasovi*

23/9 81

Ctěný příteli!

Přistupuji k Vám se žádostí.

Jak jste četl, zarazili jsme Spolek českých žurnalistů a jsem jeho místopředsedou. Vám nemusím teprv mluvit o důležitosti spolku toho pro národ náš; máte jasný úsudek svůj, ale tolik mohu dodat, že kdybyste viděl — *za kulisy*

života našich žurnalistů českých, ještě daleko rozhodněji byste s důležitostí tou souhlasil.

Vše záleží na tom, abychom měli základní svůj fond. Fond ten tvoří se z příspěvků členů *zakládajících*, kdežto příspěvky členů *prispívajících* spadají do spolkových peněz výdajných. A zde tedy žádost má k Vám, ctěný příteli! Staňte se členem *zakládajícím*! Je to arci stovka, ale — — Ostatně kdyby bylo přání Vaše, mohl byste dát stovku tu například nadvakrát, ve lhůtách Vámi samým určených. Jen když by složeny byly tak as do července příštího roku. A prosím, podporujte spolek náš i tím, že mu získáte v kruhu přátel a známých svých dalších příznivců (*zakládající člen složí jednou provždy jedno sto zlatých, přispívající platí ročně nejméně deset zlatých*).

Pozdravuji Vás srdečně a těším se na Vaši brzkou odpověď.

Váš J. Neruda

Konviktská ulice 28

nebo redakce Národních listů

13. [Neurčenému]

[Začátkem osmdesátých let]

Opatř mně jmeno některého českého místa, kde Sokol zanik. Budu mít z toho pro příští týden drobný jux.

JNda

14. Marii [Lvové?]

[Začátkem osmdesátých let]

Mári!

(?)...září 1871.

Vida, zapomněl jsem!

JNda

15. [Arnoštu Brichtovi?]

3/8 1882

Velectěný příteli,

potvrzuju tímto s díky, že mne od Spolku jedno sto zl došlo. Prosím pak, aby pro případ, že by mně zase poslány byly peníze nějaké, nebyl jmenován Spolek; nerád bych totiž, aby zde znali provenienci všech zásilek mne docházejících.

Se srdečným pozdravem Váš

oddaný JNeruda

16. Františku Durasovi

24/9 84

Milý příteli!

Tady Vám posílám svoje otcovské požehnání. Bojím se totiž, že byste bez mého účinného požehnání na celou výpravu — zapomněl.

A má-li moje sbírka granátová rozkvést, přál bych si, aby přece jen vzkvětla ještě v tomto století — v příštím ji asi už nebudu potřebovat.

Také podotýkám kvůli té smluvené „fůře“, že už nebydlím v Konviktské ulici (odkud by bylo těžké obracení granáty přetíženého povozu), nýbrž ve Vladislavově třídě 14, poblíž Měšťanské besedy. O silné skladače bude postaráno.

Mou upřímnou úctu velectěné choti, Vám srdečný pozdrav.

Neruda

17. Adolfu Heydukovi

13/10 1884

Milý Dolfi!

Pročpak jsi neřekl svoje finanční poznámky dřív, hned jak jsem řek, že rukopis je přijat? Byl bys se nemusil rozči-

lovat ani dost málo. Ostatně myslím dle řeči Valečkovy, že je už vše zase v pořádku.

Změnu v té čertovské baladě učinit už nelze. Zasláná „oprava“ je slabší, než bylo znění původní, a proto jsem se rozhodl pro toto. Byl bych Ti dal zprávu, kdybych Tě byl chtěl v době těžké nemoci Liduščiny takovou maličkostí obtěžovat. Domníval jsem se, že jedním dobře a dle Tebou mně daného práva.

Jsem často v duchu u Vás. Dej mi zprávu, jak je Emilce.

Cele Váš

Neruda

18. [F. A. Šubertovi?] [Osmdesátá léta?]

Prosím o lístek (sedadlo dolů) na *odpolední* dnešní představení.

JNeruda

19. [Neurčenému] [Osmdesátá léta?]

Velectěný příteli!

Odporučuju Vám vřele pana Bernarda, člena administrace naší, v záležitosti jeho.

Srdečný pozdrav!

Oddaný

JAN NERUDA

20. [Anně Kavalírové-Fričové?] 18/2 86

Vysoce ctěná!

Dovoluju sobě tedy zaslati Jeníkovi na památku slíbené Obrazy z ciziny. Konečně! Trvalo dlouho; ne mou vinou.

Hledal jsem pěkný exemplář (přiložená nota kněhkupecká je také důkazem), ale nenašel jsem přece. Ať mi Jeník odpustí.

Přijměte nejsrdečnější pozdrav pro sebe a Josefa od cele oddaného

JNerudy.

21. *Růženě Jesenské*

14/2 88

Velectěná!

Náhodou jsem ve středu odpoledne návštěvami zaměstnán. Prosím tedy, abyste laskavě konferenci naši odložila na středu pozdější, na den 22. února v hodinu již umluvenou.

Jsem se srdečným pozdravem

Váš oddaný

Neruda.

22. *Růženě Jesenské*

24/10 88

Velectěná!

Odložme rozhovor tedy na týden příští; snad na středu.

V dokonalé úctě

Neruda

23. *Růženě Jesenské*

6/11 88

Velectěná!

Prosím, abyste mi pro jistý časopis vybrala dvě—tři písň své pěkné, ovšemže dosud netištěné. Do neděle *této*, ano?!

V dokonalé úctě

Neruda

Velectěná!

Prosím snažně, račte mi — možno-li *hned* — napsati stručný životopis (*několik* dát jen) a zaslati poštou nebo nechati u mne. Potřebuju pro PB a zapomněl jsem požádat.

V dokonalé úctě

Neruda
Vlad. ul. 14

25. [*Arnoštu Brichtovi?*]

30/1 90

Velectěný pane!

Obdržev v pondělí večer Váš ctěný list, žádal jsem p. Zehnala, aby mi „pozítří“ (včera) přinesl moji směnku, že ji i s dlužnými úroky zaplatím.

Snad zapomněl, snad je v tom nějaký háček, o kterém nevím. Prosím tedy Vás, velectěný: pošlete mi laskavě tu směnku, abych já se zbyl dluhu, spolek dlužníka. Zapravím

na směnku	30 zl
na úrok od 3/3 87 — 31/12 89	5 zl et 5 kr
<hr/>	
dohromady	35 zl et 5 kr

Děkuje se za kolegiální úsluhu znamenám

s uctivým pozdravem

oddaný J. Neruda.

26. *Karlu V. Raisovi*

30/9 1890

Ctěný příteli!

Jsou překrásny! Uctivý dík obzvlášť milostivé paní; slyším, že byla osobně s vonnou tou zásilkou u mne!

Cele Váš

JAN NERUDA

27. *Karlu V. Raisovi*

b. d.

JAN NERUDA

p. š. Vám i velectěné choti Vaší

28. [*Neurčenému*]

B. d.

Teď teprv je vazba exemplářů hotova, opětňý důkaz pospěchu našich řemeslníků.

Váš

JAN NERUDA

29. [*Neurčenému*]

B. d.

Pan Vrchlický by nám byl málo vděčen, kdybychom se ho ujímali proti *takové blbosti!*

JAN NERUDA

EDIČNÍ POZNÁMKY

V plánu edice Nerudových spisů figuruje svazek Aforismy a dodatky jako poslední svazek, v němž je publikována původní tvorba Nerudova; po něm následují už jen svazky korespondence a bibliografie. Toto rozdělení není právě příznivé pro tu část původního Nerudova díla, pro kterou nezbylo místo ve svazcích předchozích, pro jeho *aforismy*. Vzniká totiž zdání — leckdy utvrzované i soudy literární historie —, jako by tato složka Nerudova díla tvořila pouze okrajovou, málo významnou část celku. Naše vydání se pokouší ukázat, že opak je pravdou, že totiž aforismy nejen mají své místo v Nerudově původní tvorbě, nýbrž že dokonce dotvářejí významnou měrou i charakter této tvorby, především pokud jde o prózu.*)

Při četbě Nerudových fejetonů i jeho povídek, zejména z prvního období jeho prozaické tvorby, tzn. z období Arabesek, se můžeme snadno přesvědčit o tom, že Nerudova dikce tíhne výrazně právě k aforističnosti, tj. ke zhuštěné formulaci myšlenky zobecňující nějaký jev skutečnosti. V Arabeskách i ve fejetonech se to nejen hemží citáty z aforismů Jean Paulových, Lichtenbergových, Grabbeových ad., ale dokonce z některých próz, jako například Z notiční knihy novinkářovy

*) Nerudovy aforismy byly poprvé knižně otištěny v Sebraných spisech Jana Nerudy, sv. 33 (řada první, doplňků díl XVIII, Topič 1913) v uspořádání K. Rožka. Podruhé vyšly knižně — ve vydání rozmnoženém o další, původní i přeložené aforismy — v edici Dílo Jana Nerudy (sv. XXV, Vážně i vesele, Kvasnička a Hampl 1925) v redakci Miloslava Novotného. Naše vydání vychází z rukopisného opisu připravované sbírky Skromné myšlenky zachovaného v LA PNP v Praze na Strahově v pozůstalosti Jana Nerudy (pouze v názvu přejímáme z časopisu *myšlenky* místo *myšlenky*) a ostatek připojujeme jako dodatky.

Proti textu Miloslava Novotného neotiskujeme soubor shrnutý pod názvem Aforismy mrzutého (Obrazy života I, 1859, II, 1860; Poutník od Otavy V, 1860), protože bylo prokázáno, že jejich autorem není Neruda, ale Hanuš Jurenka (srov. Josef Šach v Lidové demokracii 5. září 1965). Neotiskujeme také anonymní aforismy z Rodinné kroniky, protože ani tu nelze bezpečně prokázat autorství Nerudovo; naproti tomu rozmnožujeme text aforismů o objev Karla Poláka v Pa-lečku 1887 (srov. ČL II, 1954, č. 4) a o některé aforismy rukopisné, z achované v pozůstalosti Jana Nerudy v LA PNP.

nebo Krátké Les Confessions kohokoliv z nynějších českých Jean-Jacquův, lze přímo vytrhnout a osamostatnit některé věty mající povahu aforismu. To svědčí o skutečnosti, že tendence k aforistické zhuštěnosti a lapidárnosti je výrazným rysem první fáze Nerudovy prozaické tvorby, která se uzavírá na sklonku šedesátých let.

Není proto náhodou, že z archívních materiálů uložených v básníkově pozůstalosti a podrobně popsanych v aparátu tohoto svazku vyplývá, že Neruda pomýšlel s největší pravděpodobností již v šedesátých letech na knižní vydání svých vlastních aforismů, otištěných časopisecky pod názvem Skromné myšlenky v Čechu 1864 a 1865 a v Hálkových a Nerudových Květech roku 1865.

O tom, jakou váhu této chystané sbírce přikládal, svědčí i péče, s níž jednotlivé aforismy probíral, než je zařadil do chystaného knižního celku. Důvody, proč k vydání nedošlo, dnes již neznáme a v dostupných materiálech biografických o nich není nikde zmínka. Není vyloučeno, že vydání aforistického intermezza mezi Hřbitovním kvítím a Arabeskami (plus Pařížskými obrázky) a mezi Knihami veršů zabránila osobní tragédie Nerudova v polovině let šedesátých.

Dnes můžeme pouze konstatovat, že existuje rukopisná maketa knížky (opis cizí rukou), pravděpodobně připravený exemplář pro tiskárnu, a v této podobě také aforismy vydáváme. Znamená tedy naše edice realizaci původního záměru Nerudova, čímž vlastně je jeho dílo rozmnoženo o další knížku, o Skromné myšlenky, tvořící jakýsi protějšek ke Knize epigramů, realizované rovněž teprve v této edici.

Pokud jde o myšlenkovou náplň aforismů a jejich uspořádání, mají — obdobně jako například Nerudou samým pořízený výbor z fejetonů — ráz mozaiky, v níž se střídají myšlenky o politice s úvahami o ženách, aforismy o umění a literatuře s postřehy psychologickými atd. Je zajímavé, že Neruda dával ve svém výběru přednost myšlenkám formulovaným co nejpregnantněji, pointovaným, vyhroceným, maximálně zhuštěným, zatímco delší úvahy vypouštěl, i když byly duchaplné. Tato snaha o maximální zhuštěnost je ostatně příznačná pro celou jeho tvorbu, jak prozaickou (převaha drobných próz), tak básnickou (srov. jeho tendenci k epigramu v zralém tvůrčím období). Tu právě se projevuje převaha intelektuální složky v Nerudově tvorbě, složky směřující k vyhrocení a vyjasnění myšlenky, aby zaujala nejen jasností svého obsahu, ale též vybroušeností své formy. Takto ostatně charakterizoval Neruda sám básnické umění v dopise začínajícímu poetovi: „Myšlenky se musí nahromadit, vyzrát, musí samy ze sebe vyloučit vše, co není nové, musí i vyzrát na formu svou, jedině působivou... nové myšlenky nejsou hned tak nasnadě, hotová myšlenka pak má sice také již vždy hotovou svou

formu — ale jen co do jasnosti, ne co do uměleckosti, kteráž také jen pomalu zraje...“ (Jaroslavu M. Balákovi, 7. března 1869, Dopisy III, str. 46). O tom, jak Neruda vybrušoval tyto své myšlenkové miniaturky, jakou cizelérskou práci si dával s jejich konečnou úpravou, svědčí rukopisné materiály, jejichž různocnění umožňuje nahlédnout do tvůrčí dílny spisovatelovy. (Obdobně zase o zrodu takové „poetické myšlenky“ svědčí Nerudovy poznámky otištěné zde v ediční poznámce: jde o poznámky z tzv. „zeleného zápisníku“, do něhož si Neruda na sklonku padesátých let minulého století zapisoval básně, náměty i podněty pro tvorbu. V tomto zápisníku nalézáme i některé záznamy myšlenek, nápadů, tvořících zárodky budoucích aforismů. Dokladem je například záznam „Tele a Justinus Kerner“, který byl realizován v aforismu otištěném zde na str. 45.)

Poznámky k aforismům ze „zeleného zápisníku“

Kněží všude *první* písaři

Osel a pes

Kind — Sprachausstellung — Poezie

Voda ve klobouku a moudrost

Nepoctivost hloupých protivnou

Čeští muzikanti při pranici

Jiní národové mluví o pohl. aktu, my o zadnici.

Egoismus a dual.

Volkstracht der Deutschen

Lotři vedlé Ježíše

Zde leží N. N., usnul.

Když čtu něco, myslím, že bych to dovedl také.

Každý myslí, že by světa celého slast i strast cítit mohl.

Osel — otec moudrosti

Hořká medicína nejmilejší

Proč věří člověk umírající na nesmrtelnost

Největší nadšenost a bezmyšlenkovitost pohromadě

Slavík a noční hrnek

Ženské lokty

Sláva velkých po následovnicích

Tenor a poeta

Tele a Justinus Kerner

Verminderung der Freiheit

Sterben — Bewußtsein — 418

Sopka vypálená, na ní vinice

Smích mrtvých

Jestliže Nerudovy Aforismy tvoří neprávem opomíjenou složku jeho původní tvorby, jejíž význam zdaleka není okrajový, pak ani další práce zařazená do tohoto svazku, totiž *Kalendářik lidstva*, vydaný jako 10.—11. svazek populárně osvětové knižnice *Epištoly svobody*, není pouhou nahodilou snůškou zajímavých historických dat, ani není pouhou pekuniární záležitostí, zcela bezvýznamnou a pomínutelnou v Nerudově díle.

Při podrobnějším studiu totiž zjistíme, že výběr dat, událostí i osobností je proveden z jistého vyhraněného hlediska a s jistým záměrem, totiž se záměrem dát uživateli kalendáříku jistou představu o pohybu a smyslu dějin, orientovat ho především v novověkých dějinách a vytvořit tak faktografický podklad pro vznik určitého světového názoru, názoru demokratického, osvíceného, racionalistického.

Neruda v tomto ohledu zaujímá stanovisko charakteristické pro radikálně demokratického intelektuála minulého století, jenž zdůrazňoval v dějinném pohybu především tendence k politickému, národnostnímu (v českém prostředí zvláště aktuálnímu), ale i sociálnímu osvobození, tj. k vytvoření demokraticky samosprávné, sociálně spravedlivé a kulturně sebevědomé národní společnosti, zaujímající rovnoprávné místo mezi národy světa. O tom svědčí výběr dat významných událostí z dějin sociálně a národně osvobozenecých hnutí (např. polské povstání, osvobozovací zápas Řeků proti Turecku, italské boje o národní stát apod.), jakož i narození a úmrtí významných reprezentantů těchto hnutí. Světový názor pokrokového českého vzdělance, manifestovaný v *Kalendáříku*, se ovšem neomezoval jenom na sféru politického dění v onom úzkém smyslu veřejné, občanské aktivity, ale zahrnoval i celou širší kulturní aktivity člověka (nezapomeňme, že název díla je *Kalendářik lidstva*), počínaje rozšiřováním vědeckého poznání, pokrokem techniky a průmyslové výroby a uměleckou tvořivostí, budující monumenty lidského smyslu pro krásu,

konče. Proto zaujímají významné místo v Kalendáříku lidstva vědci, vynálezci, průmyslníci stejně jako umělci výtvarní, architekti, malíři, sochaři i spisovatelé a hudebníci.

Jakkoliv lze technické zpracování dat i jejich spolehlivost podrobit kritice (nesmíme zapomínat, že Neruda nebyl historikem z povolání, ale žurnalistou), je třeba mít na mysli především funkci tohoto kompendia a šíři světonázorového rozhledu, kterou čtenáři a uživatelé přinášelo. I v tomto smyslu je Neruda průkopníkem různých dnešních populárně naučných publikací typu „svět v kapse“ apod. Z tohoto hlediska teprve můžeme docenit význam a místo Kalendáříku lidstva v Nerudově literární produkci.

Ke Kalendáříku je připojen i nepodepsaný fejton z Národních listů z 18. října 1877 nazvaný Dodatky ke Kalendáříku lidstva. Anonymita fejtonu je vysvětlitelná obsahem, který není původním dílem, ale rovněž pouhým souborem dat (ostatně ani sám Kalendářík nebyl podepsán plným jménem, nýbrž je signován šifrou J. N.); výběr a uspořádání svědčí o totožnosti autora fejtonu se sestavovatelem Kalendáříku.

Zbývá konečně třetí část svazku, kterou tvoří tzv. „dodatky“, paralelipomena. Pro větší přehlednost a vzhledem k jejich sepětí s celkem Nerudova díla rozhodli jsme se rozčlenit je do oddílů odpovídajících generálnímu členění edice Spisů Jana Nerudy.

Na prvním místě uvádíme proto Dodatky k básním. Vyčerpávající edice Nerudova básnického odkazu soustředěná do dvou úvodních svazků Spisů je tu rozmnožena jen o několik textů. Vedle básně *Suchá myrta*, objevené Josefem Polákem v americkém krajanském kalendáři *Našinec* na rok 1884 (srov. *Čes. lit.* VI, 1958, č. 2, str. 240), je to rukopisný fragment básně začínající slovy „Hoj, vždyť každý, každý pěvec český...“, uložený v Nerudově pozůstalosti v LA PNP (jde tu buď o úryvek z většího celku, nebo o náčrt, jenž nedospěl do konečného tvaru: rukopis je zapsán na knižní obálce, na jejíž zadní straně je tištěna cena „40 nov. kr.“; vzhledem k zlomkovitosti textu a obtížné identifikaci zápisu lze jej datovat jen přibližně na přelom šedesátých a sedmdesátých let — patosem připomíná báseň *Ke koncilu!* —, není ovšem také vyloučeno, že jde o básnický náčrt k dalšímu ze *Zpěvů pátečních*). Šifrovány jsou dvě básně z *Palečka IV*, 1876, a to *Věrné lásce* (č. 2, str. 10) a *Čin milosrdenství* (č. 4, str. 30), podepsané pseudonymem *Cikán*. K Nerudovu autorství tu poukazuje fakt, že v dopise Adě Christenové ze 7. dubna 1876 (tedy takřka zároveň s uveřejněním zmíněných básní) Neruda připojil pod svůj podpis slovo *cikán* (*Dopisy III*, str. 80). Vzhledem k tomu, že v další korespondenci se nic podobného neopakuje, dá se usuzovat, že podpis

v dopise měl sloužit jako klíč k dešifraci autorství výše uvedených veršů v Palečku.

Další složku básnických dodatků tvoří Verše přeložené. Jsou to v první řadě překlady z maďarštiny, na něž upozornil ve své studii M. Laiske (Čes. lit. III, 1955, str. 85 n.), totiž překlad Vörösmartyho básně *Szózat*, otištěný v článku Největší Maďar — hrabě Štěpán Széchényi, který vyšel v Poslu z Prahy IV, 1860, č. 5, str. 188—9, a dále *úryvky z básní S. Petöfiho*, otištěné v nepodepsaném zpracování Jókaiova článku Básník maďarský v Rodinné kronice, sv. II, 1863, č. 29—32.

Za tyto překlady jsme pak zařadili chronologicky předcházející, ale svým charakterem odlišné Nerudovy překlady z češtiny do němčiny. Jsou to především parafráze národních písní *Co ten ptáček povídá*, *Horo, horo, vysoká jsi*, *Ach není tu, není* a *Jaké to orání*, které Neruda pořídil 2. března 1858 pro Annu Holinovou (zápis tužkou, písmo kurent na listu bílého papíru 8°, LA PNP); dále jsou to překlady publikované v Bellmannově časopise *Erinnerungen* za redakce Ohéralovy roku 1857. Na ně poprvé upozornil Fr. Žákavec v článku O Bellmannových *Erinnerungen* a o Nerudovi, LF XLV, 1918, str. 349—359). Pro úplnost doplňujeme básnické překlady zde v ediční poznámce otiskem dubiозního textu. Je to překlad básně G. Pawikowského Hezká Hanička, který vyšel s podpisem A. Vorel v Ruchu I, 1879, str. 182. Důvodem zařazení byla skutečnost, že jméno A. Vorel nápadně připomíná Nerudův pseudonym J. Vorel, pod nímž otiskl báseň Staroměstská věž ve sborníku *Národ sobě* v květnu 1880. Vzhledem k tomu, že Neruda přispíval do Ruchu původní tvorbou, že použití jména A. Vorel je časově blízké prokázanému pseudonymu J. Vorel a konečně také vzhledem k tomu, že Pawikowski byl překladatelem Nerudových Písní kosmických do němčiny a Neruda s ním byl ve styku osobním i písemném, lze soudit, že autorem překladu je s největší pravděpodobností Neruda sám. Pro nedostatek přímých důkazů otiskujeme text alespoň na tomto místě:

Hezká Hanička

(*Gustav Pawikowski*)

Táh kdysi Valter krajem zasmušilým
a dívkám líbil se i paním
a s roztoužením hledí za ním.

„Jak krásným jest a statným, jak je milým,“
dí jedna. „A jak sedí s mužnou tváří;“

a jiná: „Jak to oko jeho září.“

Tu mlčela jen jedna pouze
a poslouchala chvály hlásky
a smávaly se v tklivé touze
ty rtíky Hany rusovlásky.
Po letech Valter zabloudil sem z dále — —
leč koně jeho druzi vedou
a mrtvol jeho nesou bledou.
Tu paní a tu dívky žalně lkály,
že opustil, že zanechal ten lepší svět
muž čarovábný, rytířstva tak skvělý květ.
Jen jedna mlčelivě stojí
a v ňadrech bouří plamen lásky
a divoká se bolest rojí
v těch ňadrech Hany rusovlásky.

I vadnou růže již i tichnou zpěvy — —
A Valtera pod zemí chladnou
již zapomněli jinoši a děvy —
jen jedné líce hořem vadnou. —
— — — — — — — — —

Již věnce vesele v žních dívky vinou,
již ve vířivém kole tance plynou — —
Jen jedna nejde mezi krásy — —
Ach, věnčí myrta s rozmarýnou
na marách kadeř i tvář sinou
té tiché Hany rusovlásky.

Z německého A. Vorel

RUCH I, 1879 str. 182

Ediční poznámku o dodatcích k básním uzavíráme — obdobně jako u aforismů — otisky záznamů básnických motivů a témat ze zeleného zápisníku:

a jestlis vyhoštěn z svých přátel kruhu (I, 2)

nebuď nedůvěrným ke každému druhu

č: 44 — Simon

Hluboc — Kněžzoves — Středokluk

Vem, měsíčku, pro pocení

Facalíček

Tratiknot

Ohlas

Karakorum, to je poušť

Srdce jsem si vyplakala
 Utopená láska ve první hned slze
 Věneček z diamantů
 Osamělé okno
 Vdova — láska
 Sałosz
 Zavaž sobě vlasy přes obličej
Fraška
 (Kořalka.) Víno. Tanec. Přistoupení.
Látky
 Mladík opilý v měsíční záři
 Sláma
 Vojsko odcházející
 Nebožtík Hafis
 Necht' v senu koupá
 Veš kolem hlavy
 Já viděl mnohé oči
 Slunko uznání
 Bláto v ka[...]
 Má mladé

Druhou část dodatků tvoří Dodatky k prózám. Jsou to vlastně literární parodie sentimentální, dobrodružné, „salónní“ i konzumní literatury, otištěné v Humoristických listech 1878 (č. 46—49) a 1879 (č. 1 a 9) a podepsané pseudonymem Antonín Barborka. Tento pseudonym odhalil jako Nerudův Miloslav Novotný v článku Nové dodatky k dílu Jana Nerudy (Národní listy 21. června 1925). K jedné z těchto parodií, k „utopii“ nadepsané prostě „1890“, se patrně vztahuje i Nerudův odkaz ve fejetonu 20. října 1889 (s mylnou datací): „Vzpomínám nazpět o dvacet let. Byly v módě fantastické povídky, jakže to bude vypadat roku... anebo roku ... Sám jsem psal tenkrát pro Humory povídky podobné.“*)

*) V souvislosti s pseudonymem Antonín Barborka je třeba upozornit, že za Nerudův pseudonym nepovažujeme, a proto ani do svazku nezařazujeme tímto jménem podepsanou prózu Ponocný na onom světě, otištěnou roku 1855 ve druhém ročníku obrázkového časopisu pro vzdělání a zábavu mládeže Zlaté klasy, kterou M. Laiske v článku První povídka Jana Nerudy (Beseda vesnické rodiny, 14. srpna 1953) připsal Janu Nerudovi. Laiske sám uvádí, že existoval skutečný Antonín Barborka, rodák horažďovický, pozdější profesor reálky v Pardubicích, který v době, kdy uvedená povídka byla otištěna, studoval na pražské polytechnice. Pošumavský původ skutečného Barborky a lokalizace povídky do Pošumaví totiž naznačují, že v tomto případě nejde o pseudonym, ale o skutečné jméno autora.

V části překladové otiskujeme pak Nerudovy převody *kalmyckých pohádek Siddhi-Kürových*, otištěné v Květech 1865, č. 32, str. 382—384 a č. 33, str. 395—396. V pozůstalosti Jakuba Arbese v LA PNP existuje Nerudův rukopis těchto překladů, jenž potvrzuje jeho autorství, v časopise pouze naznačené šifrou J. N.

Dodatky k fejetonům jsou pak rozčleněny podle svazků, které byly vytvořeny jednak Nerudou samým, jednak koncipovány nově pro potřeby edice Spisů Jana Nerudy. Na prvním místě jsou to Dodatky k Studiím, krátkým a kratším, které z různých důvodů — ať již to bylo opomenutí, či neujasněná koncepce v době vydání — se do textu nedostaly. Sem patří především fejetony shrnuté pod společný název *Obrázky divadelní* (Muž v profilu, Žena dohlížitelka) z Hlasu 1865, dále sociální studie *Ošumělé existence* z téhož ročníku Hlasu. To jsou články podepsané, u nichž Nerudovo autorství je nesporné. Tematicky se k nim váže i nepodepsaný fejeton *Pražští žebráci I* z Hlasu 1865, o němž se dá předpokládat, že byl úvodem k zamýšlenému cyklu sociálně kritických studií, jaké Neruda později realizoval v Pražských obrázcích (viz Studie I).

Pro námětovou i tvárnou příbuznost zařazujeme do této skupiny i dubiízní text *Sociální siluety* z časopisu Dblík 1855 (jeho redaktorem byl Antonín Štrauch, Nerudův přítel), kde — jak na to poukázal Miloslav Novotný v článku *Záhady kolem Nerudových prací* (Lidová demokracie 27. dubna 1957) — se objevuje řada motivů, které se vyskytují v pozdějších Nerudových prózách (například motivy loterie a sázení, motiv pana provizora z lékárny, postava novinkáře apod.). — Na druhé straně je třeba uvést, že pokus prokázat Nerudovo autorství Sociálních siluet statistickými metodami (P. Vašák) nevedly k pozitivnímu výsledku. Možnost Nerudova autorství však posiluje také memoárový záznam J. V. Friče o setkání s Nerudou v létě 1854, kdy Neruda odmítl nabídku účasti na Fričem zamýšleném čtrnáctideníku Praha s poukazem na to, že se zabývá sociální otázkou (srov. Miloslav Novotný, *Život Jana Nerudy I*, str. 193); naskýtá se tu totiž i taková možnost výkladu, že Neruda míní sociální studie, tj. v tehdejší terminologii studie z všedního života drobných lidí, kterými přinejmenším dvě z celkového počtu čtyř sociálních „siluet“ nesporně jsou. V případě, že by se někdy podařilo prokázat Nerudovo autorství přímo, šlo by o první jeho otištěnou prózu. Z tohoto důvodu zařazujeme text Sociálních siluet alespoň do ediční poznámky k oddílu Studií:*)

*) Pokud jde o nerudovská dubia, je vhodné při této příležitosti upozornit i na odkazy na Nerudovy práce, které se nepodařilo dosud objevit. V polemice s Viktorem Guthem v *Národních listech* 19. září 1869 (Divadlo III, str. 413) například Neruda napsal: „...tenkrát

Sociální siluety

Kritik

Je patrné, že kritik je něco cizího, a my Čechové pro pojem kritika nemáme snad ani z té příčiny žádného slova, poněvadž vlastně žádnou kritiku nemáme. Musíme tedy zůstat při tom, co z cizích literatur

psal jsem (roz. v době, kdy Neruda působil v redakci Tagesbote aus Böhmen, A. H.) z Prahy korespondence i do Presse, jediného to tehdy listu v Rakousku, který se opíral Bachovi...“ Ve spolupráci s dr. D. Marešovou byl podniknut pokus identifikovat Nerudovy dopisy průzkumem inkriminovaných ročníků Presse (1856–7), jakož i archívních materiálů ve Vídni, aniž se podařilo bezpečně určit články, jež by bylo možno Nerudovi připsat. — Rovněž ve fejetonech ze sedmdesátých a osmdesátých let se vyskytují některé narážky na dřívější díla, aniž se vždy podařilo určit, o které práce jde. To se týká například narážky ve fejetonu Národních listů 2. února 1878: „...já byl jednou také mimovolným svědkem, když se pro bálový referát živě uznávalo oslovství mé...“ nebo zmínku o údajných Nerudových románech (román Malí lidé, oznámený v aninci Kobrový knihovny Slovanské besedy r. 1862, román Trojka, ohlášený r. 1871 v Urbánkově Věstníku bibliografickém, a konečně chystaný román, o němž podal zprávu Světozor r. 1878).

Při této příležitosti je také na místě zmínit se o pracích, jejichž autorem je s největší pravděpodobností Neruda, jež však pro nedostatek věcných důkazů nebylo možno zařadit do svazku. Jsou to v chronologickém přehledu tyto práce: *J. K. Tyl* (Tagesbote aus Böhmen 16. června 1856), *Karel Havlíček* (Tagesbote aus Böhmen 31. července 1856), *Reise- und Lebensbilder aus Prag* (Tagesbote aus Böhmen 4. února 1857), *Logika bludu čili Germanisirung* (Čas 3. května 1861), *Za tapetou* (Humoristické listy 1862, č. 34–37), *V kabrioletu* (Humoristické listy 1862, č. 38 a 39), *Pražský fejeton* (Rodinná kronika 1864, sv. III, str. 54, 176, 227), *Stručný pokus vypravování děje Šachů* (Blesk 1864, č. 9, str. 70), *Pro chvíle zábavní* (Květy 1865, str. 23, 60, 72, 144), *Německé restaurační zábavy* (Národní listy 1. února 1866), *Dopis, jakýž dle jistého časopisu...* (Národní listy 19. srpna 1867), *Luciperničky* (Národní listy 4. října 1868), *Vlasy, frizúry, brady a jiné maličkosti* (Národní listy 25., 26., 30. dubna 1872), *Keltoman* (Národní listy 26. června 1874), *Z širého světa* (Národní listy 1. srpna 1874), *Německé obecnstvo* (Národní listy 22. ledna 1875), *Potlesk v divadle* (Národní listy 21. ledna 1876), *Hřeben! Hřeben!* (Národní listy 9. října 1878), *Lehmannova výstava* (Národní listy 9. října 1878), *Pražské taneční studie* (Národní listy 27. a 28. listopadu 1878), *Krajina před jarem* (Národní listy 2. dubna 1879), *Kříž* (Národní listy 9. dubna 1879), *Velký pátek* (Národní listy 11. dubna 1879), *Sváteční štěstí* (Národní listy 15. dubna 1879), *K Smetanovu jubileum* (Národní listy 3. ledna 1880), *Čeština na českém jevišti* (Paleček VIII, 1881, č. 7, str. 50).

Na rozdíl od edice Miloslava Novotného jsme do svazku nezařadili z dubiálních prací fejetony *Ze života pražského domácího pána* (Národní listy 12. a 18. srpna 1865, otisk Dílo J. N., sv. XIII) a *Člověk, který byl nevěcný všem* (Národní listy 12. listopadu 1865, otisk Dílo J. N., sv. XIII).

k nám přenešino; to vědí také naši kritikáři velmi dobře a úsudky jejich nebývají obyčejně nic jiného nežli přežvýkané cizí myšlenky a náhledy. Kdo to nevěří, nechť se podívá někdy do Pražských novin. Je však u nás kritik, jistý druh soudce ve věcech literárních, nad něhož nebývá vyšší instance — leda obecnstvo. Soudce takový nezná pravidelně žádných pravidel a zákonů, může tedy odsuzovat dle vlastní vůle své, aneb dle kapsy. Ostatně není u nás každý kritikář již soudcem, mnohý bývá pouhým adjunktem aneb *konceptním* praktikantem. Pro lepší přehled dají se naši kritikové rozvrhnout asi takto:

a) Kritikus poetikus. Tohoto druhu, pokud vím, máme jediný toliko exemplář a ten je ještě — malý. Druh tento se přede všemi jinými vyznamenává znamenitou obrazností; on se umí vmyslit do všeho, a sice tak, že dovede pochválit anebo ztrhat fyziku tak učeně jako kalendář a filosofickou knihu tak důkladně jako slabikář; promluvit třeba o pedagogii (ať se již týká dětí, nebo dobytka) je mu maličností. K vyvedení všech těchto kumštů nemá ale nic jiného zapotřebí nežli podívat se na pouhý titul knihy; hlouběji, do obsahu totiž, vniknouti bylo by pod kritickou jeho důstojností. Přitom si musí vykračovat hezky z vysoka, aby hluboko pod ním se plazícímu spisovateli a čtenáři vůbec nebylo možno nahlédnout do jeho mozkovice, a věčný pohrdavý úšklebek musí mu stále ústy pohrávat. Koho takový kritik porazí, ten je zničen navěky, notabene nezná-li se lépe než posuzovatel jeho a je-li od přírody tak bojácný, že se dá na outěk před hřmotem prázdného soudku. Ostatně zná takový kritikář také kolegiálnost, když toho potřeba, i oko zamhouří, a nemůže-li to sám, tož nasype obecnstvu tolik prachu do očí, že ono samo oči zavře.

Hned po něm přijde

b) Kritikus škandalosus čili štěkavec: Má on své jméno proto, že jako jistý čtvernožec na měsíc — i on na věci jemu nepochopitelné si někdy poštekne. Nemůže-li uhodnout myšlenku některého literárního úkazu, tu jej převrací tak dlouho, až nalezne konečně nějakou stránku, do níž špičáky své zabodnouti může. Pak se do věci, takovým způsobem jemu propadlé, zakousne, běhá s ní a štěká, až se dají v celém okolí kolegové jeho také do štěku, což ovšem trvá tak dlouho, pokud mu někdo pořádně klackem nedá přes nos, až předmět svého štěkotu opustí a s kňučením se na outěk dá.

c) Kritikus poctivus čili neškodný. Druh tento mohl by sloužit za vzor lásky křesťanské a skromnosti. On neškodí nikomu zúmyslně, a stane-li se to někdy přece, tedy to bývá jen z nerozumu. Slabou tuto stránku náš kritik velmi dobře zná, a proto, vykoná-li soud nad některou knihou, donese ortel vynesžený dříve k nakladateli, který ovšem knihu tu líp znáti musí, a požádá jej, aby laskavě chybná místa

poopraviti a nemilá vytrhnouti ráčil. Pak teprv se kritika s pokojným svědomím dostane do tiskárny. Není-li pravda, pane Jaroslave?

Podobní kritikáři jsou u nás rovněž tak vzácní jako orlové, ačkoliv mimo ten trošek poctivého instinktu takový kritik mnoho nepotřebuje. Především musí ale mít hojnou zásobu skvělých neobyčejných frází pohotově, jimiž, nemůže-li z místa, kolem sebe hází jako komediant kuličkami, aneb je sprostáčkovi-publikum tak šikovně na oči připlaskne, že žádný ničeho nevidí, tedy ani jak pan kritikus německé estetiky nestoudně drancuje a za vlasy do své kritiky vláčí, až z toho bývá hrůza. Způsobem takovým dá se i *Seznam knih* velmi slušně a učeně posoudit. — O tomto druhu kritiky platí hlavně, co jsme zpředu pověděli. —

Jest ještě jeden druh kritiků, a sice:

d) Kritik pravý, jenž se neohlíží na osobu i stav, a kapsy má pro cizí ruce zašité, soudí dle vnitřního přesvědčení a zdravého rozumu.

Je jich u nás toliko jako bílých havranů. Podle skutků jejich poznáte je.

Co byste kupříkladu řekli o tom, kdo pochválí Diblíka.

Vaječný trh a loterie

Slunce zašlo za hory — blížila se noc. Na Zeleném a Uhelném trhu počínalo se rozprostíratí posvátné ticho — ticho velebné, jakéž panuje jen po krutém boji na osamělém bojišti. A byl to také boj na tom Zeleném trhu!!

Kdo nezná tento vždy otevřený bazar zamilovaných dolečků, usedlých jítrnic, knedlíků a krup? — Kdož nezná tuto Modrou hvězdu našeho proletáře nazvanou Hotel de Podloubí, kde mu vysloužilé a invalidní Héby za dva krejcary líbezná kafičko připravují, kde se zdaleka již svítky, pečeně, libovonné sýrečky, nudle, buchty a bůhsámví jaká jídla zraku, čichu, chuti a chmatu rekomandují, kde každá jítrnice z pekáče volati se zdá: Přístup, člověče, a sněz mne — anebo prasknu!

Tam jdi, český průmyslníku, jenžto mníš, že ještě na nízkém stojíme stupni, — tam přístup, dej si nalíti za dva krejcary mokky, a slaviti budeš triumf nad celým Orientem!

Nač nám třeba Orientu, celé Arábie?

Vždyť my máme *Mochtín* — vivat česká cikorie!

A jak vkusno jestiť pojísti tam!

Každá babička, živý to jídelní lístek, zaopatřena jest něžnou pikličkou (nalezáme tam veskrze sandavky); nesmíme se tedy diviti, vpustí-li někdy při nabírání a rozdělování jídel čtveračivý osud kapič-

ku aromatického koření do lahodných jídel; dost na tom, že každodenní hosté na takové maličkosti žádný ohled neberou.

Aneb jak lahodné jest podívání na venkovského strejčka, když si ze sudu naložených okurek tu největší a nejměkčí vybrav, ji jako bačkoru v hubě drtí a pak k doplnění pochoutky mísku okurkové ambrózie, v nížto se mu sta ruk již vykoupalo, s takovou lahodou do sebe vsáje, že se srdce v těle třese!!

O mastění salátu, o vábné manipulaci při strojení a rozdělování jídel, o chutnosti stravy a jejích ostatních vlastnostech pomlčím, dílem aby se neřeklo, že chci pomlouvati, dílem také abych nezbudil u svých slíčných čtenářek střídavé city libosti i nechutě. Mimoto mohl bych se dostat i co klevetář do klatby u slavného cechu vaječnic a zelenářek, a kdo se těm do prádla dostane, na tom zajisté žádná suchá nit nezbyde. Neboť vynikají vesměs tak výmluvnou obratností jazyka a nevyčerpatelnou hojností přezděvných jmen všech řečí, národů a věků, že by se celý uhelně-zeleno-vaječno-ovocně-tržební konverzační slovníček nadávek a přezděvů sepsati dal, v němžto by mnohý filolog již docela ztracené kořeny rozličných slov našel, které by jinde marně hledal.

Byl tedy večer. Na Uhelném trhu počínalo se tišiti a jedna baba po druhé tratila se ze stanoviště svého. Zelenářky již byly zmizely, vaječnice se jenom porůznu ještě okazovaly, a přece semo tam seděla ještě u své hostinské nůše stará Héba, aby zbytky svých jídel odbyla. Paní Kátrle právě také poslední dvě jítrnice odprodavši sebrala své nádoby do nůše, naložila *table do hôte* na záda a sypala se v bázni boží domů; neboť po trampotném klopocení uplynulého dne zachtělo se jí pohovného spánku.

Zašla si však ještě na slovíčko ke Kamzíkovům, známému to středišti všech moudrých, loterie milovných matrón, kdežto se k snadnějšímu a jasnému přehledu do zvláštních kněh všecky v Praze, ve Vídni, Brně a Linci tažené číslice čili *lumera* zapisují a všeliké moudré rady umlouvají, kterak by se slavná loterie nejlépe přelstíti a napáliti dala. Při koflíčku kávy mluví se tam o snech a jejich výsledku, o snářích (znamenitěm to odvětví české literatury) a o vykládání karet, ve zvláštních láhvích krmějí se tam pavouci, kteří na malých papírkách napsané číslice do pavučiny vytahují; zkrátka jestiž to sněmovna pražských bab, redakce živých, každodenně zrána do trhu vycházejících novin a hovorna do nejvnitřnějších temnot loteristických mystérií zasvěcených matrón.

Tam tedy zašla ještě paní Kátrle, neboť zejtra měl býti tah a ona ještě neměla sazeno. Pročež radila se všestranně, naslouchala sem a tam a hlavu samou loterií naplněnou majíc pospíšila teprve okolo de-

váté hodiny ku svému příbytku, kde ji Morfeus milostným oblažil snem.

I zdálo se jí — — než však nechme ji vypravovati samu a dívejme se zdálky na ni, kterak svůj sen ráno na Zeleném trhu v radě několika zelenářek líčí.

„*Já si teď lehnu,*“ slyším ji vypravovat, „*pomodlím se růženeček a usnu. Teď spím* — — — — —“

Najednou se mi objeví duch bratra nebožtíka švagra mé sestřenice z mateřské strany — na těle rubáš a v pravé ruce zouvák —“

„To je živá sedmačtyrycítka,“ zvolá zelenářka paní Markýtko, „rubáš znamená v domě mrzutost a zouvák psaní na cestě; na obě stojí sedmačtyrycet.“

„Dobře, paní Markýtko,“ vpadne jí do řeči odkupnice paní Baruška, „budeme ji tedy hrát na Prahu *extrato* do první koule a já si přidám šesták.“

„*Ale tak se mi nepletou do řeči a nechají mne vymluvit,*“ odvece mrzutě paní Kátrle. „*Tak tedy v pravé ruce držel zouvák a v levé ruce kratiknot. Já se naň kouknu, leknu se, pomyslím si: Bože milostivý, snad to není sen? a chci dělat kříž. Vtom on ke mně přistoupí blíže, a povážeji si — utře mi tím kratiknotem nos!*“

„Jak jim utřel *lichpuccem* nos, tak mají na Brno čtyryadvacítka živou; — ať nerodím, jestli ne,“ zvolala šedesátiletá paní Ančrle; „mně se to již také jednou zdálo, a vyšla nato v Brně čtyryadvacítka v prvním *rufu*! Já měla tenkrát vsadit — co jsem jenom mohla vyhrát!“

„Dobře tedy,“ pravila zase paní Baruška, „tak vsadíme dnes. Budeme hrát čtyryadvacítka na Brno do koule a na Prahu si dáme 24 a 47 *ambo solo* —“

„Inu, to všechno není nic,“ rozkládala moudře paní Kátrle, „na to se člověk nemůže spolehnout; já mám to terno tak jisté, že bych na ně chtěla duši vsadit; — vždyť se mi zdály numera!“

„Nu tak jen povídají dále!“ zvolaly nato všechny poslůchačky napínající zvědochtivě sluchy své k polapení každého slova.

Paní Kátrle pokračovala:

„*Tak mi tedy utřel nos. — Já najednou cítím v nose křeč, sáhnu si naň, a povážeji — špička byla tatam! Vtom kouknu na milého ducha, a vidím jej, an zvolna kratiknot pootvívá, začerněnou a krvavou špičku mého nosu z něj vyndává a s ní po straně numera psátí počíná. Já je posud vidím; — všechny byly živé!*“

Sotva tato slova domluvila, letěla již jako jestřáb do kolektury, zůstavic za sebou lající baby, které se těchto znamenitých numer též dopíditi chtěly a nyní oklamány se vidouce co zkamenělé stádo jedna na druhou pohlížely.

Kdo však popíše překvapení paní Kátrle, když u dveří kolektury se zastavivši mezi trhavkami svá numera zočila?

Trhavku utrhnout a vyplatit bylo jedno. Tenkráte jí terno již ujítí nemohlo, i kráčela také s myslí nadmíru spokojenou o třetí hodině s poledne do hlavního loterního úřadu, kde ruka malého sirotka nad osudem tolika tisíc lidí a bab rozhodnouti měla.

Kdo by dušesloví dle praktických vzorů studovati chtěl, ten ať ji do úřadu následuje a stopujíc mezi tahem všechny její duševní pochody, nalezne snad všemožné city lidského srdce. Na sta srdcí těká nedočkavě v strachu nadějném; a věru, kdybych malířem byl, nemaloval bych Naději, jak obyčejně, co paní těhotnou s palmou v ruce; ale vymaloval bych babu sedící před tahem na schodech loterního úřadu. Kdo tento výraz obličejů jednou viděl, ten jej nezapomene nikdy více. Strach a naděje, zlost a milost, přízeň a závist, zvědavost a netečnost — vše to střídá se podivně mezi tahem v duších přítomných, a výsledek všeho jest pak buďto radost, aneb zoufalství.

Také paní Kátrle očekávala radost; avšak dočkala se zoufalství.

Vytáhlo se číslo první, ona napne sluchy — její to nebylo; ona se modlí, kousá se v nehty, třese se na celém těle, lichotí táhnoucím sirotku nazývající jej svým anjelíčkem strážcem; — *táhne se druhé* — její to zase není! Ty bože milostivý, ještě jsou tam tři; snad to budou ty její!! Ona vzdychá z hlubokosti své těžkosti, slibuje panince Marii Svatohorské pětiliberní voskovou svíci; *táhne se potřetí* — studený pot se jí na čele vyráží a ona slyší ortel své smrti, neboť její numero to opět není! Co jsou jí ty druhé dvě platné, když má vsazeno *na cecco!!* I počne nebohému sirotku láti, že prý ďáblův syn, že ji učinil nešťastnou, život se jí zhnusí a ona nečekajíc na ostatní dvě čísla vyřítí se v zoufalství svém z úřadu na ulici, a nechtíc déle žítí tak klopotný a klamuplný život, běží rovnou cestou do kolektury, by tam poslední svůj groš obětujíc ta samá numera, ale na Brno vsadila.

V neděli odpoledne

Fotr si krájí tabák, mutr myje nádobí a frajle se dívá do zrcadla, jak je hezká.

„Kampak dnes půjdeme, Fany?“

„Šimanovský má příjem — já jinám nechci než do divadla.“

„Ale já bych myslel, abychom šli do Pštrosky na pivo. Je takový krásný den.“

„Já ale bych nemyslela... Oni jsou hezký, tatínku,“ vece napolo plačtivě Fanyška; „nač jsem tedy šla do kostela, když mi oni toto udělat nechtějí. Počkaj, v neděli budu hned zase takový blázen a nechám se tak napálit! Namouduši, to jim povídám, že mne neuvidějí celý týden

v kostele, nepůjdeme-li dnes do divadla. Do Pštrosky můžeme jít zítra — bude tam ten mladý bledý pán, co má ty černé vousy pod nosem.“

„Inu...“

Sotva zaslechla myjící mutr toto „inu“, pozvedla hlavu a pravila: „Ty jsi také starý medvěd — proč bys nemohl jít do divadla, když to Fany chce. Ne, to jenom samé pivo.“

„Vidějí, mutr?!“ dí Fany.

Fotr ale ještě nechápe.

„Já jim povím,“ vykládá zase Fany svůj rozum, „oni mne dovedou do divadla, a jelikož také protějšší mydlář s Máry tam jde, budou si moci jít, kam budou chtít; a já půjdu s nimi do parteru.“

Jaká pomoc! Tatínek musí svolit a také svolí...

„Mutr, nemají groš, aby mně doskočily pro pomádu?“ táže se hodná dceruška a stylizuje toto imperátorské velení z pouhé uctivosti k staré matce na otázku. A hle! Poslušná matinka si honem utírá ruce, vytáhne ze skleničky, která stojí za několika šálky na prádelníku, *pět* krejcarů — kdožví zda jí tam ještě čtyry zůstaly —, vezme na hlavu šátek a s vnitřní radostí, že slečna dcera není nekurážné nemehlo, slyší ještě ve dveřích Fanyncino: „To jim povídám, ať jsou tu hned!“

Ubohá, ale politování nehodná maminka běží, jako by to bylo pro lék proti otrávení, koupí za pět krejcarů pomády a zase utíká v největším kvapu domů; a kdyby jí hned některá paní sousedka potkala a sebedůležitější novinku jí sdělití chtěla, nezastaví se — vždyť jí Fany poručila, aby s pomádou hned přišla.

„Fany,“ praví kladouc přinešenou pomádu na stůl, „ten provizor z lékárny tě musí mít rád; jen se podívej, co mi té pomády za groš dal.“

„E, jdou mi s celým provizorem, já ho ani nemohu cítit, ten by mi také za to stál! Neřekla jsem jim už kolikrát, aby chodili jinám?“

„Ale on se mne tolik po tobě vyptával, až jsem měla zlost; dobrých pět minut jsem s ním musela mluvit: kam půjdeš, jak ses ve čtvrtek vytančila a jiné věci. Já už měla strach, že mne budeš hubovat.“

„Proboha jich prosím, nejsou taková a přestanou už jednou,“ velela Fany a dodala hlasem naoko (vlastně naucho) mírnějším: „Počkaj, dřív než začnou mýt, vyčistěj mi ty botky.“

„Hned, Fanyňko, hned!“

A za hodinu je slečna Fany v pucu. — Šaty mají sice vytrhané faldy, to ale nebude vidět, poněvadž přes ně přijde orleánová, ovšem už trochu rezavící mantila. Límeček je bílý jako sníh, vyžehlovaný jak jenom možno; ale zrádné díry v něm přece obezřelé urovnání a složení postačitelně nezakrylo. Popsání kloboučku bylo by trochu neestetické,

pročež mi je laskavě odpusťte — poněvadž není Diblík žádným orgánem „sprostoty a nemravnosti“!!

„Tak — já jsem hotova; fotr, jdou!“ praví Fany, prohlíží tichounkého tatínka od hlavy až k patě a vidouc, že mu čumí tištěný modrý šátek z kapsy, začne ho hubovat, proč je tak neopatrný, že na sebe nic nedrží, že by mohl toho šňupání nechat, když kouří..., a jelikož se už nachází v proudu, dodá také, že by jí mohl koupiti nový klobouk atd. atd., co my zde dále vypisovati nechceme, odkazující čtenáře na skutečnost.

Konečně vyšli, staví se u mydláře, který s Máry (družkou Fanynčinou) už čeká, při jich příchodu se vzchopí, — a už se vedou dívky roztomile šaškující Dlouhou ulicí, kdežto tatínek a mydlář za nimi rozumují o povětrí.

Když přicházely k lékárně, naštemovala si Fany obličej tak líbezně, polo bolně, polo blaženě se usmívajíc — Fanynko, že nemáš černější mantilu!

Provizor stál u dveří, za sklem se vyjímaje jako krásný malovaný obraz... taky se usmívá... Fanynce tluče srdéčko... Ona se po chvílce ohlédne a — držte ji! — vidí, jak za ní milý provizor potupně všechno od čela až k bradě natáhl, jako by měl celou hlavu z gumielastikum... Fanynka tak strnula, že ani nemohla nic vtipného proti němu vyslovit, a štěstí, že jsou u divadla! Fanynčin tatínek se poroučí a jde rovnou cestou do Koníčka; tam si koupí mázek a zahraje přitom v karty. —

Schody k pražskému divadlu, respektive ku galériím, jsou řebřík v dokonalejší formě. Rád bych, vlastně s hrůzou bych pohlížel na ubohé navštěvovatele divadla, jimžto zlým osudem toliko desetníku ponecháno, který na vyrazení v divadle vynaložiti mohou!... pohlížel, kdyby zaznělo prostorami Tháliina chrámu strašné slovo Hoří! Kudy by se dostali a jak brzy dolů, nevím. Snad by mohlo několik provazových řebříků k vypomožení v tom pádu přichystáno býti...

„Dobře, že jsme nahoře,“ libuje si mydlář, usedaje mezi Máry a Fany, „za jedno máme obtížnou cestu po schodech odbytu a za druhé se podívejte dolů do parteru, jak se to tam mačká.“

„Máte pravdu, pane,“ dí nato veselý student, jenž sedí vedle Fany a rád by se dal do řeči, „máte skutečně pravdu, dnes se může jako obyčejně u českého představení o parteru říci, že *přebral*.“

„Ovšem — já bych rád věděl, proč tu nešlechetnou muziku nevyklidí, zajisté by jim obecnstvo za to poděkovalo.“

„Ano, ano; neboť to je skutečná hrůza, slyšet ty jejich ‚ekosy a minety‘, jež rezavými tóny a kulhavým fidlováním nevinné sluchy rozrývají!“

Konečně po trapném čekání zazní zvonek, hudba utichne a opona se dříve zrádně vytáhla, než bylo sloužícímu rovnajícimu stolky a židle možno utéci za kulisy. Tak by tedy první podnět k smíchu, byť to bylo třeba v truchlohře, byl dán.

Hraje se.

Hned při první dojímavé scéně začne národ tlouci rukama o ruce, nohama a holemi o zem a hlasem o spisovatele nebo beneficienta.

Tu se musí přestat hrát, osoby jednající ať pohlížejí na sebe a na klonícího se miláčka obecnstva; štěstí, že ten někdy nezačne improvizovat nějaké slzami omočené slovo o svém vlastenectví, o svých skrovných silách — ale nepřekonaném snažení.

Jako každý člověk má i pan spisovatel, a to kvalitativně tlustějších nepřátel. Ti vezmou čtyry lože hodně vzadu a tam se dá dobře syčet, ba i jemně pískat, aniž by je kdo pozoroval. A pakli se větší obecnstvo přece proti jejich gustu pro kus rozhodlo, začnou z demonstrace proti spisovateli — volati Kolára, majíce snadnou výmluvu, že to miláček národu, a že tedy bylo shůry voláno. Ano oni ho volají, třeba ani roli neuměl..., ba třeba ani nehrál! Pan Kolár ale ví, že by to velmi snadno mohla býti pouhá ironie, a nechá je volat, on si je své slávy vědom a nepochybně myslí, že je publikum vurst.

Mezi akty se mně mimo toto koketování nejvíce líbí: „Hrušky, poroučejí, hrušky!“ „Pivo!“ „Preclíky!“ atd. Ještě tam scházejí: „Hadry prodají, staré sklo, kosti!“

Také bych se rád někoho zeptal, zdali jeden biletér nepostačí ukazovat místa a zdali by nemohl napověda na morální svou povinnost šetřiti hlasu a plíc upozorněn a jemu nařízeno býti, aby se toho držel. Nebo kdyby poměry divadelní paměti tak pamětihodné býti měly, aby se tiššímu napovídání nemohlo na ujmu souhry dáti místa, tu by se snad mohly objednat gumielastikové, od napovědy k uším každého jednotlivého herce se táhnoucí roury, které by se mohly, aby je nebylo vidět, omalovati barvou, v jaké se skvějí plameny pražského plynu. Roury tyto by měly dvojí užitek. Za jedno by obecnstvo neslyšelo nic a herci mnohem více než nyní a po druhé by neodříkával mnohdy jeden herec roli druhého, mysle, že nyní na něm řada mluvíti; neboť by musel napověda dobře vědět, kterou rourou má napovídati. Tím by se také předešlo časnějšímu a pozdějšímu vystupování jednajících osob, poněvadž by je suflér v pravý čas za tyto roury a spolu za uši přitáhnouti mohl.

Také by měly asi čtyry delší roury do parteru k uším pánů recenzentů jíti a zvláštní hlídač se ustanoviti, jenž by chvílkami těmito rourami volal: „Pane referente! Nechav mluvení a ohlížení dávejte pozor na kus a jeho představení, chcete-li zítra poctivou napsat kritiku.“

Novinkář

Čím jsou továrně na papír baby, které potřebné jí hadry a veteš po smetništích sbírají, tím jsou novinářské fabrice novinkáři; oni totiž snázejí redakcím hrubý materiál, z něhož se vyrábují místní zprávy.

Novinkář dle pohledu je člověk zcela obyčejný, poznáte jej ale snadno dle okulárů a pod nimi nestále kroužících očí, jakož i dle spěšného kroku jeho.

Novinkáře potkáte všude, on je všude. Jste-li v kavárně a důvěrně s přítelem hovoříte, — sedí novinkář naproti vám a natahuje uši, aby něco nového zaslechl, takže se často podobá jistému pro své dlouhaté uši pověstnému čtvernožci. Jdete-li po ulici a zastavíte se před čímkoliv, nakupí se v okamžiku hejno diváků kolem vás — a můžete se vsadit, že je mezi nimi i zvědavý novinkář. Jděte na procházku — i tam spatříte novinkáře.

Pozornosti jeho neujde ani to nejmenší. V pusté ulici spadne cihla se stavení — on, novinkář, to ví, a ví také, že by málem byla jistého obstarlého pána ta zpropadená cihla zabila, že jej ale jen poranila a že musel odvezen být ve fiakru do nemocnice, a doufá, že ta rána nebude nebezpečná.

Ptáte se, proč asi tolik lže? Inu, že to vynáší; novinkář totiž obdrží za každý řádek zprávy své jeden krejcar, pravím jeden krejcar ve stříbře — a tu mu ovšem musí na tom být záležino, tu nejjednodušší zprávu roztáhnout na skřípce svého vtípu co nejvíce. Ano, on by zprávou o psu, který mlékařce od vozíku utekl, popsal celý sloupec, kdyby nevěděl ze zkušenosti, jak se pod redaktorovou tužkou dlouhánské jeho články scvrkají na dva tři řádky, respektive celé zlatky ve dvou- a tříkrejcarák.

V tom peněžitém ohledu jsou pro něj nešťastné udalosti nejvýnosnější; tu se dá všelicos přidat a vyličít s obligátním mravním naučením. Novinkář je jako kalous, on vyvětrí každou mrtvolu; sotva někdo oči zavře — již to novinkář vyčenicchá — a často chodí, kdo v novinách již zemřel, posud živ a zdrav po Praze.

Chcete-li, aby se něco hodně rozhlásilo, povězte to na venku staré bábě a v hlavním městě novinkáři. Nedávno jsem před novinkářem prohodil, že by jistá ruská tragédie zasluhovala, aby se přeložila do češtiny; druhý den věděly již noviny, že ten a ten pro české divadlo vzdělal výtečnou ruskou tragédii X., která již v Německu veliké došla obliby, — a já, na mou čest — nemám posud přeloženou ani písmenu.

Není tomu dávno, co jsem viděl člověka s tlumokem uháněti Celetnou ulicí; za ním se hnalo množství uličníků a mezi nimi byl první novinkář s psací knížkou a tužkou v ruce. Druhého dne věděla celá

Praha, že policie pronásledovala jistého zloděje, který v hostinci tom a tom jistému cestujícímu ukradl věci v ceně 135 zlatých stř. A co to bylo? Onen domnělý zloděj byl cestující, který pospíchal na dostavník, aby nepřišel o zaplacené místo, poněvadž už byly 3/4 na 4. a dostavník právě v tu dobu odjíždí.

Takto povstávají takzvané novinářské pufy a takové jest oučinkování novinkářů.

DIBLÍK 1855, sv. I, str. 28—31, sv. II, str. 38—45, sv. III, str. 22—28,
sv. IV, str. 35—37

K Nerudou koncipované knize fejetonů *Menší cesty* tvoří dodatek dvě anonymní práce: první z nich, nepodepsaný fejeton *Žena Latinské země* (Hlas 1865), tragický příběh grizetky z Latinské čtvrti, je pojetím i stylem příbuzný Pařížským obrázkům. Jako Nerudův text ho otiskl již Miloslav Novotný ve svém vydání *Díla Jana Nerudy* (sv. XVIII, str. 219). Druhou prací je fejeton *Fantazie v plzeňském sklepě*, šifrovaný in c. -a. a otištěný v 1. čísle 1. ročníku *Plzeňských listů*. V edici svazku *Menší cesty* byl tento fejeton — parodie Hauffových *Fantazií* v brém-ském radničním sklípku — pouze zaznamenán jako neprokazatelný nerudovský text. Na základě dopisu Fr. Schwarzovi (Dopisy III, str. 21), časově spadajícího do období po 1. říjnu 1864, kdy byl fejeton otištěn, a naznačujícího Nerudovo spojení s redakcí plzeňských novin, jsme se rozhodli zařadit fejeton jako Nerudův text do tohoto svazku.

K řadě fejetonů o české společnosti tvoří doplňky především společenské a literární satiry shrnuté pod názvem *Dopisy jednoho blazírovaného Číňana* a otištěné v *Humoristických listech* II, 1859, č. 2, 3, 5 a 6, dále satira navazující na tento cyklus pod názvem *Turek z pražského mostu blazeovanému Číňanu* (*Humoristické listy* II, 1859, č. 7) a konečně článek *Schillerova slavnost v Hong-kongu* (*Humoristické listy* II, 1859, č. 8). Posledně uvedený článek připisoval Nerudovi již Jan Thon v glose Neruda o schillerovských slavnostech r. 1859 (*Čes. lit.* III, 1955, str. 87). Tento článek ovšem souvisí svou stylizací (dopis z Číny) s celým souborem článků výše uvedených. Kdežto Thon dokazoval Nerudovo autorství na základě stylistických a slovně významových příznaků, podařilo se editorovi tohoto svazku právě v člancích, které předcházely satirickému popisu schillerovské slavnosti a které dosud unikaly pozornosti nerudovských badatelů, objevit faktický odkaz, jenž bezpečně určuje Nerudovo autorství přinejmenším pro jeden z uvedených textů. Ve třetím pokračování *Dopisů blazírovaného Číňana* je totiž věta: „Já tančím tuze rád, třeba by mne byl jistý kmoťr proto ‚tančmistrem‘ pokřtil.“ — Ve vzpomínkovém článku *Rozmani-*

tosti o Adolfu Heydukovi (Zlatá Praha II, 1885 — otisk Literatura III, str. 209—221) Neruda v souvislosti se vzpomínkou na hodnocení své básnické prvotiny v českých literárních kruzích napsal: „Palacký byl řekl: ‚Vždyť je to prý tančmistr, ne básník!‘“ Domníváme se, že tento fakt stačí jako důkaz Nerudova autorství. — Z dalších šifrovaných textů zařazujeme do této skupiny dodatků cyklus fejetonů *Nedělní rozprávky pro nás* z Hlasu 1865, šifrované na konci úvodního fejetonu značkou J. H., kterou lze rozluštit jako iniciály Nerudova pseudonymu z padesátých let — Janko Hovora. Připsat tento fejeton Nerudovi lze ovšem také proto, že je koncipován jako seriál kritických výkladů o ctnostech a nectnostech českých paní a dívek (přičemž se nedáváme mást ani tím, že způsob podání je stylizován tak, jako by byl psán ženou, — ostatně na jednom místě autor porušil tuto stylizaci a píše jako muž!). Výše zmíněný aforistický ráz myšlenkových formulací, ironické zabarvení významů, sklon k paradoxu, užívání skutečných i fingovaných citátů a odkazů k významným osobnostem apod., to vše jsou stylistické rysy, které prozrazují nerudovskou fakturu. I pokud jde o obsah, zapadá tento seriál dobře do tehdejšího celkového zaměření Nerudovy fejetonistiky usilující o osvětu a výchovu české společnosti k modernímu měšťanskému životnímu stylu (srov. např. obdobně zaměřený cyklus *Některá kázání bez ohledu na výsledek*, který byl otištěn v Národních listech téhož roku a je v edici Spisů zařazen do řady *Česká společnost*. — Tematicky se k těmto dodatkům pojí i fejeton *Další práce* (Národní listy 1868), u něhož patrně omylem vypadla Nerudova šifra „trojúhelník“. Zařadili jsme sem i za života Nerudova ani v jeho sebraných spisech dosud neotištěný rukopisný fejeton „Odbyli jsme si svatý týden...“, jehož dataci provedl editor na základě věcných souvislostí textu (srov. *Dějiny a současnost*, 1962, č. 3).

Pro dokreslení politického profilu Nerudova by mohly posloužit texty z Fričova časopisu *Blaník*, vydávaného na sklonku roku 1867 v Berlíně. Jde o článek *Již je čas!* a o text *Slovičko o šosácích*; oba jsou šifrovány značkou N. Druhý text je koncipován jako dopis a v záhlaví opatřen datací „Z Čech, v den svatého Mikuláše“. Že jde s největší pravděpodobností o texty Nerudovy, naznačuje šifra, k jejímuž rozluštění přispívá zpráva policejního důvěrníka z prosince 1867 (s. d., č. 4965/P. P., PP 1863—69, 12/2/29, SÚA), na kterou upozorňuje I. Pfaff ve své studii *Jan Neruda a české demokratické hnutí v letech šedesátých* (NČSAV 1963, str. 88, pozn. 10), o tom, že Neruda poslal na sklonku roku 1867 Fričovi blíže neurčené příspěvky pro *Blaník*. S největší pravděpodobností šlo o dopisy z Prahy rázu podobného, jaký má text *Slovičko o šosácích*. Není ovšem vyloučeno, že J. V. Frič

do těchto textů redakčně zasahoval (v tomto směru lze o takových zásazích uvažovat, zejména pokud jde o text článku Již je čas!).

Při této příležitosti je třeba upozornit na fakt, že v Blaníku vedle těchto šifrovaných textů se vyskytují ještě další, z nichž zejména dopis otištěný ve veřejné hovorně Blaníku 20. listopadu 1867 (č. 4, str. 36), v němž se líčí scénka z čítárny českých časopisů, připomíná stylově i myšlenkově Nerudovu kritiku českého oportunistu ve vztahu k Němcům. Vedle tohoto textu se v Blaníku č. 5 objevil ještě nepodepsaný dopis z Prahy, obsahově souvisící s článkem Již je čas! (oba vyznívají jako výzva, aby český národ politicky spoléhal na své vlastní síly, a jako varování před orientací české politiky na zahraniční opory. To bylo stanovisko sice aktuální, ale v Čechách nepopulární, protože oponovalo chystané manifestační výpravě českých politiků do Moskvy). Vzhledem k rozvětveným stykům Fričovým s Čechami zachováváme však vůči všem těmto textům opatrnou rezervu a otiskujeme šifrované texty pouze zde v ediční poznámce.

Již je čas!

Z Blaníka volá hlas: Již je čas! Politický horizont jest nad námi zatemněn, děsná valí se po něm mračna, v dáli temně již rachotí hrom a časem zasvítí blesky brzkou bouří ohlašující. Budeť to doba krutá, rozhodná. Karta Evropy má být stůj co stůj změněna, a aby změny té se důkladným a jistým způsobem docílilo, brousí se již s chvatem úžasným meče na východě i na západě, na severu i na jihu, jakoby o závod lijí se obrovská děla, s geniálností podivuhodnou vymýšlejí se nové a nové, vždy záhubněji působící stroje válečné, vojska stojí pohotově. Do nového roku zastavil se ovšem blížící se mrak — ne však nadlouho. Vbrzku snad rozhodovati se bude o budoucí blaženosti či bídě Evropy. Kdož pronikne závojem, za nímž se skrývá budoucnost?!

I nad naší milou vlastí visí černá mračna, v nichž národu našemu buď zkáza, neb okrání, uvolnění a vzkříšení kyne.

Doba ta bude veliká, rozhodná. Nechť nezastihne nás nepřipravených!

Poměry říše jsou dosud neuspořádány a v nekřesťanském zmatku; základy její jsou mocně otřeseny obrovskými ranami z let 1859 a 1866, národové nespokojeni, bída, nouze, nespokojenost materiální i duševní bankrotářství bují co divoké bodláčí — jediné to ovoce „blahodárného“ pro říši působení jistých excelencí, jichž jména jsou nám příliš ohnivým, žhavým písmem v duše vepsána, než abychom tak snadno na ně zapomenout mohli. Kdo ručí nám za to, že v bouřích, jež nad Evropou se stahují, vyjde národ náš a právo jeho bez pohromy?

Pozor, buďme na všechno připraveni!

Na koho máme se spolehnout? V koho důvěřovat? —

Vzpomeňme sobě jen, *kdo* nám pomohl, když černé hroby osudné Bílé hory byly by pohřbily národ náš téměř úplně? Květ pro vlast a národ svůj vřele cítící šlechty české hynul mečem katovým na popravištích, inteligence česká, mužové osvícení — chlouba národa —, hynula buď v žalářích, aneb ve vyhnanství — v cizině. Kdo vzpomněl na nás tenkrát? — Po třicet dlouhých let drancovaly, pálily, prznily, vraždily a ničily v obcích českých roty cizích žoldnérů, kteří usazovali se pak na statcích vyhnané, upoutané a povražděné chlouby národa českého. Všude vládla bída, všude zármutek, všude zbraní ryk; nad krásnou vlastí naší visel mrak dýmu, z nescíslných spálenišť se valícího, a k nebi dorážel stenot mučených — —. Kdo nás tenkrát uslyšel? — Ani nebe neslyšelo.

Kdo vzpomněl sobě na nás, když po dvě stě let k smrti štván byl národ náš, když rakev byla přichystána a hrobaři již připraveni? Kdo staral se o nás, když syn český nesměl vzdělávat se v jazyku, v němž psávali a mluvili slavní jeho otcové a jemuž matička jej naučila? Kdo pamatoval na nás, když v porobě duševní i materiální úpěl lid český, když pracováno k tomu, aby národ náš byl národem hélótů? — A kdo pomáhá nám nyní v osudném boji? —

Vlastní silou jsme se opět povznesli z nectné mdloby k životu čilejšímu a svěžejšímu, vlastní silou naší odletělo víko z rakve, do níž nás klásti chtěli, z našeho středu vzešli — proroci, kteří zahřímali v duši zatemnělého lidu, kteří lili světlo a život v mysl naši, kteří probudili zapomenutý národ opět ze spánku trapného a nectného. Naším vlastním přičiněním vztýčil se opět královský náš lev a koruna svatováclavská zazářila opět leskem kouzelným.

Nuže, nespolehejme se na žádné sliby, nevěřme nikomu, poněvadž nikdo se dosud neosvědčil býti hodným naší důvěry, věřme jen sami sobě, pracujme všemi silami a vytrvale k tomu, aby národ náš materiálně i duševně zmohútněl, aby bouře nezastihla nás nepřipravených, stůjme pevně a nezvratně na právech svých a spolehejme, že idea pravdy a práva zvítěziti musí.

Doba tak vážná, jako jest nynější, kdež bída a nevole pocitem jsou miliónův, kdež nejistota povšechná tísní a znepokojuje obecné mínění, kdež politický život národův v říši rakousko-maďarské vážne překážkami jim strojenými: doba ta nedovoluje nám mluvíti o společném úkolu nás všech pouze všeobecnými snad frázemi, nýbrž nutně toho vyžaduje, abychom beze strachu a všelikých ohledů *pravdu* zjevili úplně a poctivě, dle pravdy pak *jednali* co poctiví synové národa českého.

Řekne snad někdo, že málo platno slepým ukazovati obrazy a hlu-

chým kázati, že nepomohou slova neslyšená a články nečtené. Uznáváme ovšem, že mnohé hlasy volajících na poušti u nás už zavály větrem, že mnoho důležitých pravd už utonulo v proudu časovém, aniž by si jich kdo všimal, — ale uznáváme též, že byť i první rána nerozrazila kámen, přece aspoň některé jiskry vyloudí, jež v nezpítomných ještě myslích se uchytí. Kupředu, stále jen kupředu! Z Blánika volá hlas: Již je čas!

Duch smělý a bystrý, který překáží všedním lidem v líné pohodlnosti, duch svobodný, který ni vpravo, ni vlevo se neohlížeje přímo kupředu kráčí, duch takový byl odjakživa stíhán a osočován. Ti, kteří přímo zničit jej nemohli, podezřívají ho a vrhali po něm blátem, když poctivou zbraní jej postihnout nedovedli. Tak dělo a děje se všude tam, kde ni nejmenších není příčin plýtvati duchem svatým, který lidskou silou divy vykonává. Byl by již čas svrchovaný přijít konečně k rozumu, kdy sil všech napnout třeba, abychom neutonuli.

Vyřkněte slovo „rozhodné“, a tisíc moudrých paruk zjeví se nevýslovnou úzkostí a hrůzou, jako by anděl Páně zčistajasna den soudný svolával. Každý boj, každá vzpoura proti jsoucímu pořádku, každý boj proti myšlénkám a soustavám, které se přežily, každý takový zápas zvou jim tak strašným slovem „revoluce“, a podstata její přec pracuje a vítězí v středu společnosti lidské a často jí valná většina všedních lidí ani nepozoruje.

Zkoumajíce dějiny všech národů, dějiny světa, vidíme ten veliký zápas, který zprvu nepoznán, jakoby probuzení čekaje, dřímá, ale čím dále tím více roste a se tužil, až konečně veškerou mocí svou se vztýčiv samočinně vystoupil.

Tak povstávaly doby či epochy v historii a s každou takovou dobou počaly nové boje a nové myšlenky se rodily. Heslem naší doby jest: Svoboda!

Jaký to svět myšlének vězí v tom slovu! Jak mocně bije srdce při zvuku slova tohoto! Jak volně si oddechne, jako by zavál větérek jarní, jako by objalo nás jitro svěží po trapné, trudné noci! Cítíme se co mužové. Skloněná hlava se vztýčí. Oko hledí volně a směle do světa.

Svoboda dovede nás ku spáse a míru, k míru národa důstojnému. Osvítla národy a silou blesku rozechvěla srdce lidské. Vzbudil se národ, prozřel a oživnul. Zná již nyní svou moc. Zná již, že vůle jeho platí na zemi co nejvyšší zákon. Nový život nastal a tys zasněvila život ten, spásonosná touhu po svobodě!

„Toť patetické hárání!“ Myslíte? Ovšem, patetické. Avšak nikde není patos s větším právem jako zde. Avšak dlužno nám věděti, co znamená boj o svobodu, co si pod svobodou myslíme. Řinčení zbraně, sténání raněných, zoufalý zápas bojovníků, proudy krve, dýky, jed

a šibenice, to je staťáže obrazu, jaký šosákům na myslí tane, kteří v každém hbitějším pohnutí přenáhlenost a v každém odhodlanějším skutku rušení plánů prozřetelnosti vidí. Zápas národa však není žádnou pouliční rvačkou, žádnou vzpourou proti právu a lidskosti.

Běda národu, který klesnuv a přišed o svůj dřívější život politický, zoufá nad sebou. Národ takový všude a vždycky bývá poroby vinen sám, ano sám, a nikoli kdos jiný, neboť kdyby skutečně chtěl žít, uměl by se bránit. Zná přítomnost leda jako zvíře nebo rostlina, a proto nepohlíží ani v minulost, ani v budoucnost vlastní, až konečně stane se obou neschopným a národně odumřelým.

Větší hanbou jest ovšem, pozbyde-li národ své národnosti, nežli své svobody politické.

Svoboda se dá opět vydobýti, národnost málokdy, ba nikdy víc. Avšak pro znovuvzkříšení národa dlužno vymáhati svobody politické, samostatnosti.

A doba ta nastala, z Blaníka ozývá se hlas: Již je čas!

N.

BLANÍK 1868, I. čtvrtletí, č. 8, str. 67–68

Slovíčko o šosácích

Z Čech, v den svatého Mikuláše.

Historie uzná zajisté — a musí uznat, že národ náš v boji za práva svá politická zvláště za dob posledních osvědčil se co nejmohutněji, podav světu, zvláště pak odpůrcům svým, nezvratný důkaz, že není více hříčkou, s níž by si leckdo libovolně zahrátí mohl, že není více hmotou voskovou, kteráž by se právě tak snadno dala přizpůsobit a ku zdi přitlačit, jak by si kdo přál! — Není však na tom dosti.

Nemámeť dosud takové *národní hrdosti*, jakáž státi se musí v nastávajícím boji za svobodu naším štítem skálopevným. Ještě u nás bujně a kypře je rozvětveno *šosáctvo*, to bodláčí v sadě života národního! Ještě dusí neřest ta mladistvý peň svobody u volném vývoji. Šosáctví mrzké a nehodné překáží u nás dosud všemu velikému, všemu vznešenému, samo nemajíc o ničem, což veliké a vznešené jest, hrubě ani ponětí. Slávy jiných šosáctvo nesnese, samo jenom potupy a odkopnutí jsouc hodno, ba ni slávy vlasti, slávy soukmenovců a svého národa nesnese, sláva jest mu pouhým hlaholem, jemuž nerozumí.

Bohužel že nám jest se přiznati, že v samé matičce Praze nalezá tolik pudy. Že dosud národnost a svoboda se u nás neujala tak, jakž by třeba bylo v národu, jenž kdysi v boji svém za volnost, rovnost a bratrství celou Evropu hrůzou naplňoval, že se to dosud nestalo, tím

vinno jest, že nezlomena, nezdrvena ještě navždy jedovatá hydra šosáctví.

Prohledněmež si jen tak některý exemplář českého šosáka! Zdaleka uhlídáš šalamounsky moudrou tvář, vážný krok — však promluv s ním jen, a přesvědčíš se o prázdné kotrbě. Bude ti padat do řeči vážným hm, hm!, tak, tak!, bude příkyvovat hlavou, jako by nějaký úsudek pronést chtěl, zůstane ale při tom kývání a toť konečně učiní ještě lépe, než aby promluvil. Jdi za ním do hospody; tam při korbeli se sousedy rozmlouvá o politice a vlastenci, — řekni mu ale jen, aby přispěl na některé národní podniknutí, tu spíše dá si koleno vrtat, než aby krejcaru dal, a naopak přiveď mu jen pana okresního anebo některého z jeho „představených“, a přesvědčíš se, že právě tak ohnivě, jak mluvil dříve proti zákonům, bude nyní plazivě ruku líbat a němčinu drmolit, jako dříve vlastenčil. Takový šosák mluví právě s takovou nadšeností a vážností o pytlí bramborů jako o zřaru obce, s takovou lhostejností o blahu vlasti jako o povětrí. Mluv s ním, co chceš, on ti ke všemu přisvědčí, bude s tebou hlásat slávu vlasti, bude mluvit o svobodě a o právech lidu, — chtěj ale na něm, aby slova svá skutkem osvědčil, tu nejenže sebou ani nehne, nýbrž i třeba přímo při první nehodě i proti tobě se obrátí a bude proti tobě pracovat a udá tě ještě za svůdce a buřiče. Opovrhuj šosákem, jeho se to netkne, kdyby mu celý svět lál a klnul, on si toho nevšimne, cti ho anebo ho nenávid, jemu je to lhostejno, jen když je kapsa věčně plná. Svět? — Co mu je do světa, jeho svět je v jeho krámu, do brázd polí zaorává lásku k vlasti; jeho sláva v plném měšci a v tučném břichu; jeho nečest, kdyby se nemohl více vypínat nad souseda svého anebo kdyby někdo líp hrál šestadvacet nežli on! — Do takové propasti, do takové záhuby mravní síly nás přivedlo dvoustoleté otroctví! Kdož by v nynějších šosácích, každému svobodnějšímu ruchu překážejících, v duševním i hmotném jařmu si hnusné libujících, poznal syny oněch slavných reků českých, kteří za svobodu hrdě umírali?! Hanba! Hanba!

Hle, že není dílo ještě dokonáno! Hle, jak nedostatečně jsme připraveni k nejbližší příští osudné době!

Neochabujme tedy v práci, snažme se k tomu úsilovně, aby prostý lid náš poznal, že hrdým smí být, kdož Čechem sluje, jestiť synem předkův slavných.

Lid náš musí porozumět vznešené idey, jež se mu hlásají, aby nebyl tupým, když rozplameniti se má. K tomu hledme, aby vzdělanost a láska k ideám vznešeným vnikla u nás do všech vrstev a přestala být *pouhou frází*, a pak, bohdá, že dovedeme bleskem osvícenosti zničit ty vetché budovy blbého šosáctva, i poslední pouta puknou, a nad vlastí naší vznese se opět mohutně duch český, duch slavný, jako

býval druhdy, když v luzích českých vládla láska k vlasti, obětovnost pro věci národní, rovnost a svoboda politická, náboženská i občanská. Hle, jak krásný konečný cíl náš a jak daleká ještě k němu cesta.

Chutě tedy nohu v krok! —

N.

BLANÍK 1868, 1. čtvrtletí. č. 8, str. 72 (rubrika Dopisy z domova i ciziny)

[Vysvětlivky k článku Již je čas:

Karta Evropy má být stůj co stůj změněna — Německo sjednocující se státně pod vedením Pruska počalo ve druhé polovině šedesátých let usilovat o vedoucí úlohu na evropském kontinentě, což vyvolávalo politické napětí mezi Rakouskem, Ruskem a Francií;

ranami z let 1859 a 1866 — vojenské porážky Rakouska v boji o državy v severní Itálii a ve válce s Pruskem;

působení jistých excelencí — patrně Friedrich Ferdinand Beust (1809 až 1886), od r. 1866 rak. ministr zahraničí, politický protivník slovan-
ských národností v Rakousku.]

Na závěr ediční poznámky k této skupině dodatků otiskujeme dokument, jehož text považuje editor tohoto svazku za důležitý nejen z hlediska historicky společenského, ale i literárního, neboť dokresluje profil Nerudy publicisty, a jenž tedy zaslouží, aby byl v Nerudových spisech publikován. Je to koncept řeči před zemským soudem ve při s časopisem Pokrok. Originál tvoří jedenáct listů foliového formátu, na nichž je koncept souvislé řeči proložen odkazy a příležitostnými poznámkami, jakož i záznamy k chystanému soudnímu jednání (otázky svědkům apod.). Protože poznámky — jakkoliv jsou nesouvislé a mnohdy se i opakují — jsou závažné pro pochopení celé situace a pozadí sporu, uvádíme je v plném znění, i když souvislost projevu je tím narušena.

Řeč před zemským soudem ve při s časopisem Pokrok

17. V. 1871

Sl. p., sl. s.!

Nejsem řečník a poprvé v životě toho lituju. Nakupena zde taková halda výčitek bez dokladu, takové množství lichého tvrzení bez důkazů, že těžko mně probrat se tou spoustou, — napsat bych to dovedl, říct to snad nedovedu. Avšak pravda je prý již výmluvna o sobě, spoléhám se tedy na výmluvnost pravdy.

O co se zde jedná, je známo. Jedná se o to, že jsem byl uražen na cti a že mne urazil orgán J. S. Skrejšovského proto, že mne měl v podezření, že jsem byl nebo že jsem posud dopisovatelem do MR.

Také je znám obsah „Intimních listů“ tam uveřejňovaných, Pokrok postaral se o to, aby vešel obsah ten v známost všeobecnou. Nejsem povolán, abych zde ⟨ch⟩ bránil MR, nemám ⟨z⟩ nejmenší chutě k tomu, nemám toho také potřebu a bylo by to zcela zde od místa. Ublíženo-li tam národu, cítil jsem to s celým národem, ba snad víc než mnohý jednotlivec jiný. Bylo-li ublíženo ⟨přednímu⟩ nejzasloužilšímu muži ⟨a nejjasnější hlavě⟩ českého národa, dotklo se mne to zajisté jako jiných — vždyť dopisovatel do MR ⟨nazval⟩ pojmenoval i mne za to, že jsem nazval kdys spisy Palackého „biblí národa“, „svatou knihou naší“, zajisté nepřiliš lichotivým slovem Querkopf. ⟨Ublíženo-li⟩ Dotknuto-li tam ale mnohých poměrů soukromých, může mně být tím méně do toho, že nikdy nebylo spisovatelským mým zvykem tahat takové poměry do veřejnosti, — kdo sledoval mou nyní již patnáctiletou činnost veřejnou, hlavně žurnalistickou, dá mně zajisté o tom plné svědectví. Mohl jsem to činit ve fejetonech svých, kdy jsem chtěl, a neučinil jsem toho nikdy — čeho jsem tak dlouho v Praze nečinil, s tím bych byl zajisté nezačal jinde, zvláště ne ve Vídni. Byly-li ale drchány tam osobnosti jiné, — co mně má být do toho? Proč se nebránily proti MR pro urážky na cti, jako já se bráním proti Pokroku?

Například také p. Klaudy měl dnešní příležitost za vhodnou, aby promluvil o tom, že i jemu MR ublížila. Já žaluju, že se mé cti ublížilo v P., a on na to dokazuje, že se jeho cti ublížilo v MR. Copak je mé cti do jeho cti? Urazila-li ho MR, proč ji nežaloval, jako já žaluju P.? Tolik mu mohu říci, že bych nebyl strpěl, aby MR řekla to o mně, co řekla o něm. Zde, na tomto opravdovém místě, nejedná se o čest ani p. Klaudyho, ani někoho jiného *mimo mne*, zde se nepotřebuje nikdo bránit proti MR, zde se jedná o čest *mou* a velmi nemístné je, uvádí-li p. Kl. pořád osoby jiné a také sebe.

Již jsem podotknul, jaký byl můj poměr k MR *co poměr čtenáře*. Kdo chtěl, mohl můj úsudek slyšet stokrát soukromě, ale také veřejně jsem ⟨to⟩ jej řekl. Vyslovil jsem se o MR veřejně náhodou týž den, kdy P. vystoupil u veřejnosti s tvrzením, že já jsem dopisovatelem do MR. Bylo to dne 21. května, kdy jsem ve fejetonu NL napsal:.....

Pánové, to jsem napsal z *plného* svého přesvědčení. Pánové, nemám čestných diplomů, nebyl jsem nikdy měšťanostou, poslancem, předsedou, výborem, nemám ze svého veřejného ⟨postavení⟩ působení žádných hodností ⟨a žádných peněz⟩ — o penězích ani nemluví —, mám jen své pracně a vzdor vši tak často prajedovaté opozici vydobyté jméno a vědomí, že jsem vždy jednal, psal a mluvil jen dle svého přesvědčení. To je mým jediným jměním (Veřejnost bohyní: *usuwka tužkou*). Řeknu-li u veřejnosti a ve vši možné opravdovosti: to a to je

mým přesvědčením, jsem ihned hotov také pro pravdu tu podstoupit oběť ať již jakoukoli — třeba zemřít. Smutné je a je to důkazem, jak daleko jist^áí <strana> lidé rozšířili již znemravnělost v našem národu, že i na takové přesvědčení se <smí> smělo sáhnout s nadějí na beztrestnost a že lze podezřívát člověka a říci o něm: On tropí filutářství i s přesvědčením svým nejsvětějším! Lež <je> byla nyní v české veřejnosti v takém boji s pravdou, kdyby byla zvítězila, byli jsme hotovi i se vsí nadějí na českou budoucnost.

Avšak přikročme k věci. IL tedy vycházely, a náhle si vzpomněl P. otiskovat z nich věci, které se mu zvláště líbily nebo do jeho nečistého krámu právě hodily.

Urážky v Pokroku obsažené
Začali dnem 4. dubna, hned pod titulem „literárních jidášů“. Nevěděl jsem ještě, žij jako všech jedenáct, umřeš třeba — *(celá věta připsána tužkou)*. Takto ještě bez dalších nadávek.

5. dubna: hádali na důvěrného „románopisce“. Také ještě 13. dubna, historie s Pospíšilem. Také ještě 15. dubna, skromnost. Také Tůmu dne 13. dubna. „Břichoslavu Bablonském“.

6. dubna už: „sešundění pamfletáři“, „mizerná chátka“, čeládka.

8. dubna: „chátka“, „nestydatá chasa“.

9. dubna: „nestydatost“, „bandita“, „žamputář“.

13. dubna: „nestydatá chasa“, „zjednaní banditů“.

14. dubna: „uličník“.

15. dubna: mravní zpustlost těch „zákeřníků“, „bídne kejkle“, „podlost“, „ničemové“.

16. dubna: „zbabělí anonymové“, „banda“, „mizerní lumpové“.

14. května v neděli <nečit.> v lokálce a fejetonu stran afiš. Avšak již druhého dne. *A co řekli: Že tedy vše to se vztahuje ke mně, že jsem — ut supra.* <A nyní> opět tvrzení místo důkazů.

Pánové, přiznávám se, že když jsem četl: J. N. je dopisovatelem do MR, že jsem hmatal po sobě, jsem-li já skutečně ten J. N. Nebyl jsem jakživ a ani na jedinou sekundu v žádném spojení s MR, neměl jsem s ní ani oustně, ani písemně, ani v dopisech, ani po telegrafu jakživ co dělat, a nyní najednou i tu, že jsem já pražským původcem vídeňských IL, že atd. Ani o mák bych se byl nepodivil víc, kdybych byl četl najednou, že jsem já to vlastně byl, který prohrál bitvu na Bílé hoře. Ovšem jsem se brzy vzpamatoval — člověk zná ty české poměry a ty české osobnosti jisté, tyto bohužel až příliš dobře. Vždyť jsem měl co dělat s <p.> J. S. Skrejšovským. Intimus dorážel v MR jen což na J. S. Skrejšovského. J. S. S. se svíjel, místo aby byl vyvracel, nadával, ale Intimus uměl nadávat ještě víc, S. našel svého mistra. Zároveň byl v boji s poctivostí mladoč. Bylť totiž zařídil zvláštní šlachtatu na

〈poctivost tu〉 členy Národních listů, jednoho dne pravil o jednom, že —, druhého dne o druhém, že —, atd. Patrně J. S. S. nesmírně dopalovalo, že jsou ještě poctiví lidé v Čechách, on řádl jako gilotinou, už byl konec světa zcela blízky — totiž už by byl nezbyl žádný jiný poctivec na světě než J. S. S. a svět by byl nad tím zbytkem puknul smíchy. Snad by byl ovšem pámbůh pak z toho zbytku stvořil zas svět nový, 〈vždyť〉 on to umí — Ještě jsem tak zbýval z red. NL jediný já k popravě. Byl jsem nepohodlný — — Hodil tedy celé straně na krk celou MR mladočeské straně, dal mladočechům jmeno jidášů — jednou ho totiž Poláci tak pojmenovali, od té doby ho to mrzelo — 〈Důkaz〉 a mně původcovství přiřknul. Že umím německy psát — že to musím být obrovské přesvědčení, a že nemohu jít k soudu — ale já šel k soudu. Jindy už také bez důvodu. *Tímův fejeton* 3. června a P. 4. Semper aliquid.

Já šel k soudu (nebyl bych šel: *vsuvka tužkou*) a čekal jsem na důkazy. Skr. listy neodvolaly, nechaly plížit se pomluvu po celé čtyry měsíce. Ano někdy i pomáhaly. (N) Lecjakými noticemi, že nastoupnou důkaz pravdy — už nynější, ano i celým fejetonem —

Je to hloupé, ale —

K porovnání fejetonů

Mají mne za hloupého: chválit sebe, psát totěž zas tam!

a národu vynadat a zase sebe trhat.

Pití kořalky. Že ničeho více nepotřebuji. „Literarischer Wurzelsepp“, „Zitatenhans“, který se roztahuje v přízemí orgánu mladočeského.

〈Nečeská Politika〉

〈Osobní skandály〉

〈Ze Schickových〉

Můj fejeton byl 4. února — MR 13. ú. Nebyl bych čekal. MR cituje dle překladu Tagesbote.

A konečně — osoby! Ale zdali něco proti národu!

Proč ne nepodobnost? Zdenko Kolowrat-Krakovský MR 32/24. říjen. Zas proti sobě. Konec.

Jeřábek, jehož jsem chválil, byl tam 37. strašně trhán, jakž Pokrok cituje od 12. dubna. Zas proti sobě. Poděkoval bych se za spolupracovnictví.

Palackého já „〈b〉 národní bible českého národa“. Vídeňák mně za to „potřeštěná hlava“. P. od 12. dubna.

Že jsem zalezl za první řadu při polemice stran Pflugrova článku. Čekal jsem pořád na ty důkazy, jež mně měli dát před soudem, teď stojíme před soudem — ale důkazy 〈utekly〉, že jsem spoluprac. IL, že jsem proto banditou atd., 〈utekly ty důkazy〉 ty důkazy utekly!

Opět jen tvrzení

P. dr. Kl. dokázal zde nesmírně mnoho, že myslil si, dokáže-li vůbec něčeho, bude se myslet, že jsem dokázal *všechno*, a dokazoval tedy, že — ale nedokázal, že jsem já tam psal jen jedinou řádku, ano jediné slovo.
<Co měli dokázat>

(*Na rubu téhož listu v pravém horním rohu označeném V:*)

Co na Skrejš.

Oplata. Jeden druhému se znamenitě vyrovnal.

Poláci mu řekli jidášů. (*Celé tužkou.*)

Místo, aby byl vyvracel, nadával.

Kdy přišlo č. I.

Myšlenka se líbila, *jinde*, avšak forma, a kdyby tato se nebyla ještě horšila, jižjiž — (*U slova forma kolmá čára a nádepsáno:*) Čítal, ale nedočítal.

Záleželo mně také na tom, zvědít pak. Bylo podezření. Nevěděl, v listopadu měl velmi silné podezření, <když> [...]

Do toho přišlo, že žádal, záminkuje Salonblatt a W.

Slíbil, <ale> zda písemně či ústně, ale nesplnil. Každý program má [...] Nikdy neobdržel vůbec do žádného časopisu aniž k ničemu jinému jediné řádky.

Také letos — zvláště proto, že od března — divadlo, ale zas neřekl, že pro R. Opět nic, ač upomínán.

Co oni si dovolili — já ne! Zvědavost, ne policajstství. (*Obě věty připsány tužkou.*)

Záležitost divadelní? Třířádková n? Podobnosti jsou z mého vůkolí, pomáhači.

Působil jsem i proti. Soukromé odsuzování kdo slyšet chtěl.

Veřejné týž den. (*Obě věty škrtnuty tužkou.*)

Že píše Kl. do Moravy, soudili <nečit.> z mé známosti se Šemberou. Depeše 14/4, aby poslal pas.

19/7 Na Bresinu

<Vybrali si právě mne. Semper aliquid haeret. Měli to v oblibě.>

<Tůmův fejeton 13. d.>

<Hmatal jsem po sobě>

List, proč musil z listopadu.

Byl-li adresován na R.

Když se něco chce, také se obyčejně něco slíbí.

Oni jej mají už od listopadu. <Dáv> *Proč měli* [...]

Od té doby dávali pozor. Nastrkovali jiné. Kdybych byl něco, jistě by oni.

Otázky k B.

Říkal o příspěvky pro R.?

A pro co? (Dostals vůbec něco? *Připsáno tužkou.*)

Pro co stran divadla?

Obdržel tento list? Prosím, aby se ukázal.

Řekl jsi někdy V., že?

Jak vysvětlujete podobnost fejtonů s dopisy.

Co měli dokázat — citát z P.

Dopisy: Šembera

Kl. do Moravy.

Herzog.

Tuchhart.

Fautz, Breitenberger.

Vejvoda.

Jak dlouho jste ve Vídni?

Byl jste někdy zaměstnán u Pr.?

Odkud víte, že ode mne přicházejí?

Odkud znáte můj rukopis?

Kdo vám řekl, že *můj*? A *kde*? A *kdy*? Kdo byl ještě při tom?

Zde je nějaké osvědčení.

Fautz. Breitenberger.

Depeše.

Vyjádření.

Úřední.

Šemberovo.

Tuchhart.

Herzog.

Znalci. Kučera. Stylizace Klauudyho.

Čest — nezhazujte jí.

(Na rubu X. listu:)

Otázky k svědkům, a) mým

b) jejich.

Srovnání mých fejtonů s dopisy.

Vybrání, co tam na Skr. a na Kl.

Nadávky čtyřnedělní.

Závěreční řeč. Nejsem. Jedná se zde. Nejsem povolán, abych ji chránil, nemám také nejmenší chuť k tomu.

Politické. (*Tužkou připsáno:*) Ublíženo-li národu, odsuzuji to, ublíženo-li [...]

Osobní.

Jak sám o Revui smýšlím. NL 21. kv.

Měli to v oblibě (fejton Tůmův). Pokrok 4. června.

Čtyřnedělní nadávky. Konečně. Že před soudem. Nerád.

Důkazy. List. Obsah jeho. Mluví pořád. Výtečnictví. (*Tužkou připsáno:*

Že Kl. do Moravy. Šembera. Svědkové.)

Fejetony

Co měli dokázat (citát z Pokroku)

Dopisy,

depeše,

že se otiskuje.

Za hloupého.

„Žij jako všech 11 apoštolů, snadno se ti stane, že umřeš jako ten dvanáctý.“

Schiller o vědě: „Jednomu je vznešenou bohyní, druhému kravou, která mne opatřuje máslem.“

Otázky:

H. Bei Ihnen erscheint d. MR. Dieses Blatt brachte Artikel, die Intime Briefe aus Prag überschrieben waren. Der Pokrok nun, e. Prager Blatt, gab an, *ich* sei der Verfasser dieser Artikel.

a) Habe ich überhaupt mit Ihnen persönlich oder schriftlich oder per Telegraph etwas zu tun gehabt? Kannten Sie mich? Habe ich je ein einziges Wort für die Montagsrevue geschrieben oder speziell mit den Intimen Briefen in Verbindung gestanden?

b) Kamen je Korrespondenzen oder vielleicht Depechen von mir an d. MR?

c) Sie erhielten aus Prag e. Telegramm d. d. 6. November. Es lautete — — und war unterschrieben Intimus. Wer war dieser? (*Soll Zeuge dableiben?*)

d) Erkennen Sie diesen mit der Stampiglie Adm. d. MR versehenen Brief als d. Handschrift Ihres Herrn Bruders, der Adm. ist, an und bestätigen Sie d. Inhalt selbst auch?

e) In demselben Sinne, in welchem Sie, H. Redacteur, jetzt sprechen, kam mir durch K. Š. e. Brief zu, unterzeichnet von Ihnen und dem Verleger, Schriftsteller Herrn M. Klapp. Bestätigen Sie, daß es d. Unterschrift d. Herrn Klapp ist?

f) D. Erklärung d. Herrn Faktoren Moll, Zehetgruber und des Druckleiters Tuchhardt ist d. Passus ((Sie mußten also mein Manuskript kennen — kennen Sie es?

Tuchhardt. Sie gaben d. Erklärung als — Ist es wahr? Sind die Aussagen d. Setzer, speziell d. Vejvoda unterfertigt von ihm selbst?

Za těmito desíti archy je připojen ještě jeden, označený (VI) a celý škrtnutý tužkou; je to koncept pasáže uvedené na listu II a III. Protože tento koncept osvětluje ještě blíže některé podrobnosti jednání, reprodukuje ho rovněž:

Odp. na Kl.

Výtečnictví: Je příliš patrné, co tím chce. Má dokazovat, že já, J. N., jsem —, dokazuje, že on, dr. Kl., je *výtečníkem*. Myslí si, dokážu-li vůbec něco, bude se snad alespoň někomu zdát, že jsem dokázal všechno. Začal tedy s tím, co je u nás nejlehčí, — výtečníkem. Copak je nám zde do jeho —

Já <dokazuju> žaluju, že se mé cti ublížilo v Pokroku, a on na to dokazuje, že se jeho cti ublížilo v MR. Copak je mé cti do jeho cti? Urazila-li ho MR, proč ji nežaloval, jako já žaluju Pokrok?

(*Dále tužkou:*)

U tohoto soudu nejedná se o <to> čest p. Klaudyho, zde se nepotřebuje bránit ani proti MR, ani proti jinému, zde se jedná o čest mou a velmi nemístné je, uvádí-li p. Klaudy toto pořád. Co je nám zde do toho.

Nemám diplomů, nebyl měšťanostou, poslancem, přednostou, výborem, nemám ze svého veřejného působení žádných hodností a žádných peněz, mám jen své a vzdor vši tak často prajedovaté opozici dobyté pracně literární jméno a vědomí, že jsem vždy jednal, psal a mluvil jen dle svého přesvědčení. Toto jediným jméním. Řeknu-li u veřejnosti a ve vši mužské opravdovosti, to a to je mým přesvědčením, pak jsem také hotov <vzít hned jed> na pravdu tu přísáhat a pro ni třeba zemřít. Mně je veřejnost česká bohyní, <ne> jiným je kravou — kterou dojí. Smutné je a důkaz, jak daleko jistá strana rozšířila svou znemravnělost v našem národu, že i na takové přesvědčení se smí s nadějí na beztrestnost sahat a že lze podezřívát, že možno tropit filutářství i s přesvědčením nejsvětějším. Lež je nyní v tuhém boji v české veřejnosti s pravdou, v tom okamžiku ale, kdyby mělo filutářství rozhodně zvítězit nad pravdou, nechci ani dále žít!

K archům jsou dále připojeny dva ústřížky papíru, na nichž je Nerudovou rukou psána adresa Karla Feyerera, redaktora Wandereru, a Camillo Sitteho ve Vídni.

[Vysvětlivky ke konceptu řeči:

MR — Montagsrevue, vídeňský list, otiskoval od 23. září 1870 seriál článků pod názvem Intime Briefe aus Prag, v nichž byly satiricky komentovány české politické a kulturní poměry;

p. Klaudy — Karel Leopold K. (1822 — 1883) byl v Intimních dopisech napadán, že touží stát se ministrem;

Bylo to dne 21. května, kdy jsem ve fejetonu NL napsal — „Abych se dopouštěl nájezdů à la Montagsrevue, abych trhal snahy svého národa, s nímž jsem srostl celou duší svou, pro nějž jsem... pracoval a do skonání pracovat nepřestanu, abych ztratil sama sebe vše to učinil

jen proto, bych mohl vedle toho vynadat nějakému Skrejšovskému, za to mně věru žádný Skrejšovský na tom božím světě nestojí...“;

Tůma — Karel T. (1843—1917), redaktor NL a publicista;

Břichoslav Bablonský — tak byl satiricky přejmenován v ID Boleslav Jablonský (1813—1881); viz Pokrok 13. dubna 1871;

fejton stran aftš — 14. května v Pokroku; v Denních zprávách téhož dne byly kritizovány plakáty oznamující český překlad ID s nápisem „Mému příteli Skrejšovskému“;

Tůmův fejton 3. června — Politická faustiáda (šifra -ý- = Štípný);

semper aliquid — s. a. haeret, vždy něco uvázne (z pomluvy);

důkazy — srov. fejton Jen jednu radost bez skvrny..., Č. spol. III, str. 132;

pítí kořalky — srov. Č. spol. III, str. 138;

Můj fejton byl 4. února — o banketu k 25. výročí Umělecké besedy, viz Č. spol. III, str. 117—119;

Zdenko Kolowrat-Krakovský — český vlastenecký šlechtic (1836—1892), též autor několika dramát;

Jeřábek, jehož jsem chválil — recenze hry Služebník svého pána, viz Div. IV, str. 154—158;

stran Pflégrova článku — Z divadla pražského, Osvěta 1871, v němž odsoudil současné franc. drama jako mravně závadné. ID kritizovaly Pflégrovu úzkoprsost obdobně jako Neruda; viz fejton Pannopanna, Žerty, str. 149;

W. — Wanderer, vídeňský časopis;

otázky k B. — Breitenbergerovi, redaktoru MR;

divadlo — snad materiál o divadelním družstvu, viz Dop. II, str. 126, Dattlovy dopisy Šemberovi;

V. — Vratislav Kazimír Šembera;

Herzog, Tuchhart, Jautz, Breitenberger — zaměstnanci MR, kteří měli svědčit v přelíčení;

Vejvoda, Kučera — sazeči MR;

Pokrok 4. června — pod titulem Také jedna, ačkoli méně politická faustiáda byly porovnávány úryvky z ID a některé Nerudovy fejtony tak, aby to vypadalo jako důkaz Nerudovy spoluúčasti na vídeňském pamfletu;

Překlady německého textu:

U Vás vychází MR. Tento list přinesl články nadepsané Intimní dopisy z Prahy. Pražský list Pokrok nyní udal, že já jsem původcem těchto článků.

a) Měl jsem vůbec někdy s Vámi osobně nebo písemně nebo telegraficky co činit? Napsal jsem jedno jedinké slovo pro MR nebo měl jsem něco společného s Intimními dopisy?

- b) Přicházely ode mne dopisy nebo depeše do MR?
- c) Obdržel jste z Prahy telegram s datem 6. listopadu? Zněl — — a byl podepsán Intimus? Kdo to byl? (*Autorem byl, jak později sám doznal, V. K. Šembera.*)
(Má svědek setrvat?)
- d) Uznáváte tento dopis opatřený razítkem MR jako rukopis Vašeho pana bratra, který je administrátorem, a potvrzujete i Vy sám jeho obsah?
- e) V témže smyslu, v němž, pane redaktore, nyní mluvíte, došel Vám dopis jen prostřednictvím K[azimíra] Š[embery], podepsaný Vámi a nakladatelem, spisovatelem M. Klappem? Potvrzujete, že je to podpis M. Klappa?
- f) Ve vyjádření pana faktora Molla, Zehetgrubera, vedoucího tiskaře Tuchhardta je passus — —. Museli jste ale můj rukopis znát. Znali jste ho?
Tuchhardt — Vyjádřil jste se, že — — Je to pravda? Jsou výpovědi sazečů, zvláště Vejvodovy, autentické?]

Do řady Drobných klepů náležejí svou tematikou především fejeton z Národních listů „*Rád bych nyní viděl Liszta...*“, u něhož rovněž patrně omylem vypadla nerudovská značka, a dále dva podepsané *pražské fejetony* z Literárních listů 1865, které byly opomenuty nedopatřením. Tematicky se k této skupině přimykají i rukopisné poznámky k fejetonu, které otiskujeme na závěr této části v ediční poznámce jako dokument Nerudovy fejetonní techniky:

Poznámky k fejetonu

Goliáš a David
 Recept kulturní
 špičky škorní
 Ve víně všichni falešní
 ve pivě všichni tupí
 nerád...
 čtu jenom knihy královské
 Florián
 C M B

Rozvrh fejetonu

Program	
Přesvědčení	Statečnost se nedá komandovat
Hloupost	Dávejme sami příklad

Starostlivost

Špatnost

Špatný příklad

Čítánky

vysokoškolské, veřejné, osobní.

K nerudovským literáriím se v tomto svazku váže především nepodepsaný medailón o *Björnstjerne Björnsonovi*, otištěný v Květech 1865. Nerudovo autorství lze doložit odkazem z fejetonu v Národních listech 1878, kde napsal: „Před dvanácti lety učinil jsem o něm v Květech (neilustrovaných) první zmínku.“ — Z Lumíra přetiskujeme literární recenzi Zeyerova díla *Báje Šošany*, označenou šifrou da. (Lumír VIII, 1880, č. 7, str. 111–2). Na Nerudovo autorství ukazuje tu — kromě šifry samé [Neru]da. — nejen celková faktura recenze (parafráze obsahu využívající citátů), ale i souvislost významová: Neruda se v té době zvláště živě zajímal o mýtus jako zdroj poetické inspirace. V roce 1879 a 1880 věnoval například obšírné recenze Vrchlického sbírce Mýty (každý cyklus recenzoval zvláště) i Zeyerovu Vyšehradu, který uvítal jako další projev renesance české básnické epiky. Recenze Bájí Šošany tak zapadá do souboru jeho kritik epické poezie na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let.

Nerudův zájem o mýty dokumentuje i rukopisný záznam titulovaný Výpisky z náboženských soustav různých národů (pozůstalost J. N. LA PNP), který zde rovněž otiskujeme:

Výpisky z náboženských soustav různých národů Austrálie

U Novoholanďanů zovou se knězi karhadžové. Mohou prý obcovati s duchy zemřelých, o nichž udávají, že ve vrcholech stromů dlí a tam malých ryb do sytosti mají.

Obyvatelé Společenských ostrovů praví, že mrtvý do noci odchází, kdežto jej buď štěstí, buď neštěstí očekává.

(Vypravují: Zpočátku zplodil bůh sladkou vodu a moře, smršťe, vítr, nebe, noc a slunce. Když bylo slunce zplozeno, odebrali se všichni jeho bratři a sestry na zem. Jenom jedna <žena> paní zůstala v nebi, kde třinácte porodila měsíců (počítajíc podle lun, mají v roce třináct měsíců). Potom i paní ta přišla na zem, objala skálu kámen, a narozen byl syn, kterýž objav písek mořský, zplodil syna a dceru, kteří po smrti svých rodičů zasnoubili se a děti zplodili, od nichž lidé na zemi se rozmnožili.)

Amerika

(Veliký duch, Tupan zvaný, řídí <arci> události světa; hrubé je však o něm představení: postavy lidské, nadlidské ale povahy.)

Někteří mají pojem o nesmrtelnosti duše, která do spanilé, věčným jarem květoucí přijde země, v jejíchž lesinách hojně je zvíře a ryb v řekách nadmíru. Schopní lovci a udatní vojínové zvláště dojdou odměny za svou práci pozemskou, a každého zaměstnání bude tam jako zde; protož dávají zemřelým do hrobu i jich nástroje, zbraň, také potravu a kazíkovi i jistý počet jeho žen, miláčeků a otroků, aby na onen svět zároveň se svým komonstvem přišel. (Ostatně jest náboženství u velikého počtu Indiánů slepá pověra — fetišnictví.)

Povahou mírný Cepouán, obyvatel sněžných a ledových zemí severních, vidí po smrti nebe své jen v tělesných rozkoších a peklo v tom, že se pořád ve vodě až po bradu státi musí a marné úsilí nešťastného dostati se na ostrovy blažených. Peruán vidí zemřelého na onom světě jíti, tancovati a bitvy sváděti, to mu zvěstuje hrom a blesk; po cestě mléčné procházejí se duše, kteréž u něho se také stěhují; zabítí nepřátelé mění se do zuřivých dravců, kazíkové do vojínů, věrné ženy do opic, kterýmžto i všelikou úctu jeví. Divoch brazilský nemá ponětí o božstvu; jeho však duše octne se v ráji za horami Kordiller-skými.

Po smrti vracejí se Patagonci do jeskyň, v nichž rozličná ještě neznámá zvířata zavřina jsou (v jedné též uzavřel kmen Tehueltů koně, voly a krávy, poněvadž se jich rohů a kopyt ulekl, a byli tam, dokud je chytrí Španělové nevypustili), neb na mléčnou cestu, kde jejich otcové pštrosy honí, jich peří v oněch bílých na obloze mráčkách ukazující.

Afrika

Dolnoguiňan věří v nesmrtelnost duše, která však jen ve vzduchu se třepetá.

Bulam v Sieře Leoně obětuje mrtvým kamení, na něž rejži pokládaje, pokorně na zem před nimi se vrhá; a rybář na Pepřovém pobřeží dává kněžím částku svého lovu za jannaniny čili duchy zemřelých, v hustých lesích bydlící, jež o pomoc volá, k nim přísahá a za trestatele křivdy považuje.

Poslední článek je nepodepsaný fejeton o Daudetově románu *Fromont jeune et Risler aîné* z roku 1876. Je to vlastně jakási recenze s ukázkami, na niž odkazuje Neruda ve své kritice divadelního zpracování románové předlohy, otištěné v Národních listech 24. a 25. ledna 1877 (Divadlo V, str. 185).

Do oblasti literární kritiky spadají i Nerudovy rukopisné záznamy ze zeleného zápisníku týkající se nezjištěných rukopisů patrně z listárny Obrazů života. Otiskujeme je — obdobně jako v předchozích případech — na tomto místě:

XII Sonety: Povzbuzení „Rozkoš se v prsou hodných sráží.

Motýl éter křídloma se brázdít snaží“

- 2) *Kroužek*. Má prý nějaký kroužek
- 3) *Věčně krásné*. L. myslí, že jej někdo nazval „tupým bloudem“.
- 4) *Vězení*. Nic zvláštního, ale dobré.
- 5) *Rozkoš první lásky*. Nic nového. Cit nakynul.
- 6) *Ona nade všecko*. Nejlepší.
- 7) *Samota*. Ještě lepší než)
- 8) *Ještě ne!* Klesne zase.
- 9) *Ohně třeba!* Ohně však nevidíme.
- 10) *Vzhůru k ideálu!* Vždycky vidí, jak se ti bloudi už propadají.
- 11) *Pěvců slunce*. Volnost a ne-volnost.
- 12) *Obraz slunce*. Myšlénkou poetickou vyniká.
- 13) *Láska*. (K vlasti.)
- 14) *Démon člověk*. Stará myšlénka.
- 15) *Zloba a cnost*.

Někdy dost pěkný obraz, skutečně pěkná myšlénka jednotlivá, celek ale obyčejně nic, jako by spis. ten <dovedl sám> byl básníkem jednorádkovým.

Znělky lehce oslní svým rýmem. Pouze to Tsv. [?] Ne pro znělku. Rádi vrátíme.

Kytice

- I. Plynne, obyčejné, bez nadšení.
- II. Tylovi, dutá.
- III. Uvadlé kvítí. Poutník — sic!
- IV. Furch bez nadšení, reflexe bez hloubky.
- V. B. J. C. Ne tak nadšení, jako cit.
- VI. Noc dušiček. I. Pěkné, poněvadž dětinské.
II. Motiv ze známé litevské písně.
- VI. Matce se to nemůže zdát.
„Tomu ještě mozek střebe,
že byl lichvy chtivým židem.“
„Neb má jazyk přelomený,
že svou lámal mateřtinu.“
Manýra redwitzovská. Z písní církevních.
- VII. Starý krajanek. Lehké, ale dobré. Vynecháním posledních dvou řádek.

- VIII. *Zvadlá růže*. Básnická řeč.
 IX. *Upomínky z přátelských dob mladosti*. Poctivá lež.
 X. Podzimní listy. Odpovídá obsahem nadpisu. Je srozumitelnější.
 XI. *Vltavinka*. Dokonalé hovadství.
 XIII. *Kozácká*. Znamenité, vyrostlé z ukraj. dumek.
 XIV. *Rybák*. Stará látka dobře provedená.
 XV. Relativně nejlepší *Divčín sen*.
 XVI. 50 slov. Míň než nic.

[Vysvětlivky k záznamům ze zeleného zápisníku:

Furch bez nadšení — napodobení básníka Vincence F. (1817—1864), vlasteneckého básníka;

manýra redwitzovská — Oskar v. R. (1823—1891), vlastenecký básník něm.]

V oddíle teatrálií zařazujeme kromě notice *Magelona* z Hlasu především dvě závažné a dosud neznámé divadelně teoretické stati objevené editorem v časopise *Česká Thalia* 1868; v první z nich, nadepsané *České divadlo a dramaturgie*, se Neruda zamýšlí nad funkcí dramatické tvorby a její divadelní realizace v kulturním životě národa. Vedle požadavku pevné dramaturgické koncepce úměrné významnému postavení českého divadla hodnotí i tehdejší personální i tvůrčí situaci této umělecké instituce. — V druhém článku *Herectví či umění* se pak Neruda zabývá problematikou herecké tvorby, hereckého umění, a to jak se zřetelem k tehdy panujícím směrům v tomto oboru, tak s ohledem na potřeby národní scény. Oba články mají zásadní charakter a podstatnou měrou přispívají k vymezení profilu Nerudy jako předního divadelního kritika své doby. — Následující text je pseudonymní článek z Lumíru 1873 (z období, kdy jeho redaktory ještě byli Neruda a Hálek) *O kupletu — slovo včas?*, podepsaný „Anonym druhý“ (druhý proto, že Lumír otiskl v témže čísle jiný anonymní článek *Česká opera v Americe*, podepsaný Anonym = patrně J. V. Sládek). Nerudův článek útočí proti nemístnému a nevkusnému uplatňování kupletu ve frašce a shoduje se v tomto ohledu zcela s Nerudovými názory vyslovenými v jiných, podepsaných článcích a recenzích. Nadto byl jako Nerudův otištěn již v Nerudových Sebraných spisech (řada II, sv. 1, str. 277 n.), pořádaných L. Quisem. — Poslední text vztahující se k divadlu je článek *Otylie Malá* z Lumíru 1873, č. 18. Je rovněž nepodepsán, avšak Nerudovo autorství lze prokázat na základě věcné souvislosti: pisatel článku vzpomíná totiž na pobyt ve Vídni roku 1861, kdy se s herečkou Malou setkal poprvé. To se časově shoduje s Nerudovým pobytem ve Vídni, když tam pobý-

val jako parlamentní zpravodaj (srov. Menší cesty, str. 281—307).

Na konec ediční poznámky k oddílu teatrálií připojujeme otisk rukopisného dokumentu:

Koncept proslovu o dramatickém umění

A.

1. Herec má dostoupit umělecké výše. Ne v následování, přírodní vzory ze života.

2. <Nemůže se vynutit umělecká produkce, aby se ale neodstrašovala>

Ta abstraktní humánní výška je příliš vysoká, spíš dojdem uznání (politický moment), když svou barvitost, splynulou pak s všeobecností [...], aby poznali, že v kruhu k stejnému cíli jdou a čím jsme my přece platnou samostatnou jedničkou.

Či naopak snad? Totiž že všeobecnost dosáhla beřem za svou a navlékáme ji na své. Neboť nemůžeme ovšem začít od počátků.

1. Obecenstvo chce vidět život a v národním kuse. Život studentský. Posud jen historické; slabá vždy vzpomínka. Jak se hrály tyto.

3. Shakespeare anglické figury. Francouz také nehledá vzorů, ani herec, ani spisovatel.

<jiné slovanské> č. spisovatel

č. herec (jihoslov.)

II 4 jihoslovanské

jiný svět — ředitelstva.

Dodatkem k svazku Umění a hudba je výtvarná kritika z Lumíra 1877 podepsaná značkou N. Pojednává o *výstavě mladých výtvarníků v Umělecké besedě*, jmenovitě o pracích Myslbekových, Chitussiho, Ženíškových, Schnirchových, Ullikových, Mařákových a Wachsmannových. Hodnocení jednotlivých prací se shoduje s podepsanou kritikou otištěnou v Národních listech 2. a 3. prosince 1876. Například o obrazu Chitussiho Májové jitro se v Národních listech praví, že je „obraznou básní“; o podzimní krajině téhož malíře se v Lumíru říká: „Podzimní krajinu téhož umělce považujeme také za procítěnou a dokonale na plátno přenešenou báseň.“

Závěr Dodatků pak tvoří dodatky ke korespondenci, pokud se je od doby vydání třetího svazku Nerudových dopisů (1965) podařilo zjistit. Kromě dopisů Fr. Durasovi a listu Fr. Prokopovi, které jsou převzaty z časopiseckého otisku, jde vesměs o otisky z originálů uložených v LA PNP v Praze.

Svazek Aforismy a dodatky tedy, jak vyplývá z ediční poznámky,

není svazkem okrajovým, jak by se snad z jeho umístění v řadě spisů zdálo. Kromě toho, že přináší další samostatné dílo Nerudovo, jeho knihu aforismů Skromné myšlenky, zahrnuje i řadu dosud neznámých textů, které se podařilo v průběhu edice identifikovat a které z valné části znamenají závažný přínos k všestranné charakteristice Nerudovy tvůrčí osobnosti.

Při textové úpravě bylo postupováno podle směrnic uplatňovaných v průběhu celé edice Spisů. Zvláštního způsobu si vyžádala úprava Kalendáříku lidstva — viz str. 438–9. Pokud bylo několik znění, bylo pořízeno různocnění, připojené v následujícím aparátu. (Na prvním místě je uvedeno znění, které otiskujeme.)

Textové změny byly provedeny na těchto místech:

- 18: Biblické vypravování o sviních... *zdálo se m. ... zdála se;*
- 114: Kateřinu *Boru m. ... Born;*
Delaroche *Paul m. ... Hip.;*
- 120: vražednice *Maratova m. Muratova...*;
- 128: Chénier *André m. ... Mar.;*
- 149: Ypsilantis *Alex. m. ... Dem.;*
- 235: nejpodivnější *zvěsti m. ... věsti (ve shodě s následujícím textem);*
- 262: že jste mne *přijmuly m. ... přijmul;*
- 288: nerovnost sociálního *postavení m. ... pozdravení;*
- 325: *jaké jsou nevinné sny m. také...*;
- 345: pronesl *ten, který m. ... tím...*;
- 348: v jisté situaci *dojemné m. ... dojemná.*

V závěru děkuji touto cestou všem, kteří k edici tohoto svazku přispěli radou a pomocí. Poděkování patří především zesnulému spolupracovníku a členu redakční rady Spisů dr. Miloslavu Novotnému, který se podstatnou měrou podílel na realizaci celé edice a přispěl cennými radami editorovi i při přípravě tohoto svazku; dále je nutno poděkovat za pomoc a radu zesnulému univ. prof. Felixi Vodičkovi, prof. Rudolfu Skřečkovi a dr. Jarmile Víškové, výkonné redaktorce svazku, která provedla zevrubnou revizi textu. Dík patří i pracovníkům LA PNP dr. Jaromíru Loužilovi a dr. Antonínu Boháčovi, kteří s nevšední ochotou umožnili editorovi přístup k přírůstkům v Nerudově pozůstalosti. V neposlední řadě pak je třeba vyjádřit vděčnost i dr. Dagmar Marešové za její obětavou spolupráci při pátrání po neznámých Nerudových příspěvcích ve vídeňském časopise Die Presse.

AFORISMY

Skromné myšlenky

Čech, 5. prosince 1864, č. 5, str. 146—9; 20. prosince 1864, č. 6, str. 175—9; 5. ledna 1865, č. 7, str. 205—6.

Květy 1865, str. 117, 132, 156, 168, 180, 348, 372, 432, 468, 516.

Opis cizí rukou perem s tužkovými opravami (ruka Nerudova), osmerkový formát s titulním nadpisem *Skromné myšlenky* a podtitulem *Od Jana Nerudy*. Na témže listu přehledný soupis otisků v *Květech* a v *Čechu* s vyčíslením aforismů v jednotlivých číslech. Po straně součet 100 aforismů z *Květů* a 100 z *Čecha* (celkový počet v opisu ovšem je nižší než tento součet, poněvadž je zmenšen o odložené aforismy z *Čecha*, vyčleněné do zvláštní obálky s tužkovým nápisem *Odložené* a o dva aforismy z *Květů*, které byly tužkou škrtnuty v opise samém); aforismy v opise jsou uspořádány do obálek podle chronologického pořadí otisků; u opisů z *Čecha* jsou tyto obálky tužkou nadepsány *Přehlednuté* nebo *Př.* s římskou číslicí *I—III*. Každá obálka je inkoustem nadepsána označením čísla příslušného časopisu, odkud byl opis pořízen, a číslicí označující počet listů (zkratka *ll* je připsána tužkou). U opisů z *Čecha* a u prvních dvou obálek z *Květů* je počet listů označen tužkou zvlášť v pravém horním rohu. LA PNP Praha. *Rukopis* 29 listů osmerkového formátu nestejného rozměru, číslovaných 1—23 (pak jsou vsunuty 4 listy nečíslované, dodatečně tužkou označené 23a, b, c, d) a 24. Obsahuje aforismy otištěné v *Květech* a pojaté do opisu *Skromné myšlenky* (listy 1—17) a vedle toho i aforismy otištěné v *Lumíru* 1873 a 1874 (listy 17—24, několik ovšem i na listech předcházejících: viz dále). *Rukopis* je psán dvojím inkoustem (jde o dvojitou časovou vrstvu rukopisu), některé aforismy jsou ještě dodatečně upravovány tužkou; vše prokazatelně rukou Nerudovou. LA PNP Praha.

Značky pro různověstí: *R* — rukopis; *O* — opis *Skromné myšlenky*; *č* — časopisecký otisk; do špičatých závorek < > vkládáme škrtnutý text, přičemž širší souvislý text, jehož nová verze v *R* po škrtnutí je shodná s *O*, za závorkou již neuvádíme.

V *nadpisu* Skromné myšlénky *č* (*všude důsledně*)] Skromné myšlenky *O*

1. Němcům *O*, *R*] Němcům! *č*;
2. zemřeli *O*] umřeli *č*, *R*; byl jsem velmi nešťasten *O*, *č*] <a neuko> byl jsem velmi nešťasten *R*; neukonejšil se *O*, *č*] neukonejšil <jsem> se *R*; vesmíru *O*, *č*] vesmíru *R*; mnoho-li byla pro dějiny *O*, *č*] mnoho-li pro dějiny *R*; událost *O*, *č*] událost <ta> ona *R*.
3. myšlénku, směle *O*, *č*] myšlénku <— ať je již jakákoli —>, směle *R*; zajisté alespoň tak stará *č*, *R*] zajisté tak stará *O*; považuje se *O*, *č*] považuj*(í)*e se *R*; abbé de St. Pierre teprv za *O*] abbé de St. Pierre za *č*, *R*.
4. pak teprv *O*] a pak teprv *č*, *R*.
5. zvláštní literatura *O*, *č*] zvláštní literatury *R*.
6. šest let *O*, *č*] šest lét *R*; k dalším *O*] k dalším *č*, *R*; duševně *O*, *č*] <z> duševně *R*; zdrav, — protože *O*, *č*] zdrav, protože *R*.
7. Ale pomyslete sobě, prosím vás, *O*, *č*] Ale prosím vás, pomyslete sobě *R*; stydí. *O*, *č*] stydí! *R*.
10. Hloupí lidé nejsou mně tak protivní *O*, *č*] <Bezmyšlenkovitost mně není tak protivna> *R*.
11. hloupým nejspíš tenkrát *O*, *č*] <nejspíš tenkrát hloupým býti> *R*.
12. napadá mne vždy otázka *O*, *č*] napadá mne vždy <na> otázka *R*; povahy *O*, *č*] charaktery *R*; Ve světě tak vyvinutém jsou místo povah jen samé *O*, *č*] <Povahou nazvu vždy jen to, co je v plné síle původní. Tím se vyvinují pouze> *R*.
13. hledět dosti ostře *O*, *č*] hledět <dosti> <jako zpočátku> dosti ostře *R*.
14. spisovatelova. Narcis *O*, *č*] spisovatelova <, neboť>. Narcis *R*; tenkrát *O*, *č*] tenkrát *R*; kniha *O*] kniha *č*, *R*.
16. Stejní jsou celkem lidé *O*, *č*] Stejní jsou lidé *R*; to, co sám *O*, *č*] to, <čeho> co sám *R*; nedojde nikdy slávy spisovatele umělce *O*, *č*] <nemá <proto ještě> k tomu vlastně práva, <že> napsati vše to, co mu zkušenost jeho dává na ruku, co původní,> nedojde slávy <, chce-li být spisovatelem umělcem> spisovatele umělce *R*; Spisovatelovo právo vztahuje se vlastně jen na to *O*, *č*] <Spisovatel má jen na to právo> Spisovatelovo právo vztahuje se jen na to *R*; sluší vyhýbati se zdání *O*, *č*] sluší se vyhýbati zdání *R*; nežli plagiátu *O*] než plagiátu *č*, *R*.
17. úplné *O*, *č*] ouplné *R*.
18. malba; *O*, *č*] malba, *R*; krásně i pravdivě *O*, *č*] krásně <a> i pravdivě *R*; najednou *O*, *č*] <doh> najednou *R*; harmonie všeobecná *O*, *č*] harmonie *R*; člověk *O*, *č*] <divák> člověk *R*; celým *O*, *č*] celým *R*.
19. jako nahá *O*] jakoby nahá *č*, *R*; nejráděj *O*, *R*] nejráděj *č*; při-

- lehající. Italské *O, ě]* přilehající. <Novověká umělá hudba není přirozena, a tedy je protivna.> Italské *R*.
20. řka *O, ě]* pravě *R*; vavřín *O]* lavřín *č, R*; kdo ho dosáhl *O, ě]* kdo <jej má> ho dosáhl *R*.
21. protivna. Opisuješ se zanícením do tobolky *O, ě]* protivna; <za> opisuješ do tobolky *R*; píseň básníka *O, ě]* píseň <milostného> básníka *R*; která tě nyní rozechvívá *O, ě]* která tě rozechvívá *R*; a píseň *O, ě]* a <písně> píseň *R*; nové árie *O, ě]* nové <pís> árie *R*; jiný obraz, jinou lásku? *O, ě]* jiný obraz? *R*.
22. rozvoj *O]* rozvin *č, R*; náhle vyrovnané *O]* náhle dobré a vyrovnané *č, R*.
23. Prvnější *O]* Prvější *č, R*; zcela přísně akademicky kamenným *O]* zcela přísně akademicky provedeným kamenným *č]* zcela <přísným> přísně akademicky provedeným kamenným *R*; pochován leží; *O, ě]* pochován leží, a my odcházíme klidně jako z nějakého muzea; *R*; vystaví *O, ě]* <po> vystaví *R*; krvácejícími ranami *O, ě]* <krvavými> krvácejícími ranami *R*; nikdy. *O, ě]* nikdy! *R*.
24. nenávidí *O, ě]* nenávidí *R*.
25. řádně *O, ě]* pořádně *R*; civilizaci dal bych vždycky *O, ě]* já bych dal vždy civilizaci *R*.
26. neúhonného *O, ě]* neouhonného *R*; dřímá v lidech *O, ě]* <zrcadlí se v pověstech těch> dřímá v <těch> lidech *R*; kteréhož *O, ě]* čehož *R*.
28. Během let *O, ě]* Neboť většinou se stává, že během lét *R*; s vlastnostmi dobrými *O, ě]* s <d> vlastnostmi dobrými *R*.
29. lidé, zvláště matematictí géniové, *O, ě]* lidé, matematictí géniové *R*; pro poezii a krásy *O, ě]* pro poezii <nebo> a krásy *R*; lituji *O]* lituju *č]* lítuju *R*; nejvíc *O]* nejvýš *č, R*; stýskati někdy musí *č, R]* stýskati se někdy musí *O*.
30. nebezpečné *O]* nebezpečno *č, R*; odstrkování *O, ě]* odstrkávání *R*; největší *O, ě]* <nejvyšší> největší *R*; namahání *O]* namáhání *č, R*; nepomohu,“ a *O, ě]* nepomohu <“ ale>“,“ a *R*; raděj *O, ě]* ráděj *R*; ale musí mít *O, ě]* musí ale mít *R*.
31. kniha *O]* kniha *č, R*; ona umělecká část *O, ě]* ona <část> umělecká část *R*; v případě ta či ona *O, ě]* případě <j> ta či <oná> ona *R*.
32. netvoříme rodinu *O, ě]* netvoříme <jedinou> rodinu *R*; Zavidí *O, ě]* Zavidí *R*; aspoň *O, ě]* alespoň *R*; druhu *O]* druhovi *č, R*; že například český *O]* že český *č, R*.
33. se světem celým *O, ě]* s celým světem *R*; hledá vždy pomocníků *O, ě]* hledá pomocníků *R*; je jinak *O, R]* jinak je *č*.
34. Květinu utrhnu jen s velkou nechutí. *O, ě]* Jen s velkou nechutí

- dovedu utrhnout květinu. *R*; se ruka *O*, *č*] se <mně> ruka *R*; že se tato *O*, *č*] že se <květina> tato *R*; ji jen políbit *O*] ji políbit *č*] ji <líbat> políbit *R*.
35. Vždy se mně zdá *O*, *č*] Vždycky se mně <podobá> zdá *R*; jsou zpočátku podobny ženě matce *č*, *R*] jsou podobny matce *O*; muži otci *R*] otci muži *O*, *č*.
36. Hindu stavěl *O*, *č*] Velký, báječný Hindostane! — Hindu stavěl *R*; obrazy opic a tatrmanů *O*, *č*] <opicemi a tatrmany> *R*; Neseznal jsem ani jediného až podivínská. *O*] Neseznal jsem ještě ani jediného až podivínská. *č*] Moudrost má vždy něco komiky a hravosti do sebe a mudrc je vždy trochu podivínem! *R*.
37. praví pařížské *O*, *č*] praví <prý> pařížské *R*; opak: *O*, *č*] opak <větyté>: *R*.
38. Schopenhauerián *O*, *č*] Schopenhauerián jeden *R*; tělesní částka *O*] tělesní stránka *č*, *R*; let *O*, *č*] lét *R*; musí se *O*, *č*] <taky> musí se *R*.
39. hodí *O*, *č*] <položí> hodí *R*.
40. ve kterých *O*] za kterých *č*, *R*; ve pravém *O*] v pravém *č*, *R*; sílu *O*, *č*] <síly> sílu *R*; sáhnul *O*, *č*] sáhl *R*; k péru *O*, *R*] k peru *č*; že vzduchem se vznáší *O*, *č*] že se vzduchem vznáší *R*; a přec má *O*, *č*] a přec <že> má *R*; Zimničné *O*, *č*] <Tělo se> Zimničné *R*.
41. relativní. Ba i *O*] relativní. Zdají se být někdy poměrně většími pro svůj šat dlouhý, který sobě samy dávají, nebo pro strojený až příděch slabosti, který my jim dáváme. Ba i *č*, *R*; přechasto mužskými překonány *O*] přechasto překonány *č*, *R*.
42. kdo je větší: *č*] kdo větší: *O*] kdo je větším, *R*; jenom *O*, *č*] jen *R*; dle toho, čím je sám. *O*, *č*] dle <osobní ceny> toho, čím je sám. <Tím těžší je pro něho stav, čím více opravdových básníků bylo před ním.> *R*.
43. mladý, začínající *O*, *č*] mladý <člověk>, začínající *R*; cizí *O*, *č*] cizé *R*; zcela své *O*, *č*] zcela <vlastní> své *R*; měřítka *O*, *č*] měřítka *R*.
44. někdy se diví. *O*, *č*] se někdy diví *R*; práva národu *O*] práva národnosti *č*, *R*; umlknou neb zkrotnou *O*] umlknou nebo zkrotnou *č*, *R*; bez další pobídky *O*, *č*] bez další pobůdky *R*; částka *O*] částka *č*, *R*.
45. krásu *O*, *č*] <stránku> krásu *R*; nežli krásu *O*] než krásu *č*, *R*; nepřestanou *O*, *č*] <nepřestávají> nepřestanou *R*. *Dále připsáno jiným inkoustem.*
46. pošpiňuje *O*, *č*] pošpinuje *R*; do sebe. *O*, *č*] do sebe! *R*; nezhybnul mnohý *O*, *č*] nezhybnul a nehyne mnohý *R*; jen aby udržel *O*]

- aby udržel *č*, *R*; v českém lidu *O*] v lidu *č*, *R*; leskle a plně!
O, *č*] <plně a> leskle a plně? *R*.
47. zamlčoval. *O*] zamlčoval *č*, *R*.
48. *Není v R*. knihy *O*] kníhy *č*; málo těch kněh mu zůstalo *O*] málo mu těch kněh zůstalo *č*; kniha *O*] kniha *č*.
49. Hnusí se *O*, *č*] Mně se hnusí *R*; masa; *O*, *č*] masa, *R*; má býti *O*] má být *č*, *R*.
50. knihy *O*, *č*] kníhy *R*; a jsou lidé *O*] a lidé *č*, *R*; Prvnější *O*] Prvější *č*, *R*; ostýchavosti *O*, *č*] ostychavosti *R*; individuum *O*, *č*] individuum *R*.
51. Kyrilské písmo nenávidím. *O*, *č*] Kyrilského písma nenávidím. *R*; Psáno *O*, *č*] Psané *R*; připadá mně ale *O*] ale připadá mně *č*, *R*; z nichž na každé *O*, *č*] <z> <na> z nichž na každé *R*.
52. které mohou rozdráždit *O*, *č*] které mne mohou rozdráždit *R*; Například *O*, *č*] Sem patří například *R*; kterým jde kontrapunktní hříčka nad pěknou melodií, rafinement *O*, *č*] kterým jde rafinement *R*; skladbě, při svémravném obraze, že *O*, *č*] skladbě, že *R*; nudí. *O*] nudí! *č*] nudí; *R*; Nerozumí tomu! *O*] Nerozumí tomu, *č*] nerozumí tomu, *R*; znalců *O*, *č*] znalcův *R*; úsměvu veřejné nevěstky *O*, *č*] úsměvu nevěstky *R*; při panenském pohřbu *O*, *č*] při pohřbu *R*; z věnce. *O*, *č*] z věnce<!>. *R*.
53. našetřit *O*, *č*] naspořit *R*; může se dojista *O*, *č*] může se <vždy> dojista *R*; Závidět *O*, *č*] Zavidět *R*.
54. špatná. *O*] špatna. *č*, *R*.
55. o krátkozrakosti citu *O*, *č*] o krátkozrakosti a dalekozrakosti citu *R*; zalévají *O*] zalívají *č*, *R*; na události *O*, *č*] na věci neb události *R*; větších a vzdálenějších *O*] větší a vzdálenější *č*] <velké a vzdálené> větší a vzdálenější věci *R*; chladně *O*, *č*] <dobře> chladně *R*; en gros *O*, *č*] <en detail> *R*; en detail *O*, *č*] <en gros> *R*.
56. kritika v umění vždy *O*, *č*] kritika vždy *R*; Mělo by prý se mluvit o obou *O*] Mělo prý by se o obou mluvit *č*, *R*; krása, která sama pravidla dává. *O*, *č*] krása. *R*; skladbu *O*, *č*] <h[udbu]> skladbu *R*; na sochu se podívejte! *O*, *č*] <sochu obdivujte> *R*.
57. do posledního dne *O*, *č*] do posledních dnů *R*.
58. dýmant: tento *O*, *č*] dýmant, tento *R*; špiní. *O*, *č*] špiní! *R*; záleží *O*] zaleží *č*, *R*; plamenem jako *O*, *č*] <ohně> plamenem, jakým *R*.
59. nudnou *O*, *č*] nudna *R*; věčnou *O*, *č*] <pouhou> věčnou *R*; vrcholem vši komiky *O*, *č*] <nejkomičt> *R*.
60. o spisovateli a říká se to jaksi s potěšením; takto *O*] o spisovateli; takto *č*, *R*; spisovatel *O*, *č*] <člověk> spisovatel *R*; vinou poměrů *O*, *č*] vinou <vaší> poměrů *R*; než na člověka *O*, *č*] než <na> <vidět> na člověka *R*.

61. Pouhý *O, ě*] Pouhý *R*; jako housle *O, ě*] jak housle *R*; pronikavě protivný *O, ě*] pronikav<ý>ě protivný *R*.
62. Babské *O, ě*] Nejbabštější *R*; nemá se *O, ě*] <nebo> nemá se *R*; Což se stal již *O, ě*] Což se stal špatný chlap již *R*; s někým *O, ě*] s ním *R*; nebo spíše zápasil jsem s činy *O, ě*] <či proto, že konal> nebo spíše zápasil jsem se špatnými činy *R*; příklad závadný *O, ě*] <čin> příklad špatný *R*; neškodný *O, ě*] neškodným *R*; let *O, ě*] lét *R*; Jen to *č, R*] Jen to *O*; A ani to neplatí vždy! *O, ě*] není v *R*; vůbec jakou *O*] vůbec nějakou *č, R*; hraje te si *O*] hraje te si *č, R*; lež jest *O, ě*] lež <jsou> jest *R*.
63. bylinku *O, ě*] <květinku> bylinku *R*; aksamitovým *O, R*] aksamitovým *č*; silou *O, ě*] silou *R*; zase tuhne, zmírá; *O*] zase zmírá; *č*] zase zmírá: *R*.
64. Suma citu *O, ě*] Konečná suma citu <je> *R*; k vlasti *O*] k své vlasti *č, R*; více a více světoobčanem *O*] víc a více pravým světoobčanem *č, R*.
65. emancipuje. Vzdalování *O, ě*] emancipuje. Bláhoví! Vzdalování *R*; odloučení *O, ě*] odloučení se od ní *R*.
66. „Konečné“ výsledky *O, ě*] <Výsledky> Konečné výsledky *R*; nalézá *O, R*] nalézá *č*; a životní *O, ě*] a <mezi> životní *R*; skutečností. *O*] skutečností! *č, R*.
67. ale „je člověk protivný, opovržení hoden“. *O*] ale „je člověk protivný, hoden opovržení“. *č*] ale je člověk protivný, hoden opovržení. — *R*; s frázemi! *O, ě*] s frázemi. Ve svrchu uvedené mělo by státi: „Sprostý samolibec.“ *R*.
69. spisovatele *O, ě*] člověka *R*; opál: vnitřní *O, ě*] opál: <dost> vnitřní *R*.
70. podobají se v rozvinu svém vložce *O, ě*] podobají se vložce *R*; jiný *O, ě*] jiný *R*.
71. v celém lidstvu dále *O, ě*] v celém lidstvu <nazmar> dále *R*; od věčnosti, nepřibylo *O, ě*] od věčnosti, <ani> nepřibylo *R*; je v poměru *O, ě*] je <pro> v poměru *R*; tuší konec *O, ě*] tuší konce *R*; myšlénka *č, R*] myšlenka *O*; z lásky k sobě, k svým a k vlasti *O, ě*] <je schopno lásky k vlasti> *R*; spiritualismus *O, ě*] <spiritualisté> spiritualismus *R*; by pokrok *O, ě*] <a>by pokrok *R*; a aby se stal kosmopolitou i *O, ě*] a <a>by se stal i kosmopolitou *R*.
72. nezískal *O, ě*] neziskal *R*; jak pěst *O, ě*] jako pěst *R*; as na tolik, mnoho-li obnáší denní mzda diurnistova. *O, ě*] as na denní mzdu diurnistovu. *R*.
73. prvnější *O*] prvnější *č, R*.
74. Tužkou v levém horním rohu *O* číslo 13; zároveň tolikéž *O, ě*] zároveň <z> tolikéž *R*.

75. *Tužkou v levém horním rohu O číslo 14*; dozrálým *O, ě]* dozralým *R*; pro „větřík a déšť“, kterého *O, ě]* <z „větříku a déště“, jakého> *R*; nasadí-li alespoň někdy *O, ě]* nasadí-li <někdy> alespoň někdy *R*.
76. *Tužkou v levém horním rohu O číslo 11*; Spisovatelé ve velkých městech až v kraji vynikajícím *O, ě]* My spisovatelé, kteří jsme se ve velkých městech narodili, nemáme těch výhod, jaké ten, který se narodil někde v krajině vynikající *R*; Praha, — hluk *O, ě]* Praha, hluk *R*; aby se ze zažitého *O, ě]* aby <z> se ze zažitého *R*; jen samé velké, původností svou překypující básníky *O]* samé jen velké, původností svou překypující básníky *ě]* samé jen velké básníky *R*.
77. *Tužkou v levém horním rohu O číslo 8*; snadno *O, ě]* rádi *R*; břemě zde *O, ě]* zde beřem *R*; naplňuje *O, ě]* naplňuje *R*; Naruživý *O]* Naruživý *ě, R*; je zcela jiné *O, ě]* je jiné *R*; naruživé slovo! *O]* naruživé slovo! *ě]* naruživé slovo. *R*.
78. *Tužkou v levém horním rohu O číslo 10*; spravedlnost nejandělštější *O, ě]* spravedlnost tak andělsky krásna, ano nejandělštější *R*.
79. *Tužkou v levém horním rohu O číslo 15*; národnostnímu mám *O, ě]* národnostnímu <je> mám *R*; ať je již jakýkoli *O]* ať již jakýkoli *ě, R*; podobně vykládat *O, ě]* vykládat podobně *R*; ani k vlasti *O, ě]* ni k vlasti *R*.
80. *Tužkou v levém horním rohu O číslo 12*; umělec. Hluboký *O, ě]* umělec. <V Indii> Hluboký *R*; chvástavě *O, ě]* chvastavě *R*; novějším rovnají *O, ě]* novějším <podobají> rovnají *R*.
81. *Tužkou v levém horním rohu O číslo 9*; ve svátek a v neděli *O, ě]* ve svátek a neděli *R*; ve svátečný *O]* v sváteční *ě, R*; vždy nesmírně *O, ě]* vždy <velmi> nesmírně *R*; Ostýchavě *O, ě]* Ostychavě *R*; konečně cíle *O, ě]* konečně <p> cíle *R*.
82. *Tužkou v levém horním rohu O číslo 2*; jako divadlo *O]* jak divadlo *ě, R*; Aischylova.“ — Přitom *O, ě]* Aischylova.“ Přitom *R*; herci od věků svou *ě, R*; herci svou *O*; „klesající“ část *O, ě]* „klesající část“ *R*; nenechávají se vychovávat vědeckou architektonikou dramatickou *O, ě]* nemáme pro dramatické představení posud architektoniky, <že má> která by základy dala opravdovému umělectvu, *R*; umělec pravý *O, ě]* umělec pravý *R*; je jenom individuálním *O, ě]* je individuálním *R*; ze sebe vše pracujícím. Dovede-li *O, ě]* ze sebe teprv vše pracujícím <, a z>. Dovede *R*; pokud vedle *O, ě]* pokud <místo> vedle *R*.
83. *Tužkou v levém horním rohu O číslo 4*; rodinu svou *O, ě]* rodiče své *R*; sobě pomoci *O, ě]* pomoci sobě *R*.
84. *Tužkou v levém horním rohu O číslo 3*; samovražd; v dobách *O, ě]*

- samovražd. V dobách *R*; bere z ruky zbraň a ze srdce srdnatost *O*, *č*] bere zbraň i srdnatost *R*; kde však při nemožnosti obrany srdnatost *O*] kde pak při nemožnosti obrany srdnatost *č*] kde <poslednější, přece> srdnatost *R*; ještě trvá *O*, *č*] ještě déle trvá než zbraň *R*; duševně i hmotně *O*] duševně neb hmotně *č*, *R*.
85. konečně tím *O*, *č*] konečně <jen> tím *R*; všech *O*, *č*] všech *R*; vysvítá *O*, *č*] vysvítá *R*; musíme *O*, *č*] musíme *R*; trestat je nesmíme. *O*, *č*] trestat je ale nesmíme nikdy. *R*.
86. „Bez ctizádosti práce zemdlí,“ praví se. *O*, *č*] Někdy čteš větu, která vypadá napohled nesmírně duchaplně; například: „Bez ctizádosti práce zemdlí,“ — a neřeklo se tím vlastně pranic. *R*; kvůli skyvě *O*, *č*] kvůli <tomu> skyvě *R*; váhu velkou. *O*, *č*] váhu velkou. A ani otrok pílí svou <se> před bičem se chránící nečiní to pouze proto, že bití bolí. *R*.
87. *Tužkou v levém horním rohu O číslo 6*; můžeš vždy být *O*, *č*] můžeš být *R*; hrubý; myslít *O*, *č*] hrubý, on myslí *R*; býti *O*, *č*] být *R*.
88. *Tužkou v levém horním rohu O číslo 7*; učiní sobě hned z mládí koncepce *O*, *č*] učiní sobě koncepce *R*; pro celý *R*] po celý *O*, *č*; Pokud děl těch neprovede *O*, *č*] Pokud <díla ta nevyv> děl těch neprovede *R*; a on bojí se *O*, *č*] a bojí se *R*; myšlenek *O*, *č*] myšlenek *R*; na ujmu *O*] na újmu *č*, *R*; u sebe, a přemnohý zemřel co duševní žebrák, maje v skrytosti celé poklady. *O*, *č*] u sebe. *R*.
89. kdož je mimo *O*, *č*] kdo je mimo *R*; na němž se právě štěstí jeho zakládá *O*, *č*] na němž se štěstí jeho právě zakládá *R*; Štěstí pro *O*, *č*] Štěstí <je> pro *R*.
90. *Není v R. zároveň O*] zároveň *č*.
91. neb rozhodně *O*, *č*] nebo rozhodně *R*; vykonají jej *O*, *č*] vykonají ho *R*.
92. Uvažuje-li *O*, *č*] Uváží-li *R*; všehomíru *O*, *č*] vesmíru *R*; drobnost *O*, *č*] maličkost *R*; vesmíru tomuto *O*] vesmíru tomu *č*, *R*; svůj, nesmí *O*, *č*] svůj, — nesmí *R*; nebo aspoň nepoddal *O*] nebo alespoň nepoddal *č*] nebo nepoddal *R*; požívání *O*, *č*] užívání *R*; však i v užívání *O*, *č*] však v užívání *R*; rozmnožit, vyvine se *O*, *č*] rozmnožit, <z toho> vyvine se *R*.
93. někdy přec *O*, *č*] někdy přece *R*; nýbrž *O*, *č*] nybrž *R*; vyšperkovaní *č*, *R*] vyšperkovaní *O*; scvrklé *O*, *č*] staré *R*; vysmáli by se sami *O*, *č*] vysmáli by se ti sami *R*.
94. myšlénkou a vtípem *č*, *R*] myšlénkou vtípem *O*; přesvědčil se již *O*, *č*] on se již přesvědčil *R*; že musí být *O*] že smí být *č*] že <musí> smí být *R*.
95. aby vědomě sám *O*, *č*] aby sám *R*.

96. slepice kdákačka: *O, č]* slepice; *R*; a hospodyně *O, č]* a <když> hospodyně *R*.
97. musí stát nad lidem *O, č]* musí nad lidem stát *R*; mladší pak *O]* mladší však *č, R*; a s lidem: onino *O, č]* i s lidem. Onino *R*; nalézají se *O, č]* <trpí> stojí *R*; v stínu doby *O, č]* v stínu <své> doby *R*; učeném *O, č]* <urč> učeném *R*.
98. nemohou právě tak se těšit *O]* nemohou se právě tak těšit *č, R*; připomíná již konec *O, č]* <zvěstuje smrt> *R*.
101. V poctivost co pojem se věří *O]* v poctivost se věří *č*; nikoliv *O]* nikoli *č*.
102. *Po úmrtí O]* *Po úmrtí č*; mne pak už nikdy *O]* mne nikdy *č*; zachvěl jsem se ještě vždy *O]* zachvíval jsem se vždy *č*; matka skonala <, neboť má matka byla ještě živa>. *O]* *škrtnutý přípisek není v č*.
103. všechny *O]* všechny *č*; soudí o rozumu jeho *O]* o jeho rozumu soudí *č*.
104. zemře slavný *O]* slavný zemře *č*.
105. podřizuje, a přec nejnahodilejšího *O]* podřizuje a nejnahodilejšího *č*; sám je otrokem *O]* je otrokem *č*; brečíme *O]* brečíme *č*.
106. bolestná pravda! — Ale bohatý šlechtic až duševně chudí. *O]* bolestná pravda! — Divná idearum associatio, když slyše výrok ten, vždy sobě vzpomínám na zešlé a zchudlé šlechtice, jichž bohatí šlechtici jak mason masona úplně zajít nenechají. Snadže se mně novověké šlechtictví vůbec žebrotou duševní zdá? *č*.
108. národů malých. *O]* národů malých. Hospodské naše rozmluvy zdají se mně často býti právě tak důmyslny jako řeči například duchaplných státníků francouzských. *č*.
109. vůni dobrého, obsažného sena má *O]* vůni má *č*.
110. jednotlivci *O]* jednotlivcovi *č*; nemohl přitom skutečný *O]* nemohl skutečný *č*.
111. „Směšná a přímo protivná podívaná,“ *O]* „Nejsměšnější a nejprotivnější podívaná,“ *č*; předešlého dne. Tať se hodí až herců.“ *O]* předešlého dne.“ Věčnost a hrdost herců! *č*.
112. v Robertu Dáblu *O]* v Robert Dábel *č*.
113. Cestuješ-li *O]* Spisovatel má jistou dobu, před níž a po níž nemůže více psáti o dojmech obdržených. Cestuješ-li *č*; zaznamenávej ihned pilně *O]* zaznamenávej pilně *č*; má se to s cestou *O]* má se s cestou *č*.
115. nejhloupější své dítě *O]* nejhloupější dítě své *č*; kteréž jiným zůstávají *O]* jakéž jiným jsou *č*.
116. třeba měly *O]* třeba by měly *č*; snadné. *O]* snadno. *č*.
119. on věří zas *O]* věří zas *č*.

121. vznešený, i když *O*] vznešený, a když *č*.
122. povyprazdněné *O*] vyprazdněné *č*; Cítím se pojednou býti <už> strašně starým! *O*] Cítím se býti starým, strašně starým! *č*.
124. myšlének *č*] myšlenek *O*.
125. Jen málo jsem sobě všímal *až* pomluvy *O*] Nikdy jsem sobě nevšímal ani příkrého soudu, ani bídné pomluvy *č*; vedle něho *O*] vedle něho *č*.
126. musíš konečně *O*] musíš konečně *č*.
127. *Není v č*.
128. Písně v lidských prsou naskytují se *O*] Písně se v lidských prsou naskytují *č*.
130. Prahloupý *O*] Praprahloupý *č*.
132. <u> pro spisovatele *O*] pro spisovatele *č*.
133. tedy déle zas trvat *O*] tedy zato dříve trvat *č*.
137. hloub *O*] hlouběji *č*; následujícími *O*] nasledujícími *č*; zdá se nám takto být *O*] zdá se nám být *č*; rezonance lásky. *O*] rezonance čili lásky *č*.
138. všechny předešlé *O*] všechny předešlé *č*.
139. Velká chyba *O*] Největší chyba *č*.
142. namahavější *O*] namáhavější *č*; stane se slaveným *O*] se stane slaveným *č*; křížují *O*] křížují *č*.
143. kouzlu tomuto *O*] kouzlu tomu *č*; rozebíratí lze. *O*] rozebíratí lze. U nás učí se od Němců *č*.
144. Lituju *O*] Lítuju *č*; s takým uznáním *O*] s uznáním takým *č*; snažení a nadání *O*] snažení i nadání *č*; oslnění *O*] oslnění *č*; mezi přáteli jeho *O*] mezi jeho přáteli *č*; zkomponujou mu pohřební *O*] zkomponujou mu zakrátko pohřební *č*; individuálnost ještě dále a úplně *O*] individuálnost úplně *č*; z počátečních prací *O*] z počátečních prací *č*.
145. už „nahotě zvyklá“ *O*] už nahotě „zvyklá“ *č*.
146. že často antika *až* umělcům se určuje *O*] že se často antika *až* umělcům určuje *č*; individuálnímu vývoji *O*] individuálnímu vývinu *č*.
147. vítr *O*] vichr *č*; takového převratu *O*] takého převratu *č*; drvoštěp *O*] dřevoštěp *č*.
148. že stává se *O*] že se stává *č*.
151. mnohé hmotné výhody *O*] mnohé výhody *č*.
152. po jediném zlém svém činu *až* nabývá *O*] po jediném zlém činu jakés moci nabude *č*; prohlíží *O*] prohlídne *č*.
153. od muže, aby také nepředvídaným *O*] od muže i sílu takovou, aby nepředvídaným *č*; podráží *O*] podrází *č*; ubránil. *O*] ubránil. Svět si utvořil ideál muže i ideál ženy a učinil z onoho ledového

- panáka, z této éterický nesmysl. Příčinu studu pro nadzminěný úpadek by mohl nepanenský spisovatel v tom hledat, že vlastně ženským přísluší padání. *č*.
154. v nejnižší lidské společnosti *O*] v nejnižší třídě lidské společnosti *č*; pití. Čivý jejich se *O*] pití. Rozdíl mezi duchem a matérií je příliš velký, čivý se *č*.
155. vystupuje, v tak *O*] vystupuje, že v tak *č*; kruhu <ale> před *O*] kruhu před *č*; v lásce pak skutečnost *O*] v lásce skutečnost *č*.
159. aby vlastní jich *O*] aby jejich *č*.
166. Známé naše až k cibuli. *O*] Národní pořekadlo praví, že má žena jako cibule devaterou kůži. *č*.
169. nakažlivější] nakažlivější *č*; že sprostáctví až pohodlnými. *O*] že lidé vždy méně a méně času mají býti sprostými. *č*.
170. celému člověčenstvu *O*] člověčenstvu celému *č*.
171. „dobou přechodní“ *O*] dobou přechodní *č*.
172. ženské také nejlíp srdci. *O*] také ženské srdci nejlíp *č*; toho fakta *O*] tohoto fakta *č*; v <srdci> citu *O*] v citu *č*; ihned se v satiru *O*] ihned že se v satiru *č*.

Dodatky k Skromným myšlénkám

a) Odložené z Čecha 1864/5 a z Květů 1864/5

8. Masy české *O*] Masy *č*.
9. přemahat *O*] přemáhat *č*; snad až děsně *O*] snad už děsně *č*.
10. nechť se již *O*] nechť se už *č*.
13. pomáhá *O*] pomáhá *č*; Ale sotva nějaká *O*] A sotva nějaká jen *č*.
17. chleb *O*] chléb *č*; Musil by až vůbec něčemu *O*] Musil by se vzdor tenoru ale přece něčemu *č*.
19. dráhu, jíž *O*] dráhu, již *č*; všeho toho předcházejícího až lásky. *O*] všeho předcházejícího utrpení jediný okamžik rozkoše a utrpení, okamžik lásky. *č*.
20. vždycky *O*] vždy *č*.
21. dokud strupy *O*] pokud strupy *č*; k srdci *O*] ku srdci *č*.
23. měl by být *O*] měl být *č*.
27. lidské, kdyby bylo *O*, *č*] lidské, <id est humánní,> kdyby bylo *R*; alespoň co do energie *O*, *č*] <alespoň v energii> *R*.
28. Tázal se mne *O*, *č*] Tázal se mě *R*; knihu *O*] knihu *R*; Věty ob-
sažné zvracejte *O*, *č*] Věty <ducha> ty obsahné <zvraťte> zvracejte *R*; duchaplně. *O*, *R*] duchaplně! *č*.

b) Otištěné v Lumíru 1873, 1874 a v Švandu dudákovi 1887

Lumír 1873, I, str. 492, 504, 528, 540; Lumír 1874, II, str. 81.

Švanda dudák 1887, VI, č. 7 z 15. března, str. 55. (Otisk: K. Polák, Čes. lit. II, 1954, č. 4, str. 384.)

Korektura — sloupcový obtah str. 492, Lumír 1873.

1. vychování, jakého se citu člověka *č]* vychování citu, jakého se člověku *R*; vidíme v něm vychování špatné, nevzdělanost *č]* vidíme v něm nevzdělanost *R*.
2. se diví *č]* se divívají *R*; zápasící *č]* zapasící *R*; mocnější *č]* <větší> mocnější *R*; působí *č]* <způsobí> působí *R*.
3. okolí *č]* vůkolí *R*; je lhostejno hroudě *č]* je to lhostejno hroudě *R*; mrtvolu nějakou nebo símě *č]* mrtvolu nebo símě *R*; květů *č]* květův *R*; ověším-li *R]* ověším-li *č*.
4. jí psát *č]* v ní psát *R*; obratná mluva *č]* copia verborum *R*.
5. Lítuju člověka *č]* <Ať dělá každý, co se mu líbí, klasifikaci musí se ale podrobit. A takž> lítuju například člověka *R*; čtyřmi pracovními desítiletími *č]* čtyřmi <de> pracovními desítiletími *R*; stráсал bych květ svůj *č]* stráсал bych bílý květ svůj *R*; nebude snad na podzim *č]* nebude na podzim *R*; kdys prkna *č]* kdy<ž>s prkna *R*.
7. rozumějící zajisté každé pronášené myšlence *č]* pronášené myšlence zajisté rozumějící *R*; jest jim *č]* je jim *R*; aniž by píseň až poznal. *č]* aniž by kdo jiný tu či onu píseň v tom poznal, <než oni> kterou oni sobě (sobě *připsáno tužkou*) myslují *R*.
8. Lichocení je přístup každý — ale *č]* <Ten, kdo nikdy jiným nelichotí> Lichocení je prý každý přístup. Ale *R*; Který *č]* Ten, který *R*; má slova lichotná *č]* běře lichocení *R*; má průzračné *č]* běře průzračné *R*; není o nic horší než jiní *č]* je alespoň právě tak mravně vznešený jako jiní lidé. *R*; A to mu — lichotí. (*Připsáno v R jiným inkoustem.*)
9. Divíme se *č]* Divíváme se *R*; v tom pouze *č]* v tom <ta> pouze *R*; snaha být *č]* snaha <rovn> být *R*; nýbrž spíš *č]* nybrž spíš *R*; vladař *č]* vladař *R*; také *č]* také *R*; nad životem i smrtí *č]* nad životem a smrtí *R*; i větší *č]* <a> i větší *R*.
10. oškliví *č]* ošklivi *R*.
11. skromný *č]* skromný<m> *R*; hloupější *č]* <skromnějším> hloupější<m> *R*.
12. skutečně vždy tak *č]* skutečně tak *R*; běře *č]* beře *R*; nejřidčeji *č]* nejřidčeji *R*; bývá dojem *č]* bývá jeden dojem *R*; myšlenkám *č]* myšlénkám *R*.
13. dech. *č]* <vz>dech *R*; Nejvolněji však, a tedy až vzdychnem,

- když *č*] <Nejhloub> Nejvolněji, a tedy nejhloub sobě vzdychnem ale, když *R*.
14. Jednu znám věc až dát na hřbitovní věž hodiny. *č*] Není moudřejší modlitby nad tu, která zní: „Modli se každého rána, abys podržel lásku k životu!“ — A není hloupějšího nápadu, než když na hřbitovní věž dají se hodiny. *R*. (*Před poslední větou v R hvězdička, hranatá závorka a otazník.*)
 15. být a skutečně byl *č*] být <žár> a byl skutečně *R*.
 16. v přírodě, *č*] v přírodě; *R*; čtvero ročních počasí *č*] stvoření světa *R*.
 17. Naše fantazie nalézá život *č*] Život <nalezám> nalézá fantazie naše *R*; kde věříme snadno *č*] zde věříme *R*; jako zas v životě lidí. *č*] jako v životě. *R*.
 18. děvčátka *č*] <panenky> děvčátka *R*; jakž teprv, když *č*] jakž, když *R*.
 19. praskne sklenice *č*] sklenice praskne *R*.
 20. opět možno *č*] možno opět *R*; je v obém, ale *č*] je <zcela stejně velka, ba> v obém, ale *R*; důvěřující *č*] důvěru mající *R*; klame *č*] <z> klame *R*; aspoň *č*] alespoň *R*; následovalo *č*] následovalo *R*; odložit *č*] složit *R*; změnil. *č*] změnil! *R*.
 21. či pro něž *č*] (či pro něž) *R*.
 22. vybere *č*] vybere *R*; Mohamedovy *č*] Mahomedovy *R*.
 24. Proto až jiná. *č*] (Proto až jiná.) *R*.
 25. učitel *č*] učitel jistý *R*; bengálského *č*] <saharského> *R*; pravdu neměl *č*] neměl pravdy *R*.
 26. nestojí o lásku *č*] nestojí <na> o lásku *R*; také zároveň *č*] také <i> zároveň *R*; a každého až podlehl *č*] není v *R*; je to malý, ale *č*] je malý, <ba> ale *R*; žebráček, který se za svou žebrotu stydí. *č*] žebráček <lásky> <její>. *R*.
 27. nejvyššího *č*] nejvyššího *R*; nýbrž *č*] nybrž *R*; tedy člověk *č*] tedy <toho nejvyššího> člověk *R*.
 28. vtipu *č*] vtipu *R*.
 29. myšlenku *č*] myšlénku *R*; zpěv mládat *č*] zpěv <její> mládat *R*; slavičí *č*] slavičí *R*; byť byl až stál. *č*] byť <byla od krákorajícího krkavce vyseděna> byl krákorající krkavec nad lihnoucími se stál. *R*.
 30. podle poměrů, podle síly svých chtíčů *č*] podle poměrů, <chtíč> síly svých chtíčů *R*; průměrně *č*] <pravidlem> průměrně *R*.
 31. vzchází *č*] <pochází> vchází *R*; myšlence *č*] myšlénce *R*; zasluhuje. *č*] zasluhuje! *R*.
 32. jsme teď národem *č*] jsme národem *R*; nebo snad že *č*] nebo že *R*; nýbrž přímo *č*] nybrž přímo *R*; duchy *č*] <talenty> duchy *R*;

- tisíce *č*] <miliony> tisíce *R*; svého talentu *č*] talentu svého *R*; *od slov* nebo že jsme nejen malým až drobných *připsáno světlejším inkoustem*.
33. upřímně se šklebili *č*] od srdce <by> se šklebili *R*.
34. v ceně penězům *č*] v ceně <své> penězům *R*; Časem *č*] V čase *R*; sobě vydělat *č*] vydělat sobě *R*; aby jím *č*] aby <h> jím *R*; má snad *č*] má <j> snad *R*.
35. zcela důsledná *č*] zcela důsledna *R*; železité *č*] <železem> železité *R*; změněná ušlechtilá povaha *č*] <p> změněná <p> ušlechtilá povaha *R*; v tom zásluhy *č*] v tom nikde zásluhy *R*.
36. tíží; *č*] tíží, *R*; k bližním *č*] k blízním *R*; nějaký k prostředkům jeho *č*] nějaký v poměru k jeho prostředkům *R*.
37. že tím již *č*] že již *R*; satiru. Každý *č*] satiru. Árii z Don Juana zhanobí hospodský houslista a myslí, že zmozartovatěl. Odkud má přijít <váha opravdových myslitelů> úcta <k opravdovým myslitelům> k tvůrcím géniům, když každý *R*; myšlenku *č*] myšlenku *R*; se domnívá *č*] <myslí> se domnívá *R*; myslitelem až tvůrcím. *č*] myslitelem! *R*.
38. člověk, kterému *č*] člověk taký, kterému *R*; samému nejméně *č*] nejméně samému *R*; vytýkati *č*] <vytknouti> vytýkati *R*; ne *č*] nikoli *R*.
39. dovedem *č*] <p> dovedem *R*; uměleckého *č*] <pikantního> uměleckého *R*.
40. když necítí ani nadbytku, ani úbytku *č*] totiž mezi nevelkým na jeho zvyk blahem a nevelkým žalem *R*; je právě *č*] <že> je právě *R*; tak obtížná *č*] tak <protivna> obtížna *R*; žal až zhnusí. *č*] žal. *R*; žádá oběti *č*] žádá oběť *R*; „Host *č*] Host *R*; rychle jed!“ — *č*] honem jed! *R*.
42. Člověk sobě až jeho obrazotvornost *č*] Nadýmový člověk sobě říká, že obrazotvornost *R*; V myslí naší nelihne se ale *č*] Nerodí se ale v myslí naší *R*; spojování toho *č*] spojování <všeho> toho *R*; například umění výtvarné již stvořit *č*] například již umění výtvarné stvořit *R*; již z přírody známé *č*] nám známé *R*; a přec by svědčila *č*] a přece svědčila *R*; za daných jistých okolností. *č*] za daných okolností jistých! *R*.
43. k věčnému *č*] k <věčnosti> věčnému *R*.
44. myšlenkově *č*] myšlenkově *R*; rozvinout zcela *č*] rozvinout <,jak> zcela *R*; myšlenkového *č*] myšlenkového *R*; státi může *č*] státi <p> může *R*; přirozenou *č*] přirozenou *R*; částí jich *č*] částí <jeho> jich *R*; korektora. *č*] korektora<!. *R*.
45. předpokládáme u svého bližního *č*] předpokládáme v myslí <své> u svého bližního *R*; myšlenkovitou *č*] myšlenkovou *R*; myslit *č*] myslet *R*.

47. Za to, že vesmír má *č]* <Člověku je pomsta vrozena> *R*; tajemství, jichž by lidstvo neprozkoumalo *č]* tajemství, že by lidstvo jich neprozkoumalo *R*; vytvořilo *č]* <učinilo> vytvořilo *R*; lidstvo — ještě tajemství *č]* lidstvo tajemství *R*; bohy, a teď *č]* bohy. <Avšak> Teď *R*; malovali *č]* malují *R*; bylo místem *č]* bylo tam místem *R*; přemýšlí co nejmíň *č]* pranic nepřemýšlí *R*; hledají nadšeně mezi *č]* hledají mezi *R*.
48. a přec nejspíš *č]* a přece nejspíš *R*.
49. že mají tolik nepřátel. *č]* že je tolik lidí, kteří jich nenavídí *R*; neodpustí! *č]* neodpustí. *R*.
50. k citu *č]* k <srdci> citu *R*; srdce nedovede ani rozehřát *č]* ani srdce rozehřát nedovede *R*.
51. Mnohá *č]* <Každá> Mnohá *R*.
52. zařizuju mnohé *č]* musím zařizovat vše *R*; „kuntů“ svých *č]* kuntů svých *R*; bože, alespoň kuntů *č]* bože, kuntů *R*; kladou lidé vždy *č]* považují vždy *R*; vyššího *č]* lepšího *R*; čím menšímu *č]* čím <mé> menšímu *R*; tím více *č]* tím víc *R*; *v R* původně dva aforismy, první část na listu 24, až po slova kuntů co nejmíň!; za ní *v R* odkaz k listu 22, kde druhá část.
53. baví-li se mezi *č]* baví-li mezi *R*; jsou mezi sebou *č]* jsou pouze mezi sebou *R*.
54. polní výpravou *č]* polním tažením *R*; ohněm vlastním své pluky *č]* ohněm <svým> vlastním pluky své *R*; rozzuří *č]* rozzuří *R*.

c) Rukopisné

30. rukopis LA PNP; otisk: Rožek, Sebr. spisy J. N., sv. XXXII, str. 430, Mil. Novotný, Dílo J. N., sv. XXV, str. 187.

Mrzuté masopůstní aforismy veselého člověka

Humoristické listy, III, 2. února 1861, str. 139—140. Podpis Jan Neruda.

Aforismy z Bedřicha Spielhagena

Obrazy života I, č. 7, 1. srpna 1859, str. 279—280. Rožek, Sebr. spisy J. N., sv. XXXII, str. 430, Mil. Novotný, Dílo J. N., sv. XXV, str. 187—9. Přel. J. N.

Dramaturgické aforismy

Lumír 1865, díl první, str. 139—141 (č. 9, z 2. března) a str. 155—6 (č. 10 z 9. března). Otisk jako u předch. Podává Jan Neruda.

K A L E N D Á Ř Í K L I D S T V A

Epistoly svobody č. 10—11, Grégr a Dattel, Praha 1876. Sestavil J. N. (= Jan Neruda).

Při zpracování textu, který se hemží nejrozmanitějšími zkratkami, nevždy správně a účelně utvořenými a nadto i nesoustavně nebo zbytečně užívanými (zkráceno často jen o jedno nebo dvě písmena: *velk. m. velký, papež. m. papeže*), jsme sáhli k podstatnějším úpravám, neboť důsledné zachovávání všech Nerudových zkratek by v této edici nebylo vhodné a postrádalo by jakéhokoliv smyslu. Omezujeme se jen (a to pouze při charakteristice osob; při popisu historických událostí, tedy v partiích uvedených třemi tečkami, které nemají již ráz specificky slovníkový, zkratek neužíváme, což je i v souladu s tendencí, k níž Neruda směřoval zejména v pozdějším období) na běžné zkratky označující národnost (*angl., č., franc., něm., rak. atp.*; místo *madar., horvat., holand., ital.* píšeme *maď., horv., hol., it.*, místo *sloven.* píšeme *slov.*, zatímco *slov.* (ve významu slovanský), *slovan., slovin.* rozpisujeme; ponecháváme *amer.*, ojedinelé *amerik.* rozpisujeme, obdobně zachováváme kolísání *flám. — flamánský*) a zkratky jako *dram., hist., hud., nár.* atp. Zkratku *oper.* před podstatným jménem rozpisujeme (*operní skladatel*), za podstatným jménem, kde tečka nemusí znamenat zkrácení slova, ale ukončení věty, tuto podobu ponecháváme (*skladatel oper.*). Ostatní zkracovaná slova rozpisujeme s přihlédnutím k jejich podobám doloženým na jiných místech: *prosl., slav., výb., výt., básn., spis., sklad., reform., objev., cestov., cestop.* atp. na *proslulý, slavný, výborný, výtečný, básník, spisovatel, skladatel, reformátor, objevitel, cestovatel, cestopisec* atp. Tam, kde autorova zkratka může zastupovat dvojí podobu slova (*velký, veliký*), řídíme se převahou výskytu rozepsané podoby (*velký*; obdobně si počínáme i při rozpisování číslovek: *1.* na *první*, nikoli *prvý*). U křestních jmen zachováváme běžné zkratky delších jmen (*Ant., Frant., Alex., Mik., Ferd.* atp.), u kratších jmen, zejména tam, kde se krácení týká jen dvou nebo tří písmen a je vlastně zbytečné, dáváme přednost plné podobě (například místo *Iv., Václ., Jak., Kar., Ondř., Bedř., Jindř., Kašp., Gust.* píšeme *Ivan, Václav, Jakub, Karel, Ondřej, Bedřich, Jindřich, Kašpar, Gustav*, místo *Charl., Jacq.* píšeme *Charles, Jacques*), přičemž nezasahujeme do Nerudova osobitého způsobu počesťování křestních jmen a šetříme jej, kde je doložen celkovým územ. Tak například zkratky *Vil., Tom., Ludv.* rozepisujeme bez ohledu na národnost jako *Vilém, Tomáš, Ludvík*, a nikoli způsobem odpovídajícím příslušnému jazyku (*William, Thomas, Ludwig*). Zkratku ponecháváme však tam, kde si nejsme jisti, jaké podoby by Neruda užil: *Mich. — Michal, Michajl, Michele*;

Mor. — *Moric, Moritz* atp., a to zejména tehdy, není-li nezkrácená podoba doložena na více místech. Z těchto důvodů jsme ponechali i zkratku *Fr.*, která může znamenat i *Franz, František, Friedrich* atp., vedle zkratk *Frid.* a *Frant.* U ruských osobností píšeme u druhého, otcovského jména např. *Vas., Serg., Petr.* místo Nerudova *Vasilj., Sergej., Petrov.*

Zvlášť problematické je rozpisování zkrácených slov u historických událostí. Tam, kde se nabízí více způsobů interpretace, se řídíme celkovým systémem a územ autorovým. V dat. mask. sg. dáváme v duchu Nerudově přednost kratší podobě (*vyslanci, proti Ludvíku Filipu* atp.). U dokonavých sloves dáváme min. čas.: *stvdil m. stvd., u nedokonavých přít.: připojují se, podpisuje m. připoj. se, podpis.* atp. Spojení typu *založ. univ.* upravujeme na *založena universita* atp. *Angl., Franc., Prusk., Rak., Rus., Švýc.* rozpisujeme na *Anglie, Francie, Prusko, Rakousko, Rusko, Švýcarsko, neapol.* na *neapolský* (zachováváme přitom ojedinělé *neapolitánský*), *v Neap., ve Španěl.* upravujeme ve shodě s podobami nezkrácenými na *v Neapoli, ve Španělich.* Větší a závažnější úpravy, u nichž nebylo možno se jednoznačně opřít o autora (v nejednom případě bylo třeba pro vyjasnění Nerudovy zkratky použít i slovníku, a zůstaly i případy, kdy jsme do zkratk nemohli zasáhnout) jsme provedli na těchto místech (ostatní zásahy jsou uvedeny mezi textovými změnami):

Str. 86: Osudný podpis *padesáti vysokých* vojinů m. ... *50 vys.* ...; 87: *Prohlášení španělské republiky* m. *Prohláš. špan. republ.*; 88: dekret stran *všeobecné svobody náboženské* m. ... *všeob. svob. nábož.*; pro nepovolení „*reformních banketů*“ m. ... *reform.* ...; 89: sněmem *polské revoluce* m. ... *polsk. revol.*; v čelo *polského povstání. Aristokraté a roajalisté* m. ... *polsk. povst. Aristokr. a roajalist.*; 90: *v Savojsku* m. *v Savoj.*; *libreto Střelce kouzelného* m. *libret. Střel. kouz.*; 91: pro *emancipaci katolicismu* m. *emancip. katol.*; vůdce *polského povstání* m. ... *pols. povst.*; *řeckého povstání* m. *řeck. povst.*; 93: *Mandát císařský, vypovídající všechny* m. ... *cís., vypovíd.* ...; 94: *Španěly obdrží* m. *Špan. obdrž.* ...; *Barikádní boj* m. *Barikád.* ...; 101: o *emancipaci katolíků* m. *o emancip. katol.* ...; 105: *pozvání k Sjezdu slovanskému* m. *pozv. k Sjezdu slovan.*; *vojsko uherské na pravém břehu* m. *voj. uher. na prav.* ...; 106: proti *Čechům* m. proti *Čech.*; 109: spisovatelka *románů* m. ... *rom.*; 116: s *vojskem křížáckým* (100 000 mužů) m. *s voj. křížác. (100 000 m.)*; 127: od *Nizozemsku* m. od *Nizozem.*; 134: *výpravy křížové* m. ... *kříž.*; 137: *Václavova privilegia* m. *Václav. privil.*; 140: *Odevřen polytechnický ústav vídeňský* m. *Odevř. polytechn. úst. vídeň.*; 149: o *svobodě průmyslu* m. *osvob. průmysl.*

Z kalmuckých pohádek Siddhi-Kürových

Sděluje J. N. Květy 1865, č. 32, str. 382—384; č. 33, str. 395—396.
R = rukopis, 2 listy, bílý papír, 3 strany popsané, ruka Nerudova.
LA PNP, pozůstalost Jakuba Arbesa.

215, 8 se sebralo *č]* se <od> sebralo R; 10 ústí vícero řek *č]* ústí <do> vícero řek R; 11 pro sebe strom *č]* pro sebe <jeden> strom R; 19 našel u pramenů *č]* <došel až k pramenům> R; kde les *č]* kde <byl> les R; 216, 7 prsten po vodě *č]* prsten <vodou> po vodě R; 8 našel *č]* n<á> našel R; u pramenů řeky té bydlícího *č]* u pramenů řeky té <plyn> bydlícího R; 17 pravil spatřiv ji *č]* pravil <ji> spatřiv ji R; 23 mně bohatého *č]* mně <tohoto> bohatého R; 217, 2 jaké okolnosti *č]* jaké <náho> okolnosti R; 18 pták tam se snesl *č]* <sl> pták tam <sestoupil> se snesl R; 24 chcem-li *č]* <kdybychom chtěli> R; 26 vzduchem, nezáhrozí *č]* vzduchem, <že> nezáhrozí R; nehoda. *č]* nehoda! R; 37 záležitost spravena *č]* záležitost <obstarána> spravena R; 218, 5 choť své *č]* <choť mou> choť mé R; 9 dobytá jest choť *č]* <obdrž> dobytá jest choť <tvá> R; 15 tvrdě *č]* <p> tvrdě R; 25 garudovi jídel *č]* garudovi <nebyla b> jídel R; 220, 3 následuju *č]* následuju R; 5 následujícího *č]* následujícího R; 221, 3 tázal se *č]* tázal <je> se R; 15 chopili *č]* <u> chopili R; 33 králova, že *č]* králova, <proto>, že R; 222, 16 otevřel *č]* odevřel R; 223, 16 mnohá *č]* <po> mnohá R; 20 chánka, spatřivši oba syny, vrhla *č]* chánka, <po> spatřivši oba syny, <?> vrhla R.

DODATKY K DOPISŮM

1. Neurčenému, (šedesátá léta?).
Originál LA PNP. Navštívenka bílá, hlazený papír, drobné verzály uprostřed. Datace přibližná podle typu navštívenky.
2. Josefu Prokopovi, 9. prosince 1863.
Originál neznámý. Otisk: Miloslav Novotný, Z listáře Jana Nerudy, Lidová demokracie 7. 11. 1965.
mého přítele — František Prokop (zemř. 22 listopadu 1863), prozaik; *Česká mysl*, *Bílé pštrosí péro* — spr. Lehká mysl; tato povídka vyšla ve 4. svazku Rodinné kroniky 1864;
v příštím čísle Rodinné kroniky — portrét byl publikován v polovině března 1864.
3. Karlu Otakarůvi Kuřákovi (červen—červenec 1864).

Originál LA PNP. 1 list, 8°, bílý, hlavička redakce Hlasu. Otisk jako předcházející. Datace přibližná podle obsahu.

Karel Otakar Kuřák — syn pražského obchodníka s dřívím;

náklad Slovanského kněhkupectví — maj. J. Novák a J. R. Vilímek;

nabídnutí páně Franklovo — Julius F.;

Záboje jsem... již sdělil — v č. 11 Rodinné kroniky 1864, sv. III, str. 129;

čekám... na literární příspěvky — v 5. svazku Rodinné kroniky vyšly jen Zlomkovité vzpomínky z mladosti mé a Listy o Słowackém;

maminku Lacourovou — Nerudova bytná v době jeho pařížského pobytu roku 1863, kdy bydlel v Rue Ecole de Médecine.

4. Neurčené, (šedesátá léta?).

Originál LA PNP. 1 list, 8°, bílý.

básně Hubertovy — vyšly v Rodinné kronice 1864, sv. 5: Vesnická slavnost májí, Listopad, Prosinec;

jednomu literátovi — Alfred Waldau (Josef Jarosch, 1837—1882); překlady samouků vyšly r. 1860 pod titulem Böhmische Naturdichter.

5. Růženě Hubertové, (šedesátá léta?).

Originál LA PNP. 1 dvojlíst, 8°, bílý.

pan Náprstek — Vojta N. (1826—1894).

6. Otakar Feistmantlovi, 14. ledna 1870.

Originál LA PNP. 1 list, 8°, bílý čtverečkovaný.

Otakar Feistmantel (1848—1891), čes. geolog;

list svůj — není vyloučeno, že šlo o časopis Zlaté dno, který Neruda redigoval od konce roku 1869;

Krajník — Miroslav K. (1850—1907), básník a překladatel.

7. Otakar Feistmantlovi, (po 14. lednu 1870).

Originál LA PNP, 1 list, 8°, bílý čtverečkovaný.

Datace podle obsahu.

8. Františku Durasovi, 26. srpna 1877.

Originál neznámý. Otisk: Karel Kazda, K Nerudovu jubileu, Hlasy od Berounky, XXXVI, 1934, č. 38—40.

František Duras — nar. 1816, mlynář, od r. 1883 soukromník ve Slaném;

Plíhal — Vilém P., studentský aktivista, viz Dop.* II, str. 165.

9. Františku Durasovi, 3. října 1879.

Originál neznámý. Otisk: jako u dopisu č. 8.

10. JUDr. Emilu Herrmannovi?, (koncem sedmdesátých let).

* Označení *Dop.*, *Div.*, *MG*, *Spol.*, *Studie*, *Klepy* se vztahuje ke svazkům *Dopisy*, *České divadlo*, *Menší cesty*, *Česká společnost*, *Studie*, *krátké a kratší*, *Drobné klepy* ve Spisech Jana Nerudy (KK).

- Originál LA PNP. 1 list, 8°, bílý, čtverečkovaný.
Zkusmé určení adresáta podle obsahu. Datace podle druhu papíru.
(*a bratrem*) — patrně Ignát H. (1854—1935), jenž byl Nerudovi představen svým bratrem Emilem v sedmdesátých letech.
11. Františku Durasovi, 27. ledna 1880.
Originál neznámý. Otisk: jako u dopisu č. 8.
architektu Wiehlovi — Antonín W. (1846—1910).
 12. Františku Durasovi, 23. září 1881.
Originál neznámý. Otisk: jako u dopisu č. 8.
 13. Neurčenému, (začátkem osmdesátých let).
Originál LA PNP. Navštívenka bílá, zaoblené rohy, bez tisku.
Datace přibližná podle tvaru navštívenky.
 14. Marii [Lvové?], (začátkem osmdesátých let).
Originál LA PNP. Navštívenka bílá, zaoblené rohy, bez tisku.
Datace přibližná podle tvaru navštívenky. Zkusmé určení adresátky.
 15. Arnoštu Brichtovi?, 3. srpna 1882.
Originál LA PNP. 1 list, 8°, modrý.
Zkusmé určení adresáta podle obsahu.
potvrzuju tímto s díky — srov. dopis F. A. Šubertovi, Dop. III, č. 381.
 16. Františku Durasovi, 24. září 1884.
Originál neznámý. Otisk: jako u dopisu č. 8.
sbírka granátová — Neruda byl obdivovatelem a sběratelem českých granátů; věnoval jim dokonce celý fejeton.
 17. Adolfu Heydukovi, 13. října 1884.
Originál LA PNP. 1 list, 8°, modrý.
rukopis je přijat — šlo patrně o sbírku *Na prástkách*, jež vyšla jako XVIII. svazek *Poetických besed*; srov. Dop. III, č. 203;
v době těžké nemoci Liduščiny — druhá dcera Heydukových, Lidka, zemřela 29. září 1884.
 18. F. A. Šubertovi?, (osmdesátá léta?).
Originál LA PNP. Navštívenka bílá, s modrým ozdobným tiskem.
Zkusmé určení adresáta podle obsahu, datace podle typu navštívenky.
 19. Neurčenému, (osmdesátá léta?).
Originál LA PNP. Navštívenka bílá, hlazený papír, verzály uprostřed.
Datace podle typu navštívenky a podle obsahu.
pana Bernarda — Jindřich Bernard (1845—1893), revident v administraci Národních listů; mohlo by jít o doporučení B. u Arnošta Brichty nebo jiného funkcionáře SČŽ.

20. Anně Kavalírové-Fričové?, 18. února 1886.
Originál LA PNP. 1 list, 8°, modrý.
Zkusmé určení adresáta podle obsahu.
Jeníkovi — Jan Josef Frič (1863—1945), astronom, konstruktér, továrník;
Josef — Josef Václav Frič (1829—1890).
21. Růženě Jesenské, 14. února 1888.
Originál LA PNP. Zálepka modrá.
Adresa: Vážená slečna Růžena Jesenská, učitelka, v Praze, Malá Strana, Senovážná ulice, Dívčí škola.
22. Růženě Jesenské, 24. října 1888.
Originál LA PNP. Korespondenční lístek, žlutý.
Adresa: Velectěná slečna Růžena Jesenská, učitelka, v Praze, Malá Strana, Říčná ulice 539.
23. Růženě Jesenské, 6. listopadu 1888.
Originál LA PNP. Korespondenční lístek, žlutý.
Adresa: Velectěná slečna Růžena Jesenská, učitelka v Praze, Malá Strana, Říční ulice 539/III.
24. Růženě Jesenské, 27. února 1889.
Originál LA PNP. Korespondenční lístek, žlutý.
Adresa: Velectěná slečna Růžena Jesenská, učitelka v Praze III, Říčná ulice 539.
stručný životopis — pro úvodní charakteristiku R. J. (1863—1940) ke sbírce Úsměvy, která vyšla jako XXXIX. svazek Poetických besed.
25. Arnoštu Brichtovi?, 30. ledna 1890.
Originál LA PNP. 1 dvojlist, 8°, modrý.
Zkusmé určení adresáta podle obsahu.
26. Karlu V. Raisovi, 30. září 1890.
Originál LA PNP. Navštívenka bílá, verzály uprostřed.
27. Karlu V. Raisovi, b. d.
Originál LA PNP. Navštívenka bílá, verzály uprostřed.
28. Neurčenému, b. d.
Originál LA PNP. Navštívenka.
29. Neurčenému, b. d.
Originál LA PNP. Navštívenka bílá, hlazený papír, verzály uprostřed.

VYSVĚTLIVKY

AFORISMY

- 9: *Shakespeare a Cervantes zemřeli v týž den* — 23. dubna 1616; *abbé de St. Pierre* — Charles Irénée Castel, řečený abbé de St. P. (1658—1743); jeho *Projet de la paix perpétuelle* je z r. 1713; *Cogito, ergo sum* — Myslím, tedy jsem, základní teze racionalistického učení franc. filosofa a matematika René Descartesa (1596 až 1650);
- 10: *Při novějších francouzských dramaticích* — například Victorien Sardou (*La Famille Benoîton*), Octave Feuillet (*Montjoye*), Emile Augier (*Syn Giboyerův, Paní Caverletová*) atd.;
- 11: *Emanuel Geibel* (1815—1884), něm. lyrik národně konzervativního zaměření;
- 12: „zmařené existence“ — srov. zde fejeton *Ošumělé existence*, str. 237 n.;
- 14: *Schopenhauer* — Artur Sch. (1788—1860), něm. filosof životního pesimismu, autor díla *Svět jako vůle a představa*.
- 16: *Augier* — Emile A. (1820—1889), franc. dramatik; *Giboyer* — Syn Giboyerův;
- 17: *kdo je opravdu Molièrem* — narážka na životopisnou anekdotu, podle níž dával M. své hry k posouzení před provedením své hospodyně;
- 22: *Björnsonové* — srov. článek *Björnstjerne B.*, str. 315—317;
- 23: *Aristofanes toužil* — A. (445—385 před n. l.), řec. dramatik, autor komedií; srov. *Dramaturgické aforismy* (Frenzel);
- 28: v *Robertu Dáblu* — zpěvohra o pěti jednáních, text E. Scribe a C. Delavigne, hudba J. Meyerbeer; „*Ist nicht im engen Raum...*“ — Není k dosažení v úzkém prostoru života;
- 32: *Claude Frollo* — postava z Hugova románu *Zvoník u Matky boží v Paříži*, ztělesňující středověký asketismus;
- 33: *Brachvogel svým Narcisem... Babenbergy* — Albert Emil B. (1824 až 1878), něm. dramatik, srov. *Div. I*;
- 34: *Juvenál* — Decimus Iunius Iuvenalis (58—140 n. l.), řím. satirik;
- 35: *Jean Paul* (vl. jm. J. P. Friedrich Richter, 1763—1825), něm. satirik;

- 36: *jako se stalo nebožtiku Tacitovi* — Cornelius T. (55—116 n. l.); šlo o spis *De origine et situ Germanorum*;
- 37: *Herrmann Marggraf* (1809—1864), něm. spisovatel a žurnalista;
- 43: *Úkol Ezopův a hrbaté jeho postavení* — Aisopos, řec. skladatel bajek z 6. stol. před n. l., proslulý vtípem a moudrostí, byl hrbáč;
- 44: „*Namenlose Geschichten*“ — bezejmenné příběhy;
- 45: *Justinus Kerner* (1786—1862), reprezentant tzv. švábské básnické školy, zaměřené na prostonárodní styl poezie;
- 48: *Klaurenův výrok* — Heinrich K. (1771—1854), autor sentimentálních povídek;
- 51: *M. Hauptman* (1792—1868), hud. skladatel a teoretik;
- 53: *Difficile est satiram non scribere* — nsnadno je nepsati satiru;
- 55: *slovy Tiedgeovými* — Christoph August T. (1752—1841), něm. lyrik; *Tellova žena* — Viléma T., legendární postavy švýc. dějin;
- 58: *Ráma* — hrdina staroindického eposu *Rámajána*; *diesen Kuß der ganzen Welt* — tento polibek celého světa (ze Schillerovy Ódy na radost);
- 60: *Eötvös* — József E. (1813—1871), spisovatel a politik;
- 65: „*Flegeljahre*“ — titul humoristického románu Jeana Paula (1763—1825) z let 1804—5;
- 66: „*Aj, jak se ty páry točí...*“ — tento a další citáty, jakož i narážka na Schillerovu báseň o tanci, se týkají básně *Der Tanz*, v Goedekově vydání zařazené mezi básně třetího období;
- 69: *Fischart* — Johann F. (1546—1590), něm. satirik;
- 71: *Gorgias* — řec. filosof a rétor (zemř. 380 před n. l.); *Frenzel* — Karl Wilhelm F. (1827—1914), něm. romanopisec a kritik, spolupracovník Gutzkowův; *Menander* (342—291 před n. l.), autor komedií; *Filemon* — žil ve čtvrtém století před n. l. v Syrakusách, vrstevník Menandrův, dramatik; *Talma* — François Joseph T. (1763—1826), franc. tragéd;
- 72: *Mirabeau* — Honoré Gabriel Victor Riquetti, hrabě de M. (1749 až 1791), znamenitý řečník ve Franc. revoluci; *Lessing* — Gotthold Ephraim L. (1729—1781), něm. dramatik, dramaturg a kritik; *Tieck* — Ludwig T. (1773—1853), něm. romantický spisovatel;
- 73: *Gutzkow* — Karl G. (1811—1878), něm. spisovatel, programový kritik Mladého Německa;
- 74: *Jean Paul* — viz vysvětlivku k str. 65; *Seume* — Johann Gottfried S. (1763—1810), něm. osvícenský spisovatel; viz MC, str. 163; *Rötscher* — Heinrich Theodor R. (1803—1871), něm. estetik dramatu, hegelovského zaměření;

KALENDÁŘÍK LIDSTVA

- 79: *Kossuth utíká z Peště* — Lajos K. (1802—1894); po porážce maď. revoluce emigroval do Turecka a odtamtud do záp. Evropy a Itálie; *novoroční řeč Napoleona III. k rakouskému vyslanci Hübnerovi* — Karel Ludvík Nap. (1808—1873), od r. 1852 císař franc.; řeč předcházela válečnému konfliktu, v němž Francie zakročila vojensky ve prospěch sardinského krále proti Rakousku; *Miloš knížetem srbským* — po svržení knížete Alexandra Karađorděviče byl zvolen podruhé za knížete Milan Obrenović (vládl do r. 1860); *spiknutí Fieskovo v Janově* — Giovanni Luigi de Fieschi, protivník císařské moci v Itálii, vyvolal spiknutí proti vládě Doriů a nešťastně zahynul při útoku na císařské loďstvo (spr. datum je 1.—2. I.);
- 80: *Missolunghi* — město v záp. Rumelii, kde se Řekové pod velením Mavrokordatovým bránili proti turecké přesile; *Tři přední města švýcarská spojují se proti Rakousku* — jde patrně o obnovení smlouvy tzv. „ewige Bund“ z r. 1291 mezi třemi kantony (Uri, Schwyz a Unterwalden) po vítězství nad knížetem Leopoldem Rakouským u Morgartenu; *revoluce ve Švýcarsku* — patrně vzpoura švýc. federalistů proti centralistické ústavě Helvetské republiky, oktrojované napoleonskou Francií; *Arago* — Francois A. (1786 až 1853), franc. astronom; *nové nepokoje v Uhrách* — odpor proti oktrojované centralistické ústavě Schmerlingově; *Schultze-De-litzsch* — Herrmann S.-D. (1808—1883), průkopník sociálně svépomocných spolků;
- 81: *Locatelli* — poprava se udála v době, kdy Řím byl okupován franc. vojskem, které zajišťovalo papeži nadvládu a zabráňovalo sjednocení Říma s Itálií; *Začátek sedmileté války* — mezi Rakouskem a Pruskem; *Cavour* — Camillo C. (1810—1861);
- 84: *Vilém Bauer* — Wilhelm B. (1822—1876);
- 85: *Rusové překročí s Dibičem polské hranice* — Ivan Iv. D. Zabalkanskij (1785—1831), velitel ruského 150titisícového sboru na potlačení polské revoluce; „*Republika římská*“ — po vyhnání papeže Pia IX. ustavena Garibaldim;
- 86: *Burke a Wills* — Robert B. O'Hara (1820—1861), austr. výzkumník, W. G. Wills (1828—1899), astronom; *František II. opouští Neapolsko* — F. II., král obojí Sicílie, byl vypuzen tažením Garibaldiho;
- 87: *za Skrzynieckim* — Jan Zygmunt S. (nar. 1787), pol. revolucionář; *dualism rakouský* — rozdělení Rakouského císařství na část Cislajtánskou a Translajtánskou a zavedení dvousprávního

- rakousko-uherského systému; *Lothar, Soběslav* — Lothar III. (1060—1093), kterého Soběslav I. (1090—1140) porazil ve válce o knížectví české proti Otovi olomouckému; *unionisté dobyli Charlestonu* — ve válce Severu proti Jihu vedené od r. 1861;
- 88: *reformní banket* — (spr. 22. února) banket opozičníků proti vládě L. Filipa; z nepokojů při něm vzniklých vzplanula revoluce, která nastolila druhou republiku; *Petiční právo v Šlesvicku omezeno* — pravděpodobně jde o záminku k prusko-rakouskému sporu v r. 1866;
- 89: *šmalkaldské artikule* — sestaveny Lutherem ve Wittenbergu, týkaly se vztahu k mantovskému koncilu; *Rumjancov* — Petr Alex. R. (1725—1796) Zadunajský; *Dom Pedro* — Pedro I. (IV.), císař brazilský a král portugalský (1798—1834); *Běla* — Vilém Biela (1782—1856);
- 90: *barská konfederace* — náboženské hnutí pol. katolíků, vykládané později též jako hnutí národnostní; *Don Carlos* — C. Maria de los Dolores (1848—1909); *práva disidentův* — tj. různověrců (evangelíků a pravoslavných), vynucená ruskou intervencí;
- 91: *Peelova řeč* — Robert P. (1788—1850), odpůrce emancipace katolíků; *Alexandr Ypsilanti* — A. Y. mladší (1792—1828); „*rozmnóžená*“ *říšská rada* — poradní sbor svolaný císařem, zárodek budoucího parlamentu, původně měl 38 členů (27 šlechticů velkostatkářů, 5 církevních hodnostářů, 6 průmyslníků a obchodních podnikatelů); *Blanchard* — François B. (1783—1809), vynálezce padáku;
- 92: *Chladný* — Ernst Friedrich Chladni (1756—1827), vynálezce eufónu; *Jan Želivecký* — revoluční husitský kazatel; *Ferdinand VII.* (1784—1833); ke zrušení inkvizice a obnovení liberální ústavy byl donucen povstáním; *vzbouření v Rio de Janeiro* — po pádu Pedra I. r. 1831;
- 93: *vojsko Albrechtovo* — Albrechta II. (1397—1439); *Herschel* — Friedrich Wilhelm H. (1738—1822); *Langiewicz* — Marian L. (1827—1887), pol. vojevůdce v povstání r. 1863;
- 94: *Hebbel* — Friedrich H. (1813—1863); zmíněného výroku užil v básni věnované k oslavě pruského krále Viléma;
- 95: *Talbot* — John T., earl of Shrewsbury, zemřel 1453;
- 96: *Bedřich Vilém II.* (1774—1797); *Kościuszko* — Tadeusz K. (1748 až 1817), vůdce pol. povstání z r. 1794; *Cispadánská republika* — spr. Cisalpinská, zahrnující území benátské západně od Adiže, dále Modenu, Carraru; byla zřízena Napoleonem; *kurfírt hesenský* — Bedřich Vilém I. (1831—1866); *arcivévoda Maxmilián* — M. Ferd. Josef (1832—1867), císař mexický, jako nástroj mocenské

- politiky Napoleona III. byl po neúspěchu s nastolením monarchie zastřelen mexickými republikány;
- 97: *Olbers* — Wilhelm O. (1758—1840); vedle planetoidy Pallas objevil též Vestu; „*Siciliánské nešpory*“ — vzpoura Siciliánů proti vládě Karla z Anjou;
- 98: *Didot de St. Léger* (1767—1829); *Uvarov* — Sergej Sergejevič U. (1786—1855);
- 99: *Jean Baptist Rousseau* (1671 — 1741), franc. lyrik; *Rakousko odvolává své poslance z frankfurtského parlamentu* — motivem byl spor o účast Rakouska v Německém spolku; Prusko usilovavší tehdy o hegemonii a o sjednocení Německa vystupovalo proti přítomnosti Rakouska v Bundu;
- 100: *první české provedení Mozartova Don Juana* — v tehdejší Stávovském, dnešním Tylově divadle;
- 101: *Ondřej Hofer* — Andreas H. (1767—1810), vůdce tyrolského povstání proti Napoleonovi; *Capodistrias* — Jan Ant. (1776 až 1831), zvolen na sedm let, zavražděn před skončením volebního období; *arcibiskup German* (zemř. 1826), arcibiskup patraský; „*Estatu Real*“ — spr. Estatuto R., ústava, již byl zaveden dvoukomorový parlament;
- 103: *Pillersdorf* — František z P. (1786—1862), rak. státník;
- 105: *světová výstava ve Vidni* — srov. Studie výstavní, Studie II; *Don Miguel* — M. Narcis Evarist (1802—1866), uchvatitel portugalského trůnu;
- 106: *Sobieski* — Jan III. (1624—1696); *Toussaint* — T. l'Ouverture, vůdce černošských povstalců, guvernér Haiti, pokusil se o odtržení od Francie, ale byl poražen 1802; zemřel ve Francii 1803;
- 107: *Cartier* — Jacques C. (nar. 1494); „*tábor lidu*“ na *Řípu* — v souvislosti s lidovým hnutím politického odporu proti dualistickému uspořádání Rakouska-Uherska, které bylo chápáno jako útok na české právo na státní sebeurčení;
- 108: *konec Bundestagu* — B. byl sněm spolku něm. knížat, který v době revoluce 1848 byl nahrazen všenněmeckým parlamentem;
- 109: *buršáctví* — Burschenschaft, pův. spolky něm. studentů, v jejichž prostředí se šířilo liberální myšlení; *Kliment V.* (1263—1314); *Mungo Park* (1771—1805), původem Skot; *John Ross* (1777—1856);
- 110: *Saavedra* — Cornelio S., předseda výboru, který stál v čele autonomistického hnutí argentinského;
- 112: *obnovení Cisalpinské republiky* — viz vysv. k str. 96; *Caus* — Salomon de C. (asi 1576—1626);
- 114: *Renan z profesury sesazen* — Joseph-Ernest R. (1823—1892), profesor hebrejštiny na Collège de France, byl suspendován do

- r. 1870 pro knihu *Život Ježíšův*; *Cooke* — William Fathergill C. (1806—1877); *Sömmering* — Samuel Thomas S. (1785—1830); *car Lazar* (nar. okolo 1370);
- 115: *třetí stav* — měšťanští poslanci ve shromáždění generálních stavů vedle duchovenstva a šlechty;
- 117: *M'Clinton* — Francis Leopold M'C. (1819—1907); *Nikola* — N. I. (1841—1921), kníže černohorský; šlo o vypovězení války Turecku; *bitva u Králové Hradce* — též bitva u Sadové, rozhodující bitva ve válce rakousko-pruské, kde bylo rak. vojsko drtivě poraženo;
- 118: *Massaniello* — Tommaso Aniello (1622—1647), rybář, vůdce neapolského povstání proti špan. místokráli, postava v opeře D. Aubera *Němá z Portici*; *Riego* — del Riego Rafael y Nuñez (1785—1823);
- 120: *arcibiskup Zbyněk* — Zbyněk Zajíc z Hasenburka (1375—1411); *Barrow* — John B. (1764—1848), angl. cestovatel; *Rusové pod Dibičem jdou přes Balkán* — Dibič viz vysv. k str. 85; po vítězství nad Turky u Kulevče a po přechodu Balkánu dospěli Rusové až k Cařihradu a donutili sultána k míru (tzv. drinopolskému);
- 121: *Oersted* — Hans Christian O. (1777—1851); *Sömmering* — viz vysv. k str. 114; *Francke* — August Herrmann F. (1663—1727), pietista a lidumil; *kníže Cousa* — Alexander Jan C. (1820—1873), kníže rumunský; *Chappův telegraf* — Claude Ch. (1763—1806);
- 122: *Görgey* — Artur G. (1818—1916);
- 123: *Brunel* — Isambard B. (1806—1859);
- 124: *Pražané poraženi Žižkou* — jde pravděpodobně o bitvu u Malešic ze 7. července 1424; *Koruna sv. Václava vrácena ochraně českých stavů* — před korunovací Leopolda II. za českého krále; koruna byla symbolem historického státního práva zemí českých;
- 126: *začátek bouří varšavských* — vzpoura tzv. radikálů proti tzv. revoluční vládě; *Bozen* — dnešní it. Bolzano; *Krusenstern* — Adam Johann von K. (1770—1846);
- 127: *Deklarace...* — prohlášení 81 českých poslanců vyhlašující důvody bojkotu sněmovních zasedání;
- 128: *Garibaldi poražen, poraněn* — v bojích o sjednocení Itálie byl zajat a internován ve Varenanu, po uzdravení mu byl umožněn návrat na Capreru;
- 129: *bitva u Sedanu* — rozhodující porážka Francie ve válce prusko-francouzské;
- 130: *vjezd Garibaldiho do Neapole* — při tažení r. 1860; *Malakov dobyt* — za války krymské, kdy Rusko vypovědělo válku Turecku, k němuž se připojila Anglie a Francie;

- 131: *disputace mistra Jana Husa s dr. Stokesem* — Replica contra Anglicum Ioannem Stokes, calumniatorem; *požár moskevský* — za okupace Moskvy Napoleonem I.;
- 132: *ultrademokratické vzbouření frankfurtské* — vzpoura radikálů, při níž byli zavražděni gen. Auerswald a hrabě Lichnowski (srov. MC); *Goldschmith* — Herrmann G. (1802—1866), malíř a astronom;
- 133: *Hebbel Jan* — Johann Peter H. (1760—1826), anakreontický básník, psal alemánským dialektem; *astronom berlínský* — Johann Gottfried Galle (1812—1910); *James Ross* — viz vysv. k str. 109, spr. John R.; *Joël Smith* — Joseph D. (1805—1844);
- 134: *první česká hra v Stögerově domě* — Johann A. Stöger Althaler (1791—1861), divadelní ředitel, zřídil v Růžové ulici v Praze divadlo r. 1842 a otevřel je hrou V. A. Svobody-Navarovského, Karel Škréta, malíř; *Tempel* — Ernst Wilhelm Leberecht (1821—1889); *Rongův list* — Johannes R. (1803—1877), zakladatel tzv. něm. katolictví; „*trierské roucho*“ — relikvie údajně Kristova roucha jako dar byzantské Heleny trierskému biskupu; za svůj list byl R. exkomunikován z církve;
- 135: *Benátky vráceny Itálii* — po porážce Rakouska ve válce s Pruskem, kdy byla oslabena jeho mocenská pozice ve střední Evropě; *Jacobi* — Moritz Herrmann J. (1801—1846); *Logier* — Johann Bernard L. (1777—1846);
- 136: *1745 Kleist* — Ewald Georg von K. (1700—1748), objevitel kondenzátoru;
- 137: *Sevastopol oblehán* — viz vysv. k str. 130; ve válce krymské byl obléhán 349 dní; *bitva lipská* — „bitva národů“, střetnutí Napoleona s vojsky aliance tří císařů (pruského, rakouského a ruského); *Medunská tvrz* — ve válce proti Turecku, srov. Spol. IV; *Paskevič* — Ivan Fedorovič Paskievič (1782—1856), rus. generál;
- 138: *Napoleon vykládá...* — Nap. III., viz vysv. k str. 79;
- 139: *Calvisius* — C. Sethus (Seth Calvitz, 1556—1615), něm. hud. skladatel a astrolog;
- 140: *Abdul Medžid* (1823—1861);
- 141: *miss Nightingale* — Florence N. (1820—1910); *Janičáři v Cařihradě pobiti* — pův. elitní vojenské sbory, jejichž příslušníci byli vyvražďeni, když povstali proti sultánovi, který chtěl omezit jejich výsady;
- 144: *carevna Anna* — A. Ivanovna (1694—1740);
- 145: *Francouzská obsádka opouští Řím* — při nezdařeném pokusu Garibaldiho dobýt Říma a sjednotit ho s Itálií; teprve r. 1870 po definitivním odchodu Francouzů byl Řím vyňat z papežské

- správy a připojen k Itálii; *Lelewel Jáchym* (1786—1861), pol. historik; *Frant. Kolár* (1830—1895), herec;
- 146: *lord Běnting* — spr. William Bentley (1774—1861), indický místodržitel; *Hencke* — Karl Ludwig H. (1793—1866), hvězdář amatér; *spolek tří švýcarských měst „lesních“* — 1315 Schwyz, Uri a Unterwalden; *cvičení Sokola v samostatné budově* — v dnešní Sokolské třídě v Praze-Novém Městě;
- 147: *Žerotín* — Karel st. ze Ž. (1564—1636); *Srbové dobyli Bělehradu* — ve válce proti Turecku;
- 149: *vojenská bouř v Petrohradě* — povstání děkabristů;
- 151: *návštěva admirála Menčikova* — „v paletotu“ — Alexander Sergejevič M. (1787—1869); *Dora D'Istria* — zemřela r. 1888;
- 152: *Filheléni* — sbor Evropanů sympatizujících s osvobozeneckým bojem Řeků; *Cagliostro* — Alessandro C. (Giuseppe Balsamo, 1743—1795); *Mesmer* — Franz M. (1734—1815).

DODATKY

- 172: *Wie die Mitternacht...* — Tak jako půlnoc, má i jasné poledne v lidovém bájesloví své duchy lidem škodlivé, kteří působí zejména mezi jedenáctou a dvanáctou hodinou. Poslednější jmenuje slovanský lid polednice nebo polúdnice či vůbec divé ženy. Proto nebývalo člověku radno zdržovat se kolem poledne v lese, neboť divé ženy ho mohly snadno poškádlit;
- 192: *Hajnišovým „úhломěrem“* — Ladislav H. (1849—1889), strojní inž. a tech. spisovatel; *od Nilssonovy* — Christina N. (1843—1921), švéd. sopranistka; *od Adelíny Patti* — A. P. (1843—1919), it. sopranistka;
- 232: *jsou-li nyní velcí páni liknavi* — o lhostejnosti pražských měšťanů vůči sochám významných českých osobností viz fejeton z 24. 7. 1864, *Klepy I*, str. 290;
- 233: *Vecko* — Čeněk V. (1834—1874), tenorista, jenž se pro svůj odchod k německému divadlu stal terčem útoků české žurnalistiky; *Valdštyňův tábor* — drama Fr. Schillera z r. 1798; líčí se v něm drsný život ve vojenském ležení;
- 239: *Zu Erfragen beim Gastwirt...* — k doptání v hostinci č...; *hier bin ich...* — zde jsem, ponížený služebník; ohřívám se tu;
- 240: *Den kenne ich schon lange* — toho znám již dlouho — dobrý člověk; *Arnold Ruge* (1803—1880), filosof, politik, zakladatel *Deutsche Jahrbücher*, orgánu něm. mladohegelovců;

- 244: *dle Rankova novinářského slovníku* — patrně Rittersbergův slovník novinářský z r. 1850;
- 249: *starý Kopecký* — Martin K. (1777—1854), právník a ekonom, plzeňský starosta; *Smetana* — Josef František S. (1801—1861), přírodovědec a historik;
- 250: *Bravo, ein...* — Bravo, velmi dobrý vtip, dostals to, bratře měšťanosti; *Zöllner* — Filip Z. (1782—1863), ředitel divadelní společnosti, v níž působil též J. K. Tyl; *kuse mého srdce* — narážka na Tylovu prózu *Kusy mého srdce* z r. 1844; *sic by nebyl mohl Havlíček tvého Posledního Čecha zřezat* — v kritice z r. 1844 vytýkal Havlíček Tylovi nedostatky ve stavbě situací a v celkové idealizaci uměleckého obrazu; jeho kritika byla ovšem motivována i rozdílnými názory estetickými a politickými; *v Offenbachově Orfeu* — opereta *Orfeus v podsvětí* od Jacquese Offenbacha (1819—1880), na českém jevišti poprvé 23. prosince 1863;
- 252: *Closerie* — Closerie des Lilas, taneční síň v Latinské čtvrti, srov. Pařížské obrázky, MC; *Elle est poitrinaire* — Je souchotinářka; *bonne enfant* — dobré dítě;
- 254: *Maison dorée* — Zlatý dům, v šedesátých letech známý pařížský restaurant, srov. Pařížské obrázky, MC;
- 255: *Heinova králová Pomare* — báseň z r. 1864;
- 259: *veleslavínská latinská čeština* — čeština 16. století, která byla vzata obrozeneckými lingvisty za základ spisovné normy; název podle tiskaře Daniela Adama z V. (1545—1599); *žádných politických novin nemáme* — teprve r. 1860 začal vycházet politický deník *Čas*, do jehož redakce vstoupil i Neruda;
- 261: *Mazarini* — patrně z cenzurních důvodů zkomolení jména Giuseppe Mazziniho (1805—1872), it. revolucionáře; *Börne* — Ludwig B. (1786—1837), něm. publicista; *poslední Vaše válka v Evropě* — válečné tažení v severní Itálii, které skončilo porážkou rak. vojsk; *Immermannova Münchhausena* — Karl Im. (1796 až 1840), satirický román z r. 1838/9; *po jeho Salónu* — vycházel v l. 1835—40; vedle filos. lit. a polit. úvah obsahuje i humoresku *Memoáry pana Schnabelewopského*; *anglickému loďstvu na Pejhu* — Pei-ho, Severní řeka; v červnu 1840 byl pekinský císař blokadou angl. lodí přinucen vyjednávat v tzv. „opiové“ válce; *za Smíchovskou branou* — na místě dnešního Újezda;
- 262: *Viléme, Viléme, Viléme!* — parodie Máchova *Máje* (Hynku, Viléme, Jarmilo!); *báseň Písní z hladu* — J. D. Panýrek (1839 až 1903); *Hřbitovního kvítí* — Jan Neruda; *Cigánských melodií* — Adolf Heyduk (1835—1923); *Večerních písní* — Vítězslav Hálek (1855—1874); *Písní v bouři* — Rudolf Mayer (1837—1868);

- Písni mrzutého* — Josef Barák (1833—1883), jde o Jarní písně mrzutého, otištěné v Lumíru 1858; *Písni ukrajinských* — patrně rovněž R. Mayer (srov. Dílo R. M., Nár. klenotnice, ČS 1950, str. 70—71, básně Ukrajiny);
- 263: *Časopis Muzea Císařství čínského* — Časopis Muzea Král. čes., vych. od r. 1830; *Slovník naučný* — Riegerův slovník naučný z let 1860—1874 v deseti svazcích, plus svazek dodatků;
- 264: *že se nyní obecní řád převaruje* — po odvolání ministra Bacha byla 15. srpna 1859 cís. manifestem vyhlášena „nová dráha“ v politice a v zákonodárství, tj. reforma absolutistického státního zřízení; *Jean Paul* — viz vysv. k str. 65; *štaubférije* — prázdniny k úklidu kanceláří;
- 265: *jistý kmotr... „tančmistrem“ pokřtil* — Fr. Palacký, viz Umění, str. 423; *k jisté škole konskribovaný* — tj. ke kruhu Májovému; *slavnosti na památku Schillera* — k stému výročí jeho narození (10. listopadu 1759);
- 268: *malý literát* — Jakub Malý (1811—1885), konzervativní odpůrce májovců; *Sustine et abstine* — Trp a mlč;
- 270: *Was im Lied...* — co má v písni věčně žít, musí v žití mřít;
- 271: *na Schützinslu* — na Střeleckém ostrově;
- 272: *bibrfel* — (Biberpelz) bobrový kožík; *žamá pentle* — patrně pentle nažloutlé barvy (z fr. jauneau); *štrohut* — slaměný klobouk (Strohhut); *friedlandská tma* — Praha byla osvětlována plynem od r. 1847, z vlastní plynárny až od r. 1865; zde narážka na osvětlovací společnost;
- 273: *rajfroký* — krinolína (Reifrocken, doslova sukně s obručemi); *faklcuk* — pochodňový průvod (Fackelzug); *eroberuňk* — zisk;
- 274: *dluhým tahem oni tahu* — citát z RK, Beneš Hermanův;
- 275: *Schiller-Gilet* — schillerovská vesta; *Schillerseife* — schillerovské mýdlo; *veliký duch, ač malý člověk* — David Kuh (1819—1879), šéfredaktor něm. literárního deníku Tagesbote aus Böhmen, kde Neruda pracoval v l. 1856—7 jako lokálkář; *básník ...jak Schiller dí...* — v básni Die Teilung der Erde; *Brute, pust Césara!* — aktovka franc. dramatika Jos. Rosièra (1798—1880), hrána na čes. div. 28. listopadu 1859;
- 276: *Potopa světa* — dvouaktová veselohra V. K. Klicpery, hrána 6. listopadu 1859;
- 277: *ku-ňká* — narážka na D. Kuha, viz vysv. k str. 275;
- 278: *Ted už mluvím třicet let prózu* — parafráze výroku pana Jourdaina z Molièrovy komedie Měšťák šlechticem;
- 279: *Maintenonka* — mme de M. (1635—1719); *mistress Fryer* — Elisabeth Fryová (1780—1845), angl. kvakerka známá dobročinností;

- ností; *madame Mars* — Anne Boutet (1779—1847), herečka Théâtre Français; *životopis k Caesarovi* — kniha Napoleona III. (1808—1873), *Histoire de Jules Caesar*, z l. 1865—6; *Labienus* — Titus L., řím. dějepisec a řečník doby Augustovy;
- 280: *Zapová* — Honorata z Wiśniowskich - Z. (1825—1856), autorka národopisných črt; *J. H.* — iniciály Nerudova pseudonymu Janko Hovora;
- 282: *Schnell knüpfen sich ...* — Navazují se rychle něžná pouta lásky, kde štěstí doma je, tam byt mu jeho vlastní;
- 283: *Raupach* — Ernst Benjamin R. (1784—1852), lidový dramatik něm.;
- 284: *Zierlichkeit* — půvabnost, něžnost;
- 285: *Kosegarten* — Gotthard Ludwig K. (1758—1818), známý jako básník legend; *Ein Kerl...* — Chlap, který není ješitný, by se měl na místě pověsit;
- 290: *Květ* — František Boleslav K. (1825—1864), filolog a pedagog, též učitel Nerudův; *Beecher-Stowe* — Harriet B.-S. (1812 až 1896), amer. spisovatelka; *zlopověstná Eboli* — E. Anna de Mendoza (1540—1592), intrikánská favoritka Filipa II. špan. (srov. Schillerovo drama *Don Carlos*);
- 291: *tuctem Pechanců* — lidový léčitel ze severovýchodních Čech;
- 292: *politická činnost je zastavena* — rakousko-uherské vyrovnání, které pohřbilo naděje české politiky na rovnoprávné postavení v rámci rakouské říše, vyvolalo mohutné hnutí národního odporu (tzv. doba táborů); vláda reagovala vyhlášením výjimečného stavu v Čechách a zostřenou perzekucí české žurnalistiky;
- 293: *divadelní správa* — od r. 1866 stálo v čele Prozatímního divadla české družstvo;
- 295: *Odbyli jsme si svatý týden* — úvodní věty rukopisného fejetonu užil Neruda v otiskném fejetonu 20. dubna (Klepy II, str. 341); *Němci... jásali* — cis. rozhodnutí o volební reformě a přímých volbách posílilo pozice něm. liberálů, srov. Klepy II, str. 341 a vysv.; *za předsednictví Herbstu* — Eduard H. (1820—1892), vůdce něm. liberálních poslanců v českých zemích; *Připravovat se teď už k volbám* — šlo o volby do poslanecké sněmovny říšské rady, v níž byl volební reformou rozmnožen počet mandátů především v kurii měst, aby vznikly podmínky pro převahu něm. buržoazních poslanců;
- 296: *Bohemie* — pražský něm. deník, vych. od r. 1828; *rytíři Steffkovi* — Karel S., velitel pražských ostrostřelců, srov. též Klepy II, str. 338; *qua militares* — jakoby vojáci; nářážka na Steffkovo odmítání českého velení v ostrostřeleckém sboru kvůli jednotě s armá-

- dou, protože ostrostřelci byli podle St. jakoby vojenská organizace (qua militares);
- 301: *od těch dob, co se stal knězem* — Fr. Liszt (1811—1816); teologem se chtěl stát už v r. 1827, ale vysvěcen na kněze byl až r. 1865; *Blondin* — Charles Gravelot B. (1824—1827), akrobat; *Wirsing* — Rudolf W. (1814—1878), od r. 1864 do r. 1870 ředitel pražského něm. divadla;
- 302: *pod Liegertem* — František L. (1803—1881), ředitel českého Prozatímního divadla v l. 1864/5, kdy pro ztrátovost podnikání byl nucen odstoupit; *daß strenge Maßregeln...* — že by musela být přijata přísná opatření;
- 303: *k nynějšímu řediteli českému* — po propuštění Liegertově vedl české divadlo po dva měsíce F. L. Rieger, pak převzal vedení Fr. Thomé (zemř. 1868);
- 305: *Vivos voco...* — živé volám, mrtvé oplakávám, blesky rozbívím; nápis na zvonech, známý též ze Schillerovy Básně o zvonu;
- 308: *Im wunderschönen Monat Mai...* — v čarokrásném měsíci Máji, kdy všechna poupata, z básně H. Heina Jaro;
- 309: *pověstného humoristy, hrobníka montmartrského* — H. Heine;
- 310: *Šumavského, Petřínův, Kalinův* — Josef Franta Šumavský (1796—1857), František Adam Petřina (1799—1855), čes. fyzik, sebevzděláním dospěl až k vysokoškolské kvalifikaci; Josef Jaroslav Kalina (1816—1847); „*matky, co se chotě nezvaly*“ — z Kalinovy básně Kšaft;
- 311: *Sic semper tyrannis!* — Taková odplata patří tyranům;
- 316: *Christiánie* — dnešní Oslo;
- 317: *Věčná mu budiž paměť!* — v č. 18 České včely byla otištěna tato oprava: *Björnson* není mrtev; oznamovaný časopisy samovrah byl *Björsten*, „švédský Béranger“.
- 331: *Doréova ilustrace* — Gustav D. (1832—1883), franc. ilustrátor, hist. malíř a sochař; *dle známé pověsti Herodotovy* — patrně v Herodotově (5. stol. před n. l.) monumentálním díle *Historiai*; *romány Ebersovy* — Georg Moritz E. (1837—1898);
- 337: *Magelóna* — tragédie J. J. Kolára, viz Div. II, 347; *zasedání zemského sněmu* — srov. fejetony *Ze sněmovních oblaků*, Spol. II, str. 187—198; *slečna Malá* — Otýlie Malá, viz zde čl. na str. 355;
- 339: *Ústavem národním vládli cizí nájemníci* — viz vysv. k str. 301; *nynější ředitelstvo* — od r. 1866 stálo v čele Prozatímního divadla české družstvo;
- 341: *Sardou* — Victorien S. (1831—1908), franc. dramatik; *Kaiserovy frašky Na ledě* — Friedrich K. (1814—1874); *Nos bons villageois* — Bodří venkované, hra V. Sardoua z r. 1866, viz Div. III, str.

- 155 n.; *Montjoye* — drama Octava Feuilleta (1821—1890), viz Div. III, 383; *Kolár starší* — Josef Jiří K. (1812—1896), herec, režisér, spisovatel, překladatel;
- 342: *ze situačních veseloher novošpanělských ...* — např. José Echegaray (1832—1916); z *Delavigna* — Casimir D. (1793 až 1843); z *Musseta* — Alfréd M. (1810—1857), z jeho komedií je nejznámější Lásky hra osudná a O čem sní dívky;
- 343: *ředitele Lauba* — Heinrich Laube (1806—1884), jeden z autorů Mladého Německa, později ředitel dvor. divadla ve Vídni;
- 344: *ideální doba Flecků a Schröderů* — Johann Friedrich F. (1757 až 1801), něm. herec a ředitel berlínského divadla; Friedrich Ludwig Sch. (1744—1816), hamburský režisér; *doba Dawisonů* — Bogumil D. (1818—1872); *Ira Aldridge* (1804—1867); *Janouškova* — Fanny Janauschek (1830—1904);
- 345: *Lessing* — Karl Friedrich L. (1808—1880), malíř; *České divadlo přestěhovalo se z Ovocného trhu* — tj. z budovy Tylova (dříve Stavovského) divadla, kde se hrálo německy a kde české divadlo bylo jen v podnájmu;
- 347: *co druhý Štilfríd* — bájeslovný kníže český, který získal do erbu lva;
- 349: *Garrick* — David G. (1717—1779), angl. herec franc. původu; *Rachelka* — Elisabeth R. (1821—1858), franc. herečka; *Samojlov* — Vasilij Vasiljevič S. (1818—1887);
- 350: *dle Hugona Müllera* — H. M. (1831—1881), divadelní ředitel v Rize a Berlíně; srov. Nerudův fejeton ze 17. srpna 1861, kde již mluví o „nemístných kupletech“ ve frašce; *sloku o Cislajtánii* — zavedením dualismu bylo Rakousko rozděleno na část cislajtánskou (rakouskou) a translajtánskou (uherskou); dělítkem byla řeka Leitha;
- 351: *Kalisch* — David K. (1820—1872), jeden z nejznámějších berlínských kupletistů, zakladatel humoristického listu *Kladderadatsch*; v *Raimundově... Marnotratníku* — lidová hra z roku 1833 od Ferdinanda R. (Raimanna), 1790—1836; do češtiny přeložil J. N. Štěpánek;
- 355: *Bylo roku 1861* — Neruda byl v té době ve Vídni jako dopisovatel ze zasedání říšské rady; srov. MC, str. 283 n.; *já a přítel* — patrně V. K. Šembera (srov. Dop. II); *Ludmila, dcera pěvce Slávy dcery* — L. Kollárová, srov. MC, str. 284;
- 356: *vystoupila dne 3. května 1863...* — v té době zastupovala Nerudu v divadelním referátu značka — z.; *Libická* — Arnoštka L. (1837 až 1893); *Panna orleánská* — drama Fr. Schillera, do češtiny přel. K. S. Macháček; *Vystupovalot tenkrát aspirantek dosti* —

v první polovině roku 1863 například Jindřiška Slavínská (1843 až 1908);

358: *paní E. Pešková* — Eliška P. (1833—1895), herečka a spisovatelka;

359: *úlohu Magelóny* — viz vysv. k str. 337;

365: *před ukřižovaným Kristem Myslbekovým* — J. V. Myslbek (1848 až 1922); *Chitussi* — Antonín Ch. (1847—1891); *Ženíšek* — František Ž. (1849—1916), monumentální malíř a portrétista;

366: *Schnirch* — Bohuslav Sch. (1845—1901), čes. sochař; *o Ullikovi* — Hugo U. (1838—1881), čes. krajinář.

OBSAH

AFORISMY

Skromné myšlenky	9
Dodatky k Skromným myšlénkám	
A. Odložené z Čecha 1864/5 a z Květů 1864/5	43
B. Otištěné v Lumíru 1873 a 1874 a v Švandu dudákovi 1887	47
C. Rukopisné	58
D. Mrzuté masopustní aforismy veselého člověka	65
E. <i>Překlady</i>	
Aforismy z Bedřicha Spielhagena	69
Dramaturgické aforismy	71

KALENDÁŘÍK LIDSTVA 77

DODATKY

Básně	
Věrné lásce	159
Čin milosrdenství	160
Suchá myrta	161
Hoj, vždyť každý, každý pěvec český...	162
<i>Překlady</i>	
Szózat (Výzva)	163
Úryvky překladů z básní S. Petöfiho...	165
Der Lügensang	169
Das Mittagsweibchen	171
Das Waisenlied	173
Eine Handvoll Weizen	177
Der Schäfer	183
Die Schwester als Giftmischerin	184
Povídky	
1890	189
Julius a David	205
„Zlochař“	208

„Ó, jak špatní lidé jsou na světě!“	211
<i>Překlady</i>	
Z kalmuckých pohádek Siddhi-Kürových	
Jak se vedlo synu bohatcovu	215
Události Slunozářovy a mladšího jeho bratra	219
Jak kouzelník magik chána přemohl	223
Povídka o chánu s rozumem dětským	226
Studie, krátké a kratší	
Obrázky divadelní	231
Ošumělé existence	237
Pražští žebráci	244
Menší cesty	
Fantazie v plzeňském sklepe	249
Žena Latinské země	252
Česká společnost	
Dopisy jednoho blazírovaného Číňana	259
Turek z pražského mostu blazeovanému Číňanu...	266
Schillerova slavnost v Hongkongu	270
Nedělní rozprávky pro nás	278
Dálší práce	292
Odbyli jsme si svatý týden...	295
Drobné klepy	
Fotografie Lisztovy, Stromovka, Vecko a jiná ještě stanoviska —	
Antiboucharóni omlouvají se, že nejsou křiklouni — Ze světa	
divadelního — Jan Amos Komenský a podučitel	301
Pražský fejeton	305
Literatura	
Björnstjerne Björnson	315
Fromont jeune & Risler aîné	318
Báje Šošany od Julia Zeyera	331
Divadlo	
Magelóna	337
České divadlo a dramaturgie	337
Herectví či umění	343
O kupletu — slovo včas?	350
Otýlie Malá	355

Umění a hudba	
Výstava v Umělecké besedě	365
Dopisy	367
Ediční poznámky	381
Vysvětlivky	445

SPISY JANA NERUDY

vycházejí v tomto pořadí:

1. Básně I	21. Česká společnost I
2. II	22. II
3. Arabesky	23. III
4. Povídky malostranské	24. IV
5. Studie, krátké a kratší I	25. V
6. II	26. Drobné klepy I
7. Žerty, hravé i dravé	27. II
8. Obrazy z ciziny	28. III
9. Menší cesty	29. Podobizny I
10. Divadelní hry	30. II
11. Literatura I	31. III
12. II	32. IV
13. III	33. Drobné klepy IV
14. České divadlo I	34. V
15. II	35. VI
16. III	36. Aforismy a dodatky
17. IV	37. Dopisy I
18. V	38. II
19. VI	39. III
20. Výtvarné umění a hudba	

Svazky vyšly v tomto pořadí: 4, 8 (1950); 1, 29, 15, 21 (1951); 3, 30 (1952); 7, 16, 38, 31 (1954); 5 (1955); 22, 2 (1956); 11, 32 (1957); 17, 26, 6 (1958); 14, 27 (1959); 23 (1960); 9, 10, 12 (1961); 28, 20 (1962); 37 (1963); 24 (1964); 39 (1965); 13, 18 (1966); 33 (1967); 34 (1969); 25 (1971); 35 (1972); 19 (1973); 36 (1976).

KNIHOVNA KLASIKŮ
SPISY JANA NERUDY

Svazek třicátý šestý

AFORISMY A DODATKY

Svazek připravil Aleš Haman. Spisy Jana Nerudy řídí redakční rada Spisů Jana Nerudy Ústavu pro českou a světovou literaturu Československé akademie věd. Hlavní redaktor †Jan Mukařovský. Výkonná redaktorka Jarmila Višková. Graficky upravil František Muzika.

Vydal Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, n. p., jako svou 3304. publikaci v redakci krásné literatury. Praha 1976. Odpovědná redaktorka Jaroslava Myslínečková.

Vytiskl MÍR, n. p., závod 6, Legerova 22, Praha 2. 23,61 autorských archů, 24,12 vydavatelských archů. 601 22 856.
Vydání první. Náklad 2000 výtisků.

01-055-76 13/31 Cena váz. 24 Kčs

ODEON

01 — 055 — 76

13/31 — Váz. 24 Kčs